

# Izvorul Someșului

Publicație socio-culturală editată cu sprijinul Consiliului local Șanț



Director fondator: GRIGORE COTUL

Redactor-șef: LEON-IOSIF GRAPINI

Parteneriat media cu Uniunea Ziaristilor Profesioniști din România (UZPR)



**IRINA PETRAȘ**

*Umori*

**CONSTANTIN CUBLEȘAN**

*Meloman și melomani*

**EUGEN MORITZ**

*Nu reproduc realitatea,  
ci o reinventez*

**GRIGORE COTUL**

*„Izvorul Someșului” – La 5 ani*

**LEON-IOSIF GRAPINI**

*Antologia*

*„Scriitori în revista Izvorul Someșului”*

*Proză și poezie  
Folclor și tradiții  
Din presa vremii*

*Mihail Domide  
– primul autor al monografiei  
comunei Șanț*

# Cuprins

- Grigore Cotul:** „Izvorul Someșului” – La 5 ani/1  
**Leon-Iosif Grapini:** Antologia „Scriitori în revista *Izvorul Someșului*”/2
- Irina Petraș:** Umori/3  
**Olimpiu Nușfelean:**  
Călugărița, Despărțirea/5;  
Inundația, Vanzătorul de ciuperci/6;  
Mama Uța/7
- Alexandru Jurcan:** Dosto/8  
**Melania Cuc:** Nimicul și Calul de foc/9  
**Icu Crăciun:** O partidă de poker/11  
**Luminița Rusu:** Un bun creștin/15  
**Viorel Dădulescu:** Tocăniță de ciuperci/16  
**Marian Danci:** Doctorul/20;  
Sergent „maior” Goriță/21
- Iulian Patca:** O iluzie optică/22  
**Lucian Claudiu Grapini:**  
În amintirea bunicilor mei/25  
**Alexandru Dărăban:**  
Bolovanul picherului, La Șapte Partide/27;  
Moaștele cu maște de aur/28;  
Întoarcerea amantei risipitoare/30;  
Cardanul/31
- Petru-Ioan Gârda:** Sunați acum!/31;  
De la fața locului/32  
**Dan Norea:** Riscul de longevitate/33  
**Valer Pop:** Duminica bouului/36  
**Leon-Iosif Grapini:** Ziua îndrăgostiților/37  
**Adela Cotul:** Vulnerabilii/40  
**Ioan Pinte:** Poezii/43  
**Menuț Maximilian:** Poezii/44  
**Dumitru Cerna:** Poezii/45  
**Constantin Cubleşan:** Poezii/46  
**Mariana Bojan:** Poezii/47  
**Melania Cuc:** Poezie/48  
**Elena M. Cîmpan:** Poezii/49  
**Romulus Moldovan:** Poezii/50  
**Ana Herța:** Poezii/51  
**Laura C. Munteanu:** Poezii/52  
**Aurel Domide-Șanțanu:** Poezii/53  
**Cristina Horotan:** Poezie/54  
**Valer Pop:** Gogyohka/55  
**Ioan Marta:** Aforisme, Haiku/56  
**Mircea Daroși:** Poezii/57  
**Doru-Mihai Lungescu:** Poezii/58  
**Grigore Cotul:** Poezii/59  
**Grigore Cotul:** Epigrame/60  
**Constantin Cubleşan:** Meloman și melomani/62  
**Iacob Naroș:** Aprilie cea capricioasă.../67  
**Ana Floarea Hanciuc:**  
Școală, cultură și inculturație/68  
**Elena M. Cîmpan:** Frumusețea și tâlcul povestirilor  
lui Leon-Iosif Grapini/69
- Dumitru Cerna:** Iulia-Anamaria GHIDIU.  
Poeta „însămânțată în cuvânt”/70  
*Povești de Paști* – Antologie gândită  
de Menuț Maximilian/72  
**Icu Crăciun:** Un roman actual,  
marca Damaschin Pop-Buia/74  
**Alexandru Jurcan:** Lui Ioan-Pavel Azap/75  
**Alin Cordoș:** Adela Cotul – „Secretul”  
sau cartea venită din vechea proză  
a Transilvaniei Imperiale/76  
**Gelu Dragoș:** Poeta Lucia Virginia Pop  
calcă pe urmele îngerilor ei/77  
**Icu Crăciun:** O antologie a matematicienilor  
și fizicienilor epigramiști/78
- Angela Simionca:**  
Un nou popas cultural  
la „Izvorul Someșului”/79  
**Florin Rotaru:** „Cuiul lui Pepelea – 2025”/83  
**Teodora Cristiana Olar:**  
În căutarea secretului Adelei Cotul/84  
**Icu Crăciun:** Teatrul lui Dan Botta/85  
**Anastasia Victoria Pătrășcan:**  
Cucerind infinitul/92  
**Octavian Florin Boanchiș:**  
Aniversarea mea cu Pufuleț/94  
**Dragoș Grapini:** Coșmarul/95  
**Maria Octavia Mihai:** Poezii/95  
Eugen Moritz: Nu reproduc realitatea,  
ci o reinventez/97  
**Leon-Iosif Grapini:** Muzeul Satului – 90 de ani/112  
**Dan Filipoi:**  
Mireasa furată, Pompei șindrileşte vaca/113;  
Prohod cu necazuri/114  
**Liviu Păiuș:**  
Legenda Sfântului Nepomuk/115;  
Măgura Porcului, Haiducul Niculiță/116  
**Mircea Daroși:** Satul natal și lumea copilăriei  
lui Gavril Istrate/118  
**Lucian Claudiu Grapini:**  
Măcăleandru, pietrarul sur și codroșii/119  
**Iulian Patca:** Vremea și vremurile colectivizării/122  
**Valer Pop:** Mihail Domide – primul autor  
al monografiei comunei Șanț/124  
Șanț 1935-1936/133  
**Ștefan Aurel Drăgan:** Oameni, obiceiuri, cutume  
din Țara Codrului (I)/135  
**Valer Pop:** Ajutorul de stat și preoțimea/138  
**Icu Crăciun:** Năsăud – alegerea de deputat/140  
Foto-album *Izvorul Someșului 2021-2026*/142  
Bilanț livresc 2021-2026/146-147  
Epigrebus/148  
Sudoku și rebus/149  
Comuna Șanț în imagini/150

# „Izvorul Someșului” – La 5 ani

Grigore COTUL



Primul număr al revistei „Izvorul Someșului” a fost lansat la data de 24 august 2021, în fața unei săli pline, la Centrul Cultural „Dimitrie Gusti” din localitatea Șanț, Bistrița-Năsăud, într-un spectacol intitulat „Șezătoare umoristică”, eveniment la care au luat parte invitați de marcă. Se materializa o dorință comună a mea și a lui Leon-Iosif Grapini, om călît în astfel de munci la Cluj-Napoca, unde a fost, timp de 11 ani, redactor, secretar de redacție și redactor-șef la ziarul „Orizont militar” (fost „Scutul patriei”). El venea cu experiența vastă și cu milităria-n sânge, eu cu entuziasmul începătorului și cu pofta inoculată, de-a lungul anilor, de scriitorul Icu Crăciun, redactor-șef al revistei „Cuibul visurilor” din Maieru, colegul și omul care m-a convins să scriu și să public.

Primele patru numere ale publicației socio-culturale „Izvorul Someșului” au apărut în format A3, cuprinzând între 16 și 20 de pagini, iar echipa redacțională formată la acea vreme era compusă din Grigore Cotul – director fondator, Leon-Iosif Grapini – redactor-șef, Adela Cotul, Maria Forogău, Ana-Floarea Hanciuc (Timiș) și Valer Pop – redactori. Începând cu numărul 5 (septembrie, 2022), am trecut la formatul A4, cu coperte laminate color și cu o grafică mult superioară celei precedente. Odată cu „nașterea” acestui număr ni s-a alăturat în redacție Dănilă Filipoi. Din numărul 6 încoace, l-am cooptat pe Alexandru Dărăban, iar numărul 11 (martie, 2024) ne-a adus forțe proaspete – Lucian Claudiu Grapini, cel mai tânăr redactor al nostru. Demn de specificat și, de ce nu, vrednic de laudă (de sine) este faptul că începând cu a 8-a apariție a revistei noastre am depășit 100 de pagini. Bineînțeles, pe parcurs s-au cristalizat și secțiunile acesteia, bine-cunoscute de către cititorii fideli. Pentru o vizibilitate mai mare, ne-am cuibărit și în mediul online ([www.acris.ro](http://www.acris.ro)) chiar de la început, iar tirajul în format fizic a fluctuat între 180 și 250 de exemplare.

Trebuie amintit că am pornit la drum sprijiniți financiar de Consiliul local și de Primăria comunei Șanț, reprezentată de Marian Viorel Forogău. Deși acest sprijin a fost uneori intermitent, întotdeauna a fost binevenit, și suntem convinși că vom beneficia de el în continuare. Oricum, ca oameni hotărâți ce suntem, pentru a ne putea dezvolta, am înființat, la data de 3 mai 2022, Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”. Scopul acestei asociații a fost și este, în primul rând, susținerea materială a apariției în format fizic a publicației noastre, apoi, posibilitatea editării unor antologii care adună și încununează munca noastră și a colaboratorilor noștri, în timp. Cum bine știți, o astfel de organizație non-profit se bazează pe sponsori-

zări, pe un procent care poate fi „smuls” din impozitul pe profit, pe donații etc. Sunt bucuros să-i pot aminti aici, în ordine alfabetică, pe cei pe care, de cinci ani, ne-au fost și ne sunt aproape: Alpina Blazna SRL, Cofetăria Avramii SRL, Gregoprom SRL, Magazinul Punct – Maieru, MIS Grup, Montana Iugan SRL, Ocolul Silvic „Izvorul Someșului Mare” R.A., Sangiosilv SRL, Silvania Internațional SRL, Topo Construct Solution SRL. Aceștia li s-au alăturat mulți alți prieteni, persoane fizice, care au făcut donații sau au contribuit material la desfășurarea celor cinci ediții ale Festivalului Național de Epigramă „La Izvorul Someșului”.

Nu e deloc puțin lucru faptul că din redacția noastră fac parte un membru al Uniunii Scriitorilor din România – Leon-Iosif Grapini, patru membri ai Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România: Adela Cotul, Grigore Cotul, Alexandru Dărăban și Lucian Claudiu Grapini și un membru al Uniunii Epigramiștilor din România – Grigore Cotul. O spun, fără lipsă de modestie, că aceste confirmări, cât și calitatea revistei noastre, prin materialele propuse număr de număr, au contribuit la încheierea unui contract de parteneriat cu Uniunea Ziariștilor Profesioniști și, începând cu numărul 15 (martie, 2025), avem onoarea de a purta pe copertă sigla prestigioasei uniuni.

De asemenea, suntem mândri de colaborarea permanentă cu partenerii și prietenii noștri: cotidianul „Răsunetul” de Bistrița-Năsăud, Biblioteca Județeană „George Coșbuc” din Bistrița, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” din Baia Mare, revistele „Cuibul Visurilor”, „Mișcarea literară” și „Astra Năsăudeană”.

Regretăm profund că, nu cu mult timp în urmă, veșnicia ne-a furat colaboratori importanți: Ioan-Pavel Azap, Radu Țuculescu și Cornel Udrea. Îi vom purta mereu în amintire. Regretăm și retragerea, din motive de sănătate, a valorosului colaborator Radu-Illarion Munteanu.

Totuși, am toate motivele să închei într-o notă optimistă. Suntem norocoși că, în acești cinci ani de apariție neîntreruptă, ne-au fost alături (și sunt sigur că ne vor mai fi!) oameni faini și dedicați, nume mari ale literaturii contemporane, artiști plastici de marcă, prieteni apropiați și buni sfătuitori în vremuri mai puțin senine.

Un bilanț livresc al membrilor colectivului redacțional și o trecere în revistă a celor mai importante evenimente culturale la care publicația noastră a luat parte în acești cinci ani găsiți în paginile 142-147 ale acestui număr aniversar.

Mulțumiri infinite tuturor colaboratorilor și cititorilor noștri!



# Antologia „Scriitori în revista Izvorul Someșului”

Leon-Iosif GRAPINI

## Argument

Revista socio-culturală *Izvorul Someșului*, editată de Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”, cu sprijinul financiar al Consiliului local Șanț, județul Bistrița-Năsăud, în *Parteneriat media* cu Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România, după cum se știe deja, este structurată pe următoarele componente: Literatură (proză, poezie, eseu, jurnal, cronică și istorie literară), Artă plastică, Folclor și tradiții, Istorie și patrimoniu local, Pagina elevului și Din presa vremii. Cu acest profil literar, cultural și istoric, *Izvorul Someșului* vrea să fie un liant social între trecut și prezent, o revistă demnă de luat în seamă.

La sfârșitul lunii decembrie 2023, în cadrul celei de-a VII-a ediții a evenimentului „Cărțile, pâinea și vinul”, care a avut loc la Casa Colecțiilor și Documentelor de Patrimoniu din Bistrița, publicației *Izvorul Someșului* i-a fost decernat Premiul Bibliotecii Județene „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud, pentru promovarea valorilor culturale locale și naționale.

În iunie a.c., odată cu acest număr, revista de la izvoarele Someșului Mare împlinește cinci ani de apariție neîntreruptă – un reper important în viața acestei publicații sătești, dar și un moment de sărbătoare pentru membrii colectivului redacțional, care, fără a fi retribuiți, trudesc cu pasiune pentru realizarea unui produs de calitate, atractiv pentru cititori. Și cum am fi putut marca mai potrivit un asemenea eveniment dacă nu prin editarea unei antologii aniversare?

Pentru volumul la care facem referire am reținut componenta beletristică, epică și lirică, a revistei, urmând ca texte din celelalte secțiuni să fie cuprinse în alte culegeri editate cu diferite prilejuri.

Dacă în primele patru apariții prezența scriitorilor era una modestă, după schimbarea formatului și restructurarea revistei, numărul acestora s-a mărit considerabil, a crescut dimensiunea literară, revista și-a sporit valoarea prin colaborarea constantă, număr de număr, a unor personalități literare, culturale și artistice.

Cei 66 de scriitori antologați sunt, în marea lor majoritate, membri ai Uniunii Scriitorilor din România, ai Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, ai Uniunii Epigramiștilor din România, ai Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud și ai Ligii Scriitorilor Români, cei mai mulți dintre ei, colaboratori fideli a căror semnătură se regăsește în fiecare număr al publicației.

Textele selectate sunt inedite sau fac parte din cărți semnate de autorii acestora. Alegerea am făcut-o cu gândul la plăcerea lecturii.

Volumul este ilustrat, acolo unde spațiul a permis, cu lucrări ale artiștilor plastici ale căror creații au fost incluse, uneori pe pagini întregi, în revistă:



Login Berende, Mariana Bojan, Camelia Bota, Delia Chira, Melania Cuc, Florina Cușmir, Reghina-Leontina Horga, Eugen Moritz, Irina Petraș, Laura Poantă, Gelu Sabo și Ilarion Voinea.

Semnează: Emil Almășan, Grigore Avram, Ioan-Pavel Azap, Mariana Bojan, Dumitru Cerna, Luca Cipolla, Elena M. Cîmpan, Alin Cordoș, Adela Cotul, Grigore Cotul, Cornel Cotuțiu, Icu Crăciun, Ion Cristofor, Constantin Cubleşan, Melania Cuc, Florentina Loredana Dalian, Marian Danci, Mircea Daroși, Viorel Dădulescu, Alexandru Dărăban, Aurel Domide-Șanțanu, Hayden Dorf, Angela Maria Drăgoi, Dan Filipoi, Maria Filipoiu, Al. D. Funduianu, Petru-Ioan Gârda, Iulia-Anamaria Ghidiu, Leon-Iosif Grapini, Lucian Claudiu Grapini, Dragoș Hârjoabă, Ana Herța, Cristina Horotan, Yves Hoza, Ramona Ilade, Vladia Silvia Iugan, Alexandru Jurcan, Gabriela Marin, Menuț Maximilian, Cosmin-Darius Misir, Andrei Moldovan, Constantin Moldovan, Romulus Moldovan, Daniel Moșoiu, Laura C. Munteanu, Radu-Ilarion Munteanu, Liviu Ioan Mureșan, Iacob Naroș, Dan Norea, Olimpiu Nușfelean, Veronica Oșorheian, Iulian Patca, Liviu Păiuș, Ovidiu Pecican, Cosmin Peța, Lucian Peța, Irina Petraș, Ioan Pinte, Laura Poantă, Valer Pop, Damaschin Pop-Buia, Ovidiu Purdea-Someș, Luminița Rusu, Mihai Sălcuțan, Radu Țuculescu și Cornel Udrea.

# Irina Petraș

## Umori



Am divagat pe marginea reveriilor bachelardiene încă de la primele traduceri în română ale cărților sale, încântată să descopăr un instrument elegant-teoretic pentru amănunțit vechea mea iubire de *lucruri simple* – alt nume al lor fiind *elemente primordiale*. Românii și sașii din târgul copilăriei mele învățaseră unii de la alții că fericirea poate fi atinsă, de pildă, în preajma unui ram țâșnit din piatra golașă arsă de soare nu departe de un fir de apă, de unde ritualicele drumetrii de sfârșit de săptămână începute de cum dădea firul ierbii. Dacă mă gândesc bine, la toate cele patru elementele, în toate ipostazele și succedaneele lor, îmi plac mai ales semnele trecerii – *curgerea, căderea, valul și învăluirea*. Sunt toate acestea și *înaintări*, dar ținta lor nu e creșterea, ci acumularea în timp trecător. Sau trecerea în timp. Deși am copilărit într-un târg cu tabieturi „domnești-burheze”, iar vacanțele la țară au fost mereu prea scurte și rare, gusturile prime mi-au rămas *elementare*. Și *elementale*.

Așadar, nu pământurile întinse ca o tipsie îmi plac, ci vălurirea dealurilor (le văd de jur-împrejur: din balconul meu dinspre nord, din balconul dinspre sud; când cobor spre oraș, din Piața Cipariu. Și din cimitir). Șerpuirea cărărilor, nu marile șosele. Acestea îmi stârnesc admirația pentru izbânzile omului, dar tresar misterios-înfiorată mai degrabă la vederea unei poteci care păstrează încă la vedere pașii trecerii omenesti. Micile străduțe medievale strecurându-se acvatic printre ziduri de piatră, nu marile bulevarde; acestea din urmă îmi sunt străine, vastitatea lor rupe nodurile *petrecerii*, adică ale trecerii oamenilor unii pe lângă alții într-o singurătate ocrotită de prezența discretă a *vecinilor*. Grădinițe dezordonate, zburlite, liber-sălbătice, nu parcuri cu alei și ronduri respectând cuminte-apatic geometrii impecabil desenate. Mi-e casa plină de pietre de toate formele și mărimile, cu *ape* misterioase în aspra lor consistență. Li se alătură ramuri contorsionate, butuci noduroși. Mirosul de lemn proaspăt tăiat nu e întrecut decât de cel mai extraordinar miros de moarte, cel de iarbă cosită, de fân ars de soare.

Tot astfel, aerul *liber* (excelentă determinarea; ca și *ochiul liber*, neperversit de artificii și în stare să-și ia vederea și înțelegerea în sarcină i-mediat și nemediat), nu odăile îmbâcsite; ferestrele larg deschise, cu perdele fluturând ca să-i elogieze nevăzuta prezență, nu hrube ferecate în miasme stătute. Fustele cu volane și învolburarea lor în mers sunt și ele adieri mângâietoare, pale, jocuri mișcătoare, răsuciri ca de val trecător, tot atâtea vizualizări/corporalizări ale despicării vii a aerului, valori ale existenței sale bogate. Mișcarea lui

secretă, când leneșă, când năvalnică, sculptează norii într-un spectacol uimitor de neobosită imaginație plămuitoare. Pe aripile lui sunt aduse izuri, mirosuri și mirisme, efluvii purtate de vânt, zvonuri de viață și de moarte pe care le adulmec prelung, interpretând pe cont propriu simfonia olfactivă.

Focul mă prinde cu dansul flăcărilor lui unduite (*undoite*, în iamb fundamental). Tot el înseamnă căldură, lumină, pacea zilelor însorite. Amintirile copilăriei sunt toate legate de pietre, ape curgătoare, vârtejuri de vânt, dar mai ales însorire. „Interiorul visat este cald, niciodată fierbinte – crede Gaston Bachelard – Căldura visată este întotdeauna molcuță, constantă, regulată. Prin căldură, totul este *profund*. Căldura este semnul unei profunzimi, sensul unei profunzimi.” Vara copilăriei e prelungă, învăluitoare. Te ține sub aripă și miroase a așternuturi proaspete, uscate la soare. A ierburi încinse. A nisipuri jilav-fierbinți, cu miros sărat, de lacrimi de împăcare. Dinspre copilărie, lumea se vede precum marea privită cu ochii mijiți, orbiți de soarele verii albe – departe și fără sens imediat.

Apele, și ele, îmi plac în variantele sprintăre, tresăltând peste pietre, făcându-și loc în lume în susur și sclipit. Tot astfel, ploile de vară, iuți, vesele, copilăroase, nu ploile posomorâte, morocânoase de toamnă. Apele care (par că) stau, lacurile, mările sunt prilejuri de meditație, de lăsare în voia înșelătoarei eternități. Surprinzător, omul visează la veșnicia trecătoare a lumii față în față cu formele cel mai greu de cuprins ale sale: codrul și marea. Întinse, fără margini, deghizându-și trecerea în statomnicie, căci moartea lor, ca și în cazul omenirii, *nu se vede*. Copacul și izvorul sunt mai vulnerabile. Luați ca indivizi, trec. Au început și sfârșit previzibil și fățiș, oricât de adânci le-ai presupune rădăcinile și de puternic rămurișul.

Urâsc noroaiile, înclieșarea lor băloasă, perversă; înțeleg cu oroare ce vrea să spună versul bacovian: „ce zi primitivă de tină”. Așa îmi explic nenumăratele alunecări urâte, clisoase din visele mele. Clocotul apei pe foc, sfârâitul tăciunilor sub apă, focul înteițit de vânt, pământul rodind sub apa cu măsură sau chiar pârjolit de foc sunt toate întâmplări *curate* între elemente. Singur „noroaiul (scrie G. Călinescu) e o confuzie între două elemente care aruncă spiritul în incertitudine, o alterare și a apei, și a pământului, nepromițând nimic”.

Apropo de vise, Bachelard („Încă și mai mult decât gândurile limpezi și decât imaginile conștiente, visele sunt dependente de cele patru elemente fundamentale”) îl citează, în *Apa și visele*, pe Lessius, cu *Arta de a trăi mult*: „bilioșii visează focuri, incendii, războa-

ie, crime; melancolicii, înmormântări, morminte, spectre, fugi, gropi și alte lucruri triste; flegmaticii, lacuri, fluvii, inundații, naufragii; temperamentele sanguine, zboruri de păsări, festinuri, concerte, ba chiar și tot felul de lucruri pe care nu îndrăznesc să le numesc.” Așadar,

vin bun, adesea făcut de el singur, și de buna dispoziție colectivă pe care un pahar-două o pot condimenta discret. Mă alăturam lui în câte o poveste lungită până în noapte în vacanțele studențești. Vinul bun era un însoțitor discret al poveștilor, niciodată ițit, vulgar, în prim-



Pictură de Irina Petraș

temperamentele bilioase, melancolice, flegmatice și sangvine ar fi, respectiv, caracterizate prin foc, pământ, apă și aer. Visele lor lucrează de preferință cu elementul material care le caracterizează. Bachelard crede că alături de psihanaliza viselor va trebui să figureze „o psihofizică și o psihochimie a viselor”.

În visele mele se amestecă toate umorile, sunt rând pe rând și simultan bilioasă, melancolică, sanguină și flegmatică. Aș putea, poate, mărturisi o oarecare aplecare neagră a viselor mele. Ele restabilesc, astfel, o complementaritate necesară. Eul meu *integrat*, al zilei, e echilibrat, lucid, senin, înțelegător, exersându-și neîntrerupt ori cu rare și trecătoare *ruperi* stăpânirea de sine. Eul nopții nu se sfiește să lase libere frâiele, să împlinească la adăpost de ochi străini (chiar și cel al urbanității e unul *străin*, dacă e să credem în subțirimea poeziei civilizate a creierului uman în miezul căruia paleo-creierul își face de cap...) porniri reținute la lumina zilei.

Tata, foarte cumpătat și prețuind mai presus de orice mintea limpede, știa să se bucure de un pahar de

plan. Nemăsura, excesul, nestăpânirea au fost mereu socotite, în casa noastră, lucrurile cele mai rele, semn că nu-ți ești stăpân, că accepți să nu fii acolo când spui, faci, simți ceva. Accepți să te abandonezi, să te lepezi de tine.

Cum nu-mi pot imagina ceva mai dezgustător decât patima beției și abia de pot accepta că e, oarecum, scuzabilă când e vorba de nume ilustre, am, uneori, vise în care pedepsesc bețivani jalnici, decăzuți din demnitatea de om-care-gândește. „Vorbește gura fără el”, zice românul. Cea mai terifiantă dintre decăderile din umanitate. Vorbele îngălate ale bețivului care te privește și nu te vede. Care nu mai e slujit nici de ochii minții, nici de cei ai limbii. Căzut de bună voie în haosul care este. Pe-deapsa din aceste vise scurte și eficiente e de o

violenta care spune ceva despre apriga mea jumătate maramureșeană. Lovesc scurt, sec și repetat, cu deznădejdea neagră a celui care știe că nu (mai) există altă cale, până la transformarea bețivanului într-un terci duhnind a alcooluri proaste și stătute. Privirea încetoșată, vorbele îngălate, neputința încropirii unui gând omenească sunt relansatori care mă ajută să duc treaba la bun sfârșit... Chiar dacă nu sunt nicidecum violentă în viața la lumina zilei, nu păstrez, când mă trezesc, nici o umbră de părere de rău, nu roșesc la eventuale argumente umanitare, nu-mi regret lipsa de „înțelegere”.

*A înțelege* e, pentru mine, strict și definitiv legat de mintea trează. De la ea pornind, pot avea toată compasiunea din lume pentru slăbiciunile omenești de tot soiul. De care nu sunt ocolită.

Deși migrenele m-au chinat toată viața, n-am luat niciodată un somnifer, un sedativ. Chiar și în durerea atroce, aleg să fiu *acolo*, cu mine.

Din volumul *Viața mea de noapte. Fragmente onirice*, Editura Școala Ardeleană, 2017

# Olimpiu Nusfelean



## Călugărița

Tînăra călugăriță cădea tot mai des pe gînduri. Se postase de cîteva zile lîngă hala în care negustorii de fructe își țineau mesele închiriate cu anii, în piața orașului, avînd în față un rînd de buticuri unde se vindeau de toate și ale căror vînzătoare nu prea aveau chef de vorbă. Numai vînzătoarea din imediata apropiere, o femeie ca la cincizeci de ani, cu păr lins și ochi în care apăreau reflexe cînd de mîndrie, cînd de teamă, încălțată cu niște șoșoni de cauciuc masivi, în care își înghesuiseră picioarele învelite în două rînduri de ciorapi groși, numai ea, deci, era cît de cît curioasă, întrebînd-o de la ce mănăstire vine și pentru ce motiv, oferindu-se să-i păstreze peste noapte în mica ei prăvălie scaunul folosit peste zi.

Și, ca să fim drepecți pînă la capăt, trebuie să semnalăm și prezența aceluia tînăr cu gesturi ceremonioase, care îi oferi din prima zi o sumă de bani semnificativă raportată la veniturile bănești pe care le-ar fi putut trăda îmbrăcămîntea lui modestă, dar îngrijită. Erau momente în care schimbau cîteva cuvinte convenționale ei trei, între ei, și nu mai știau nici unul dintre ei cine inițiaseră conversația și ce motive mai aveau să se mai vadă la o vorbă și în ziua următoare.

Tînărului, ca și vînzătoarei de altfel, îi vorbi la un moment dat despre mănăstirea pentru care venise să adune bani. Mănăstirea era în construcție, uneori participa chiar ea, tînăra soră, la lucrări, se întîmpla să care cu roaba cărămizi sau mortar, să urce pe schele...

Era puternică, sănătoasă, avea o condiție fizică foarte bună, putea posti și ajuna fără probleme. Vînzătoarei îi spusese că lăsase la un moment dat lumea laică pentru a intra sub jurămînt, după ce a fost o foarte bună sportivă, jucătoare de baschet, activînd o vreme chiar la un club de sportivi profesioniști. Și cînd, într-o zi, își dădu seama că tînărul aflase, din gura vînzătoarei, totul despre viața ei, nu se simți deloc trădată. Inima îi spunea că putea avea încredere în el, că era o persoană decentă.

Nu îndrăznea încă să-și spună că tînărul putea fi, pentru ea, o persoană chiar mai mult decît decentă și că dese tregeri ale lui prin piață ar fi putut însemna chiar mai mult. Dar nu se putea să nu se gîndească, îngrijorată, ce va face peste doar cîteva zile, cînd își va încheia misiunea aici – un exercițiu – și va tre-

bui să decidă dacă își va mai lua la revedere de la vînzătoare și de la tînăr. Problema nu va fi că va trebui să facă penitență pentru nevinovatele ispite de acum, sau că va abandona rasa pentru o altă identitate, ci că șefii ei ierarhici de la serviciile secrete nu vor fi de acord în ruptul capului ca ea să se deconspire vreodată și să trăiască o aventură domestică în lumea laică.

## Despărțirea

Tucu Uilean stă pe marginea patului, în pijama, răsfoind o revistă oarecare. Încă nu știe dacă să iasă din somn de tot și să-și limpezească mintea sau să se lase din nou în așternut, lîngă Mirela. Ea continuă să lenevească în pat, moleșită de căldura culcușului. Sînt încă tineri și au viața în față, dar el are sentimentul, chiar mai mult, certitudinea că viața lor trebuie să ia o întorsătură.

Legătura lor a fost fulgerătoare. În ziua în care s-au cunoscut, cu ocazia unui simpozion științific, și-au descătușat toate așteptările. Era curiozitate, forțarea limitelor, superbie, prețuire, dorință, considerație, dragoste?... Poate nimic din toate acestea la început, poate doar o dorință de frondă, în contextul discuțiilor oficiale banale. Toate celelalte au venit cu timpul, dar într-o perioadă scurtă, culminînd cu banala întrebare, care îl răscolea, dacă vor continua sau nu.

Nu, nu mai puteau continua. Tucu Uilean o iubea pe femeia de lîngă el și voia să-i fie și prietenă. Dar cum să fii prieten cu o ființă pe care o dorești mereu? Cum să te mulțumești cu libertatea limitată a unei căsătorii cînd ai șansa unei prietenii nelimitate? Ar fi vrut o prietenie calmă, constantă, egală, netulburată de impulsuri necontrolate. O cunoștea atît de bine, mai bine decît pe oricine, și aștepta din partea ei o prietenie nețărîmuită. Cum să fii prieten nețărîmuit cu o femeie, să-i vorbești, așa, fără nicio intenție, fără să-i trezești gelozia, despre priviri magice întîlnite din întîmplare pe stradă?

Soluția va fi, desigur, căsătoria imediată, fie și a unuia dintre ei, cu altcineva. Vor pune capăt întrebărilor, altor așteptări... Dar vor mai cunoaște, după asta, acea atît de jinduită libertate a prieteniei?

El, privind-o cum lasă cearceaful alb să-i trădeze conturul corpului, abia trezită din somn, dar încă nu trezită la realitate, îi vorbi, continuînd să răsfoiască revista, despre toate acestea.

Ea îl înțelegea. Îl aproba în toate, prin cuvinte sau gesturi, prin șoapte.

Și, după ce luară micul dejun în tăcere, în restaurantul hotelului, se despărțiră veseli, cu inimile pline de durere și panică. Se despărțiră de tot sau doar pentru o simplă plimbare în singurătate? De la această întrebare, povestea nu merge mai departe.

## Inundația

Nae J. încearcă să închidă robinetul, să desfunde sifonul de scurgere din dușumea, dar degeaba; apa urcă încet, insistent, deget cu deget, ca și cum ar avea simțuri și s-ar delecta și ea, ca o ființă vie, inundând baia, culoarul, bucătăria, sufrageria și așa mai departe.

Dimineața, Nae J. plecase de acasă ultimul, după nevastă și după fetiță, căreia, de altfel, îi ajutase să-și treacă peste umeri curelele ghiozdanului plin de cărți și caiete. N-a mai apucat să se radă, deoarece n-a mai prins apă caldă, dar își amintește perfect că a strâns destul de tare robinetul din baie atunci când l-a verificat pentru ultima dată. Dacă n-ar fi trecut pe acasă să lase pîinea și sticla de ulei, cu graba urcării pe jos a celor șapte etaje, din cauza liftului blocat, ar fi fost scutit de momentele unei enervări progresive, ce-l cuprindea cu o tot mai mare disperare...

Cînd apa îi trece de genunchi, îmbibîndu-i cracii pantalonilor suflecați, locatarul noului bloc de locuințe se decide să apeleze la serviciile unui specialist de la firma de profil. În ciuda studiilor sale superioare și a experienței de viață, singur nu se mai crede în stare să găsească vreo modalitate prin care să oprească apa. Declarîndu-se învins de situație și ținînd într-o mîină telefonul și în cealaltă receptorul, gîndindu-se cu groază că apa ar putea să-i întrerupă chiar și convorbirea, își povestește pe scurt și disperat pățania. Nu prea înțelege ce-i spune dispecerul aflat la celălalt capăt al firului.

– Dar vreau un instalator! insistă Nae J. Am inundație.

– Deocamdată nu dispunem decît de Micul Pompier, se face deslușit dispecerul. Dați-ne adresa.

– Nu-i vorba de niciun incendiu! protestează locatarul. Vreau un instalator! Un instalator! Care să verifice niște țevi de apă.

– E un omuleț foarte simpatic, completează celălalt. O să vă placă.

Fără niciun chef și fără vreo speranță, cu sentimentul jenant că numărul telefonic e format greșit și că cineva își bate joc de el, Nae J. își dictează adresa, după care se hotărăște să aștepte, privind prostește cum apa cucerește mobilierul și tapetul. Ușa de la intrarea în apartament, etanșeizată cu grijă din cauza frigului încă din iarna trecută, ține apa să nu se reverse pe scări. Cine și cum o va deschide? Dacă el ar putea face măcar treaba asta, ar fi pe jumătate salvat.

Dar apa, crescînd, presează tot mai tare în ușă și ar fi nevoie de o forță colosală ca să o mai deschizi...

\*

Tot evaluînd riscul de a rămîne captiv în apartamentul inundat, stînd pe hol ca la o răscruce de drumuri, Nae J. aude deodată zgomotul puternic al unui geam care se face țandări. Zgomotul pare să vină dinspre bucătărie. Cu greu mare se îndreaptă într-acolo. Încercînd să se prindă de pervaz, în fereastră apare un omuleț cu cască și costum de pompier și cu o mustață subțire, răsucită în sus. Cu eforturi disperate se rostogolește peste pervaz, gîfîind mulțumit. Nae J. se apropie de el prin apa ce-i trece de brîu și care începe să se prelingă peste pervazul ferestrei deschisă de oaspete. Nae J. îi explică din ochi ceea ce se vede foarte bine, încercînd să-l întrebe în același timp dacă îi poate fi folositor cu ceva.

– Mulțumesc, mă descurc! spune omulețul ajuns înăuntru. E chiar perfect, continuă el. Avem norocul că geamul interior al ferestrei a rămas intact. Îl putem închide. Cotrobăind într-un sac pneumatic, Micul Pompier scoate doi colaci de salvare, îi umflă cu o pompă portabilă, în unul intră el, iar celălalt îl oferă gazdei cu îndemnul de a-l utiliza.

Între timp, apa mai crește cu cîteva degete.

Din același sac pneumatic, dar bine ambalat în niște pungi impermeabile, oaspetele mai scoate un vaporeș de hîrtie.

– Nu-l mai aveam la birou decît pe ăsta, explică pompierul. Dacă nu merge, facem o bărcuță. Am adus și hîrtie specială, pentru bărcuțe. O să ne amuzăm de minune, fii fără grijă! Am vorbit și cu cei de la apă. M-au asigurat că n-o s-o oprească în orele următoare, așa c-o să ajungă pînă sus!...

\*

Formulînd aceste explicații, Micul Pompier dă drumul vaporeșului pe apa în creștere. Începe să-i privească legănarea încîntat și satisfăcut, ca și cum ar fi îndeplinit o treabă pe cinste. Radiind de bucurie, îi face complice cu ochiul lui Nae J., îndemnîndu-l să i se alătore la joc. Acesta, privind cîteva clipe derutat mișcările Micului Pompier, izbucnește și el în rîs.

## Vînzătorul de ciuperci

Stătea pe dalele ce mărgineau parcare. Era o parcare mică, în care nu încăpeau mai mult de zece mașini, umbrită într-un colț de un mesteacăn căruia oamenii primăriei îi scurtau crengile în fiecare primăvară. Dar, în ciuda coroanei sale sever împuținate, mesteacănul tot își arunca umbra peste vreo trei mașini. În umbra aceluia copac era el așezat și mîncă.

– Eu sînt culegător de ciuperci, îi spuse Izabelei. Am făcut treizeci de lei. De cinci lei mi-am cumpărat salam și pâine. O femeie din piață mi-a dat o ceapă, așa, pe degeaba. Cu cinci lei merg înapoi, îi dau nașului în tren, cu cinci vin peste două zile, și rămîn cu cinșpe. Cam acesta mi-i cîștigul.

– Cinșpe lei! își zise Izabela în gînd. Ce-s ăștia?

Își desfăcea bagajele din portbagajul mașinii, abia se întoarse dintr-o ieșire la munte, luă două sandvișuri cu șuncă și unt, rămase în lada frigorifică, și le întinse omului. El le luă, mulțumind. Le puse într-un rucsac ponosit, în care avea niște pungi de plastic goale și niște ziare mototolite.

– Le duc acasă. Le fac o surpriză la copii. Era îmbrăcat neglijent, cu haine de căpătat.

– Ai copii?

– Doi. Și muiere.

– Le-ai cumpărat ceva?

– Am aici bomboane, de la o doamnă de la chioșc. Desfăcu dintr-un ziar un pumn de bomboane mentolate învelite în foite transparente de celofan. Ia și dumneata!

– Lasă, du-le copiilor.

Cu un gest rapid, aproape negîndit, Izabela scoase din portofel o bancnotă de o sută de lei și i-o întinse.

– Ia asta! Le cumperi ceva la copii.

Omul se uită la hîrtia abia desfăcută din strînsoarea portmoneului și apoi la Izabela. Avea o privire scrutătoare și tristă, desprinsă dintr-o față tuciuire, izvorită din doi ochi negri parcă hăituiți, dar încurajați de gestul femeii. Ar fi vrut să și rețină banii, dar și să-i dea înapoi.

– Nu, nu, nu trebuie!...

– Ia-i!

– O să vă aduc ciuperci, spuse punînd banii cu grijă în buzunarul cămășii.

– Lasă, du-te în pace la ale tale. Și Izabela intră în casa scărilor.

Peste două zile, dimineața, omul era în parcare, în locul unde șezuse și mîncase pâinea cu salam, cu un coș plin de ciuperci. Era îmbrăcat în aceleași haine. Stătu vreo două ceasuri acolo, apoi plecă la piață. Peste două zile, reveni cu același coș încărcat cu hribi și gălbiori.

– Cu cît dai kilogramul? îl întrebă în treacăt instalatorul, care se pregătea să ridice un capac de la canalizare...

– Nu-s de vînzare. Sînt pentru doamna de aici.

– Care doamnă?

– Doamna cu blugii cu trandafiri roz.

– Bine, zise instalatorul.

Trecuse mai bine de o săptămînă, cînd Izabela ieși la mașină să plece în oraș.

– Doamna, doamna!... strigă omul cu coșul iarăși plin.

Izabela îl descoperi surprinsă în umbra mesei-teacănului.

– V-am adus ciupercile. V-am spus.

– Dar nu, nu...

– Eu sînt culegător de ciuperci. Asta mi-i munca. Nu primesc pomană.

Spuse asta și o privi hotărît, cu fața lui tuciu-rie.

– Aduceți niște pungi, să le punem cu grijă. Sînt proaspete. Culese de ieri.

## Mama Uța

Mama Uța zace în pat și se plînge de toate. Are peste optzeci de ani, dar nu se laudă cu asta. Așa cum nu se laudă cu încheieturile mîinilor și picioarelor, care nu o mai ajută. Stă toată ziua în casă și privește pe fereastră, încercînd să afle de la oamenii care trec pe drum ce se mai întîmplă în lume.

– 'ai, Doamne, ce am ajuns! Să nu poți vedea și auzi. Și cîte n-aș face?!... Da' nu mă mai duc picioarele.

Și, cui are răbdare să o asculte, oprit din trecere în fața ferestrei, îi povestește – a cîta oară? – cît de harnică era ea pe vremea Colectivului.

– Mă duceam, noaptea, la furat de cucuruz cu bărbații. Doamne, al meu nu se sătura de dormit!... Cădeam cu sacul în spate și mă ridicam singură, noaptea, pe întuneric, fugind să nu ne prindă miliția. Ploua și era plin de pîraie, iar io treceam desculță prin apă. Îmi sufulcam rochia. Cîteodată apa îmi trecea de genunchi. Cum să n-ai reumatism? Cum să nu te lase picioarele? Da' aveam ce pune pe masă. Mă-măligă și porci grași și de toate...

– Mamă Uță, să-mi spui amănunțit cum s-a întîmplat! intervenea Silvia, nepoata ei de la gimnaziu. Vreau să scriu o lucrare, cum se culegea porumbul pe vremea duminicilor.

– Ce să scrii?

– Povestea cu furatul porumbului...

– Și ce să faci cu ea?

– Să citească oamenii cum a fost.

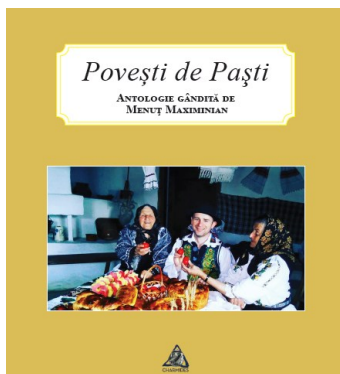
– Da' le spun eu. Ce să scrii tu? Tu nu știi cum a fost. Dacă scrii tu, nu mă mai ascultă pe mine. Lasă scrisul în pozna lui!

Silvia tăcea și asculta în continuare povestea bunicii. Care continua zi de zi. Oamenii ascultau și povesteau mai departe, la un pahar de vin sau la o cafea, și povestea începea să umble de la unul la altul, mai uitată, mai înnoită, mult după ce mama Uța nu mai era, amintindu-le oamenilor despre cum se culegea porumbul cînd poliția se făcea că doarme.

Din volumul

*Ultima zi a Peștișorului de aur,*  
Editura Charmides, 2021

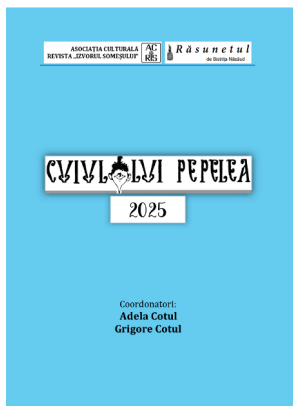
## Cărți primite la redacție



*Povești de Paști*, Antologie gândită de **Meniu Maximilian**, Editura Charmides, Bistrița, 2026



*Scriitori în revista Izvorul Someșului*, Antologie gândită de **Leon-Iosif Grapini**, Editura PIM, Iași, 2026



*Cuiul lui Pepelea - 2025*, Antologie coordonată de **Adela Cotul și Grigore Cotul**, Editura PIM, Iași, 2026

# Alexandru Jurcan



## Dosto

Nu m-aș fi dus azi la biserică, dacă n-ar fi fost parastasul mătușii. Priveam icoanele uzate, atinse de umezeala ostilă și auzeam spusele preotului, care se refereau la trufie. Când suntem invitați la o petrecere – ne povățuiește – să nu stăm pe locul din față, că s-ar putea să fim ridicați, în cazul în care vine un oaspete mai important. Dacă ne așezăm în spate, s-ar putea să fim poftiți pe locul din față.

Ieșind de la biserică, îl zăresc din nou pe acel Mișkin, descins din Dostoievski. În gândul meu îl numesc Dosto. Pare abulic, de pe altă planetă, slab, înalt, zgribulit, învins parcă de frigul de decembrie. Am auzit că nu primește pomană, că nu vorbește cu nimeni, dar se plimbă pe străzi cât mai lăturalnice. Cum îl văd, mi-e jenă că eu am mânuși. Degetele lui stau încremenite pe piept, parcă a rugăciune. Din nas îi ies aburi lichizi, înspumați. Un sfânt coborât din icoane? Am tendința să-l invit la masă la restaurant, nu pentru... iertarea păcatelor mele, ci așa, din suflet, fără alte interpretări.

Nu l-am mai văzut zile în șir, poate l-au speriat zăpezile. Am procurat mânuși din bumbac, să i le fac cadou. Era de negăsit. Veneam într-o noapte de la o petrecere și un câine uriaș s-a repezit spre mine. Eram sigur că nu se va sfârși cu bine, însă, deodată, câinele a început să se gudure în fața... lui Dosto, care apăruse din senin. Mi-era ciudă că nu aveam la mine mânușile-cadou. L-am întrebat unde stă. M-a privit insistent și mi s-a părut că un zâmbet abia schițat mi-era adresat mie.

Am uitat de Dosto. Iarna cea lungă s-a târât peste oameni ca oomidă înfrigurată, apoi a lăsat loc unei primăveri firave. Mi-a venit ideea de shopping în mall-ul orașului. Scări rulante, lume destinsă, vitrine îmbietoare. Mi-am cumpărat o cafea și, uluit de-atâta opulență mimată, am savurat-o pe canapeaua verde, molatecă, luxoasă. Un fel de depresie spontană m-a provocat: să fiu un erou, o vedetă, să se vorbească și despre mine, să ies din anonimul puturos! O doamnă împingea căruciorul cu băiețelul bine îmbrăcat cu giuși, cămașă în carouri și suzetă asortată. O minune de copil. Doamna a lăsat căruciorul tocmai lângă mine și s-a dus câțiva pași să cumpere ceva. Gata! Puteam fi pe prima pagină! Am înșfăcat căruțul și dus am fost. Băiețelul nu zicea nimic, era prea mic să poată vorbi. Am coborât în goană, deși auzeam deja țipete, ba chiar o alarmă. La parter mi-am tras sufletul. Deodată au năvălit oameni și polițiști. Dosto era lângă cărucior. A ridicat mâinile a vinovăție, trăgându-mi cu ochiul. M-am îndepărtat, speriat de fapta mea, dar și de groaznica lașitate. Nu cumva eram o piaiță, un om de nimic? Și cum își permitea individul să ia asupra lui toată aiureala ce-mi trecuse prin cap? Aveam mintea clară? Nu cumva... ceva se clătina în sistemul meu?

Am alergat la biserică. Miros tonic de tămâie. În icoana din fața mea era... Dosto. Paharul se umpluse deodată. Am ieșit grabnic și am telefonat doctorului meu pentru o consultație. Acolo în antreu se afla Dosto, așezat în unicul fotoliu. A scos din buzunar un măr uriaș, mi l-a oferit, după care a dispărut ca un fum enigmatic.

*Melania Cuc*

## *Nimicul și Calul de foc*



Curatorul expoziției nu se afla chiar în elementul său. Făcea meseria aceea de multă vreme, dar nu i se mai întâmplase să aibă trac, să simtă cum o perdea neagră îi acoperă ochii, iar mintea i se încetosează. Încerca disperat să facă față și, cum nu își scria niciodată discursurile dinainte, ieși din zona microfonului și din lumina reflectoarelor.

Publicul prezent la eveniment nu observase nimic din angoasa lui; toți erau siguri că Maestrul Enea avea o găselniță pentru a reda surpriza momentului, așa cum nu se mai întâmplase niciodată în orașul lor.

– Vortexul și Calul de foc! Iată două forțe care, în anul de grație 2026, se împletesc, nu se interpun. Unul dintre rezultate? Această neașteptată Expoziție! Dispariția autoarei face ca totul să devină un fenomen straniu. Lucrările ei ne determină să căutăm și să găsim subtilul, cheia în care a lucrat o compoziție de la cap la coadă. Nici materialele nu sunt clasice, nici liniile de perspectivă nu respectă tradiția Artei. Ada Murgu este, a... fost „liniuța” de unire între noi toți. Nu este posibil ca aristocrații Asociației noastre, chiar și boema cea cu jeg pe clanța ușii de la atelier, să rateze un astfel de eveniment unic! Nu suntem într-un templu și, totuși, călcăm ca pe coji de ouă pe dușumelele acestea. De ce tot tresărim și privim peste umăr? Nu este Ada Murgu, este doar aerul rece din ventilatoare. Dar, recunosc, nu v-am invitat într-o sală de expoziție în sensul clasic. Nu vă temeți, vă las să descoperiți singuri taina Adei Murgu. Că nu a existat o taină a ei? Trebuie să fii orb să susții în gura mare contrariul. Nu cuvintele specialistului în artă contemporană, ci starea de alertă instalată de când s-a aflat că va avea loc vernisajul le crease starea de emoție.

Eremia Moraru ajunsese acolo de câteva minute, dar deja avea buzele arse și piele ca de găină pe șira spinării. El se considera a fi un tip greu de impresionat, cu doar câteva „pânze” peste care se turnase vin roșu, zaț de cafea și mai puține laviuri de vopsele sintetice. Dar iată că atmosfera specifică vernisajului îl făcea și pe el să își pună întrebări ciudate. Curatorul, ceva mai sigur pe sine, continua:

– În general, femeile artiste se feresc de ceea ce nu înțeleg. Cred că și Ada Murgu, intenționat, a păstrat un ritm al ei: mister, tensiune, ironie. A studiat și, mai apoi, a pigmentat cu mitologie urbană lucrările. Știa că asta prinde la generațiile tinere.

– Ba, cred că a mers pe intuiție. Anul Calului de Foc, vortexul care se vede că o obsedează, toate

acele scene cu ouroborosul... Eu zic că sunt coduri, semne ce ne anunțau că artista intuia ce urmează.

– Hai, lasă-ne cu poveștile, Filimoane. Ai fost invitat la microfon? Nu. Atunci caută unde sunt sticlele cu vodcă și ia și o țigară. A, nu mai fumezi?

– Ba da, omule, doar că nu vreau să promovez otrava în public. Dacă mor eu, mă plâng câinii din curtea atelierului. Ce se fac ei fără mine?

– Hai, maestre, dumneata faci din „gunoi” operă de artă. Expoziția cu cățeii a fost colosală, dar să revenim la programul serii.

Filimon, cel mai boem dintre boemi, tocmai primise un premiu din partea unei asociații care protesta împotriva celor care intenționau să treacă cu șoseaua peste rezervația naturală de „coadașoricelului”, plantă endemică și care nu se mai poleniza, nu se mai înmulțea în ultima vreme. Păcatele lumesti ale pictorului, care se refugiase deja la salonul cu fursecuri și câteva sticle de tărie, fuseseră demult spălate de harul cu care reușea să redea lumina maternității absolute atunci când picta Femeia. Curatorul căută o glumă și, pentru că nu o găsi, anunță:

– Pauză! Vom continua imediat ce ajunge și Televiziunea.

Publicul se împrăștie prin sală, încercând să facă o legătură logică între lucrările Adei Murgu și dispariția ei din urmă cu mai bine de o lună de zile.

O fată cu unghii bleumarin oferea apă plată în butelii mici de plastic.

– E gratis! Știți, la noi în comunitate se împarte apă dacă cineva moare. Să fie de sufletul mătușii Ada. A, da, știu că ea bea și șampanie, dar cu criza asta financiară facem și noi doar ce se poate. Luați, doamna doctor Dolinescu! Da, puteți lua și două...

– Îmi oferi micro-plastice! Știi, organismul uman se regenerează complet într-un segment de șapte ani. Așa că eu am calculat: am de șapte ori șapte ani. Am înghițit în timp atâtea mizerii sintetice, încât organismul meu nu se va descompune în veci. Noi toți vom fi conservați ca mumiile egiptene. Ha-ha! Uite că divagăm, ne distrăm pe seama distrugerii lumii, pentru că omul, individul, este un microcosmos, o lume. Apropo de Anul Calului de Foc: nimic nu e sigur. Energiile converg, spirale imprevizibile apar din neant. Uite așa va arăta lumea, ca în acest tablou semnat Ada Murgu! Inelul, cel cu 13 inele, este Uranus. Se vor desprinde ca pielea de pe șarpe. ADN-ul nostru a fost modificat în laboratoare. Sunt eu alarmistă? Uite, la lucrarea asta, denumită Ouroboros. Nu este schiță de studiu pentru novici. Acolo timpul

se înghite pe sine. Cum spuneam aseară și la postul TV unde am fost invitată: Ada Murgu, autoarea expoziției, ori era nebună cu acte, ori știe ceva ce nouă ne scapă. Nu e vorba doar de tehnica de lucru, de organizarea geometrică; la ea totul vine din evadarea în afara Timpului. De ce a pictat până și dușumeaua atelierului? Uite, acel roșu tizian, în raport cu negru-scrum, persistă în tema rifturilor. Hăul, prăpastia, nu este o noutate absolută în pictură. Chiar dacă nu suntem la Paris, la ea suprarealismul e redat perfect. A cam exploatat ideea de subconștient, iraționalul permis, dar nu a îndrăznit să intre în psihanaliza freudiană.

– Aveți dreptate doar în parte, stimată doamnă. Luând în calcul dispariția sa fizică, credem că Ada noastră lucra precum un elev pus să scrie după dictare. Asta dresează ambiția, evadarea.

– Ce vrei să spui, Maestre? Ea nu avea comenzi de la protipendada zilei, dacă asta insinuezi. Altminteri, de ce ar fi sertarele burdușite cu facturi neachitate? S-a jertfit pentru Artă. Am să-mi sun prietenii din America și din Emirate, îi invit să vină să liciteze; să vindem tot ce avea și să-i plătim datoriile la utilități, la brutărie și pe unde mai are restante.

– Cine e nebun să cumpere, să ducă în casa lui ineptiile astea? Nu zic că ar fi malefice, dar, Doamne ferește! Dacă era acolo un pâraiaș de munte, narcise pe tăpșane, chiar și liliac în ulcică, le cumpăram pentru casa noastră din Spania, să ne amintească de Patrie. Nimic național, nimic sfânt cu „lucrările”, cum le denumiți dumneavoastră, experții.

– Eu aș alege compoziția asta. Cred că ar merge cu acel verde-lămâie din biroul meu de la Senat. Ce ziceți, ar da bine?

Vocea care rosti aceste cuvinte se pierdu în murmurul sălii. Apoi, când nimeni nu mai scoase un sunet, Eremia Moraru se auzi pe sine vorbind.

– Da. Eu sunt nebunul. Aș cumpăra, dacă va fi posibil, tot atelierul.

Cei din jur se întoarseră spre el. Curatorul îl privi lung, ca și cum ar fi vrut să cântărească nu vorbele, ci intenția. Brava? O fi avut „finanțe”.

– Nu este o afacere bună, maestre. Imobiliar nu valorează mare lucru, iar istoric-cultural nici atât.

Câțiva îl tachinau, dar Eremia doar zâmbea. În jurul lui plutea ceva care nu semăna nici cu ironia, nici cu orgoliul. Era mai degrabă presimțirea că în acea sală nu se licita doar artă, ci o bucată din timpul femeii care dispăruse.

Curatorul își dădu seama că spiritele se încing și încercă să calmeze atmosfera.

– Ești puțin palid. Vrei apă, maestre?

– Nici vorbă. Mă simt din ce în ce mai bine. Provocările îmi plac la nebunie. Priviți podeaua aceasta lucioasă... siluetele tuturor sunt răsturnate în ea, ca într-o oglindă. E o lucrare interesantă, în rășină expodică. Miraj absolut. Suntem atrași într-o lume subtilă de pareidolie. Rifturile par să se adâncească, cicatrici geologice, erupții vulcanice imaginare. Lucrarea de pe dușumea nu ne impune o interpretare, ne rătăcește prin noi înșine.

În mijlocul expoziției, piesa nu era doar obiect, putea fi un portal spre o lume care se lăsa văzută doar de cei dispuși să atingă, să cerceteze ce poate fi dincolo de tehnica artei în sine.

Un tânăr, probabil student la teologie, cu părul neted și o cruce mare de aur peste tricoul cu Led Zeppelin, îndrăzni să întrebe:

– Credeți în mesaje cifrate? Ada Murgu și-a scris astfel testamentul artistic?

– Nu este doar un testament de pictor, răspunse Eremia. Este mult mai mult. Și regret că nu am cunoscut-o cât a fost în viață.

În acel moment se întâmplă ceva ce nimeni nu putea explica. Un cal roșu trecu prin sală.

Necheză prelung, iar umbra lui se frânse pe pereți. Apoi dispăru prin fereastra deschisă, ca și cum ar fi sărit într-o altă lume.

Unii râseră, crezând că este o glumă, un artificiu care trebuia să confere o altă dimensiune vernisajului. Alții se închină. O femeie care nu ar fi lipsit nici moartă de la un eveniment cu bufet suedez își scuipea în sân.

Eremia nu văzuse nimic. Doar simțise vibrația sub tălpi și auzise nechezatul – ca un ecou venit din adânc, sau din cer.

Sala întreagă trepida. Licitația începea sub auspiciii stranii. Lucrarea „Armagedon 2026” era scoasă la licitație. O pânză neagră, aproape goală, care părea să absoarbă privirile tuturor.

– Cine ar vrea în casă o ramă goală, nici măcar amprenta pictorului nu apare? Întrebă cineva.

– Nu este o pânză achiziționată din magazin, este Artă, replică altul. Privește cu al șaselea simț și vei vedea Nimicul în toată grandoarea și istoria sa. Nimicnicia s-a filtrat prin viziunea artistului. Este golul-plin de după ce războinicii au trecut peste lume. Veți vedea, prețul va urca, aparent inexplicabil. Lucrarea asta este un cal pursânge scos la târgul mărțogelor.

Ușa scârțâi, ca împinsă de vânt. În prag apăru un domn fără vârstă. Chipul lui era atât de neted încât părea manechin în vitrina unui magazin Smart Luxury. Toată lumea înțelese imediat că omul acela avea să ia caimacul expoziției.

Personajul își ridică pălăria imaginară, el care nu purtase în viața lui nici șapcă, nici căciulă de iarnă.

Licitația stagna. Atenția era îndreptată asupra sa. Auctioneer-ul prezenta stângaci obiectele, adică picturile Adei Murgu. Gestiona cu greu ofertele, care erau sub valoarea lor de piață. Glumea pentru a menține ritmul și energia evenimentului. O pictură micuță cu inserții de vitraliu galben și albastru, fusese adjudecată: Vândut! Zise el, și cu o batistă de hârtie își șterse fruntea de transpirație. Merita cota parte din afacere.

Își mai încercă o dată norocul, scoase din cutia lui „Armagedonul”, lucrarea-invizibilă. Merse la plezneală. Rosti o sumă de-a dreptul exorbitantă pentru vremurile de criză economică. Sala se umplu

de râsete vesele, se făceau glume: „Voi jefui Banca Agricolă” sau altul: „De ce nu mai adaugi un zero?”

Străinul cu ochi mari și negri traversa sala. Toți se dădură în lături, în afară de Eremia Moraru. Din instinct voia să-l oprească, dar realiza că nu era problema lui să intervină.

Licitatorul rămăsese cu ciocanul de cauciuc în aer. Străinul cu haine de firmă tocmai ridicase mâna. Avea zâmbet de superioritate a celui ce reușește să iasă din turmă. Licitatorul nu mai avu vreme să strige: Aaajudecat!! Străinul răsturnă, pe masa de alături, geanta, considerată vârful luxului care nu ține neapărat să iasă în față; model iconic, Courries, din piele impecabil lucrată. Sub privirile oamenilor, cei mai mulți artiști, el plăti, nu cu card bancar, nici prin ordin de plată, achită peșin; teancuri de bancnote de valută forte.

– Sunt numărate. Aștept marfa la adresa asta. Nu, nu am nevoie de certificate de autenticitate, nici de asigurare. Să fie pe mâine!

Norocosul făcu o plecăciune ca la finalul unui act de piesă reușită, străbătu invers drumul spre ușă, pășind cu nonșalanță, fără frică, fără remușcare, pe pardoseala pe care fosta stăpână a casei aceleia, pictase rifturi și lava vulcanică, peisaj apocaliptic.

În urma magnatului, sau poate doar un dealer de Artă, se simți aerul rece, ca și cum cineva ar fi deschis pentru o clipă o ușă spre o altă lume.

Eremia Moraru ieși primul din sală. Nu așa își imaginase atelierul femeii pe care o zărise din întâmplare, pictând în lanul de rapiță galbenă.

Încet, Galeria ad-hoc se golise. Persistă miros de var, apă de indii și acel iz de hipodrom – transpirația unui cal care parcă traversează planeta. Calul roșu, străinul, neguțătorul, rifturile în negru și roșu... o lume care nu avea cum să fie butaforie.

Ajuns în stradă, Eremia constată că nu -și mai găsea ochelarii. Erau vechi, dar încă de folos. Așa că se întoarse și nu fusese surprins când, în odaia unde se ținuse o licitație cu obiecte de artă cu doar câteva ceasuri mai înainte, câțiva bărbați vânjoși descărcau, montau, jocuri mecanice. Un mic bâlci urban în casa pictoriței, divertisment ieftin sau cum spunea un sociolog: „morfina” sărmanilor, a celor care se mint că vor câștiga odată și odată. Muncitorii și patronal viitoarei săli de „jocuri” călcau cu bocancii peste imaginea unei lumi de care Ada Murgu se temuse toată viața că s-ar putea să devină cândva reală.

Fragment din romanul în lucru VORTEX



## *Icu Crăciun* **O partidă de poker**

– Logica este simplă, a continuat Iustin Ganea. Suferința unui mediocru nu poate fi decât mediocră, iubirea unui mediocru nu poate fi decât mediocră și, evident, cartea unui mediocru nu poate fi decât mediocră și așa mai departe. Uităm însă că atât submediocru și mediocru, ăstua din urmă zi-i amator, cât și profesionistul, adică autoritatea sau valoarea, sunt la urma urmei oameni mai mult sau mai puțin calificați din punctul de vedere al altora. Așa trebuie judecat. Într-un anume fel se-ntâmplă ca la vot. Votul analfabetului, atenție! nu zic al prostului, pentru că analfabetul poate fi isteț, cu mintea ascuțită, al ăstuia... îmi scapă acum, nu, nu al fundamentalistului sau extremistului, nici al habotnicului sau bigotului, astea ultime țin de religie... ei, cum naiba îi spune?... nu-mi amintesc termenul exact, dar, cu siguranță, mi-l voi aminti... nu bătut în cap, altfel, cât și al celui care are discernământ, are bun-simț, într-un cuvânt are caracter, sunt egale. Cu alte cuvinte, Marcule dragă, votul tău este egal cu al mucosului care cerșește rânjind ca un nerod în fața Protopopiatului. Și el este cetățean al republicii și are buletin ca tine. Are drept de vot? Are. Este egalul tău? Este. Asta-i democrația, prietene! Și-atunci vin și te-ntreb: este corect ce spun?

Dorise să adauge „unii înțeleg prost democrația”, dar se răzgândise. În orice caz, sarcasmul său fusese sesizat cu ușurință de ceilalți trei ascultători.

– Dar tu unde te încadrezi între cei pe care i-ai enumerat? Nu-i fi cumva geniu? întrebă ironic Marcu Boca și ridică din sprâncene cu subînțeleles împărțind discret cărțile. Nu de alta, dar geniile sunt niște tipi dezinteresați și au rafinamentul înăscut, nu trebuie cultivat. Ele sunt făpturi coborâte din alte lumi, sunt detașați de nimicurile cotidiene, mărunte, niște romantici incurabili, așa cum este Pictorul; acesta bombăni ceva indescifrabil, filându-și cărțile clipind des din ochi.

– N-are importanță unde cred eu că mă încadrez, zise studiindu-și atent cărțile în fața sa. Deschizi?... Unul exagerat de pătimăș, intolerant... Uite că mi-am amintit, frate! Al fanaticului, nu al îndoctrinatului, că ăsta este cât de cât cult. ăsta e: al fanaticului, repetă mai mult pentru sine. Pe ăsta nu-l poți convinge nicum, mai cu seamă că

se crede și deștept. Nici ironia nu funcționează în cazul său pentru că este surd la asemenea avertisment, ca să zic așa... Unul ca acesta, radical, îi în stare să-ți dea în cap, spuse prefăcându-se că a uitat de prezența celorlalți.

– Ba are ca să știu ce răspuns să-ți dau, insistă Sandu Suci, al treilea partener de poker, de aceeași constituție fizică. El era cel care răspundea la apelativul „Pictorul” și purta o vestimentație extravagantă, exagerat de colorată. Deschid eu, preciză acesta și aruncă leul pe masă văzând că partenerul din dreapta sa evitase răspunsul la întrebare.

– În orice caz cu o liniuță deasupra mediocru-lui, se întoarse spre Marcu imitându-l pe Suci, apoi adăugă: merg și eu.

– Asta trebuie să constate alții, nu tu, zise cu un aer înțepat Marcu aruncându-și fugitiv ochii peste cărțile primite.

– Nu fiți penibili, domnilor! Adevărul elementar este că rațiunea dictează totul. Fără dânsa s-ar duce dracului lumea asta de rahat, bodogăni Pictorul.

– Lasă-mă să mă concentrez! Nu mă brua. Merg și eu, mormăi cel de-al patrulea jucător, Eugen Bălan, inspector în învățământ, și-și aruncă cu nonșalanță hârtia de un leu. Domnilor, țin să precizez că geniul nu pândește gloria, cum fac unii, roși de ambiții, care-și ridică statui în curtea casei lor cât timp sunt în viață, dornici de a rămâne în mintea urmașilor și de a fi pomeniți cât mai des de ipocrita posteritate. Teama de uitare le-a intrat unora până-n măduva oaselor. Aștia speră ca măcar comunitatea în care au trăit să-i pomenească, să nu se aștearnă colbul nepăsării peste numele lor. Am un vecin la scara mea care își promovează imaginea din dorința de a-și vedea antum celebritatea. Scrie poezii de sute de strofe pe care i le citește plin de importanță îngrijitoarei, care îl consideră cel mai mare poet al românilor; mângăliturile lui și-au găsit răsunetul mult așteptat tocmai în sensibilitatea ei zbuciumată. Pacostea mare pentru nevastă-sa este că își cheltuiește pensia tipărindu-le în cărți oferite gratis locatarilor din întreg blocul.

– Du-te vezi-ți de treabă! Ce, crezi că peste o săptămână, după ce ai dat ortul popii în împrejurări obișnuite, o să-și aducă cineva aminte și de tine? În istoria omenirii au fost figuri marcante, dom'le, inventatori celebri care într-adevăr ar merita pomeniți zi de zi. Cine-l mai pomenește pe Edison, inventatorul becului, și noi stăm aici, în încăperea asta prost luminată, și ne chiorâm pentru că Pictorul n-a binevoit să schimbe becul ăsta de 75 cu unul de 100 de wați, cum i-am cerut data trecută, sări Marcu cu malitiozitatea sa caracteristică.

– Nu frica de uitare este boala lor, dragul meu, mai potrivit ar fi fost să zici foamea de neuitare, asta este boala lor cronică, ținuse să precizeze Pictorul, aranjându-și basca neagră pe cap. Era nemaipomenit de superstițios. Nu și-ar fi dat-o jos să-l pici cu ceară. Era convins că numai așa norocul nu pleacă de la el. Parcă voi ați fi mai breji?! Amândoi vă pierdeți în niște domenii banale. Unuia i-a trăsnet prin cap să

scrie monografiile câtorva sate din acest județ prăpădit, iar altuia să-și ia doctoratul din fondurile grănicerești. Mare scofală! Pe primul îl vor pomeni doar niște pârliti de dascăli ai satelor respective, iar pe al doilea istoricii care se vor ciocni cine știe când cu această temă. În rest, vulgul se va șterge la fund cu operele voastre. Scrieți și voi ceva de anvergură, nu căcătușuri din astea. Știți unde veți rămânea pentru posteritate? Vă spun eu: la rubrica autori mărunți. Făcea aluzie la Profesor și Muzeograf. Fuseseră colegi și amândoi renunțaseră la cariere strălucite să-și urmeze soțiile – e adevărat, niciuna nu era simandicoasă, cu ifose ipocrite – în acest orașel cu iz de burg austriac. În perioada industrializării comuniste, odată cu înființarea fabricilor de sticlă, de mobilă, de baterii pentru mașini și utilaj metalurgic, populația i s-a triplat, dar s-a și împeștriat cu lucrători veniți din toate satele județului, așa cum s-a întâmplat cu micile urbe trecute și ele prin aceste transformări forțate, când tihna și liniștea s-au ascuns în afara orașului.

– Dar tablourile tale ce sunt și ce vor fi? Niște găinațuri, a sărit indignat Iustin Ganea, zis Profesorul.

– Lucrările mele vor fi mult mai apreciate după trecerea mea în neființă. Așa se-ntâmplă în lumea noastră. Apropo, Inspectore, să presupunem că mâine va fi sfârșitul lumii, tu cu ce te vei prezenta la Judecata de Apoi?

– Nu te bată pe tine grija.

– Ei, totuși? insistă Pictorul.

– Cu ce-ai vrea să mă prezint? Cu familia mea, desigur. Eu n-am compus nimic nemuritor pentru urmași. Ca toată lumea, îmi fac datoria la locul de muncă, mă duc acasă și-mi văd de familie. Când sunt liber, cel mai mult mă uit la televizor sau citesc presa. Nevastă-mea mi-a luat-o înainte că se pricepe și la calculator și se informează mai repede decât mine. Cât de curând voi învăța și eu chiar dacă sunt mai bătrân. Deja am luat primele lecții, nu de alta, dar vreau să fiu și eu în rând cu voi, marii navigatori ai internetului. La urma urmei, azi poți fi împărat, iar mâine un ins uitat, aidoma cuvintelor: azi neologisme, mâine arhaisme.

Celălalt socoti că ar fi mai sănătos să nu-i dea nicio replică.

– S-o lăsăm baltă. Așadar, toată lumea a mers. Bun. Ia decartați să vă servesc cum n-ați fost serviți de când mamele voastre v-au făcut. Câte cărți vrei, Marcule?

– Trei.

– Pictore?

– Două, doar am deschis.

– Inspectore?

– Trei, răspunse făcând pe nepăsătorul. Acesta era tertipul lui când avea în mână doi popi ori doi ași.

– Și eu iau trei. Ei, acum paroliți, zise Iustin Ganea satisfăcut și începu să împartă cu repeziciune cărțile.

El mergea pe următoarea supoziție: dacă Pictorul a deschis și a cerut două cărți, înseamnă că fie

are trei cărți de același fel, fie doi ași ori doi popi și și -a păstrat încă o carte ca să-i deruteze, deci s-ar putea să meargă la păcăleală. Dacă are trei de-un fel – lucru ce ar putea fi plauzibil –, ar prinde un ful sau, cine știe?, chiar care. Trebuie mare curaj să mergi la chintă și să ceri două; una la capete mai merge. Aștilalți doi, dacă au cerut câte trei bucăți, pot prinde care, ful, perechi sau pot rămânea cu perechea inițială. În-să, de aici încolo, urma studierea psihologică, în special a mimicii lor și a ticurilor arhicunoscute între ei, căci unul transpira, unul clipea, unul își mângâia barba, când n-aveau carte bună; pe Genu îl citeau ca din scris: are figura tristă când rămâne cu o singură pereche, pe deasupra el nici nu joacă la cacialma, n-are curaj și, din cauza asta, mai întotdeauna pierde.

– Glăsuiește, Pictore!

– Un leu să puteți plăti toți și să vă arăt niște cărți faine.

– Un leu al tău, plus doi ai mei, intervenise grav Sandu Suciuc, deși nu i-a remarcat niciun strop de nesiguranță în glas, și își pironi ochii jos pe linoleumul ce imita un parchet maroniu nou-nouț.

Iustin Ganea era din cale-afară de surprins. Cum dracu de așa plusează de vreme ce n-a deschis și a cerut trei cărți? Ce a putut prinde? La acest joc nu ține să fii prudent; la cărți, ori ai noroc, ori îți înșeli adversarii jucând la cacialma. Cale de mijloc nu există. În clipa aceea, un vâlătuc viclean de fum înecăcios de țigară se strecură direct în plămânul stâng și începuse să tușească.

– Ți-am spus să le lași dracului, dar văd că ești ca un copil neascultător. Au și răbdarea și așteptarea un capăt, îl certă iritat Sandu Suciuc cu gând să-l citească mai bine.

– Nu umbla cu înșelăciuni, glăsuie Ganea sever.

– Eu zic că merită să plătești, îl incită din nou Suciuc cu gândul de a-i stârni curiozitatea ori de a-i tăia pur și simplu elanul solvabil.

– Ești prea sigur. Pas, zise Ganea.

– De acord, drăguțule, mormăise Pictorul, și-i aruncă cei doi lei. Trei bețe sunt bune?

– Nu.

– Atunci patru.

– Ai prins careu? Se holbă surprins la cei patru șeptari ca niște coase noi scoase la vânzare. Eu am ful, se dezumflă întristat.

– Bine că n-am plătit, se foi Ganea vesel. Ați văzut, instinctul unui geniu este superior rațiunii. Am dreptate, Pictore?

– Mă, copii, voi uitați că și geniu este o ființă umană. Uite, eu, de pildă, am mers pe doi șeptari, cea mai slabă pereche, și am prins careu.

– Ce spuneam eu mai-nainte? Instinctul l-a îndemnat să meargă așa.

– Și mâna greblă se făcu! zise Pictorul cu aceeași formulă exersată de toți patru când câștigau, satisfăcuți, adunând întreg potul spre sine.

Aceasta era ziua întâlnirii lor – în ultima joi, după-masa, din fiecare lună – răgazul tradițional al

descărcărilor, al mărturisirilor, al desfătărilor, a tot ceea ce au acumulat spiritual și domestic în această perioadă, pentru ca, în final, să-și încarce bateriile, să se refacă pentru o nouă lună, neuitându-și îndatoririle de părinți, socri și bunici, căci week-end-urile le dedeau fiilor, nurorilor, fiicelor, ginerilor și nepoților – mai mult ori mai puțin răzgâiați și nesuferiți, obosindu-se să-i împace pe toți. Duminica, dimineața, „fetele”, împreună cu copiii, gătate decent, căci făceau parte din lumea bună a orașului, erau prezente la liturghii, doar bărbații rămâneau acasă când puteau să mai răsufle flecărind ori gustând pălinca adusă de la țară, încât, la întoarcere, tuturor le sclipeau ochii ca la nuntași.

Nu-i deranja nimeni, cele două încăperi, toaleta și atelierul propriu-zis de la etaj ale Pictorului se transformau în cazinoul lor intim, după ce închideau ușa de la intrare de la parter, unde jucau poker mai mult de plăcere decât pentru rotunjirea veniturilor proprii, deși nu ar fi fost exclus ca vreunul dintre ei chiar să se amăgească cu gândul că ar putea pleca, la încheierea jocului, cu portofelul mai plin. Poturile erau doar niște stimulente de a-i antrena la joc. În urmă cu vreo trei-patru ani, niciunul nu pomenea consoartei unde stă și ce face în ziua aia de joi, se eschivau cum puteau, considerând că a deconspira refugiul acesta citadin, de tihnă, i-ar transforma în niște provinciali caraghioși. Până la urmă li s-au mărturisit pe rând, mai în glumă, mai în serios, că merg „la bibliotecă” să nu intre la cine știe ce bănuieli și să le facă, seara, capul calendar că au fost în alte părți încasând la muștruluieli cu carul, ele temându-se să nu-și facă de lucru cu niște dame cu reputația îndoielnică, ori, mai rău, niște depravate de doi lei, să vină acasă cu oarece boli ori musafiri din regiunea pubiană și, fără îndoială, să nu se învețe cu nărav prinși în vâltoarea dorințelor după ce au luat „boaba de strugure și li s-au înroșit ochii”. Știind unde se află, ziua aceea a devenit prima concesie reală din partea lor, „ne-au mai lungit lanțul” – glumea Pictorul –, ca și când s-ar fi înțeles prin telepatie între ele să aibă vederi mai liberale. Nu, nu aveau dreptul să le reproșeze că amicitia dintre ei ar fi putut avea un efect dăunător asupra căsniciilor lor, dimpotrivă, ca prin farmec, li s-a schimbat atitudinea, nu i-au mai ținut atât de zăbrelți. Să nu credeți că erau ei ușă de biserică, deși țineau necondiționat la ele. Nu există bărbat pe suprafața pământului care să nu aibă cel puțin un curs, căruia Sandu Suciuc, fiu de preot, îi zice păcat, citez: „Fiecare cu excesele și păcatele lui!”, chiar așa s-a exprimat cu sinceritate. Mă rog, fie și o scurtă aventură nevinovată ca o fulguală într-o primăvară capricioasă, ori flirturi suportabile, fără investire de sentimente care să ducă la infidelități permanente. Unii, într-adevăr, sunt colecționari de amante, nu contează constituția, alții preferă numai femeile rotunde, alții doar cele siluete, un coleg de-al Muzeografului s-a îndrăgostit în liceu de o fată numai că-i plăcea că o cheamă Anneliese, unii sforăie, alții nu

știu să-și gătească o omletă, unii sunt oameni de pe-trecere, alții preferă să stea acasă. De pildă, Iustin Ganea fuma nonstop, lucru care îi enerva pe ceilalți trei pentru că, din când în când, trebuiau să deschidă ușa să se aerisească, ei, care se lăsaseră de acest viciu din cauza scumpirii țigărilor sau că tușeau dimineța ca tuberculoșii din cauza tutunului. Pictorul recunoștea public invocând ambele argumente, ceilalți doi se codeau să dea explicații oricărui neavenit.

Tuspatru – trei provinciali și un orășean get-beget (e vorba de Marcu Boca a cărui îndeletnicire de bază era aceea de profesor), angajați în sectoare ne-productive: unul pictor, unul profesor, unul muzeograf și unul inspector – erau titrați, căsătoriți, aveau casele lor, jumătățile – gospodine, punctuale, respectate și dedicate serviciilor, dar, acasă, ferme și dominate, urmașii, la rândul lor, însurați, aranjați, cu serviciu, iar ei își permiteau acum, trecuți de jumătatea vârstei, să răsuflă ușurați că n-au trecut prin viață ca peștele prin apă. Fost burg săsesc, orașul își mai păstrează arhitectura timpului cu străduțele pietonale care legau ulițele mari și pentru trăsurii. Mulți ani, înainte de căderea lui Ceaușescu, după plecarea sașilor în Germania Federală, casele acestora au rămas moarte, lăsate în paragină, puțină lume s-a înghesuit să le cumpere, întrucât se zvonise că vor fi dărâmate și, în locul lor, vor fi ridicate blocuri pentru muncitorimea de pe platforma industrială; în schimb, au intrat în ele, pe rând, viitorii romi, unii legal, prin repartii, alții ilegal, care, astăzi, huzuresc bine mersi, deoarece municipalitatea le-a zugrăvit gratis pe dinafară ca să dea bine în ochii trecătorilor. Noroc că artiștii plastici au apucat să ocupe clădirea din centru, cea cu fațada spre Biserica Evanghelică, la parterul căreia au amenajat câteva săli de expoziții, altfel ar fi avut ce cheltui pe închirierea unor astfel de spații.

Amiciția lor era foarte interesantă. Se confesau unul altuia când se întâlneau, în bună parte își cunoșteau intimitățile și bravau în soți nesupuși dogmelor matriarhale, dar, să se întâlnească împreună, acasă, la unul dintre ei, nu s-a întâmplat niciodată. La rândul lor, soțiile se cunoșteau între ele, însă totul se rezuma la un simplu salut, dacă ar fi trecut una pe lângă cealaltă. De obicei, ele, după ce veneau de la serviciu, când nu trebăluiau prin bucătărie – o doamnă adevărată își găsește întotdeauna ceva de lucru într-un apartament, fie el și mai puțin luxos –, în orele lor de răgaz, fie citeau, fie coseau goblenuri, această ultimă ocupație relaxându-le cel mai mult; nu-i vorba, nici după ce le-au crescut copiii mari și și-au întemeiat propriile lor familii nu s-au plictisit, și-au păstrat aceste îndeletniciri casnice. La trei dintre ele, autoritatea le funcționa ireproșabil, mai abitir ca superiorilor din armată, singura excepție era a Pictorului, întrucât acesta nu-i lua în seamă răstirile și reproșurile nici când se întorcea abțiguit, ascultând numai ce-i convenea.

De remarcat este faptul că pe nevasta Pictorului o scotea din sărite comoditatea acestuia punându-i

deseori răbdarea la încercare. Ea a trebuit să învețe cum să schimbe butelia goală cu una încărcată, nema-ivorbind de faptul că un-doi înlocuia un bec ars cu unul nou sau să pună o altă garnitură la robinet să-i oprească picăturile. „Chestiunile astea le fac bărbații, nu femeile. Ești cel mai puturos și mai încăpățânat din Europa. Asta ești!”, accentua ea fulgerându-l cu privirea, reproșându-i de fiecare dată lipsa oricărui fel de ajutor din partea lui.

– Eu nu-s bărbat, sunt artist, o necăjea numai ca s-o enerveze. De obicei, replicile sale erau imprezibile. Într-un fel nu greșea cu această autocaracterizare; era, într-adevăr, înzestrat de la natură cu un talent remarcabil, respectat de breasla sa, tablourile sale fiind apreciate de specialiști de pretutindeni. Singurul care îi ținea piept reproșurilor nevestei, deși ceilalți parteneri de joc se lăudau că ei comandă în casă. În realitate, când întârziu și nu era joia lor liberă, tăceau mâlc ca și când ar fi prinși cu musca pe căciulă, fiind întâmpinați cu ochi aspre de cum deschideau ușa, încât le pieria euforia acumulată în seara respectivă cât ai bate din palme. Vorba ceea: „Acasă este tigrul, dar... merge în patru labe fără să facă zgomot”. Pe deasupra, el nu ar fi sărit peste cal să-l fi provocat o sută de vedete feminine. În naivitatea lui de artist plastic premiat, el crede și acum că toate lucrurile care i se întâmplă sunt spontane, nebănuind că pe lumea asta sunt și lucruri aranjate, regizate, pregătite cu meticulozitate de alții să-ți pară ție cât mai naturale, mai firești, mai normale. Știa și nevastă-sa că este bărbatul unei singure femei, nu din aceea care aruncă peste tot ocheade insistente și complimente frivole; în niciun caz nu l-ar putea suspecta de adulter tocmai pe el, însă, pentru amicii săi, nu știu cine ar fi băgat mâna în foc.

– Poate vrei să zici distribuitor de cărți, îl tachina la rândul ei cu satisfacție triumfătoare.

– Și aia este o meserie... Reacția lui n-o mulțumea, mai ales că el amuțea. Se uita la el ca o fetiță vădit îndărătnică și îmbufnată.

Se făcuse ora zece, seara. Cei patru pocheriști erau captați ca niciodată de joc, fără teama unor ochi străini, dar știau că la 11 trebuiau să ridice ancora. Așa prevedea regulamentul pe care nu l-au încălcat, dimpotrivă, l-au respectat ani de-a rândul, fie că era vara, fie că era iarna, jocul se încheia la ora stabilită.

– Ce stai pe gânduri, Pictore?

– Ce chestie! izbucni pe neașteptate acesta. Mă gândesc că peste cel mult 40 de ani – poate chiar mai devreme – niciunul dintre noi nu va mai exista pe acest pământ și odaia asta va fi goală sau, mai știi? va fi ocupată de altcineva, iar fiii și nurorile voastre hulpave vor umbla prin tribunale să-și revendice fiecare apartamentul în care v-ați mâncat bătrânețile.

– Ca de obicei, cinicul nostru de serviciu își face intrarea. Lasă asta, azi, ești, mâine, nu ești... fă cărțile, zise Inspectorul.



## Luminița Rusu

### Un bun creștin

În curtea bisericii sunt doar două morminte: al preotului care a ctitorit construcția și al lui Neculai Breteanu, fost corator. Ceilalți preoți care au slujit în biserică și-au căutat odihna în cimitirul satului, la un loc cu creștinii ce-i ascultau duminica și-n zi de sărbătoare. Dar Neculai n-a vrut în rând cu ceilalți, cât a trăit s-a rugat de părintele Zaharie să-l înmormânteze în curtea bisericii, pe care a slujit-o doar zece ani, mai mult nu apucă. Fusese om evlavios Neculai și înainte să devină corator, de mic i-a plăcut să cânte în corul bisericii, cunoștea rândurile bisericesti mai bine ca babele din sat ce ajung primele duminica la slujbă. Când fu destul de înalt să ajungă la funiile din clopotniță, părintele l-a făcut clopotar. Trăgea cu sârg clopotele Neculai, așa de tare se agăța de funii că, uneori, când trăgea doar de mort în sat, fugeau țărani speriați că vine vreo urgie. Multe spaime au trecut peste săteni în anii aceia, așa de multe că imediat după ce s-a însurat Neculai, părintele Zaharie l-a avansat primcorator. Apoi liniștea s-a coborât peste sufletele enoriașilor.

Portița ce dă în curtea bisericii nu-i niciodată închisă. De primăvara până toamna intră copiii seara, când așteaptă vitele să vină de la pășune. Se adună vreo douăzeci de țânci și se rostogolesc sau se fugăresc în jurul bisericii, de când dă colțul ierbii până când se vestejește. În biserică nu se poate intra, are ușă de stejar, nici trei voinici n-o pot împinge, iar când răsucesc cheia în broască părintele trebuie să o apese zdravăn ca s-o deschidă. A mai ruginit, ce-i drept, și cheia, poate a ruginit un pic și părintele.

Pe treptele din fața bisericii odihnește o femeie de vreo șaiszeci de ani, îmbrăcată în straie întunecate, cu năframa cenușie legată peste

gură. Jos în iarbă, în dreapta ei zac o pereche de desagi de pânză, pământii. Femeia se ridică grăbită la apariția părintelui și se închină, sărutând mâna ce-i dădu binecuvântare.

– Dimineată te treziși, Veturio, Domnul fie cu tine! Stai că deschid acuma, să hodini pe o lăicioară, dar slujba nu o încep decât după ce vine clopotarul Da' în desagi ăștia ce-i? Doar nu îi aduseși să îi sfințesc!

Veturia împinse cu piciorul desagi mai la vale și zâmbi amar. Năframa îi lunecase ușor de pe frunte, scoțând la iveală un păr sur și rar. Sub fruntea plină de riduri odihneau doi ochi de un albastru spălăcit și un nas scurt ca o părere.

– Averea mea, părinte! Ce am primit când m-au eliberat și două pături din lada de zestre. Vechi și zdrențuite, cele bune le-am lăsat fetei, că are mai mare trebuință. Am venit să-mi iau rămas bun. Iartă, părinte, nu rămân la slujbă. Am tren la ora zece.

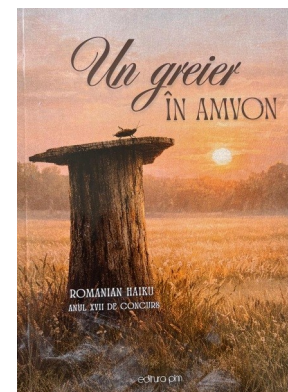
Era o femeie mărunțică Veturia, micuță și puțină la trup. Rochia lungă înfășura trupul plâpând până la gleznele subțiri, ce se pierdeau într-o pereche de ghete mari și butucănoase. Doar mâinile erau descoperite, mari și zbârcite, cu degete lungi și groase, bătucite de ani și muncă.

– Da' unde pleci, femeie, duminica dimineată? Abia ce te-ai întors, nu-s două săptămâni de când ai revenit în sat. Ți-o fost dor de fată sigur, era micuță când ai plecat. Acuma e femeie la casa ei, are bărbat de ispravă, iar tu ai doi nepoți. O ajută mama ta, ce-i drept, se ține bine la optzeci de ani, dar cât crezi că o mai duce? Fata are nevoie de mamă, de mamă ai nevoie oricând. Destul că a crescut fără părinți, măcar acum să-i fii alături.

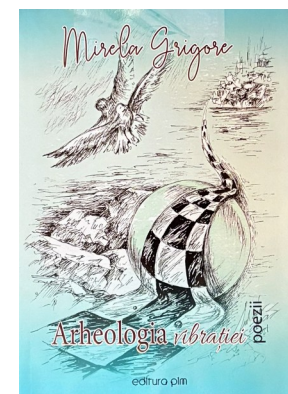
### Cărți primite la redacție



Alexandru Oltean,  
*Întâlnindu-mă cu... mine*,  
Editura Galaxia Gutenberg,  
Târgu Lăpuș, 2026



*Un greier în amvon – Romanian Haiku, anul XVII de concurs*,  
Volum coordonat  
de Corneliu Traian Atanasiu,  
Editura PIM, Iași, 2026



Mirela Grigore,  
*Arheologia vibrației*,  
Editura PIM, Iași, 2024

Femeia își șterse cu colțul năframei ochii umezi. Era plânsă și obosită, se vedea pe fața ei că nu dormise prea mult noaptea.

– Ce a fost a fost, părinte! Doar eu și dumneata știm adevărul. Neculai n-o fost om rău, mai bea din când în când, și mă bătea când era beat, dar pământul și -l lucra, de casă se-ngrijea... Ceasul rău, părinte, ceasul rău și demonul beției!

Părintele se-nfioră la amintirea nopții când îi bătuse-n ușa Veturia, acum aproape douăzeci de ani. Să fi fost ora unu din noapte, preoteasa dormea și doar părintele auzise ciocănind pe cineva în ușa. Abia de-și trase o haină pe el și venise să deschidă. În prag Veturia, plină de sânge pe față și pe haine, cu rochia gri vrâstată de pârâiașe roșii ce picurau pe pragul ușii de la casa parohială.

„Spovedește-mă părinte, să pot a nu spune tuturor ce nu trebuie spus !”

Tristă poveste. Veturia spărgea nuci în cohe când se întorsese Neculai de la cârciumă. Nu ceruse mâncare, zise că merge să se culce. Apoi Veturia auzise fata țipând și fugise înspăimântată în camera fetei, cu ciocanul în mână. Îl găsise cu pantalonii-n vine, în timp ce cu o mână astupase gura fetei și cu cealaltă încerca să-i ridice cămașa de noapte. N-a mai știut ce face, își amintea doar ciocanul cu care lovea și țeasta bărbatului cum se spărgea ca o coajă de nucă. Fata fugise speriată.

– Nebunie temporară, părinte. Așa a zis avocatul care mă apăra, cică am fost nebună temporar. Șaptesprezece lovituri zicea procurorul că am dat, fără motiv. Păcatul e păcat, am făcut moarte de om și trebuie să plătesc. Ce rost avea să fac și fata de rușine, destul c-a trebuit să crească fără părinți. Mi-au dat douăzeci și cinci de ani, dar nu m-au ținut decât nouăsprezece, îți dau drumul mai repede dacă te porți bine.

Preotul oftă și făcu cruce largă deasupra capului femeii.

– Dumnezeu să te ierte, Veturio! Ai făcut și ai plătit, acum de ce vrei să pleci?

Femeia se închină și sărută icoana de la intrare.

– Am fost la slujbă ieri, că fuse sărbătoare.

– Sfântul Ilie...

– Așa, Ilie Prorocul. Când ieșim de la slujbă mai stăm oleacă toți creștinii în fața bisericii și povestim. Eram cu fata și cu ginerele, copiii au rămas acasă. Sporovăia toată lumea ca-n zi de sărbătoare... cu noi nu vorbea nimeni, nici cu mine, dar nici cu ei. Doar priviri furișate înspre noi, ici colo câte un zâmbet disprețuitor. Fata n-are nicio vină, în iad de merg mă duc eu singură. E femeie în toată firea acum, își poate purta singură de grijă, dar capul să și-l plece din cauza mea nu vreau. Merg la oraș, e acolo un loc ca o pădure, l-am văzut când veneam spre gară de la închisoare. Au bănci pe care poți să stai, doar să te uiți cum cresc copacii. Rost eu aicea nu mai am, găsesc un loc să dorm în acea pădure. Binecuvântează-mă, părinte!

Zaharie mângâie părul sur ce ieșea de sub basma. Spuse o rugăciune și mirui creștetul cărunt al femeii, apoi făcu cruci pe obrazii ei cu ulei sfințit.

– Mergi cu bine, Veturio! Domnul fie cu tine!



## Viorel Dădulescu

### Tocăniță de ciuperci

– Mamă, voi sunteți?, întrebă ușor alarmat Andrei, după ce ușa se deschise scârțâind și apoi se trânti făcând să zăngănească geamurile din bucătărie, printre perdelele cărora se strecura o rază de lumină, semn că după o săptămână de ploaie vremea se îndreptase.

– Noi, noi, cine ai vrea să fie, îl liniști Maria. Micuță și încălzită de la soarele de afară, trebui să salte cu amândouă mâinile coșul de răchită ca să-l poată pune pe masă. Lasă mamă, că îl iau eu și pe al tău, spuse întorcându-se spre ușă. Îi luă coșul din mână și îl trânti cu același efort lângă celălalt.

– Ați găsit?, întrebă Andrei din cealaltă încăpere, neîndurându-se să se dezlipească de ecranul calculatorului.

– O mulțime, de mai multe feluri, îi răspunse Maria, aruncându-și pe spate părul negru strâns într-o coadă lungă.

– Și ce faceți de mâncare din ele?, se interesă el, tot din camera alăturată.

– Cred că o tocăniță cu mămăliguță, dar să vedem ce spune și buni, îl lămuri Maria.

– Și cam când e gata?, se auzi din nou vocea lui pofticiosă.

– Stai, stai, râse Maria, mai întâi trebuie să le curățăm. Ne spălăm pe mâini, ne tragem un pic suflul și imediat ne apucăm de ele, continuă ea.

Zgomotul apei de la robinet se amestecă cu râsetele lor când scăpară săpunul pe podea, încercând să-l treacă de la una la cealaltă. O muscă, prinsă între fereastră și perdea, bâzâia enervant.

– Ești obosită mamă?, întrebă grijulie Maria. Stai jos, că aduc eu două cuțițe și o cratiță, să avem în ce le pune.

– Mai bine ia un lighean, că îs tare multe, îi răspunse ea, aranjându-și cu meticulozitate ochelarii cu ramă aurie. Ia-l pe ăla mic, verde, de pe raftul de jos din bufet.

– Auzi, mamă, tu le cunoști, știi sigur că-s bune?, o întrebă Maria după ce goli pe masă cele două coșuri și puse ligheanul smălțuit pe masă. Ciupercile se înălțau într-un morman multicolor, amenințând să se rostogolească pe podeaua lustruită.

– Păi n-am mai cules demult, dar cred că pe cele bune le țin minte, îi răspunse ea, cu o ușoară neîncredere. Oricum, le alegem încă o dată, și pe alea care ni se par mai nu știu cum le aruncăm, continuă cu mai multă convingere.

– Bine, fu de acord Maria. Cum le tăiem, mărunț sau doar în patru?

– Potrivit, că mai scad. Hai să le tăiem acum, pe urmă punem și ceapa la călit, ciupercile le adăugăm mai încolo, că fierb mai ușor. Mămăliguța o facem la sfârșit de tot.

– Dar ardei avem destui? Că am uitat să aduc.

– Avem, avem, că a plantat Andrei o mulțime de tufe în primăvară, și s-au prins toate, au ieșit mulți de tot.

– Ția îs niște ardei foarte-foarte iuți, se auzi vocea lui Andrei prin ușa întredeschisă, nu se prea pot mânca.

– Păi și atunci de ce i-ai mai pus?, îl întrebă ea ușor iritată, dar și amuzată în același timp.

– Îs foarte frumoși... totuși puteți folosi din ăia mexicani, au un gust dulce și nu pișcă chiar așa de tare, eu am mâncat câțiva din ei, o lămurii el.

– Mexicani, mexicani, dar cum arată?, se interesă ea.

– Îs roșii când se coc de tot, acuma trebuie să fie încă galbeni, răspunse el cu competență.

– Lasă-l, mamă, cu prostiile lui, ăsta e în stare să mănânce orice. Mie mi-a umplut anul trecut casa cu buruieni în ghivece, cică erau plante aromatice, dar au crescut alandala, că erau de mai multe feluri în același ghiveci, așa că nici nu mai știam care ce e, le-am aruncat prin toamnă pe toate. Nu punem ardei și gata, o să ne iasă bine tocănița și așa. Mai bine spune-mi ce s-a întâmplat pe aici.

– D-apoi ce să se întâmple? Toate îs cam cum le știi... numai un popă nou a venit, că celălalt s-a pensionat.

– Dar ce, preoții se pensionează? Credem că stau până... știu și eu?... până mor sau ceva.

– Da, da, d-apoi cum? Se pensionează și ei ca tot omul. Atâta numai că lui nu i-a convenit asta, a crezut că o să-l mai lase să stea, dar nu l-au mai lăsat, nu i-au mai prelungit încă o dată, că îi amânaseră pensionarea cu trei ani, dar acuma ajunsese deja prea bătrân.

– Dar câți ani are?, se interesă Maria, în timp ce mărunțea o ciupercă, după ce o întorsese pe toate fețele și concluzionase că e bună de mâncat.

– Cine mai știe? Bine peste optzeci cred, că doar el m-a cununat și pe mine... acuma e cam ramolit, nu mai știe tot timpul ce e cu el, începuse să încurce slujbele, și mai făcea și altele...

– Cum adică să încurce slujbele?, se interesă nedumerită Maria.

– Uite așa, le încurca rău de tot, că ce trebuia să zică la înmormântare zicea la botez, și invers. Numai ce-l auzeai în mijlocul botezului că bolborosește odihnește Doamne sufletul adormitului robului tău Mihăiță – de s-a speriat rău de tot nașa și era să-l scape pe Mihăiță din brațe – în loc de verdeață, în loc luminat, în loc de odihnă, de unde au fugit toată durerea, întristarea și suspinul... sau la înmormântare s-a apucat să

facă cruci pe fruntea răposatului zicând se unge robul lui Dumnezeu Nicolae cu untdelemnul bucuriei – îți dai seama că a încremenit toată lumea când l-a auzit, că ei numai bucuroși nu erau – în numele tatălui, și al Fiului, și al Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor, amin. Și ar fi ținut-o tot așa, dacă nu-l oprea diacul, nu asta părinte, nu asta, aialaltă, care ailaltă, a întrebat ca picat din cer, aialaltă, aia cu duhurile drepților, celor ce s-au săvârșit... așa că mai bine că l-au pensionat.

– Vai de mine, dar chiar se prostise de tot săracul, constată Maria. Auzi, mamă, eu nu cred că ciupercă asta e bună, o arunc.

– Arunc-o, că și eu am zvârlit vreo trei până acum, mai bine trage găleata de gunoi lângă masă, le aruncăm direct acolo. Și asta nu-i tot, reluă ea povestea, aranjându-și din nou ochelarii cu ramă aurie, că mai avea un obicei. Te trezeai că duminica se oprea din slujbă și se apuca să spună în biserică indicativ igrec o șapte ics te zet, recepție, recepție...

– Ce indicativ? Ce igrec? Ce recepție?

– Așa cum îți spun, indicativ igrec o șapte ics te zet, recepție, tot așa zicea, că avea pasiunea asta să vorbească prin radio cu alții, și pesemne credea că povestește direct cu Dumnezeu în timpul slujbei, de fapt ce alt moment mai bun să fi fost de discutat cu Domnul, așa e el, este din ăsta cum îi zice?, radio nu știu cum.

– Radioamator, buni, lămurii Andrei lucrurile, de după ușă.

– Așa cum zice Andrei, radioamator din ăla, zic oamenii că avea nu știu ce autorizație specială, își instalase în altar tot felul de aparate și un microfon prin care comunica la nevoie cu alții ca el, a pus în turla bisericii o ditamai antenă, mai mare decât crucea, care ieșea pe geamul de lângă clopote și i-o tot doboră vântul, de trebuia s-o adune diacul de prin iarbă și să i-o urce iar în clopotniță.

– Vai de el și de el, rău a ajuns îl compătimi Maria, aruncând încă o ciupercă în găleata mutată lângă masă. Și acuma ce face?

– Ce să facă, l-a luat fie-sa la ea în oraș, când l-au mutat a trebuit să aducă un camion să-i ducă radiourile, că avea patima să le adune, erau o mulțime, din alea mari, de pe vremuri, în cutii de lemn, unele aveau și pick-up, altele mai mici, mai moderne, și altele și mai mici, îți încâpeau în palmă, nu a vrut să arunce niciunul, în ultima vreme le asculta pe toate odată, așa ziceau oamenii care treceau pe la el – că, deși era pensionat, mai făcea slujbe acasă pe ascuns, le mai citea la oameni de una, de alta –, unii îl căutau că se obișnuisera cu el și spuneau că era în casa parohială o hărmălaie grozavă, dintr-un radio se auzea muzică populară, dintr-altul muzică ușoară, altul transmitea știri sau cotele apelor Dunării, din unele se auzeau piese de teatru, și toate mergeau în același timp de nu se înțelegea nimic, dintr-unul Sofia Vicoveanca cânta: trandafir de la Moldova te-aș iubi, dar nu-ți știu vorba, altul zicea: Zimnicea o sută douăzeci și cinci de centimetri, altul zbiera: un cal, regatul meu pentru un cal, din altă parte se anunța că drumul național de ne șase este închis pentru reparații între Caransebeș și Lugoj, de la kilometrul 28

până la kilometrul 37, iar cel mai tare cânta ăla cu mustață mare și perciuni de care îi plăcea lui bunică-ta...

– Luigi Ionescu?

– Da, ăla cu lalele, lalele, frumoasele mele lalele, cât îndrăgesc aceste flori, cu chipul în multe culori, așa că nimeni nu înțelegea nimic, poate doar el să fi priceput ceva, cine știe, poate credea că îi transmite Doamne-Doamne o vorbă, un mesaj numai lui. Auzi, eu arunc și astea două ciuperci, că nu mi se par cumsecade.

– Aruncă-le, că și eu am mai renunțat la câteva. Și popa ăsta nou cum e?

– Ei, cum să fie? E tânăr, abia a terminat facultatea, are alți gărgăuni în cap. După ce și-a luat ăla vechi aparatele din altar și a plecat cu ele cu tot, a adus el altele, a umplut biserica cu difuzoare, ba a scos unele și afară, în curte, și a înregistrat toate slujbele pe casete, le ține tot în altar, pe un raft, au etichete cu Bobotează, Florii, Înviere, Crăciun, Sântă-Mărie Mică și tot așa, el nu se mai obosește să cânte, dă drumul la casetofon și gata. Ce-i drept se aude foarte frumos, că și-a chemat foști colegi și au înregistrat slujbele împreună, sună chiar ca un cor adevărat. O zi întreagă au înregistrat slujbe pe casetofon, dar după aia s-au dus la curva aia de poștășiță, aia care merge în fustă mini pe bicicletă de i se văd toate celea, și au făcut un chef toată noaptea cu ea, cu soră-sa Anicuța, aia care s-a cuplat cu Petrică, ăla care ținea bufetul de la cooperativă, de i-a prins nevastă-sa în magazia din spate, erau acolo amândoi printre butoaiile de bere și lăzile cu sticle de vin, și Anicuța asta a fugit desculță și numai în combinezon, că nu apucase să-l dea jos...

– Mamă, mamă, mai încet...

– ... și cu vară-sa, altă poamă bună, aia care a fost asistentă la dispensar până a dat-o afară doctorul, că mergeau toți bărbații acolo la ea de zici că se îmbolnăviseră dintr-o dată tot satul, pe unii chiar i-a și îmbolnăvit, au făcut...

– Mamă, mamă, mai înceet, că aude Andrei...

– De aici nu se aude nimic, se auzi prompt vocea lui Andrei de după ușă.

– Și cum îți ziceam, preotul ăsta nou a înregistrat toate slujbele, el numai începe cântarea, iar după ce zice cu pace Domnului să ne rugăm dă drumul la casetofon și iese în curte să fumeze, se întoarce numai la rugăciunea de sfârșit. Cu predica e altă năzdrăvănie. Face ce face și despre orice ar predica, tot la haltere, mușchi, exerciții și culturism ajunge.

– La ceee ajunge?, se miră iarăși Maria, aruncând încă o ciupercă în găleata de gunoi, care era deja plină pe jumătate.

– La culturism, cum îți spuneam. Acum două duminici ținea o predică cu pilda fiului risipitor, și s-a apucat să zică, atunci când a ajuns acolo unde băiatul cel mic și-a cheltuit toți banii pe chefuri, zaruri și femei, că mai bine nu făcea așa ceva, ar fi trebuit să meargă la o sală din aia unde se ridică greutatea, să facă mușchi și să-i înaintea cu bicepsii, tricepsii, pectorali, cu ce exerciții trebuie făcute cu halterele, câte ridicări se fac pe zi, și a ținut-o tot așa de s-au crucit toți oamenii, numai se uitau unii la alții și iar nu mai pricepea nimeni nimic.

– Vai de mine, dar nici ăsta nu pare prea întreg la cap, constată Maria, alungând cu mâna în care ținea cuțitul musca săcâietoare ce reușise cumva să scape din spatele perdelei.

– Nu, nu prea e. Și asta nu-i tot, s-a apucat și a făcut un fel de sală din aia de gimnastică în capela mortuară, că alt loc mai bun nu a găsit în tot satul, a dus acolo tot felul de greutatea, mai mari, mai mici, de toate felurile, îs puse printre prapori și pe sub băncile pe care se stă la înmormântare, acuma i-a lovit moda asta cu culturismul pe toți care îs mai tineri, merg în fiecare zi la capelă să tragă de fiare cum spun ei, mereu e plin de tineret pe acolo, că după băieți merg și fetele, să-i aștepte când termină cu exercițiile.

– Lasă, mamă, poate e mai bine așa, decât să stea în bufet mai bine ridică greutatea, spuse Maria, tocând mărunt una dintre ciupercile care i se păruse bună.

– Ei, nu-ți fă griji, că merg ei și la bufet, mai ales la ăsta nou, pe care l-a deschis domnul Preda.

– Profesorul de muzică? Păi el dirija corul școlii și cânta la vioară, cum de a ajuns să-și facă bufet?

– Uite așa, și-a deschis omul bufet, ce era să facă? Școala s-a închis, că nu mai erau elevi, și el trebuia să meargă la școlile din trei sate ca să-și facă norma de ore. Era omul toată ziua pe drumuri, nu mai avea timp de nimic, nici măcar să cânte la vioară, că de cor nu se mai punea problema, când s-a închis școala s-a desființat și corul. Eu arunc și ciupercile astea două, parcă-s prea roșiatice...

– Aruncă-le, că e mai sigur așa. O vreme se auzi doar zgomotul cuțitelor care se izbeau de fundurile de lemn pe care tocău ciupercile. Și cum e cu bufetul domnului Preda?, întrebă Maria, care între timp reușise să alunge musca din casă, după ce o vânașe izbînd în dreapta și în stînga cu un ștergar, mai-mai să răstoarne vaza cu flori de pe bufet.

– Păi, cum să fie? Știi că domnul Preda făcea și vin, nu? Foarte bun, și eu am luat de la el, să am când mai vine cineva pe la mine. Cred că mai am și acum vreun litru sau doi în cămară. A tot adunat la vin în pivniță, că îl strîngea pentru nunta lui fie-sa, Otilia, aia roșcată, cred că o mai știi.

– Sigur că o mai știi. Am fost colege la școală, era cu un an mai mică decât mine. Ce mai e cu ea?

– Ei, ce să fie, a plecat cu un arab în Iordania parcă, mi-a spus maică-sa, dar nu mai țin bine minte.

– Vai de mine, cum adică a plecat cu un arab în Iordania? Și n-au fost supărați ai ei?, se interesă Maria.

– Păi la început au cam fost, dar pe urmă a luat-o arabul de nevastă, așa că oarecum e mai bine, că aici n-o mai lua nimeni după scandalul cu poliția, poate doar la oraș sau pe altundeva.

– Dar ce, Doamne, iartă-mă, a făcut de a avut necazuri cu poliția?, întrebă Maria privind cu îndoială o ciupercă mare și verzuie pe care se hotărî până la urmă să o arunce.

– Ei, ce a făcut... s-a încurcat și cu șeful de post, că înainte mai fusese combinată și cu ăla care stă lângă căminul cultural, cu Stanciu, ăla care are tractor și mai ară pe la oameni, și el însurat, dar măcar pe el îl lăsase nevastă-sa, că ea a fugit cu paznicul de vânătoare de la

cantonul forestier. Însă de data asta, cu șeful de post vreau să zic, i-a găsit nevasta prostului ăluia chiar în postul de poliție, ce o fi căutat și ea pe acolo nu știu, că doar îl vedea toată ziua pe prostovanul ăla, mai bine stătea acasă să mai tundă sau să mai vopsească pe una ori pe alta, că e coafeză, dar cine știe, i-o fi spus ceva cineva, cert e că s-a dus acolo în mijlocul zilei, și Otilia lui dom' profesor era întinsă pe biroul lui dom' șef de post, printre chitanțiere cu amenzi și procese-verbale, cu capul sprijinit de volumul cu Codul penal și cu picioarele...

– Mamă!, se răsti Maria. Mai încet, că aude Andrei!

– Eu nu aud nimic, se auzi prompt vocea lui de după ușa pe care Maria tot voise să o închidă, dar tot amânase să facă asta, preocupată ba să taie ciuperca, ba să alunge musca, ba să-și treacă coada lungă de pe un umăr pe altul, fiindcă îi ținea prea cald. Și cu tâmpitul ăla de milițian ce s-a întâmplat, întrebă ea după ce se hotărî să mai scape de trei ciuperca.

– Ce să se întâmple, l-au mutat de aici la dracul praznic, undeva prin Moldova, din câte am auzit, că a făcut nevastă-sa un scandal cât casa, a reclamat și la comandament sau la ce șefi au ei acolo în oraș, că îi strică familia o fată din sat, că ea are doi copii și nu poate rămâne fără bărbat, așa că l-au trimis în altă parte, a primit ordin și a plecat de pe o zi pe alta, ea s-a dus după o săptămână cu copii, la noi a rămas numai ajutorul lui. Asta e un fricos, stă toată ziua în birou, mai iese numai când trebuie să meargă la unul sau la altul să îi roage să-și retragă reclamațiile, că toți fac mereu reclamații și sesizări ca tâmpiții, ba că unul a mutat gardul cu zece centimetri pe pământul altuia, ba că vecinul i-a tăiat crengile de la prun fiindcă îi ajungeau în curte, ba că a scăpat câinele nu știu cui pe uliță și poate mușcă pe cineva, te și miri ce prostii pot să le treacă prin cap, și asta îi tot roagă să nu mai facă reclamații că altfel trebuie să-i amendeze, dar crezi că-l ascultă cineva, parcă înadins fac și mai multe, de zici că îs plătiți pentru asta. Mie nici ciuperca asta nu mi se pare că e cum trebuie...

– Arunc-o. Dar până la urmă nu mi-ai spus cum e cu bufetul domnului profesor, îi reaminti Maria.

– Aaaa, cu bufetul... Cum îți ziceam, avea mai multe butoaie în pivniță, vreo nouă-zece, nimeni nu știe exact, cu vin mai vechi sau mai nou. Dar în urmă cu două toamne a avut o recoltă mare de tot, a fost un an foarte bun și s-au făcut grozav de mulți struguri, însă cum el era tot plecat să țină ore ba la o școală, ba la alta a cam uitat de vin, a făcut o grămadă de must, l-a tras în damigene și cu asta basta. În primăvară mustul a început să fiarbă, și a tot fiert până a dat pe dinafară și s-a scurs tot în pământ, că nu are cimentată pardoseala de la pivniță. Așa că s-a trezit cu damigenele goale. Asta ca asta, dar pe la Paști, când a scos apă din fântână, s-a trezit în găleată cu un fel de șpriț, că tot vinul ăla proaspăt care a fășnit din damigene s-a scurs prin pământ și a ajuns fix în fântână. Cum s-ar zice, are o fântână cu vin. Așa că atunci când mergea cineva la el în vizită nu mai lua vin din butoaie, scotea o găleată cu șpriț din ăla din fântână. Până la urmă s-a împărășiat vestea prin sat și au mers oamenii pe la el să

vadă minunăția de fântână cu vin. A fost și preotul, a zis că e minune dumnezeiască, că s-a făcut din apă vin...

– Care popă? Țăla vechi sau ăsta nou?, întrebă Maria studiind circumspectă o ciupercă maronie.

– Țăla vechi, care a plecat. Nu o să crezi, dar a și sfințit fântâna. A fost slujbă în toată regula, a mers cam toată lumea, abia au încăput în curtea domnului profesor, popa stătea urcat pe un scaun și împrăștia deasupra fântânii agheasmă dintr-un șomoioag de busuioc zicând binecuvântează Doamne mare minunea ta, să fie de folos și de mântuire robilor tăi și tuturor urmașilor lor, în vecii vecilor, amin. După aia au început oamenii să se ducă la domnul Preda să le vândă câte o cană cu vin, că bani de un litru sau doi nu au în fiecare zi, el a mai scos o masă în curte, că una oricum era sub bolta de vie, pe urmă a mai scos una, a mai pus niște scaune, și uite așa, încet-încet, de pe o săptămână pe alta și-a făcut bufet în curte. Acum nici nu mai merge la școală, a renunțat, a zis că nu mai are rost, că oricum are destui ani lucrați și nu mai este mult până ajunge la vârsta de pensionare. Stă toată ziua acasă, deschide poarta pe la amiază și dă de băut la mesele din curte. Și-a pus și firmă. Pe spatele de la o covată crăpată a scris mare Stradivarius.

– Bine, dar e legal așa? Nu-l controlează nimeni?, întrebă Maria, pe care o deranja din nou coada lungă de păr negru, ce îi ținea cald, așa că și-o muta într-una de pe un umăr pe altul.

– Păi cine să-l controleze? Lui chiar nu-i face nimeni reclamație, că toți bărbații, și ăia mai bătrâni, dar și tineretul, merg acolo să bea. Se duce chiar și ajutorul de șef de post, care nu vrea să bea nimic, deși toți vor să-i facă cinste cu câte o cană de vin, dar fricos cum e nici asta nu acceptă de teamă să nu-l reclame careva și să-l mute și pe el de aici, și când merge pe drum stă cu ochii tot în pământ și nici măcar la o fată nu se uită ca nu cumva să-i iasă vorbe, la bufet doar stă trist pe un scaun și îi roagă pe oameni să nu mai facă plângeri, pentru că altfel legea îl obligă să-i amendeze. Și când începe să se întunece, domnul profesor își ia vioara și le interpretează melodia aia, Stingerea parcă îi zice, pe care o auzeau toți în armată la sfârșitul zilei, când trebuiau neapărat să meargă la culcare. Că doar atâta știu bărbații ăștia să povestească, cum a fost în armată.

– Știi și eu de melodia aia, mi-a povestit bărbatu-meu de ea, cum o asculta în fiecare seară, cântată la trompetă. Auzi, mamă, mie nu-mi plac deloc ciupercele astea. Le-am ales noi ce le-am ales, dar prea au stat mult împreună alea bune lângă alea rele. E le-aș arunca pe toate.

– Că bine zici. Dă-le încolo. Oricum n-au rămas multe. Ce-am avut și ce-am pierdut. Le aruncăm și facem repede niște cartofi prăjiți, că Andrei e mort după ei, mai am un sac în cămară, ăia sigur îs buni, că doar eu i-am pus, eu i-am scos.

– Cu ochiuri, nu-i așa, buni? Cu două ochiuri, te rog, se auzi vocea la fel de pofcioasă a lui Andrei. Și îmi poți da și mie un pahar cu vin?



# Marian Danci

## Doctorul

La vederea bălții am rămas mut, atât de frumoasă putea să fie, în primul ceas de după întuneric. Plopii de dincolo tremurau ușor în luciul apei, tulburat doar de cercurile ce se declanșau cu plescăit mărindu-se până la epuizare, săreau grei și zgomotoși grăsunii bălții, în vreme ce noi ne pregăteam arsenalul. Un abur subțire plutea pe ape, păsările țipau a trezire, instruindu-și puii.

Doctorul, cărunț, rotofei, mai scund decât mine cu un cap, albit pe altarul oblojirii suferințelor umane, cum îi plăcea a spune mereu când vorbea de nobila lui profesiune, era un pescar înrăit, conservator, calm, chiar blând, dar tenace și priceput.

– Daaii cu liingură? m-a întrebat, lungind cuvintele în stilul personal, rostire rară și apăsată, întrebarea având și contrarăspunsul atașat.

– Încă e caaldă apă, meergee maai binee cu peștișoor.

Eu, totuși, din comoditate și un fel de respect pentru toți peștii, mari sau mici, pescuiam, aproape exclusiv, cu năluci, cu lingurițe oscilante, rotative, sau cu alte tipuri de momeli artificiale. Era mult mai comod să bați apa cu un blinker decât să urmărești pluta plimbată de peștișoorul înhamat în capătul strunei metalice, protectoare, absolut necesare.

Doctorul și-a înțepat peștișoorul în aripioara dorsală, l-a aruncat în larg, am așteptat să-i văd aria de activitate, apoi am început aruncările și recuperările sacadate, menite a stimula atacul știucilor ascunse în vegetația de la mal. Bucurie deplină, emoție în așteptare, speranțe justificate, astea sunt așteptările unei partide de pescuit pentru un pasionat. M-am îndepărtat de doctor schimbând mereu locul în care aruncam năluca, fiecare nouă zonă testată aducându-mi speranța unei capturi frumoase. Pescuitul la știucă are un farmec în plus față de pescuitul la alte specii, de obicei capturile de toamnă, sfârșit de vară, fiind mari, ceea ce duce la senzații deosebite la agățarea și, apoi, scoaterea peștelui pe mal.

Fără să-mi dau seama, tot schimbând locul de blinkerit, m-am îndepărtat mult de prietenul meu, care a rămas pe loc, la momeală vie nefiind necesară schimbarea permanentă a locului. După vreo patruzeci de minute, timp în care speranțele mele se

tociseră deja un pic, m-am întors la punctul de pornire, întrebând într-o doară:

– Ai luat ceva?

– Oo mârliță.

M-am dus la juvelnicul scufundat, ridicându-l cât să-i văd captura.

– Ooo! E faină bucata, nu-i tocmai mârliță, e știucă adevărată, are un kil jumate, cel puțin. La peștișoor?

– Daa, ți-aam spus că-i caaldă apă.

– Fain, bravo, eu nu am luat nimic... nu se aruncă la oscilantă, mă gândesc să pun o rotativă.

– Pune un peștișoor!

– Aș mai încerca o jumate de oră cu o rotativă.

– Cuum vreei...

Mi-am desfăcut montura cu linguriță oscilantă, cu gândul să montez o linguriță rotativă, în speranța că s-ar putea schimba ceva. Așezându-mă pe iarba încă umedă de rouă, mi-am aprins o țigară, luându-mi răgazul să mă gândesc dacă nu ar fi mai bine să pun, totuși, un peștișoor de la prietenul meu.

– Ți-a tras puternic?

– Cuu tootul, aa vruut să-mi iaa băățul cu tootul.

– Ai cumpărat peștișoorii?

– Nuu, i-aam priins ieeri la rââu.

– Îți fur și eu un peștișoor, dacă-mi dai...

– Doaar ți-aam spus.

– Bună dimineța, ...neața, s-au auzit două saluturi, parțial suprapuse, rostite cu putere de către cei doi prieteni ai noștri, profesorul și notarul. Ne dădușerăm întâlnire pe malul bălții, fiecare la ce oră ajunge.

– Neața, boierilor, cam târziu, cam târziu! Dimineța a fost când am sosit noi.

– Am pierdut ceva? E plin juvelnicul?, a întrebat cu zâmbet șiret notarul, un pescar antitalent, care, în schimb, chibița într-una și taxa orice eroare. Ai luat ceva?, întrebă mai clar, privindu-mă, în timp ce doctorul urmărea, imperturbabil, pluta.

– Aa luaat, oo mârliță, a răspuns în locul meu, specialistul, cu fața inertă, fără să-și mute privirea din pluta lui.

Notarul s-a dus la juvelnic, scoțându-l cât să-mi vadă captura „împrumutată”.

– Daaii oo suută de voodkă?, a rostit sec doctorul, întorcându-și privirea către mine.

– Daau!, i-am răspuns în stilul lui, înțelegându-i jocul.

– La ce ai prins-o?, a continuat notarul.  
 – Daaii oo suutăă dee voodkăă?, a venit din nou întrebarea doctorului.  
 – Dau, du-te-n sărăcie, dau!, i-am răspuns cu lehamite, continuând către notar:  
 – La peștișor.  
 – Eu n-am prins niciodată o știucă, a mărturisit profesorul, ridicând și el juvelnicul.  
 – Uau! Ce faină-i! Se scoate greu? Se zbate tare?  
 – Daaii oo sutăă dee voodkăă?, a rostit neutru, pentru a treia oară, prietenul meu.  
 – Daauu, dute-n...!, i-am strigat enervat, la cât te oprești?  
 – La cinci sute.  
 Ceilalți nu înțelegeau nimic, nici nu au cerut lămuriri, mi-am căutat de lucru trimițându-i și pe ei la treabă.  
 – Găsiți-vă câte-un loc și dați-i drumul, se ridică soarele îndată!  
 Până la plecare am mai prins pești fiecare dintre noi, și, seara, după ce și-a parcat mașina, ne-am dus în cârciuma din cartier, plătindu-i doctorului exact atât cât mi-a cerut, cinci sute de vodcă.  
 – Încălziți bine, ne-am dus către case, m-a oprit lângă mașină, a deschis portbagajul, înmânându-mi o sacoșă cu mârlița care era, de fapt, o știucă adevărată.  
 – Iaa-oo! Aproape aaii plăătit-oo, maai daatooreezi oo sutăă de voodkăă.

## Sergent „maior” Goriță

Atât era de pătruns de fiecare moment al manifestării îndatoririlor sale, atât de mult i-ar fi plăcut sergentului major Goriță să-i lucească pe epoleți o stea, o stea mare în locul tablelor lui cu luciu mat, chiar dacă le freca în fiecare dimineață când își îmbrăca vestonul, își dorea enorm, cândva, mai încolo, dar nu mult mai încolo, să-și lustruiască o stea, încât în mintea lui de visător incorigibil gândul frumos se întrupa în cuvânt. Socotelile lui erau cam așa – să fie avansat pentru fapte deosebite, eroice, la gradul de sublocotenent, de ce nu, locotenent, chiar dacă nu avea decât școala profesională și școala de gradați din armată, să fie curajos și permanent în misiune, să facă și liceul la seral, apoi, Doamne, dacă mi-ai asculta ruga, să-mi dai o misiune cum nu a fost alta de periculoasă, să o îndeplinesc fiind decorat și avansat la gradul de maior, Doamne, ți-aș fi îndatorat toată viața!

Sergentul-major Goriță, zis și Pendula, datorită mișcărilor laterale permanente ale capului, stângadreapta, amplitudinea crescând în momentele tensionate, nu era un visător steril, de prost gust, el lupta în

fiecare zi, în fiecare clipă pentru a-și apropia idealurile.

Într-o toamnă târzie, vreo patruzeci de angajați ai unei fabrici din oraș au fost urcați într-un autobus fiind duși duminica la culesul porumbului pe tarlalele CAP-ului dintr-un sat apropiat, chiar satul în care lucra și Goriță la postul de miliție. Pe la trei după-amiază, când oamenii se pregăteau să urce în mașină pentru drumul către casă, un echipaj format din trei subofițeri, doi plus Goriță, au apărut în locul de îmbarcare, zădărniciind în felul ăsta o eventuală tentativă de furt. Milițienii se cunoșteau cu muncitorii, s-au salutat strângându-și mâinile cu zâmbete mai mult sau mai puțin sincere pe chip. Singur Goriță a dispărut din grup, intrând în lanul de porumb, unde a zăbovit vreo zece minute, apărând cu vreo cinci știuleți pe braț, s-a apropiat de grupul culegătorilor, a aruncat ostentativ porumbul în fața lor, rostind cu maximă seriozitate, pătruns de importanța momentului:

– În urma controlului efectuat s-a constatat că culesul nu s-a efectuat conform cerințelor. Vă rugăm să poftiți în lanul de porumb, pentru corectarea situației!

– Huooo! Du-te-n p..ă, măi, Pendulă, cară-te dracului, prostovane!, au început să strige muncitorii, cei din spate aruncând cu știuleți din remorca în care goliseră coșurile. Dispari tablagiule, organule, du-te și culege tu, nărodule!, strigau oamenii urcând în autobus.

După câteva luni de navetă de la oraș în satul în care muncea, Goriță a primit o garsonieră într-un bloc al primăriei situat chiar în centru. Și-a asigurat strictul necesar, un pat, o masă, un scaun și o sobă mică de tablă captușită interior cu șamotă. Și-a cumpărat și un ștraif de lemne, și-a cărat un sac plin lângă sobă, cu hârtie și câteva surcele a aprins focul, mândru de realizările lui. Când fumul i-a umplut toată încăperea și a deschis fereastra, apoi și ușa, o vecină din casa alăturată blocului, speriată de fumul gros care ieșea pe geamul tănărului subofițer, s-a dus grăbită la ușa garsonierei, făcându-și cruce și apropiindu-și palmele, cu ochii spre înalțuri.

– Doamne ferește, maică! Tu nu ai țevă, vezi de acolo din gaura din sobă trebuia să duci un burlan până la gaura aceea din perete, i-a arătat femeia neconținând cu făcutul crucii și ridicarea privirii.

Ascultând atent, privind alternativ cele două găuri nefolosite, Goriță și-a dovedit înalta capacitate de înțelegere:

– Da, îmi amintesc, parcă așa era și la mama acasă...

La sfârșit de săptămână, uneori și-n alte zile, Goriță venea din satul unde lucra, la oraș, cu autobusul sau cu trenul. Cobora în prima stație sau la gară, ieșea în drumul mare, oprea o mașină care-i plăcea și -i cerea să-l ducă acasă, să vadă vecinii cum se descurcă un milițian.

Într-o zi de luni, pierzând autobusul către locul de muncă, a luat de nevoie o ocazie, un cunoscut din oraș care mergea la Cluj, trecând chiar prin fața

sediului poliției, instituție superioară miliției vechiului regim. La una dintre cele trei bariere la trecerea la nivel peste calea ferată, trebuind să aștepte trecerea trenului, Goriță a dăruit omenirii una dintre cugetările lui neasemuite:

– Când eram copil am numărat câte vagoane avea un tren de marfă. Avea o sută unu, sau o sută două, nu mi amintesc precis. Am rămas foarte impresionat.

Gândindu-se să se însoare, Goriță a pus ochii pe o fată din fabrica în care și el fusese lăcătuș mecanic, cerându-i unui fost coleg de muncă să-i facă lipeala cu aleasa inimii. Zis și făcut, peștorii s-au prezentat la sediul prietesei, colegul lui Goriță, băiat vesel și glumeț, și-a epuizat toate resursele de conversație și întreținere a atmosferei, îl privea tot mai des pe pretendent care, cu fața inexpressivă, simțind că era cazul să plece, a rostit două cuvinte, doar două cuvinte:

– Ești frumoasă!, cuvinte care l-au scos din casă pe peștor, îndepărtând-o definitiv pe prietesa.

Dornic să-și realizeze visul, Goriță cerea mereu șefului de post să fie trimis în misiune, voia să-și dovedească inimaginabilele și insuficient apreciatele lui calități de om al ordinii. Pentru a scăpa de insistențele lui, șeful inventa pericole și-l trimitea să prindă noaptea braconierii de pe râu sau pe cei din pădure cu arma, să stopeze furtul lemnului din pădure, acțiuni fără vreun rezultat.

Cu toate acestea, autoaprecierea sporea în mintea polițistului neobosit. Aștepta, cândva, la poarta fabricii în care lucrase înainte de a îmbrățișa noua meserie, voia să vorbească cu un fost coleg, portarul nu-l lăsa să intre, nu avea voie, a apărut inginerul șef, a intrat cu mașina în curte, a parcat, îndreptându-se către clădirea administrativă, moment în care vocea voit gravă a polițistului l-a strigat dându-i o sarcină precisă:

– Măi, inginerașule, te rog trimite-l până la poartă pe..., moment în care privirea necruțătoare a inginerului șef și dispoziția răstită către portar de a nu-l lăsa pe inteligentul să intre în fabrică, i-au oprit vorbele în gât. În mintea lui, polițistului i se cuvenea un respect împins până la slugărnicie, doar așa se poate explica solicitarea rostită foarte serios către doi foști colegi din fabrică de a-i săpa grădina, într-o primăvară ca oricare alta, solicitare răsplătită cu un refuz însoțit de înjurături sexuale.

Un vis are două șanse, să se împlinească sau să nu se împlinească, să eșueze. Visul lui Goriță, așa cum era de așteptat, nu s-a împlinit, nu doar că a eșuat, a făcut-o lamentabil, original ca mai toate acțiunile lui. Se îmbătase de ziua lui, la câteva zile după ce fusese avansat, prin procedura standard datorată vechimii generate de vârstă, se lăuda cu tupeu prezentându-și unui vecin perspectivele lui minunate, se juca cu pistolul, vecinul i-a cerut arma, s-a jucat și el cu inconștiență, reușind, în cele din urmă, să se împuște în brațul stâng. Aici s-a terminat visul lui Goriță, zis Pendula, ancheta mușamalizând o parte din rezultate, consecințele neglijenței polițistului materializându-se doar în eliminarea acestuia din rândurile apărătorilor ordinii publice și a siguranței cetățeanului.



## Julian Patca

### O iluzie optică

– Vrei să vezi niște teroriști?

Prin fanta îngustă a camuflajului, maiorul Ioan Adrian Pop se uita cum ninge în curtea Complexului Editorial și se gândea la Kafka.

Colonelul Tavi Măgură îi făcuse această propunere insolită cu două zile în urmă. Azi e marți, deci au trecut abia două zile, lungi cât doi ani. Duminică dimineața, în ajunul Crăciunului, o mantie subțire de zăpadă se așternuse pe străzi și acoperișuri, dându-i o vagă senzație de ireal, făcându-l să uite, pentru moment, coșmarul canoadei din noaptea trecută. Era obosit și puțin confuz. Privea pe fereastră cum ninge liniștit, ca în vremuri de pace, amintindu-și de basmele copilăriei, când, deodată, colonelul Măgură intră la el în birou, spunându-i în șoaptă și conspirativ în loc de salut:

– Vrei să vezi niște teroriști? Vino cu mine, repede!

Lucraseră câțiva ani împreună, fuseseră colegi de birou, iar apoi, prin jocul hazardului, vreo cinci, șase luni, el, maiorul, îi devenise șef superiorului său în grad. Se jena să-și amintească de asta. Era convins că, orice s--ar spune, armata e făcută pe grade.

Avea respect față de cei mai mari în grad, dar avea și bunul simț să rezolve problemele de serviciu amiabil, cu tact și diplomatie. După plecarea colonelului la Comandamentul de armă, aflat la doi pași, rămăseseră prieteni și continuau să-și facă unul altuia confidențe. „Hai, Adi, să flurierăm în biserică!” îi spunea Tavi uneori, la sfârșitul programului, și se pierdeau agale pe aleile parcului central, punând „țara la cale”. Chiar și acolo însă vorbeau în parabole și cu subînțeleșuri, astfel încât până și un indiscret ar fi putut crede că-i vorbea despre femei.

Așadar, duminică dimineața au ieșit, aproape furișându-se, din clădirea Complexului. Se mai trăgea răzleț, dar nu își dădeau seama pe unde. Pocnetele ajungeau la ei înfundat, seci, probabil de prin zona centrală. În curtea largă a Comanda-men-tului nu părea să fie nici țipenie. Doar un subofițer somnoros picotea în ghereta de la intrare și, după câțiva pași, santinela apăru brusc în calea lor, de după colțul clădirii. În apropiere – o ușă masivă din fier forjat. Urmele lăsate de ostaș pe zăpada proaspătă indicau că acolo era postul lui.

Când îl văzu pe Măgură, ostașul îi surâse familiar. Era consăteanul colonelului și, deci, „pila” lui. Măgură i-a șoptit ceva la ureche și ostașul s-a neliniștit brusc.

– Am consemn, domnule colonel! Nu intră nimeni aici.

Măgură a continuat să-i vorbească, fără să-l slăbească din ochi pe maiorul Pop. Ostașul a îngâimat încet, temător:

– Domnule colonel, mă nenorociți...

– O să te nenorocesc cu o permisie grasă, i-a spus Măgură cu dojană simulată, numai să ieșim cu bine din brambureala asta. Lasă-l, îi spuse soldatului, de data asta autoritar, în timp ce îl lua pe maior de braț. E prietenul meu. N-a venit să scrie, a venit să vadă. Cinci minute, a adăugat el, desfăcându-și pumnul.

– Da' să nu faceți fotografii, a mai zis soldatul, șovăitor.

– Cu ce? l-a întrebat Măgură. Nu facem, dăm doar o raită pe la subsol. Hai! a mai zis el și l-a împins înapoi.

Au coborât câteva trepte. În hrubă mirosea greu a șoarece și a rânced. Pesemne exista pe aproape un depozit de alimente. Pășeau precaut, ca orbii, pipăind peretele jilav. Curând s-au obișnuit cu întunericul. Prin ogiva geamului prăfuit al ferestrei intra un dram de lumină. Suficientă însă ca să poată vedea grupul de oameni.

Erau nouă. Nu își explica de ce, dar prima lui grijă a fost să-i numere. Erau tineri, cu fețe nerase, în picioare. Doar unul era mai în vârstă. A remarcat imediat că era ciung, scund și îndesat. Haina sfâșiată la umăr până la piele lăsa să se vadă un tatuaj. Oamenii n-au făcut niciun gest la sosirea lor. De frig sau poate de frică, formau aproape un grup statuar. Acest imobilism l-a neliniștit dintr-odată. Parcă erau marțieni, apatici și surdomuți. („Nu vor să coopereze. Nimeni n-a reușit să scoată un cuvânt de la ei sau vreun semn că ne-ar înțelege”, i-a spus colonelul Măgură în timp ce ieșeau). Mai apucase să observe că cei nouă erau legați unul de altul cu o cordelină verde de alpinism.

În aceeași zi, dar și în ziua următoare, i-au revenit în minte obsesiv câteva întrebări. Cine i-a arestat pe oamenii aceia? Unde și când i-au prins, chiar erau teroriștii despre care se vorbea? Existau

oare dovezi împotriva lor? Cum de nu l-a întrebat nimic pe colonelul Măgură? Oare, cu spiritul lui iscoditor, el știa ceva? Ei, uite că nu-l întrebasese. Ieșiseră din subsol în grabă și în tăcere, ca atunci când faci ceva ilegal, și-au data mâna și fiecare s-a dus la treaba lui. Experiența prin care trecuse fusese neașteptată, văzuse, dar nu îi venea să creadă.

După ce s-a întors la Comandament, n-a mai avut timp să-și pună asemenea întrebări, pentru că au apărut imediat altele. În holul Complexului era forfotă mare. Oamenii vorbeau tare și se agitău în câteva grupuri. Prin ușa bibliotecii încă mai zbura din când în când câte o carte, aterizând cu zgomot pe mormanul de maculatură. De două zile se scoteau cu furie lucrările proscrie într-un colț al holului. Un munte de „opere fundamentale” devenise peste noapte balast, masă amorfă, de prisos. „Ce efemeră e gloria”, s-a gândit el atunci, împiedicându-se de un tom greu, cu coperte roșii.

Apoi, până marți către prânz, când s-a întâlnit iar cu colonelul Măgură, câteva întâmplări succesive aveau să-l marcheze pentru multă vreme. Se gândea și la ele haotic, fără a fi în stare să le pună într-o legătură logică. Ar fi avut nevoie de somn și de liniște.

Pe la orele zece, exact în momentul în care s-a uitat pe fereastră, a văzut murind în stradă doi oameni. Vizavi, în poarta grădiniței cu program prelungit, oprise un taxi galben. Șoferul și clientul au ieșit grăbiți din mașină, și, în clipa următoare, i-a văzut lăsându-se moale pe albul zăpezii. Nu căzând, ci lunecând straniu, în piruete lente, luate cu încetinitorul. Îi vedea acolo, la nici cincizeci de metri în fața lui, în poziții nefirești pentru cineva care ar vrea doar să se ascundă. Motorul mașinii încă mergea, vedea fumul, ca un abur la capătul țevii de eșapament. Nu auzise împușcăturile. Sub ghereta din fața grădiniței mai apucase să vadă ostașul din post agitându-se și retrăgându-se speriat cu spatele la un zid. Avea arma pe umăr. O fiară nevăzută îl țintuise acolo ca pe o cariadă de piatră care sprijinea cerul.

Gândindu-se acum la ziua aceea teribilă, frământa în mână glonțul ucigaș, recuperat în acea dimineață de duminică din salteaua patului său de campanie. Îl simțea lucios și rece, cu clonțul turtit. Privindu-l, își amintea bine că se uitase la ceas. Era ora 11.04. Avea acest tic atunci când începea sau termina ceva. Tocmai se bărbierise la birou, își ștersese fața cu prosopul și se aplecase pentru a lua spirtul din sertarul de jos. Atunci s-a întâmplat. În secunda aceea. Se gândea cu răceală la clipa fatidică și analiza faptele – pentru a câta oară? – de parcă era vorba de altcineva. Era evident că orificiul din sticla exterioară se afla mai sus decât cel interior cu vreo doi centimetri. „Vasăzică, gândi el, s-a tras de sus și relativ de aproape”. Un ricoșeu ar fi fisurat sau ar fi spart sticla. Dar nu, geamul era intact, cum nu-și imaginase că se poate întâmpla. Făcuse chiar o reconstituire. Firul de sâr-

mă introdus prin cele două orificii era înclinat vizibil spre interior. Dacă ar sta iar drept, pe scaun, uitându-se în oglindă, cu spatele la draperia de culoarea muștarului, care lăsa să intre numai atâta lumină câtă să se poată bărbieri fără să aprindă veioza, traiectoria glonțului i-ar trece exact printre omoplați. Era o regulă elementară de balistică.

„A dracului întâmplare, își spuse, și un fior, ca o arsură bruscă, îl străbătu. Cum ar putea să uite că, la câteva minute după aceea, un alt glonț rățâcî (?!) îl rănise la etaj, chiar deasupra biroului său, pe colonelul Irimia.

Nu mult după întâmplarea care nu i-a oferit șansa să devină erou, o gheară uriașă i-a paralizat încet, încet, simțurile. Primele vești despre masacrul de la aeroport au venit așa cum vin apele, de peste tot, căutându-și matca. Măloase, nestăvilite, amenințătoare. Le vezi că vin, ridici din umeri și te uiți în sus, cerând îndurare. Se vorbea despre sute de morți. Teroriști, dar el știa că niciodată morții nu se numără numai de o parte. Fiecare din anturajul său își dădea cu părerea, iar cifrele erau mereu diferite. Ba o sută, ba două, ba cincizeci. Maiorul Pop îi asculta așa cum i-ar fi ascultat un mort. Exista, dar își simțea sufletul puștiit.

La aeroportul internațional lucra și soția lui. În brigada antiteroristă. N-o mai văzuse de o săptămână. „Înghetase” acolo, în dispozitiv. Ultima oară vorbise cu ea, la telefon, vineri după-amiază. Elicopterul alb dispăruse de mult de pe cerul capitalei și străzile deveniseră entuziaste și pline de lume. Apoi, parcă dintr-odată, toate legăturile au fost întrerupte. Pentru ea își făcea griji acum. „În nebunia asta, nu înceta el să le spună colegilor săi, cine mai face distincție între teroriști și antiteroriști?”

Din avalanșa zvonurilor rezulta însă cu certitudine că ceva grav s-a întâmplat la aeroport, dar ce?

Următoarele două nopți și ziua de luni au trecut fără a aduce pentru el vreo lămurire. Era ziua de Crăciun, radioul transmitea în neștire colinde și comunicate. Știrile curgeau gărlă, bătându-se cap în cap. În decembrie serile vin repede și, îndată ce se însera, începeau și tragerile. Mai întâi sporadic, prin unele cartiere, apoi trasoarele dialogau bezmetic pe deasupra blocurilor, oboseau o vreme, ca să revină neașteptat, cu și mai mare intensitate. Dar nu mai era nici pe departe așa cum fusese sâmbătă noaptea.

Marți dimineața primele știri anunțau că avuseseră loc procesul și execuția. Cuplul prezidențial nu mai exista. Se uitau interziși unul la altul. Nu era nici bucurie, nici mâhnire, doar perplexitate.

Cam atunci venise din nou pe la el colonelul Măgură. Își povestiseră ce se mai întâmplase. Se părea că de-acum evenimentele vor evolua spre normalitate. Că trupele vor intra în cazărmi. Că va începe să fie bine. El, care le știa pe toate, nu știa mare lucru despre zvonurile cu morții de la aeroport. Sau nu voia

să spună. Încercările lui de încurajare nu erau prea convingătoare. Ceva auzise și el, dar nu putea spune nimic cu certitudine. Știrile erau contradictorii, iar gesturile oamenilor în situații de criză erau imprevizibile, adăugase el.

Maiorul Pop își aminti deodată:

– Ce e cu teroriștii aceia?

– Care teroriști? Întrebă, la rândul lui, surprins, colonelul.

– Cum care? Cei nouă, de la subsol, cu ciungul... zise el șovăitor și descumpănit.

– Care nouă, domnule, care ciung?

Fața colonelului arăta o profundă uimire: „Ce tot vorbești acolo? Aiurezi?” O compătimire sinceră pentru cineva care o luase razna.

– Păi, omule, strigă maiorul scos din fire, nu i-am văzut împreună? Ce dracu'...

– Prietene, îl întrerupse colonelul Măgură, schimbându-și și vocea, și mimica de om luat prin surprindere, vreau să te menajez. Înțelege. A ști prea multe începe să devină periculos.

Maiorul Pop îl asculta fără a fi în stare să-i mai dea vreo replică. Își simțea sufletul opac și poros ca iasca.

– Uite ce e, continua să-i vorbească Tavi, bănuindu-i starea de imponderabilitate. În momente de cumpănă, omul are și halucinații. Ia un calmant și nu mai pune întrebări prostești. A fost doar o iluzie optică, înțelegi? O simplă iluzie optică, a repetat el, silabisind. Fantomele tale s-au dus. S-au livrat mai departe, s-au volatilizat. Colonelul făcu un gest rapid cu arătătorul în sus, spre cer sau spre noua stăpânire, cine știe? Gata! mai adăugă el tăios, ca un ordin, lovindu-și palmele. Hai să vorbim despre femeii...

„S-au livrat” – asta i-a rămas bine în minte maiurului Pop.

– Păi, n-a spus procurorul general că are închiși opt sute?

– Vax. Ca să nu spun rahat. Nu are nimic. Fantome! Praf în ochii mulțimii. Adi, mai adăugase el blând, apele sunt încă tulburi...

– Dar... încercase el cu o ultimă rezistență, geamul acesta perforat este tot o iluzie optică? Dacă-mi spui asta, voi înnebuni cu siguranță.

– Prietene, îl consolă colonelul Măgură, bătându-l părintește pe umăr, suntem în plin Kafka. Ai grijă!

„Ai grijă!” „Ai grijă!” De ce? se întreba mereu, după plecarea lui Măgură, gândindu-se deodată la soldatul încremenit cu spatele la zid, de frică.

Mai mult chiar decât teama de glonț sau de deznodământul misterului de la aeroport îl neliniștea acest ultim avertisment. Afară continua să ningă. Peste marele oraș se lăsa seara, iar pe strada editurii și prin unele cartiere începuseră iar împușcăturile...

# Lucian Claudiu Grapini

## În amintirea bunicilor mei



Până la cinci ani și jumătate am crescut alături de bunicii mei materni, Artene și Elisabeta Cotul, la poalele Munților Rodnei, în comuna Șanț. Chiar și după ce am devenit școlar și am locuit în orașul Cluj-Napoca împreună cu părinții, vacanțele mi le-am petrecut aproape în totalitate la țară. Așa se face că încă de mic am îndrăgit animalele, de care am încercat să mă apropiez și să le înțeleg, am iubit natura, a cărei bogăție și frumusețe mă fascinează și astăzi, și viața de la sat. Mă simt legat de liniștea și de simplitatea de la țară, unde oamenii, cei mai mulți dintre ei, sunt mai prietenoși, au simțul umorului și sunt atașați de pământurile natale. Ca medic veterinar stabilit în această frumoasă așezare de pe Valea Someșului Mare am luat parte la multe întâmplări amuzante care ar putea fi povestite spre deliciul cititorului, însă, în rândurile ce urmează, voi reține doar câteva dintre peripeciile din copilărie alături de bunicii mei și de animalele din gospodăria lor.

Verile mi le petreceam pe Valea Mărilor, la casa din câmp a bunicilor care, de la începutul lunii mai și până în octombrie sau noiembrie, după cum îi lăsa vremea, se mutau acolo cu toate animalele avute în bătaură. Într-una dintre aceste veri, când aveam vreo șase ani, ca niciodată, o singură găină devenise cloșcă și, din păcate, nu scosese decât vreo câțiva pui, cel mult zece. De-a lungul verii, uliul răpiseră, rând pe rând, puii de găină, astfel încât doar doi au apucat începutul toamnei, o puică frumoasă, bine făcută, și un cocoș rămas mai mic și mai firav. E lesne de înțeles că, la sat, puicuțele sunt tot timpul mai de preț, în vreme ce pe cocoși îi așteaptă, de cele mai multe ori, ceaunul. Bunica, mama Beta, cum îi spuneam, și cu mine, după ce am crescut mai mare, alegeam un cocoș care era mai arătos și mai bine făcut pentru a-l înlocui pe cel bătrân, o dată cam la doi ani. Dar, așa cum am spus adineauri, cum de mic am îndrăgit animalele, încercam să îi salvez pe cât mai mulți dintre cocoșei de la soarta nefastă de a ajunge papricaș. Așadar, o băteam la cap pe bunica să-i vândă ori să-i dăruiască unor rude sau vecini, o strategie copilărească eficientă. Dacă persoanele care primiseră câte un cocoș îl țineau de arete sau preferau tot varianta papricașului, nu aveam de unde ști. Cert este că nu mai purtam grija lor și consideram că mi-am dus la bun sfârșit menirea de salvator. Să revin la povestire.

Într-o zi de început de toamnă, cloșca și cei doi pui, aflați pe coasta din apropierea casei, scormoneau după găngăni sub un măr pădureț mare și bătrân. Eu mă jucam prin curte, iar bunicii adunau otavă pe lunca din spatele casei. Un uliu se ascunsese

printre crengile dese și înfrunzite ale mărului și aștepta momentul oportun. Când a crezut de cuviință, s-a lăsat jos, a prins puica în gheare și a zburat cu iuteală spre pădurea ce mărginea fâneața. Auzind hăr-mălaia, bunica a venit într-un suflet în curte și, înțelegând că uliul a luat puica, a exclamat cu năduf: „N-a putut și uliul ăsta, mânca-l-ar posna, să ia cucoșălu ăla bgirgoș, nu puica mea cea faină?!” Mâhnită, s-a întors bombănind la lucru. Fără nicio exagerare, după câteva minute, a venit alt uliu și, din zbor, a răpit co-coșelul cel firav. Eu, văzând asta, am alergat pe luncă și i-am spus nevinovat bunicii: „No, mamă Beta, nu mai fi supărată, a venit alt uliu și ți l-a luat și pe cucoșel!”

În altă vară, la un an sau doi după această întâmplare, câțiva dintre puii de găină reușiseră să treacă de perioada mai grea și ajunseră destul de mărișori. Supărat de pierderile avute până atunci, într-o zi le-am spus bunicilor că voi sta în curte cât îi ziua de lungă și voi păzi micuțele păsări, și, dacă uliul va îndrăzni să vină, îl voi lovi cu un lemn. Bunicii, încrezătorii în vitejia și vigilența mea și liniștiți că puii lor au un gardian atât de hotărât, și-au văzut de adunatul fânului în apropiere. La un moment dat, am auzit gălăgie printre orătăni și mi-am aruncat privirea în sus. O înaripată uriașă, după cum mi s-a părut atunci, fără îndoială o femelă adultă de uliu porumbar, zic acum, zbura anevoios în direcția mea și a trecut la niciun metru pe deasupra capului meu, ducând în gheare cel mai mare dintre pui. Din poziția ghemuit în care mă aflam mă puteam ridica să lovesc răpitorul și să fiu cu adevărat eroul zilei. Dar, la vederea acelei păsări „fioroase” zburând atât de aproape de mine, m-a cuprins spaima, am lăsat „arma” din mână și am alergat val-vârtej în casă. După câteva minute bune, în care mi-am tras sufletul, mi-am luat inima în dinți și am ieșit în curte, unde mă așteptau bunicii prăpădindu-se de râs. Bunicul, căruia îi spuneam tata Artene, printre râsete, a reușit să exclame cu blândețe: „Tuluoaiie, mă, Lucian, da tare l-ai lovit!”

O altă întâmplare hazlie a avut loc tot pe Valea Mărilor, cam în aceeași perioadă, când aveam vreo șase sau șapte ani, animalele implicate de data asta fiind niște miei. O parte din coasta fâneței era împrejmuțată, căreia cu toții îi spuneam livăduță. În acest loc, atât fânul, cât și otava se coseau mai repede, astfel că iarba aflată la a treia creștere era lăsată pentru pășunat. Într-o seară de vară târzie, mă găseam cu bunicul în curtea casei. Bunica era dusă pe coasta mică îngrădită din spatele grajdului după cei patru-cinci miei pentru a-i aduce și a-i închide în țar-

cul lor din grajd. Ademeniți cu grăunțe sau mânați din urmă, mieii veneau în grabă spre locul unde știau că trebuie să înnopteze. Numai că ceva neobișnuit se întâmpla de această dată. Când mieii intrau în grajd pe ușa din spate, eu mă iveam brusc în cadrul ușii din față. Cum oile sunt tare sperioase de felul lor, este ușor de înțeles că mieii, la vederea siluetei mele în capătul opus al grajdului, se înfricoșau și o zbugheau înapoi pe coastă. La prima abatere, bunica nu s-a sinchisit prea tare. A mers din nou și a adus mieii, aceștia au venit și au intrat în grajd, însă eu iar m-am ițit în ușa din față, sperându-i și făcându-i să fugă până în vârful livăduței. După ce s-a repetat șotia asta de vreo trei-patru ori, bunica, mâniașă, roșie la față și de alergătură, și de furie, certa și lovea pe apucate mieii cu o nuielușă, crezând că, buieci cum sunt, nu vor să intre în țarcul lor, fără să bănuiască adevărata pricină pentru care bieteze animale o alergau în susul și în josul costișei. Bunicul, după ce s-a distrat copios de găselnița mea de a-i întreține bunicii condiția fizică, satisfăcut, m-a chemat lângă el: „Gata, Lucian, îi bugăt, hai de-acolo, că de află mă-ta Beta, îi bai mare”. Eu, ascultător din fire, m-am conformat și m-am alăturat bunicului pe laița din fața casei. Miei, în cele din urmă, s-au dus liniștiți la locul lor, iar bunica a venit în curte roșie în obraji, vorbind de una singură. Adevărul l-a aflat, săraca, după mai multe zile, când mânia îi trecuse, așa că a râs înțelegătoare. Dacă inițiativa acelei năzbății a fost a mea sau a bunicului nu mai țin minte...

Dintotdeauna mi-au fost dragi câinii. De prișos să înșir motive, ele sunt cunoscute celor care simt la fel. Primul meu câine l-am primit de la o mătușă, când aveam nouă ani. Bucuria mi-a fost nespus de mare. Avea doar câteva săptămâni când a ajuns în curtea bunicilor. Era alb cu pete gri. I-am pus nume Haiduc. După ce mă jucasem cu el aproape neîncetat în timpul vacanței de primăvară, m-am întors la Cluj până la sfârșitul anului școlar. Într-una din zile, vorbind la telefon cu bunicii, i-am întrebat ce face dulăul meu și am aflat, cu surprindere și cu oarecare neplăcere, că Haiduc nu era dulău, ci cățea. Ce-i drept, atunci când l-am primit, nici eu și nici bunicii nu am verificat sexul cățelului, luând ca atare spusele donatorilor. Descoperirea bunicilor mi-a fost destăinuită abia la începutul vacanței de vară, când m-am întors la Șanț. Haiduc a devenit Violeta. Aceasta dormea într-un coteț din grajd. Dimineața și seara, când bunicii mulgeau vacile, cățelușa se desfăta cu lapte proaspăt muls. Înainte de a-și primi masa, Violeta se scâncea și lătra nerăbdătoare. Bunicul, gospodar veritabil de mic și crescător de animale cu multă pricepere adunată de-a lungul anilor, i-a spus odată bunicii: „Mă, Lizabetă, cănele aiesta nu bate a căne, bate a căță”. „No, că amu tu și știi după bătut că-i căță. Doar ne-a spus că-i căne când ni l-au dat”. Bunicul, preocupat cu alte griji gospodărești mai însemnate, a lăsat să treacă ziua fără a mai întinde vorba. Dar, cum lătratul cu timbru îndoielnic se repeta zilnic, momentul adevărului a venit nu după multă vreme. Într-o

seară, când pofta nestăvilită pentru lapte a Violetei se manifesta zgomotos, bunicul a lăsat deoparte oala de muls, a mers la cotețul cățelușei, a prins-o de după cap, a ridicat-o cu grijă în sus și i-a spus triumfător bunicii: „No, îi așa cum am zis io ori ba?” „Ptiu, creanga ei, că-i căță”, a spus bunica dezamăgită. Însă decepția a fost de scurtă durată, întrucât Violeta s-a dovedit a fi o cățelușă deosebit de inteligentă, frumoasă, blândă și iubitoare, alături de care atât eu, cât și bunicii am petrecut multe clipe plăcute.

Caii sunt alte animale pe care le îndrăgesc nespus. Am și acum în minte imaginea lui Nelu, ultimul cal al bunicului. L-am apucat și eu până la vârsta de cinci ani, un cal de tracțiune mare și bine făcut, de culoare murgă. Era de o blândețe rară. Tocmai de aceea m-am atașat așa de tare de el. Faptul că l-am îndrăgit atât de mult face ca amintirile despre el să fie vii, deși ele țin de copilăria mea timpurie. Bunicii îmi povesteau cum, la doi-trei ani, intram în grajd și mergeam fără nicio teamă sau reținere lângă el, mă jucam cu coada lui lungă, îi cuprindeam picioarele puternice și treceam răsând pe sub pieptul său lat. În tot acest timp, Nelu se oprea din mâncat și nici măcar nu schimba din picioare, fiind atent ca nu cumva să lovească acea făptură mică și zgomotoasă, care îi oferea atenție și dragoste. De multe ori, când mă jucam pe afară, refuzam să mănânc dacă masa nu-mi era servită în ușa grajdului, pe prag, de unde puteam să-mi admir prietenul. Pe lângă imaginile cu prezența sa la iesle, mi-l amintesc clar pe Nelu în trei ipostaze: mergând la trap înhămat la trăsura încărcată cu saci plini cu cartofi, eu aflându-mă pe scândura din față lângă bunicul; trăgându-și unul dintre picioarele din spate în timp ce era potcovit în grajd, fapt confirmat de bunicul de mai multe ori, deși liniștit de felul lui, Nelu nu avea întotdeauna răbdare la schimbatul potcoavelor; și tăvălindu-se jucăuș în iarbă, într-o pauză la arat.

Din nefericire, calul de care m-am atașat era deja bătrân când l-am cunoscut eu. Cum posibilitățile de tratament din acele vremuri erau limitate, o răceală gravă l-a făcut să se stingă din viață în jurul vârstei de douăzeci de ani. Eram la Cluj când eu și părinții mei am primit vestea cruntă că uriașul cel blând nu mai este. S-a lăsat cu supărare mare, plânsetele mele amarnice au putut fi oprite doar după ce nașa părinților mei, care ne-a dat trista veste, a schimbat degrabă deznodământul, spunând că prietenul meu nu a murit, ci doar s-a îmbolnăvit. Realitatea nu putea fi decât dureroasă pentru un copil de cinci ani. Nu mai rețin nimic cu privire la reacția mea după ce am ajuns din nou la Șanț și am observat că primul loc din stânga ușii grajdului era gol sau ocupat de o vacă, dar știu că tristețea m-a încercat multă vreme. Deși am fost în preajma lui Nelu doar câțiva ani, la o vârstă fragedă, când puține lucruri rămân întipărite în minte, am întreținut mereu cele câteva amintiri avute cu el, ca să nu-l uit niciodată.

# Alexandru Dărăban



## Bolovanul picherului

Pe vremea când trenurile mergeau mai încet, dar poveștile, mai repede, între două gări prăfuite se lucra de zor la repararea căii ferate. O echipă zdravănă de ceferiști, cu lopeți, răngi, târnăcoape și vorbe grele, era sub comanda unui picher CFR cu vechime, om trecut prin ploii, ninsori și controale de la regională.

Cum munca era lungă și câmpul larg, oamenii și-au făcut și ei un WC improvizat: niște scânduri strâmbe, placaj recuperat și multă bunăvoință. Nu era confort, dar era necesar, cum zicea picherul:

– Calea ferată nu așteaptă, dar nici burta!

Într-o zi, pe când soarele bătea pieziș și muncitorii mai trăgeau chiulul la o țigară, picherul intră în WC-ul cu pricina, hotărât să-și rezolve o problemă personală, dar urgentă.

În spatele WC-ului era un deal. Nu mare, dar destul de potrivit pentru joacă. Acolo se urcase nepotul picherului, venit în vizită „să vadă ce face bunicu’ la serviciu”. Copil curios, cu energie cât pentru trei locomotive, s-a uitat în jur și a pus ochii pe un bolovan uriaș, stând liniștit de ani de zile, probabil de pe vremea lui Carol I.

– Oare ce-o fi dacă-l mișc puțin?

A făcut ce-a făcut, a împins, a mai împins... și bolovanul, sătul de atâta stat, a pornit la vale, direct spre WC.

– Băăă, fugiți! Bolovanul! au strigat muncitorii.

Picherul n-a mai stat pe gânduri. A ieșit din WC cu nădragii în mână, aproape în pielea goală, cu ochii cât cepele și sufletul cât un ac de mac. N-a alergat așa nici la tinerețe, nici la controale inopinate.

O secundă mai târziu, bolovanul a lovit din plin WC-ul, l-a făcut una cu pământul, a sărit peste calea ferată ca un tren fără frâne și s-a oprit, liniștit, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

S-a lăsat o tăcere adâncă. Apoi râsul. Un râs zdravăn, ceferist, de s-a dus vestea în toată zona de care răspundea picherul.

Picherul a scăpat cu viață, cu onoarea puțin sifonată și cu WC-ul definitiv pierdut. Nepotul a fost certat, dar nu prea tare, că până la urmă:

– Important e că n-a murit nimeni și trenurile circulă!

Bolovanul a rămas acolo. Și stă și azi de veghe lângă linie. Iar cine trece pe lângă el, mecanic,

acar sau simplu călător, aude inevitabil povestea și află că acela nu e un bolovan oarecare, ci „bolovanul picherului” – martor tăcut al unei zile în care CFR-ul a fost, pentru o clipă, mai rapid decât nevoile ome-nești.

## La Șapte Partide

În comuna dintre două dealuri și trei promisiuni electorale, trăia nea Ilie Cântărețu’. Muncitor la fabrica de șuruburi „Progresul”, omul avea glas de heruvim și ambiție de arhanghel. Duminica era nelipsit din strană, unde cânta cu atâta foc încât și icoanele păreau să lăcrimeze la refren.

Fiind isteț și cu gândul la o viață mai „înaltă”, a urmat Facultatea de Teologie. Și-a zis că, dacă tot are voce, să aibă și diplomă. Numai că, la împărțirea parohiilor, cerul s-a dovedit mai birocratic decât fabrica. Dosarul lui s-a rătăcit între „a se vedea” și „vom reveni”. N-au revenit.

Ilie însă nu era omul care să aștepte mila Domnului – sau a comisiei. Dacă nu i s-a dat parohie, și-a zis că-și face el una mai mare: parohia comunei. Așa că s-a înscris într-un partid. Nu conta care. Important era să fie „cu șanse”.

Talentul de cântăreț s-a dovedit aur curat în campanie. Unde alții promiteau asfalt, el intona speranța. Unde alții strigau lozinci, el le cânta pe trei voci. Babele îl votau că „are frică de Dumnezeu”, tinerii că „are priză la public”, iar fabrica pentru că „e de-al nostru”.

Și-așa a ajuns primar.

La următoarele alegeri, partidul lui a început să se topească în sondaje precum lumânarea la vecernie. Ilie a simțit mirosul de ceară arsă și, cu discernământ strategic, s-a înscris în alt partid. Nu din interes – ferească Sfântul! –, ci „pentru binele comunității”.

A câștigat iar.

Și așa a prins gustul. La fiecare patru ani, își schimba culoarea politică precum veșmântul liturgic după sărbătoare. Roșu, galben, albastru, verde – le-a purtat pe toate cu aceeași evlavie administrativă. Oamenii glumeau că, dacă s-ar înființa Partidul Independenților Independenți, Ilie ar fi membru fondator înainte de lansare.

Între timp, fiind „tare pe felie”, a atras fonduri europene, naționale și intergalactice. A modernizat

piața, a reabilitat trotuare și, cu o eficiență remarcabilă, a aprobat și un proiect pentru o pensiune turistică. Beneficiar? Fiul său, tânăr antreprenor cu vocație moștenită.

Pensiunea s-a ridicat mândră la marginea comunei, cu foisor, parcare și sală de conferințe pentru „evenimente tematice și team-building-uri politice”. Iar deasupra intrării, scris cu litere aurii, stătea numele: „La Șapte Partide”.

Unii au zis că e o glumă fină, o autoironie demnă de un om sigur pe sine. Alții au zis că e tupeu. Cei mai mulți au zis că e dovada că, în comuna dintre două dealuri, conștiința se negociază la fel ca majoritatea în consiliu.

Iar Ilie, când era întrebat ce l-a inspirat, răspundea blând:

– Dom’le, eu doar m-am adaptat vremurilor. Și, cum zice Scriptura, „unde-i comoara voastră, acolo va fi și inima voastră”.

Numai că, în cazul lui, comoara avea întotdeauna sigla potrivită.

## Moaștele cu mașele de aur

Într-un sat de munte uitat de lume și de semnalul la telefon, dar nu și de Dumnezeu, se spunea de două sute de ani că izvorul din Poiana Răchiții „curge cu aur”. Bătrânii povesteau că, pe vremea străbunicii lor, un cioban ar fi visat o femeie îmbrăcată în lumină care i-a zis: „Aici e bogăția voastră, dar nu în buzunare, ci în mașe.”

Cum oamenii erau simpli, au luat vorba drept metaforă și au băut apă, fără să-și pună prea multe întrebări. Apa era rece, bună la gust și – după cum ziceau femeile – „așeza la stomac și la gânduri”.

Apoi a venit anul 1990 și, odată cu el, libertatea, capitalismul și un fiu rătăcitor al satului, întors de prin lume cu diplomă, costum lucios și idei. Pe el îl chema Dorel, dar își spunea „Dorian”, că suna mai internațional.

Dorian a ascultat legenda cu izvorul și, în loc să râdă, a trimis o probă de apă la un laborator din străinătate. Nu la orice laborator, ci la unul din Zurich, că așa dădea bine pe etichetă. După câteva săptămâni, a venit și rezultatul: urme fine de aur coloidal în compoziția apei.

„Aur!” a strigat Dorian, fluturând hârtia cu antet străin. „Științific demonstrat!”

Din acel moment, satul a intrat în epoca de aur – la propriu. S-a înființat firma „Aqua Aurum Montis SRL”, s-a construit o mică fabrică de îmbuteliere, iar pe sticle scria cu litere elegante: „Apă naturală cu particule de aur. Recomandată pentru susținerea sistemului imunitar și pentru tratarea anumitor afecțiuni”.

Care afecțiuni? Nu era foarte clar. Dar suna bine.

S-a făcut și o cișmea modernă în centrul satului, cu robinet inoxidabil și plăcuță comemorativă. Oamenii veneau cu bidoane, cu damigene, cu speranțe. Unii beau pentru stomac, alții pentru reumatism, alții pentru că „face bine la tot”.

Și, încet-încet, s-a întâmplat ceva ciudat.

Într-o noapte senină, un satelit meteorologic a surprins deasupra satului o pâlpâire stranie, ca un roi de licurici. Imaginea a ajuns la niște cercetători care au ridicat din sprâncene. Satul părea să lumineze din interior.

Explicația era simplă și imposibilă în același timp: luminițele proveneau din trupurile oamenilor care consumau apa. Particulele fine de aur, depuse în timp, reflectau lumina într-un mod straniu. Satul devenise un fel de candelă vie.

„Suntem binecuvântați!”, ziceau unii. „Suntem experiment”, ziceau alții.

Adevărata minune s-a petrecut însă la o înmormântare.

Murise badea Toader, la 87 de ani, om vrednic și tăcut. Groarii au început să sape groapa în cimitir, pe locul unei gropi vechi, că pământul era puțin și morții – tot mai mulți. Unul dintre groarii, Vasile, era dotat cu detector de metale, cumpărat la mâna a doua, „pentru orice eventualitate”.

Pe la un metru și jumătate, detectorul a început să țiuie ascuțit.

– Bă, aici e comoară! a zis Vasile, cu ochii mari.

Au săpat cu grijă și au dat peste un schelet vechi de tot. Oasele erau fragile, dar în jurul lor se vedea o pulbere fină, galbenă. Aur. Iar ceea ce i-a înghețat pe toți a fost faptul că în zona abdomenului țesuturile nu erau complet descompuse. Erau conservate, ca într-o stranie mumificare naturală.

S-au chemat autoritățile. Poliția, presa, specialiștii. Toți au fost surprinși totalmente. S-au prelevat probe, s-au făcut analize. Concluzia preliminară: depuneri consistente de aur coloidal în organism, care ar fi încetinit procesul de descompunere.

Satul vuia.

Unii vedeau în asta confirmarea științifică a calităților apei. Alții șușoteau despre blesteme, experimente sau conspirații. În toiul agitației a apărut părintele Ilie, cu barba albă și glas așezat.

A ridicat mâna și a spus:

– Oameni buni, nu vă temeți. Mortul acesta a fost un om cu viață curată. Dacă trupul lui s-a păstrat, e semn de sfințenie. Așa sunt moaștele.

Cuvântul a căzut greu și dulce peste mulțime: moaște.

– Și să știți, a continuat părintele, că nu e singurul. Dacă apa asta ne curăță pe dinăuntru, peste două sute de ani se vor găsi iarăși trupuri neputrezite. Moaște cu mașele de aur.

Oamenii s-au liniștit. Unii au început să privească altfel cimitirul. Alții au cumpărat mai multe baxuri de apă.

Între timp, firma lui Dorian a schimbat discret eticheta: „Apă cu proprietăți speciale, tradiție de 200 de ani”.

Iar noaptea, satul continua să lumineze blând, ca o icoană electrică.

Și poate că, peste alte două sute de ani, când un alt gropar cu detector mai performant va auzi iar țiuiala sub pământ, cineva va spune din nou, cu evlavie sau cu interes:

– Săpăm cu grijă. Aici nu e doar aur. Aici e viitorul.

\*

După descoperirea scheletului „aurit”, satul n-a mai fost niciodată la fel.

Prima dubă de televiziune a apărut a doua zi. Apoi încă una. Apoi toate. Reporteri cu fețe grave transmiteau în direct:

– Ne aflăm în localitatea care ar putea schimba harta spirituală și economică a țării! Un post de știri a titrat: „Satul care luminează din interior. O minune sau o afacere?”

Altul a fost mai direct: „Aur în mațe! Descoperire șocantă într-un cimitir de munte.”

Pe rețelele sociale, hashtagul #MațeDeAur a devenit viral. Influenceri de wellness vorbeau despre detoxifiere cu aur coloidal. Un nutriționist invitat la emisiune a explicat, foarte științific, că „aurul ridică vibrația celulară”.

Nimeni nu știa exact ce înseamnă asta, dar suna scump.

La o săptămână după scandal, a apărut și un secretar de stat, trimis „să evalueze situația”. A ținut o conferință de presă în fața cișmelei:

– Este o mândrie națională! Vom susține dezvoltarea acestei resurse strategice!

S-a vorbit despre „brand de țară”, despre „turism balneo-spiritual” și despre includerea satului pe harta obiectivelor de interes național.

Un deputat a propus în Parlament înființarea „Programului Aur pentru Popor”. Altul a sugerat scutiri de taxe pentru consumatorii de apă auriferă „în scop preventiv”.

Satul, care până atunci avea un singur magazin mixt și două bănci la poartă, s-a trezit cu promisiuni de drum asfaltat, centru de informare și parcare pentru autocare.

Părintele Ilie, văzând amploarea fenomenului, a convocat o adunare în curtea bisericii.

– Nu ne grăbim cu concluziile, a spus el solemn. Dar nici nu ignorăm semnele.

S-a organizat o mică procesiune până la locul descoperirii. Scheletul a fost reînhumat cu onoruri, iar deasupra s-a pus o cruce nouă, strălucitoare.

Oamenii au început să lase flori. Unii șopteau dorințe. Alții își frecau discret burta, ca și cum ar fi verificat nivelul de aur personal.

La scurt timp, s-a vehiculat ideea deschiderii oficiale a mormântului „pentru cercetare și evlavie”. Termenul era suficient de elastic.

– Dacă e sfânt, timpul va confirma, a spus părintele.

– Și dacă nu? a întrebat cineva.

– Atunci e tot o lecție, a răspuns el, diplomatic.

Între timp, Dorian a extins producția. A lansat gama premium:

„Aurum Vitae – ediție limitată, filtrată la rece, cu concentrație certificată”.

Sticlele aveau capac auriu și etichetă embosată. Prețul era pe măsură.

S-a deschis și un magazin de suveniruri: magneți de frigider în formă de intestine stilizate, tricouri cu mesajul „Strălucesc pe interior”, icoane cu aureolă aurie peste siluete anonime.

Cea mai vândută era însă o plachetă pe care scria, cu litere gotice:

„Moaștele cu mațele de aur – tradiție vie”.

Satul prospera. Casele se renovau. Gardurile deveneau din fier forjat. Detectorul de metale al lui Vasile a fost înlocuit cu unul profesional.

„Pentru siguranță”, zicea el.

Fenomenul luminilor observate din satelit s-a repetat. De data aceasta, imaginile au ajuns la un institut de cercetare spațială. Un raport sec menționa „anomalii luminoase de intensitate scăzută”.

În sat, oamenii au început să iasă seara în fața porții și să se privească unii pe alții în semiîntuneric.

– Parcă sclipești, le ziceau nevestele bărbaților.

– E de la apă, răspundeau ei, mândri.

Satul arăta ca un borcan cu licurici cuminți.

La câteva luni după prima descoperire, s-a săpat o altă groapă. Detectorul a sunat din nou.

Alt schelet. Altă pulbere fină. Alt abdomen conservat neobișnuit.

De data aceasta, reacția nu a mai fost de spaimă, ci de confirmare.

– Vedeți? a spus părintele Ilie. Nu e întâmplare. E rânduală.

Autoritățile au tăcut. Era mai simplu așa. Presa a revenit cu titluri și mai mari. Pelerinajele au început organizat, cu autocare.

La intrarea în sat a apărut un panou nou:

„Bine ați venit în localitatea cu cea mai mare concentrație de aur... interior”.

În fiecare dimineață, la cișmea se forma coadă. Oamenii își umpleau bidoanele, discutau despre analize, despre sfințenie, despre investiții.

Nimeni nu știa sigur dacă aurul din apă vindeca trupul, îmbogățea firma sau conserva speranța.

Dar toți știau un lucru: peste două sute de ani, când altcineva va săpa în pământul ăla, va găsi iar schelete care strălucesc.

Și, probabil, va spune cu aceeași liniște interesată:

– Nu e doar chimie. E tradiție.

Iar satul va lumina mai departe, încet, pe dinăuntru.

# Întoarcerea amantei risipitoare

Într-o după-amiază toridă de vară, pe drumul prăfuit dintre două sate din Țara Cucuresei, părintele Ilie își mână mașina obosită spre casă. Făcuse o slujbă de pomenire într-un cătun vecin și se grăbea să ajungă la vecernie. La marginea șoselei zări o tânără care făcea semn timid cu mâna.

Frumoasă foc. Rochie vaporoză, păr ca pana corbului, privire iscoditoare. Părintele opri.

– Mergeți spre Valea Mărului? întrebă ea.

– Chiar acolo, domnișoară. Urcați.

Pe drum, liniștea fu spartă doar de huruitul motorului și de greierii care-și cântau arșița. Părintele, om în putere, cu barbă îngrijită și ochi vii, trăgea din când în când cu coada ochiului spre picioarele domnișoarei, care se zăreau ispititor de sub rochie. Mâna îi alunecă, chipurile din neatenție, pe genunchiul ei.

Tânără nu tresări. Îl privi doar drept în ochi și spuse calm:

– Psalmul 32:8.

Părintele își dresе glasul, își retrase mâna și mormăi ceva despre drumurile proaste. După câteva minute, însă, ispita îl birui din nou. Mâna îi fugise iar.

– Psalmul 32:8, repetă ea, de data aceasta cu un zâmbet abia schițat.

Ajunseră în Valea Mărului. Domnișoara coborî, mulțumi politicos, iar părintele, roșu la față, o opri:

– Domnișoară... dar ce-i cu Psalmul 32:8?

Ea își înclină capul și rosti, limpede:

– „Te voi învăța și-ți voi arăta calea pe care trebuie s-o urmezi.”

Apoi plecă, lăsându-l pe părintele Ilie privind în gol. În seara aceea, rușinat și intrigat, deschise Biblia. Își dădu seama că lipsise cu mintea la ora po-trivită.

Timpul trecu. Se întâlniră din nou, la o altă răscruce, parcă pusă anume de destin. De data aceasta, părintele zâmbi cu înțeles.

– Am învățat psalmul, domnișoară.

Privirile li se întâlniră altfel. Din joacă, din curiozitate, din slăbiciune, se născu o apropiere care, în lunile ce urmară, deveni o relație ascunsă. Ea venea în sat sub pretext de rude îndepărtate. El găsea mereu „vizite pastorale” la marginea comunei.

Anii trecură în taină. Dar conștiința domnișoarei – care nu mai era chiar atât de domnișoară – începu să apese greu. Într-o seară, în casa parohială, cu perdelele trase, ea îi spuse:

– Părinte, nu mai pot. Nu e drept. Nici pentru mine, nici pentru tine. S-a terminat.

Cuvintele căzură ca o secure. Ilie, obișnuit să predice despre păcat, nu fusese pregătit să-l piardă pe -al lui.

La început o rugă. Apoi o imploră. Când văzu că hotărârea ei era de neclintit, furia îi întunecă mintea. Începură telefoanele la miez de noapte, aparițiile întâmplătoare, amenințările voalate. Ajunse să-i monteze în mașină un dispozitiv de ascultare, convins că „are dreptul” să știe cu cine vorbește.

Dar lumea nu mai era cea din poveștile vechi. Tânără – care între timp își recăpătase limpezimea – îl denunță la poliție. Ancheta fu rapidă. Amendă. Ordin de restricție. Brățară electronică la picior.

Satul fremătă. Presa județeană titra cu litere groase despre „preotul cu brățară”. Imaginea părintelui cu sutană și dispozitiv de monitorizare deveni subiect de glume naționale. Un ziar titra: „Între cer și semnal GPS”. Altul: „Păcat cu localizare în timp real”.

Cazul ajunse până la centrul eparhial. Superiorii bisericești convocară un consiliu disciplinar.

În sala rece a protoieriei, părintele Ilie stătea cu privirea plecată. În fața lui, fețe grave, dosare deschise, tăcere apăsătoare. Brățara electronică clipea discret, ca un bec de veghe al conștiinței.

Unul dintre superiori, bătrân și blând, rosti încet:

– Părinte Ilie, știi tu ce spune Psalmul 32:8?

Ilie închise ochii.

– „Te voi învăța și-ți voi arăta calea pe care trebuie s-o urmezi...”

– Atunci urmează-o, fiule, spuse bătrânul. Dar de data aceasta, pe cea dreaptă.

– Părinte Ilie, începu grav un alt superior, societatea v-a pus o brățară la picior. Noi trebuie să vedem dacă nu cumva purtați de mult una... la suflet. Tăcere.

– Ce fel de brățară? murmură Ilie.

– Una duhovnicească, răspunse acela. Nu monitorizează distanța față de o persoană, ci distanța față de adevăr.

Cuvintele căzură greu. Pentru că brățara electronică suna când se apropia de domnișoară. Cea duhovnicească – când se îndepărta de el însuși.

Hotărârea a fost formulată în limbaj administrativ: suspendare temporară, retragere din slujire, program de „reflecție spirituală”. În traducere liberă: pauză forțată de la predici despre morală.

Satul a comentat. Unii indignați, alții satisfăcuți. Mulți ipocriți. Toți atenți.

Domnișoara, etichetată rapid drept „amanta risipitoare” se întorsese la judecata conștiinței, și-a văzut de viață. Curios cum, în povești de acest fel, risipitor este mereu cel care pleacă, nu cel care confundă puterea cu dreptul.

Preotul, rămas singur, avea de învățat nu doar un verset, ci sensul lui. Era rămas și cu două brățări: una care bipăia la apropierea de trecut, și alta, invizibilă, care îl avertiza de fiecare dată când deschidea gura să predice ce nu trăia.

Se spune că, într-o duminică, în biserica aproape goală, a citit din nou Psalmul 32:8.

De data aceasta, fără interpretări creative.

Pentru că uneori „calea pe care trebuie s-o urmezi” nu e spre cineva. E înapoi, spre tine.

## Cardanul

În anii aceia în care comunismul se cățara până și pe coamele munților, exista o comună necooperativizată, agățată de stânci și de încăpățănarea oamenilor ei. Acolo, primăria era Gamalia Petrinjel, femeie zdravănă, cu voce hotărâtă, pas apăsător și o prezență care umplea încăperea înainte să apuce să se așeze pe scaun. O respectau toți, de nevoie sau din convingere, căci Gamalia nu era genul care să fie ignorată.

La protocolul primăriei trona, pe patru roți și cu mult tupeu, Zazon Unștezean, șoferul oficial. Om comic din fire, cu gluma pregătită înainte să-i fie cerută și cu o doză sănătoasă de nesimțire, Zazon era genul care scăpa mereu basma curată, deși o căuta cu lumânarea.

Într-o zi, după o ședință a organizației comunale de partid, serioasă și plină de lozinci, s-a decis că e nevoie și de „concluzii practice”. Concluziile au fost ținute la o cabană de pe o vale din apropiere, vestită pentru bazinul ei cu păstrăvi. S-a mâncat, s-a băut, s-au spus bancuri în șoaptă și s-au aprobat idei mărețe pentru viitorul luminos.

Păstrăvii au venit rumeniți frumos, pe farfuriile tuturor... mai puțin pe cea a lui Zazon. Când a întrebat de peștele lui, mantătarii localului l-au luat discret deoparte, l-au băgat într-o debara și l-au omenit cu niște conserve de pește, „că atât s-a mai putut, tovarășe”. Zazon a mâncat, dar ciuda i-a rămas în gât, mai tare decât oasele din conservă.

Spre seară, cheful s-a spart. Lumea s-a pregătit de plecare, iar Zazon, profesionist, a deschis larg ușa mașinii pentru primăria. Atunci, cu o voce baritonă, suficient de tare cât să audă toată valea, a rostit:

– Vai, tovarășa primăria, ce cardan aveți după păstrăvii ce i-ați servit!

Tăcere. O fracțiune de secundă. Apoi fețe înroșite, buze mușcate, umeri care tremurau de răs ținut cu forța. Gamalia Petrinjel n-a zis nimic. S-a urcat în mașină cu demnitate de monument și a plecat.

A doua zi dimineață, Zazon a fost chemat la secretariat. Secretara, fără să-l privească, i-a întins o hârtie:

– Decizie de transfer, tovarășe Unștezean. De la compartimentul protocol... la cel de vidanjare.

Zazon a citit, a oftat și a mormăit:

– Eh, de la pește... la rahat. Tot în domeniul lichidelor rămân.

Și așa s-a făcut că, în comuna de munte, glu-ma a mers mai departe decât mașina de protocol.



*Petru-Joan Gârda*

## Sunați acum!

Bună ziua! Vă prezentăm acest aparat revoluționar care vă ajută să vă așezați picior peste picior! Tot ceea ce trebuie să faceți este să vă așezați comod în fotoliu cu telecomanda în mână. Dacă doriți să vă fie așezat dreptul peste stângul, apăsați butonul D. Dacă doriți să vă așeze stângul peste dreptul, apăsați butonul S. Sunați acum, și un curier vă va aduce dispozitivul acasă pentru numai 999 virgulă 999 lei!

Dar stați! Dacă sunați astăzi veți primi și accesoriul care vă ajută să vă programați poziția. De pildă, el vă schimbă piciorul care se află deasupra la fiecare 5 minute sau la ce perioadă doriți dvs. Senzațional! Nu ezitați, sunați acum!

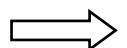
Și asta nu e tot! Doar astăzi aveți ca bonus aparatul care vă încrucișează mâinile pe piept. Doriți să vă simțiți comod în timp ce ascultați manea dvs. preferată sau vă uitați la Măruță? Vă așezați dispozitivul în spate ca pe un rucsac și la o simplă ridicare a mâinilor acesta vi le prinde și vi le încrucișează!

Și încă ceva: avem în stoc limitat suportul special pentru telecomanda televizorului! În timp ce stați picior peste picior și cu brațele încrucișate, vă va fi incomod să țineți telecomanda în mână! Suportul pe care vi-l oferim ține telecomanda deasupra picioarelor, la îndemână! Dacă doriți și dispozitivul care vă scoate mâna și vi-o pune pe telecomandă, cu numai încă 888 virgulă 999 lei, îl puteți primi chiar astăzi!

Dar stați! Incredibil! Primii cinci clienți care sună din acest moment vor primi formidabilul nostru aparat de scărpinat în fund, la numai 777 virgulă 999 de lei! De ce să vă expuneți, scărpinându-vă de față cu musafirii? Aparatul nostru are aripioare cu care se fixează pe slip și vă scarpină discret, în timp ce vizionați telenovela preferată. Sunați acum! Numai pentru primii doi oferim gratuit un set de baterii de rezervă! Nu ratați această ocazie!

Dacă sunați acum, un operator de-al nostru se va deplasa și vă va monta gratuit dispozitivul de scărpinat! Numai azi!

Sunați acum!



## De la fața locului

– *Stimați telespectatori, întrerupem emisiunea pentru o știre de ultimă oră: Se pare că un grav accident de circulație s-a petrecut acum câteva minute la Caracal. Corespondenta noastră, Cretinuța Boureanu, se află la fața locului și ne dă mai multe detalii.*

*Bună ziua, Cretinuța!*

Cretinuța, cu o mână la casca de la ureche, dă de câteva ori din cap, apoi răspunde:

– Bună ziua!

– *Cretinuța, spune-ne și nouă ce s-a întâmplat!*

– Corduța, din păcate, o căruță cu doi cai, care rula cu viteză mare, s-a răsturnat în această curbă deosebit de periculoasă, după ce vizitiul a pierdut controlul hamurilor! Mai mult decât atât, martorii spun că unul dintre cai s-ar fi speriat când a văzut un pieton de 160 de kilograme care circula prostește pe mijlocul drumului, pentru că pe trotuar n-ar fi încăput. Mai mult decât atât, în acel moment, vizitiul s-a speriat și el și a tras brusc stânga de volan... ăăă ham, moment în care a pierdut controlul și căruța s-a răsturnat. Mai mult decât atât, un car care venea din sens invers, s-a răsturnat în șanțul de lângă drum, dar boii sunt teferi. Din fericire, nu s-au înregistrat morți nici printre pasagerii din căruță, dar toți declară că se simt amețiți, ca bătăuți în cap. Mai mult decât atât, o echipă SMURD a sosit la fața locului și dă primul ajutor. Stau de vorbă acum cu domnul Xavier Omoplat, paramedic la firma particulară de prim ajutor „Dă din umeri, dă din cap și din accident te scap”. Domnule Omoplat, în ce stare sunt răniții?

– *Cretinuța, te întrerup pentru câteva secunde de publicitate. Vom reveni la tine.*

După 25 de minute...

– Da, Corduța, am preluat legătura. Revin la domnul Xavier Omoplat. Deci vă întrebam în ce stare sunt răniții?

– Propriu-zis nu avem răniți, avem doar amețiți, debusolați, dezorientați, cu privirea tâmpă, ca să nu spun...

– Și ce măsuri ați întreprins?

– Măsuri paleative. Freccii la picioare, cataplasme cu mușețel, miruire cu lăptișor de matcă... Din păcate, pentru unii nu se mai poate face nimic...

– Îi veți transporta la spital?

– Nu este cazul, după cum v-am spus...

– Stau de vorbă acum cu unul dintre pasageri. Cum vă numiți?

– Mă numesc Gheorghe Cacaracaleanu și sunt localnic din acest oraș al plaiurilor noastre mi-oritice...

– Și cum vă simțiți?

– Mă simt prost.

– Mulțumesc. Stau de vorbă acum cu agentul constatator Gheorghe Constatatescu. Domnule Constatatescu, ce ne puteți spune despre acest stupid accident?

– După cum ați declarat și dumneavoastră, s-a răsturnat o căruță cu stu... cu pro...vizii și cetățeni care se deplasau la Craiova, la târgul Gaudeamus.

– Târgul Gaudeamus?

– N-au spus de Gaudeamus, au spus de târgul de la Craiova, dar am citit în ziarul de azi dimineață că la Craiova se desfășoară astăzi târgul Gaudeamus. De alt târg n-am citit.

– Domnule Constatatescu, vizitiul era băut?

– Are o halenă profund respingătoare, dar nu am etilotest la mine și nu pot spune cu precizie. Am chemat o echipă operativă...

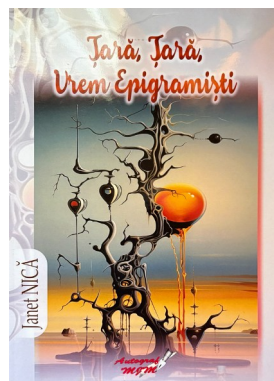
– Mai mult decât atât...

– *Cretinuța, erai și tu în căruță în momentul răsturnării?*

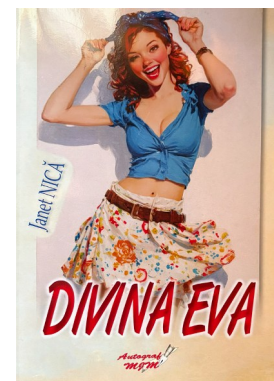
## Cărți primite la redacție



Janet Nică, *Epigrama la răscruce de genuri*, Editura Autograf MJM, Craiova, 2026



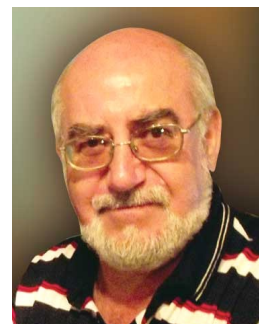
Janet Nică, *Țară, țară, vrem epigramiști*, Editura Autograf MJM, Craiova, 2025



Janet Nică, *Divina Eva*, Editura Autograf MJM, Craiova, 2026

# Dan Norea

## Riscul de longevitate



Atenție, lectura acestui text este strict interzisă persoanelor peste 70 ani! Persoanele sub 70 ani pot fi și ele afectate emoțional, în funcție de sentimentele pe care le au pentru părinți sau bunici.

Acum, că am terminat cu reclama, încep cu un citat străvechi, apărut în februarie 2018 pe bloguri și ziare online.

*„Economisții Fondului Monetar Internațional avertizează guvernele cu privire la riscul de longevitate. Ei recomandă ca prelungirea vârstei de pensionare să fie legată de speranța de viață, pentru ca numărul de ani în care pensionarul încasează pensia să nu crească. FMI vine și cu alte soluții – reducerea pensiilor, creșterea cotizațiilor, angajarea de către stat a unor asiguratorii privați. Cetățenilor, economisții FMI le recomandă să-și crească propriile economii prin planuri de pensii și să contacteze ipotecii inverse. Ce înseamnă acest lucru? Ei bine, în momentul decesului, casa devine imediat a băncii, care până la acea dată a plătit o sumă fixă lunară fostului proprietar.”*

Acest citat este cheia întâmplărilor descrise mai jos, pe care le-am preluat din jurnalul unui pensionar, astăzi, 10 ianuarie 2140. Jurnalul mi-a fost predat de către strănepotul pensionarului, care, știindu-mă ziarist, a considerat că am mijloace mai potrivite pentru a-l face public. Am extras aici câteva dintre însemnările primului an, după care am sărit la ultima zi din jurnal.

30 septembrie 2049

Sunt pensionar! Având timp nelimitat, m-am hotărât să țin un jurnal zilnic.

Azi am petrecut ultima zi de serviciu. Cu o săptămână în urmă împlinisem 70 de ani. Dosarul meu de pensionare, în format electronic, ajunsese în aceeași zi la Serviciul Personal, trimis de Oficiul de Pensii. Cuvântul „petrecut” nu e întâmplător, colegii de serviciu mi-au organizat o petrecere de bun rămas. În alegerea cadoului au ținut cont de spusele mele din ultimele zile: „Abia aștept să ies la pensie și să încep să citesc tot ce n-am apucat până acum.” Cadoul este un ebook reader înșesat cu cărți. Au muncit toți colegii, readerul s-a plimbat timp de o lună pe la fiecare și acum conține 3000 de volume, reflectând preferințele fiecăruia. Cristi mi-a introdus toate romanele polițiste posibile, menționând că în topul lui, pe primul loc se găsește Raymond Chandler. Nicu, pasionat de SF, i-a adăugat pe Asimov și compania. „Asimov –

un monstru sacru!”. Cornel, abia ieșit din adolescență, a venit cu un „teanc” imens de Jules Verne și Alexandre Dumas. Violeta, care se zguduia de răs de câte ori termina de spus un banc, mi-a dăruit umoriști, spunându-mi printre hohote, pe măsură ce-și aducea aminte, că personajul ei preferat este Jeeves al lui P. G. Wodehouse. Agata, soția lui Cristi (pe care o tachineam cu exclamația „A...gata, Cristi”) mi-a demonstrat câtă dragoste găsești în literatura lumii. Când a ajuns la Andre Maurois cu al său „Climate” nu mai termina cu oftatul. Literatura clasică, proză și poezie, și-au împărțit-o mai mulți, după limba de origine – română, rusă, franceză, germană, engleză (inclusiv din State), chineză, japoneză, persană. Da, persană, Bogdan citea cu mare plăcere rubaiuri și gazeluri. Roland, regizor amator, a adăugat dramaturgie. „O bibliotecă fără Shakespeare e ca o mașină electrică fără baterie”. Cătălin, care în tinerețe cocheta-se cu critica literară, a considerat că nu pot lipsi modernisții din secolul XX, recomandându-mi pentru început „Spuma zilelor” de Borin Vian. Secolul XXI era puțin reprezentat, colegii afirmând la unison că e o literatură greu de citit.

Am ajuns acasă seara târziu. Binedispus, am făcut bilanțul și am urcat ziua pe locul I în topul ultimilor ani. Bine, nici nu era așa greu, ținând cont de frecvențele crize de artroză, din ce în ce mai dese.

Abia aștept să încep lecturile!

1 octombrie 2049

Fiind o zi superbă, am amânat toate treburile casnice și am plecat în parc. Instalată comod pe o bancă, am scos readerul și am constatat cu plăcere că, spre deosebire de tabletă, telefon și ceasul cu GPS, ecranul readerului nu reflectă lumina soarelui. Înainte de a începe lecturile, am încercat să-mi fac un plan și am hotărât să citesc pe rând câte o carte din fiecare folder, în ordinea existentă. Cum primul pe la care trecuse readerul fusese Cristi, mi-am propus să încep cu o carte polițistă. Am trecut scurt în revistă puzderia de autori și am început lectura cu un titlu incitant, „Misterul camerei galbene”, de Gaston Leroux. E vorba de o crimă enigmatică, urmată de o rezolvare ingenioasă. După ce am terminat-o, am căzut pe gânduri. Dacă o carte de acum 150 de ani poate fi atât de captivantă, oare cum sunt celelalte, pe care le laudă Cristi? Aștept să ajung la favoritul lui Cristi, Raymond Chandler.

Ce bine e să fii pensionar!

20 octombrie 2049

20 ale lunii e ziua mea de plăți. Făcând un mic calcul, a reieșit că pensia privată, pentru care plătisem 47 de ani, e suficientă pentru cheltuielile lunare – utilități, servicii, abonamentul la cantina de vis-à-vis. De haine noi am nevoie rar, oricum n-am ținut niciodată pasul cu moda. Pentru medicamente folosesc pensia de la stat. Mă rog la Dumnezeu să nu apară alte nevoi, o operație, ceva.

Am hotărât să-mi înseninez ziua cu ebook-ul. Venise rândul SF-ului, un gen despre care nu știam mare lucru. În listă erau multe nume, o bună parte necunoscute. Singurul criteriu în alegerea unui volum era recomandarea lui Nicu, Isaac Asimov. Am început cu „Eu, robotul”. Inspirată alegere! Până azi, nu prea citisem literatură SF. Văzusem câteva filme și, în mintea mea, era vorba fie de monștri extraterestri, fie de nave spațiale care se defectează. Catastrofe, horror, suspans, dar nu SF. Citindu-l pe Asimov, eu, fostul inginer, am rămas încântat. SF-ul este cadru și nu scop în sine. Mai presus de orice, Asimov inventează concepte pe care le prezintă cu atâta consecvență încât intră în limbajul curent – vezi cele trei legi ale roboticii. Nu tratează lupta cu extraterestrii, ci lupta omului cu el însuși. Acțiunea este alertă și umorul abundă. Ce-ți poți dori mai mult?

28 octombrie 2049

Am citit undeva că 28 e un număr perfect. „Numărul perfect este un număr întreg egal cu suma divizorilor săi, din care se exclude numărul însuși.” Sunt foarte rare – 6, 28, 496, 8128... Totdeauna mi-a plăcut matematica.

Am trecut la folderul lui Cornel. Multe îmi erau cunoscute. Mi-am amintit o discuție cu un tânăr absolvent de liceu, purtată cu câțiva ani în urmă:

– Oare există cineva care n-a citit „Cei trei muschetari” ?

– Da, eu! m-a surprins tânărul, nu atât cu afirmația în sine, cât cu tonul din voce, senin, cumva sfidător.

„Insula cu elice” mi-a confirmat o dată în plus cât de vizionar fusese Jules Verne la vremea lui. Ce altceva sunt navele uriașe de croazieră, cu mii de oameni în pânțe, decât orașe cu elice?

Citind „Mathias Sandorf”, m-am întrebat dacă Jules Verne s-a inspirat din „Contele de Monte Cristo” sau e vorba de fenomenul „Marile spirite se întâlnesc”.

15 noiembrie 2049

Frunzărind știrile on-line, am aflat cu îngrijorare că firma la care îmi făcusem asigurarea de pensie privată a dat faliment. Am mers imediat la sediul firmei și am căutat-o pe doamna care, la reînnoirea anuală a contractului, mă asigura că nu e niciun risc.

– În urma falimentului, plățile pentru pensia privată încetează ?

Doamna a lăsat ochii în jos:

– Din păcate, da.

– Bine, dar am cotizat 47 de ani și am beneficiat numai două luni. Cum îmi pot recupera banii?

– Puteți să dați firma în judecată și, probabil, veți recupera o parte din bani. Dar un asemenea proces durează câțiva ani.

– Și eu din ce dracu trăiesc până atunci? Nu mă mai angajează nimeni la vârsta asta. Teoretic aș putea da meditații de matematică, dar sindicatul profesorilor are metode dure de evitare a concurenței.

– Pot să vă dau un sfat. Am auzit că etajul de sus este închiriat de o altă firmă de asigurări, care oferă o pensie numită „ipotecă inversă”. Ei îți plătesc pensia până mori, după care apartamentul rămâne al firmei de asigurări.

18 noiembrie 2049

Câteva zile în șir am mers la discuții cu mai mulți consilieri de asigurări ai firmei de la etajul de sus, din ce în ce mai sus pe linie ierarhică. Primul lucru pe care mi l-au cerut cu toții a fost dosarul de analize medicale. Diabetul și hipertensiunea au constituit atuuri majore în acceptarea unui contract de ipotecă inversă. Valoarea apartamentului – două camere în buricul târgului – estimată de un expert al firmei, a contat și ea destul de mult. Pensia lunară oferită era ceva mai mică decât vechea pensie privată, dar dacă aș reduce abonamentele de servicii – cablu TV, internet, cantină – ar fi suficientă pentru viațuire. Mai bine zis, supraviețuire. Azi am semnat contractul.

20 noiembrie 2049

Un lucru nu-mi dădea pace. Noua firmă de asigurări a apărut exact când cea veche a dat faliment. Și nu oriunde, ci în aceeași clădire. După ce am umblat degeaba pe internet, l-am rugat pe un prieten hacker să caute mai adânc date despre cele două firme de asigurări. A aflat repede că au aceiași patroni. Lucru care m-a înfuriat teribil. Mă simțeam în aceeași situație cu Edmond Dantès, când și-a dat seama că fusese trădat de cei mai buni prieteni. Câteva zile mi-au trecut prin minte tot felul de planuri de răzbunare, toate ilegale, toate irealizabile. Până mi-am dat seama că răul cel mai mare pe care îl puteam face firmei de asigurări era să trăiesc cât mai mult. Am pus la punct un plan de acțiune cu mai multe puncte:

– respectarea dietei alimentare recomandate de medicii diabetologi și cardiologi;

– căutarea pe internet a unor activități care să ducă la prelungirea vieții, compatibile cu organismul meu – diabet, hipertensiune, artroză;

– analize zilnice de glicemie și tensiune astfel încât, la sfârșitul zilei, să îmi dau seama ce anume din ziua respectivă mi-a influențat starea în bine sau în rău.

Pentru ultimul punct, m-am hotărât și înregistrez într-o tabelă Excel nu numai analizele zilnice, ci și activitățile din ziua respectivă.

10 decembrie 2049

Am revenit la ebook. Violeta îmi pregătise un folder cu umoriștii ei preferați. Cu ocazia asta am constatat că unii scriitori apar în două sau mai multe foldere diferite. John Steinbeck apare la umoriști cu „Joa dulce” și „Strada sardelilor”, dar și în folderul cu literatură clasică americană cu „Fructele mâniei”, „La est de Eden”, „Iarna vrajbei noastre”...

Am început lecturile din folder cu un roman al unui scriitor pe care, până atunci, îl credeam eminemamente epigramist – „Hronicul măscăriciului Vălă-tuc” de Al. O. Teodoreanu, mai cunoscut drept Păstorel. A fost o surpriză extraordinară de plăcută.

18 august 2050

După ce am trecut de câteva ori prin fiecare folder, mi-a venit o idee – să fac o medie statistică a analizelor din tabela Excel. Pe abscisă am trecut genul literar, pe ordonată media valorică a analizelor. Rezultatul a fost fără echivoc, cele mai bune analize erau în zilele în care citeam din folderul cu umoriști. Cum nimic nu e întâmplător pe lume, am căutat pe internet un suport științific al acestei concluzii surprinzătoare. Iată ce am găsit: *„Autor: Roberta Cautiș. Răsetele eliberează endorfine ce provoacă euforia și calmează durerea. Oamenii de știință de la Universitatea din Oxford (Marea Britanie) au făcut cercetări pe această temă și au descoperit că în timpul răsului, pe lângă mișcarea a mai mult de 300 de mușchi din organism, au loc și calmarea durerilor, schimbarea și îmbunătățirea stării de spirit, acționând ca un analgezic natural. Acum echipa Oxford dorește să exploreze rolul răsului în fundamentul societății umane: să verifice dacă răsetele provoacă mai multă generozitate oamenilor și mai multă predispoziție pentru a se uni și a lucra mai bine în echipă”*.

O primă urmare a articolului a fost decizia de a citi numai literatură umoristică. Nu-mi convenea prea mult, rămăseseră o mulțime de volume necitite din celelalte genuri. Dar – sănătatea înainte de toate. Pe urmă mi-a venit ideea să revin la planul inițial, de a citi din toate folderele pe rând, cu condiția ca seara să citesc neapărat și ceva umoristic – proză scurtă sau poezie umoristică. Scotocind prin folderul Violetei, am găsit un subfolder de epigrame, care mi-a rezolvat definitiv problema. În afară de cunoscuții Cincinat Pavelescu și Păstorel, erau acolo multe nume de care nu auzisem până atunci. Dar epigramele lor erau savuroase.

26 septembrie 2050

Am recitit articolul despre studiul Universității Oxford și m-am hotărât să verific și ultima parte: *„dacă răsetele provoacă mai multă generozitate oamenilor și mai multă predispoziție pentru a se uni și a lucra mai bine în echipă”*. Pentru asta, am apelat la prietenul meu hackerul și l-am rugat să-mi scoată, din baza de date a firmei de asigurări, o listă a tuturor clienților cu ipotecă inversă. Am trimis un e-mail fiecăruia

din listă, fără să menționez modul de selecție, lăsând vag să se înțeleagă că eram cu toții pensionari. Le-am prezentat studiul echipei din Oxford, plus alte două articole similare, găsite între timp și le-am propus să formăm împreună un club online de umor, promițându-le că le pun la dispoziție volumele umoristice pe care le aveam.

10 octombrie 2050

Din miile de pensionari cărora le-am trimis invitația pe internet, o majoritate covârșitoare a acceptat să facă parte din clubul de umor. Câțiva din ei, deși erau bolnavi în faze relativ terminale și nu le păsa prea mult de prelungirea vieții, au intrat pentru distracție. Alți câțiva au recunoscut că nu agreau lecturile, dar considerau acțiunea o formă nouă de socializare. Am fost ales moderator al clubului, lucru pentru care eram dispus să depun un oarecare timp și efort.

12 martie 2051

Înființarea clubului de umor a adus câteva avantaje nescontate inițial. Cei care nu agreau lecturile, și nu numai ei, au venit cu o puzderie de bancuri. Mulți membri au îmbogățit biblioteca de umor cu volume noi și chiar cu genuri noi. Un coleg a venit cu un volum de limerick-uri. Un altul, pasionat de haiku, ne-a prezentat un gen de haiku umoristic – senryu. Cel pe care mi l-a adus ca exemplu, scris de Jules Cohn-Botea, m-a cucerit din prima.

*sunt foarte bolnav –  
voi lua medicamente  
să mor sănătos*

Cred că voi încerca să scriu epigrame. Și senryu.

18 noiembrie 2139

Azi se împlinesc 90 ani de la semnarea contractului de ipotecă inversă. Făcând un calcul estimativ, pensia totală încasată a depășit valoarea apartamentului. Ținând cont nu numai de asta, ci, în general, de longevitatea umoriștilor din club, cei mai mulți asigurați și ei cu ipotecă inversă, consider că m-am răzbunat pe firma de asigurări cu vârf și îndeșat.

În cei 90 de ani, am citit întreg conținutul ebook-ului de mai multe ori. La lecturi repetate, diminuarea treptată a memoriei constituie un mare avantaj. Drept recunoștință pentru colegii mei de serviciu – Cristi, Nicu, Violeta și ceilalți – i-am invitat pe toți în clubul de umor.

Cum am privirea ușor încețoșată și găsesc tastele laptop-ului din ce în ce mai greu, în ziua în care am împlinit 160 de ani am predat calitatea de moderator al clubului unui coleg mai tânăr, proaspăt pensionat la 85 de ani. Ultimul mesaj către grup a fost un zâmbet imens, pe tot ecranul.



# Valer Pop

## Duminica bouului

Pentru un bou, picioarele și grumazul sunt ca un calendar care nu greșește niciodată. Pe pielea și mușchii lui, bou, cuminte și răbdător, citește zilele după urma pe care o lasă munca.

De aceea el a știut încă de ieri că azi e duminică și, când a intrat în curte, la sfârșitul zilei și al săptămânii, după ce a băut apă proaspătă din halăul de lângă fântână, bou a ridicat încet botul ud din care atârnav bale pașnice și curate, a privit spre apus ca să vadă cum se sfârșea ultima zi de muncă și a mugit prelung și mulțumit.

În zori, jugul a rămas la locul lui și sufletul bouului a zâmbit.

Dimineața a trecut cu ceasurile repede alungate, de glasul clopotului bisericii din centrul satului și de zarva prânzului. Apoi larma s-a îndepărtat, zgomotele s-au scurs ca un pârâu sonor în jos, spre cârciumă și horă.

În grajd liniștea e așa de mare, încât îi țiuie urechile. Pare că timpul a adormit. Lumina după-amiezii, strecurată prin cele două ferestre mici ale grajdului, așezate sus de tot, s-a cuibărit în fânul care miroase a odihnă: moțăie.

Adierile de vânt, dorm și ele lenevite prin frunzele copacilor.

Bou s-a culcat cum e mai comod pentru el: cu genunchii strânși sub el, cu trupul pe o parte. Fălciile lui rumegă în mestecături egale și ritmice, nutrețul pe care pântecul lui înțelept, socotește că nu l-a frământat destul. Ochiul lui mare, duios și bleg, își mișcă încet globul încoace și încolo: parcă rumegă lumină.

Deodată, o muscă neobișnuit de mare, grasă și verde, intră prin ușa întredeschisă a grajdului. Zboară pompos cu zgomote de aeroplan în miniatură. Pare să aibă treburi grabnice, importante și multe. De aceea plutește cu atâta mândrie, așezându-se și examinând fiecare unealtă și colțișor, pe rând cu mare băgare de seamă.

Bou i-a auzit bâzâitul care îi e așa de familiar și știe, cu deplină siguranță, ce va urma. Dacă ar putea, ar surâde la târcoalele muștei. Știe el bine că e o simplă prefăcătorie manevra asta. O interesează altceva. Ținta muștei e doar, de cum a intrat, poate chiar mai dinainte, pielea lui.

Musca s-a așezat pe o găleată goală, pe urmă pe un caput acățat într-un cui, de acolo pe coada unui bici și apoi s-a plimbat pe fiecare perete în parte. În sfârșit, după o ultimă rotire, imitând planarea uliului, s-a așezat pe fruntea bouului, între ochiul și urechea dreaptă.

Bou, vizibil deranjat din somnolența lui duminicală, încrețește pielea.

Musca zboară și, după o clipă, se așază din nou exact în același loc.

Războiul între pielea bouului și îndărătnicia supărătoare a muștei continuă cu mici schimbări de locuri: pe gât, pe spate, mai sus, mai jos, același.

După un timp, bou, într-o blândă și greoaie enervare, se întoarce cu mișcări mătăhăloase, pe cealaltă parte.

O clipă speriată, musca s-a îndepărtat ca să revină imediat ce bou a încetat să se miște. Și bou enorm, hărțuit de minuscula insectă, privește trist, neputincios și dureros, în gol.

Un ciripit ascuțit, proaspăt și cristalin, țâșnește în grajd și o rândunică taie diagonal aerul. Rândunica s-a oprit sus pe o bârnă care-i adăpostește cuibul.

Musca bâzâie în zbor precipitat, căutând un loc proaspăt pe trupul bouului.

Rândunica izbucnește iute ca o săgeată. Când s-a oprit pe bârna din partea opusă, bâzâitul s-a oprit brusc în tăcerea așternută.

După un timp, bou a înțeles și, întorcând capul, privește lung, umed, recunoscător, la pasăre și-i mulțumește că l-a scăpat de hărțuiala muștei.

Un salt.

Prin crăpătura ușii, rândunica a țâșnit afară și bou rămâne cu privirea mirată, fixată în tavan. Pe urmă, încet, încet, pleoapa i se lasă cu încredere și liniștea îl acoperă ca un fân.

Bou se simte fericit.

Creierul, încet ca și umbletul lui, rumegă cu o duioasă și îndărătnică stupiditate, unul și același gând. De altfel, gândul acesta unic îl preocupă de când a început să gândească: de ce calul trage fără jug? Gândul se rostogolește tihnit și același în capul bouului.

Pentru bou, duminica e pășunea cea mai potrivită din care paște odihnă. Și paște pe săturate, că mâine e zi de luni și iar va fi cu grumazul în jug.

# Leon-Josif Grapini

## Ziua îndrăgostiților



Nimic nu mai este cum era odată, până și sărbătorile nu mai sunt ce-au fost, când eram eu tânăr lumea le ținea așa cum ni le-au lăsat bătrânii, știam să ne bucurăm de ele, că veneau când era mai mare nevoie de odihnă și distracție, lumea avea mult de lucru cu pământul și cu animalele din bătaură, nu era casă fără două-trei vaci, câteva oi, porci tot câte doi, unul se tăia de Crăciun, al doilea, când dădea colțul ierbii, să fie carne până către vară, familiile erau numeroase, cu multe guri de hrănit, iar de pământ nu ducea nimeni lipsă, arături și fânețe, din truda câmpului trăiau oamenii, puțini aveau leafă, numai cei cu munca la pădure, pălmași ori lucrători cu caii ori cu boii, de domnii de la sfat și de la școală nu mai pomenesc, așa că, după zile istovitoare, cădea tocmai bine câte o zi de stat și de sărbătorit în fel și chip, după cum era obiceiul. Nici măcar iarna nu era loc de pierdut vremea, femeile întindeau urzeală cum da frigul și se ridicau de la țesut abia pe la sfârșitul lui martie, când începea aratul, straietele subțiri și așternuturile se făceau din pânză de cânepă, hainele groase, din lână și pănură, iar bărbații înfruntau frigul în pădure și pe lângă casă cu animalele ce trebuiau hrănite și îngrijite. Sărbătoarea asta de care vă este aminte cădea la noi în douăzeci și patru februarie, în alte părți, din câte știu, se ținea prin martie, o aștepta nu numai tineretul, ci și întreaga suflare a satului, multe trebuiau împlinite și de tineri, și de cei mai în etate, lumea nu-și lăsa obiceiurile din respect pentru cei de dinainte și pentru că era credincioasă. După cum se știe în popor, Dragobete este feciorul Babei Dochia, un flăcău voinic, bine legat și tare plăcut la față, care sucea mințile fetelor și ale femeilor, uneia i-a sucit-o de a fost musai să o ia de nevastă, și a luat-o, mama lui, ca oricare mamă de băiat singur la părinți, temându-se că-l pierde, îi purta pizmă nurorii, ca atare, într-una din zile, a trimis-o la gărlă să spele un ghem de lână neagră și să se întoarcă atunci când se va fi albit, cum să se facă ghemul din negru alb, nu avea cum, noroc că i-a sărit în ajutor un înger care i-a dăruit o floare ca să albească lâna cu ea, întoarsă acasă, soacră-sa, Baba Dochia, a socotit că a venit primăvara, că iarna n-ai de unde culege flori, și a pornit în căutarea primăverii, cum mergea așa în căutare, se făcea tot mai cald, ea, având în spinare nouă cojoace, s-o apere de frig, lepăda pe rând câte unul, de aici credința în babele începutului de primăvară. Însă astea cred că vă sunt știute, mă întorc la ziua cu pricina. Se spunea că băiatul și fata căzuți în patima iubirii, dacă-și arată dragostea în ziua asta în fața tuturor, în acel an se vor

lua laolaltă. Îmi aduc aminte cum, în noaptea de dinainte, mă perpeleam ca peștele pe uscat, nu mă cuprindea somnul, de nerăbdare, de gânduri, de dorința de a se petrece cât mai iute acea întâlnire cu fata dragă mie. Eram ca Dragobete, singur la ai mei, mama, Dumnezeu s-o ierte, că s-a stins la scurtă vreme după ce m-am așezat la casa mea, a pierdut la naștere, pe rând, două fete și un băiat, apoi m-a adus pe lume pe mine, fiind atât de prețios mă grijea ca pe ochii din cap. Când am intrat în rândul flăcăilor, mi s-au aprins călcâiele după o fată cum alta nu era, ba vezi bine că erau destule, însă când una îți ia mințile nu mai vezi și altele, o fătucă înălțuță, zveltă și faină foc, când am zărit-o întâiași dată, la joc în sat, mi-a zvâcnit inima în piept de mai să-mi sară afară, n-ar fi trebuit să se întâmple asta, că doară o mai văzusem la horă și la bere. Berea nu e ce credeți, ci jocului pe timpul iernii i se spunea așa, deoarece, înainte vreme, când era moșul tânăr, băutura asta se făcea, într-o puțină mare, de către feciori, din orz prăjit și hamei, bună la băut și nu tare, nimeni nu voia să vadă flăcăi jucând beți, ne adunam câțiva de aceeași teapă, de regulă fărtați, unul, numit birău, era șeful, ne interesam de o casă cu odăi goale și pregăteam vinarsul fiert, trei dintre noi perindau casele, să cheme fetele la bere, numai pe cele la care umblam noi la pețit, berea se ținea în mai multe locuri, după câte cete de băieți se alcătuiau, fetele veneau însoțite de mame și de bunici, să vadă cu cine intră mai des în horă fata lor, fain obicei, jucam toată noaptea, sigur că și beam, dar cu măsură, să nu ne pierdem mințile și să ne facem de minune, se mai întâmpla ca unul să cadă pradă băuturii, iute era dus acasă, să nu intre în gura babelor înșirate pe lațele de la perete. Dar să mă întorc la sărbătoare și la frumoasa ce mi-a furat inima, ziceam că o mai văzusem, nu pot spune că nu mi-a stârnit oarece interes, însă atunci, când am dat cu ochii de chipul ei, și ea se uita la mine ca prinsă într-o vrajă, mi-am dat seama că și eu am bolunzit-o de cap, ca prin farmec amândoi ne-am lăsat ademeniți în focul dragostei. Mama, nelipsită de la joc, mereu cu ochii pe mine, voia, să-raca, să-mi știe fiecare pas, fiecare gând, a priceput că mi-a căzut dragă acea zvârlugă de fată, nu avea cum să nu priceapă, că, din acel moment, numai cu ea am intrat în joc, și ne uitam dragăstos unul la altul ca și cum am fi fost singuri în încăpere, a doua zi mama s-a luat de mine, că sunt prea tânăr, că nu am armata făcută, că-i bună și faină, nimic de zis, dar e prea fragedă, o copilă, că nu se gândește la avere, avem noi destulă, dar suntem încă necopți la minte,

că una, că alta. Tata, parcă acum îl am în fața ochilor, întors de la grajd, făcea o țigară lângă sobă, stând pe un scăunel, a lăsat-o să gate ce avea de zis și s-a băgat în vorbă, muier, lasă băiatul în pace, oare ai uitat cum a fost cu noi, tu tot fragedă și eu tot cu armata nefăcută, adu-ți aminte ce-ai zis când, la pețit, ți-a spus mă-ta că încă nu ești de măritat, ai zis că tu știi mai bine ca ea când îi vremea să te măriți, așa că eu cred că și băiatul nostru știe mai bine ca noi ce are de făcut, vrei să-l vezi perpelindu-se și îmbolnăvind-se din drag de cineva, că dragostea neîmplinită e cea mai grea boală. Mama a tăcut, însă, ca și Baba Dochia, tot cu ochi neprietenoși se uita la drăguța mea, se temea că mă voi înstrăina, temere cât se poate de îndreptățită, însurat și cu inima dăruiată soției, vrei nu vrei, te îndepărtezi de părinți. După ce ne-am căsătorit, stăteam în casa alor mei, rar se întâmpla ca mirele să se ducă ginere dacă era singur la părinți, mama n-o slăbea din ochi pe nevastă-mea și mereu îi găsea câte ceva de împlinit, nu îi cerea, ca Baba Dochia, să facă lucruri ce nu se pot face, însă vorba îi era acră și uitătura iscoditoare și pizmașă, se arăta mereu nemulțumită, până și pe mine avea o supărare statornică, nu i-a trecut decât pe patul de moarte, când și-a cerut iertare de la toți, chiar și de la noră, nevastă-mea nu-i ieșea din vorbă și nu a amărât-o niciodată, mi se plângea mie de toanele și nevoile ei. Mama, o femeie pâinea lui Dumnezeu, după cum o știam, s-a dovedit tot o soacră poamă acră, numai că nu a trăit mult, s-a dus dincolo înaintea tatei, la nici zece ani după însurătoarea mea, răpusă de o boală fără leac, tata a trăit mai cât mine, eu, peste trei ani fac suta, cu el am dus-o bine, își vedea de-ale lui, ba, după o vreme, s-a dat cu o văduvă de seama lui, și-a ridicat o căsuță în fundul curții, să nu ne încurce. Iară m-am dus prea departe, așa-i când te iei cu vorba și uiți de tine, voiam să zic că îndrăgostirea mea s-a petrecut la câteva zile după Bobotează. Noi, adică eu și drăguța mea, ne-am hotărât să ne arătăm iubirea în fața întregului sat de Dragobete. Pe atunci se spunea că, în ziua asta, iubiții, dacă se sărută în fața oamenilor, își anunță logodna și în acel an se vor cununa la starea civilă și în biserică. Obiceiul era așa, îmbrăcați în straie de sărbătoare, feciorii și fetele se strângeau în mijlocul satului, dinaintea bisericii, de acolo, în cete, o luau care încotro, pe dealuri și prin păduri, fetele căutau flori primăvăratice, ghiociei și viorele, le uscau după icoane, ca mai apoi să le folosească la descânțete și la alte farmece de dragoste, dacă primăvara se grăbea să apară și se găseau și flori de frăguțe, astea erau strânse și puse în scaldătoarea junelor, să fie îndrăgite de toată lumea, dacă iarna a fost grea și nu dădea semne că vrea să se ducă, ele adunau omăt și cu apa din el își spălau obrazul ca să fie iubărețe, flăcăii adunau lemne și aprindeau un foc, de bună seamă fiecare ceată cu focul ei, în jurul lui se spuneau glume și cimilituri, povești și bârfeli, se făceau fel de fel de planuri de distracție peste an, și, pe ascuns, după niște tufe se mai și giugiuleau, doară era sărbătoarea dragostei, prilej mai bun nici că putea fi găsit, dacă era

vreme rea, cetele se adunau la câte o casă. Cam pe la amiază, urma zburătoritul, adică fetele o luau la vale în fugă, după ele alergau băieții strigând Dragobetele sărută fetele, fiecare alerga după drăguța lui, când o prindea, dacă cei doi se iubeau, se sărutau în văzul mulțimii, să fi făcut lucrul ăsta în alte zile te făceai de rușine în sat, chiar și cele iuți de picior o lăsau mai moale dacă următorul îi era drag, ba se mai și împiedecau cu voie, asta era frumusețea sărbătorii. Pe-a mea am prins-o iute, și ea mai mult se făcea că fuge, am luat-o în brațe și i-am zdrobit buzele cu ale mele, lung și cu patimă, să vadă lumea că ne iubim și că avem de gând să fim laolaltă toată viața, fiind lipit de trupul și de țâțele ei tari, am simțit cum sângele mi se răscolește și-mi stârnește poftă trupești, după mîntea mea aș fi tras-o la fereală și i-aș fi cerut plăcere, că de asta se numea sărbătoarea împerecherilor, tânăr cu mîntie înfierbântată, ce să-i faci, fără îndoială că nu ar fi vrut, era fată cu frica lui Dumnezeu, apoi, ca să nu las a se înțelege că pe atunci toate erau ușă de biserică, la fel ca peste tot și ca dintotdeauna se mai găseau și unele ce cădeau cu bună știință în păcat. Așa am dat de știre că ne suntem dragi unul altuia și că dorim să facem nuntă în acel an. Nuntă am făcut abia în anul ce-a urmat, în ianuarie, nu din pricină că Dragobete, iubăreț de felul lui, a uitat de noi umblând prin păduri după fetele și nevestele care au cusut ori au țesut în ziua asta de sărbătoare, duse după bureți ori după fructe de pădure, ca să le prindă și să le facă de rușine, nu, a fost musai să stăm la rând, să se mărite întâi sora mai mare a drăguței mele, că și ea grabnic s-a lăsat prinsă la zburătorit, nu se cădea ca sora mai mică să-și ia bărbat înaintea surorii mai mari, cum lucrurile au târăganat, am trecut în anul următor. De Dragobete nu se tăia niciun animal, se respecta ziua împerecherilor, altcumva îți puneai dobitoacele din bățatură în primejdie, cel mai lesne scăpai cu vacile duse la taur fără rost și cu oile sterpe, femeile, cum am mai spus, nu aveau voie să lucre la războiul de țesut ori cu acul, că umblau ciufuluite de zeul dragostei prin păduri, pe seama asta se făceau și răsuri, cele ce greșeau erau luate în derădere, că înadins au croșetat și au cusut cu acul ca să le prindă și să le rușineze voinicul cel chipeș. Bărbații însurați ocoleau sfada cu soțiile, se fereau să le supere, ca să le meargă toate ca unse întregul an, batăr că nu le mergea bine cu toate opreliștile făcute în acea zi, gura muierii greu poate fi oprită, pe a mea, după ce au trecut anii, în zadar nu o stingheream cu nimic, ea tot găsea ceva ca să mă mustre, să-mi dea vină, încercam să o îmbunenez cu o vorbă dulce, o îmbrățișare ori cu un sărut, ți-ai găsit, mă împingea cât colo, o lăsam să-i treacă, altfel se culca de una singură în alt pat. Se zicea că femeile, dacă pun mâna pe umărul ori pe brațul unui bărbat străin de sat, vor fi drăgăstoase tot anul, cu soții lor, de bună seamă, apoi dacă erau drăgăstoase și cu alții numai ele știau, câteodată mai aflau și babele iscoditoare și bârfitoare, ce să facă și ele cât îi ziua de lungă, dacă le-au lăsat puterile măcar gura să le meargă. Bătrânii aveau grijă de animale mai mult ca în cele-

lalte zile, le hrăneau bine, le curățau de glod, să fie sănătoase întregul an, iar familia să se bucure de belșug, dacă se întâmpla să și se prăpădească un cal ori o vită vina nu era a lui Dragobete, ci a celui care le avea în grijă, cumva, ceva nu a făcut cum trebuie în acea zi de sărbătoare. Toate astea, deoarece pe atunci lumea credea în semne prevestitoare, în vrăji și farmece. De Dragobete, flăcăii se făceau frați de cruce creștându-și brațele și unindu-și sângele, fetele se făceau surori de cruce doar cu o îmbrățișare și un jurământ, în anul în care mi-am vestit logodna, m-am făcut frate de cruce cu cel mai bun prieten al meu, și lui îi căzuse dragă fata mea, dar nu s-a băgat între noi, am făcut armata în același regiment, ba am fost și la războiul cel mare, am scăpat amândoi cu viață, multe ar fi de povestit de pe front, poate altădată, camaradul a trecut la cele veșnice cu ani buni în urmă, dintre cei cu care m-am ținut prieten unul nu mai e, am rămas eu să fac umbră pământului. Și baba mea m-a părăsit demult, dragă mi-a fost până în ultima zi, nu mă uitam că merge îndoită, că-i uscată și zbârcită, cum nici ea nu băga în seamă neputințele și hibebele mele, am avut un singur copil, a murit de tânăr, l-a omorât un copac în pădure, a fost cea mai mare suferință a noastră, însă am crescut o fată de-a cumnatei, a ajuns doamnă mare prin capitală, e dusă și ea pe cealaltă lume, urmașii ei, tot domni, rar vin prin sat, când vin, dacă nu uită, trec să mă vadă, îmi mai deschid ușa nepoții cumnatei rămași în sat, îmi aduc una, alta și se mai grijesc de mine și de casă, lor le va rămâne, mă mai cearcă un vecin, singur și bătrân și el, căruia i-aș putea fi tată, să mai stăm la o poveste, de altele nu am a mă plânge, cât mai pot umbla pe picioarele mele încă-i bine. Că vorbeam de tinerii domni, urmași ai fetei crescute de mine, unul dintre ei a venit în sat, anul trecut, și-a chemat și drăguța, să se distreze de Dragobete printre țărani, el a venit din capitală, ea, dintr-un oraș din nord, au tras la un neam de-al lor, mi-au trecut și mie pragul, i-am întrebat cum și-au petrecut sărbătoarea, păi cum altfel să și-o petreacă, au stat toată ziua în fața televizorului, unul în brațele celuiilalt, și s-au pupat una-ntruna, pentru asta se puteau întâlni la unul dintre ei, la oraș.

Astăzi nimic nu mai e cum era odată. Câțiva oameni mai știu de Dragobete, tinerii habar n-au, se

veselesc de Ziua Sfântului Valentin, parcă așa-i zice, sărbătoare adusă de la alții, nu are nimic de-a face cu credința noastră, eu așa văd lucrurile, sigur că-i mai lesne să stai acasă și să te distrezi, băieții duc flori cumpărate și bomboane fetelor, fetele nu au de bătut cu pasul pădurile după flori, nici n-ar putea, cu încălțările de-acum abia pot pași pe drumul drept, unde să mai și urce pe deal ori s-o ia la goană ca să fie prinse de iubiți, se lasă prinse acasă, la căldură și fereală, cu atâtea pudărele fetele nu mai au nevoie de omăt ori de vioarele ca să-și țină obrazul fain și îmbietor, îndrăgostiții se sărută în văzul lumii când și cum le cade bine, că-i bine, că-i rău, nu am eu a-mi da cu părerea, însă pot spune că plăcut este, mulți tineri șed laolaltă fără cununie, dacă-i păcat e păcatul lor, femeile care să grijească animale și să lucre cu acul mai sunt, nu toate și-au aruncat năframa din cap și și-au tăiat și feștit părul ca doamnele de la oraș, însă lucrătoare la războiul de țesut nu prea găsești, mai an, când a venit popa să mă spovedească acasă, după spovedanie, cum îi e obiceiul, a stat la o poveste, tare-i plac poveștile, adevărul e că nimeni din sat nu cunoaște mai bine ca el oamenii și nevoile lor, din una în alta a venit vorba și de femeile care mai țes iarna, zicea părintele că, umblând cu crucea de Bobotează, dacă a văzut trei, patru războaie de țesut cu urzeală pe ele, lumea s-a domnit, puțini mai trăiesc din truda câmpului și de pe urma dobitoacelor, bine că au unde munci și din ce trăi, nimeni nu mai crede azi în farmece și descântece, în zâne și vârcolaci, tot e bine că mulți nu și-au pierdut credința în cele sfinte, nu au uitat de biserică, dar obiceiurile se împuținează, se pierd, dacă ne uităm trecutul, să nu așteptăm nimic bun de la ziua de mâine, cum noi îi dăm uitării pe înaintași, tot așa vom fi uitați și noi la rândul nostru.

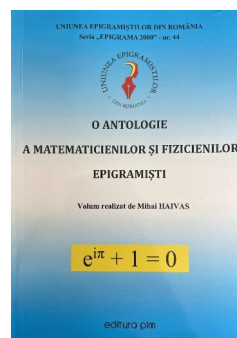
Cam astea ar fi fost de spus, nădăjduiesc că v-am fost de folos, când îți scrie cartea, mai treceți cu vederea unele vorbe, că m-a cam luat gura pe dinainte, m-am dovedit mai slobod la gură ca o babă bârfitoare. Și când va fi gata, de carte zic, de-oi mai trăi, să-mi aduceți și mie una, să mă mândresc cu scriitorul care n-a uitat de satul lui.

Text apărut în revista  
*Caiete Silvane* nr. 253/2026



**Ioan Cosma, *Iubește-n fiecare zi*,**  
Editura Ecou Transilvan,  
Cluj-Napoca, 2024

## Cărți primite la redacție



**O antologie a matematicienilor  
și fizicienilor epigramiști,** volum realizat  
de **Mihai Haivas**, Editura PIM, Iași, 2026



# Adela Cotul

## Vulnerabilii

Nicoleta Șerbu privi lung spre sicriul alb, cu mânere aurii, căptușit cu mătase albă și dantelă, acoperit cu un capac frigorific ce scotea un zgomot domol, ca un tors de pisică, în care zăcea trupul firav al fiicei sale, Manuela. Ea a fost cea mai mare dintre cei trei copii ai săi, prima născută și singura fetiță, și iată că, la o vârstă atât de fragedă, de nici zece ani împliniți, copila a trecut prin poarta dintre lumi, spre veșnicie. Lumânările aprinse de lângă sicriu se micșoraseră destul de mult, așa că Nicoleta le-a schimbat cu unele noi. Și-a rezemat coatele, sprijinindu-le pe capacul din sticlă al sicriului, privind cu duioșie spre fetița adormită întru Domnul, oftând obosită. Ultimele trei luni au fost cele mai grele, a stat aproape tot timpul prin spitale, uneori dormind pe câte un scaun, lângă patul Manuelei, alteori mai găsisse și câte un pat liber în salon, urmărind cum medicii ridicau neputincioși din umeri în timp ce fetița ei se stingea încet, încet... Se născuse cu mai multe malformații congenitale, medicii îi dăduseră un prognostic de maxim trei, patru ani de viață, dar Dumnezeu, cu puterea Sa, i-a prelungit călătoria în lumea asta la aproape un deceniu. A doua zi urma să fie înmormântarea. „Atât i-a fost dat... S-a terminat!”, se gândi Nicoleta, mângâind ușor, ca un alint, capacul rece al sicriului în zona în care, dedesubt, se odihnea căpșorul fetiței. „Cât de mult mi-ai schimbat tu viața, draga mamei, și -acum pleci!” În acel moment, în capela mortuară își făcuseră apariția mama Nicoletei, lelea Savinca, împreună cu cei doi fii ai acesteia, gemenii Nicușor și Emanuel, și soțul Manole.

„Acuma te poți duce până acasă să te schimbi și să mănânci și tu ceva, Letă, că rămânem noi cu Manuela... că nu mult mai avem de stat cu ea!, îi spuse maică-sa, ștergându-și o lacrimă din colțul ochiului cu dosul palmei.

\*

Lelea Savinca și badea Simion, oameni harnici, cu pământuri multe și gospodărie mare, au avut o singură fată, pe Nicoleta, lumina ochilor lor. Au crescut-o cum s-au priceput ei mai bine, pe cât s-a putut să nu ducă lipsă de nimic, ba dimpotrivă, să aibă tot ce și-a dorit. Leta nu a fost premianta clasei, dar a învățat binișor cât timp a făcut școala în sat. Apoi, pentru că părinții ei și-au dorit tot ce-i mai bun pentru fata lor, au dat-o la liceu în oraș, la profilul pedagogic, să facă din ea „un pic de doamnă pe la școală”, după cum zicea mama ei. I-au închiriat o garsonieră undeva în apropierea liceului, „să poată

învăța fata, că la internat nu-s condiții prea bune și noi numai o fată avem”.

Primii doi ani au trecut cu bine, badea Simion s-a prezentat din când în când, când situația o impunea, cu câte un caș de oaie pe la câte un profesor, cu câte un miel la diriginte, cu câte un picior de vițel la director, o găină, o rață îndopată și alte ofrande, „să-i fie fetei mai ușor și să țină cont profesorii de Leta, că o dat Dumnezeu și avem de unde, iar la domnii și doamnele de la oraș tare le mai plac produsele noastre tradiționale”. Și, cu siguranță, badea Simion ar mai fi cărat oricât, orice, oricând și oricui, doar să își vadă fata doamnă, dar soarta avea alte planuri cu Nicoleta.

În vacanța de vară, după ce a terminat clasa a zecea, la o nuntă în sat, Nicoleta și-a întâlnit marea iubire a vieții sale, sau, mă rog, așa credea ea atunci. S-a recomandat Manuel, dar, de fapt, numele său era Manole, un tip bine, brunet, matur, galant, nu ca puffanii de colegi care o curtau, proaspăt întors din străinătate, posesor a unui BMW argintiu, o mândrețe de mașină considerată o raritate în acea perioadă. Era din comuna vecină, prieten cu mirele. Au dansat toată noaptea, au râs, au glumit, el era fermecător, șarmant, le-a povestit fetelor, adică ei și Monicăi, prietena și colega de clasă a Nicoletei, care era și ea prezentă la nuntă, o sumedenie de aventuri trăite de el prin țările străine, în care își petrecuse nu mai puțin de zece ani. Momentan, Manu venise în țară să-și viziteze mama, doar pe ea o mai avea, poate va rămâne pe aici câteva luni, apoi va pleca din nou.

\*

„M-am întâlnit cu Mariuța lui Vasile din dâmb, au fost duși la târg să-și cumpere o vacă, faină vacă și-au luat, nu prea mare, dar bună de lapte. Dă câte nouă-zece litri la o mulsoare.”

„Bună vacă, nu ți-o spus și cât o dat pe ea?”

„Nu o fost scumpă, mă, Simioane, dar nu numai asta am vrut să-ți spun...”, zise Savinca în timp ce puneau, cu un polonic, ciorbă de fasole boabe în farfuria soțului ei. „Omul de la care a cumpărat vacuța este vecin, acolo în sat, cu Manole și, printre altele, i-a spus Măriuței că băiatul ăsta cu care umblă Leta e doar un golan ce-a pribegit nu știe nimeni pe unde, ba umblă vorba că ar fi făcut și închisoare prin Austria și alte lucruri, dar numai cam de rău. Și știi tu că am mai auzit noi și de la alții tot de rău.”

„Nu te mai pune pe supărări, Savincă, așa-i tineretul în ziua de azi! Leta are de-și făcut școlile, nu

-i de-a măritişului! Se întâlneşte azi cu Manole, mâine a fi cu altul... Lumea-i rea, grăieşte ce vrea, mai degrabă zic de rău decât de bine! L-ai cunoscut și tu pe băiat, așa se comportă un golan? Mie mi-o părut destul de respectuos. După ce și-a găta Leta școlile, om mai vedea ce-a fi!", o liniști badea Simion. Nu-i plăcea să o știe supărată pe Savinca, o proteja cum putea el mai bine. Auzise și el destule, dar nu i le spuse neveste-si să nu se necăjească. Se pare că Manole și mama sa nu erau de prin zonele astea, un medic de la București i-a adus în sat să îngrijească de mama sa bătrână și bolnavă, apoi, după ce bătrâna a trecut la cele veșnice, le-a rămas lor căsuța babei și o bucătică mică de teren în jurul ei. Despre tatăl băiatului nu se știa nimic, unii ziceau că era copil din flori, alții că ar fi un pușcăriaș, iar Șerboaița, mama lui Manole, se declarase, de la bun început, văduvă.

Spre necazul părinților ei, Nicoleta și-a terminat școlile mult mai curând decât s-ar fi așteptat ei, n-a mai reușit să finalizeze nici clasa a unsprezecea, a rămas grea cu Manole și a fost nevoită să renunțe la liceu. S-au căsătorit în primăvara următoare, au făcut o nuntă nu prea mare, mai mult rude și vecini de-ai miresei, că din partea mirelui, neamuri, nu, doar câțiva prieteni, iar trei luni mai târziu, Nicoleta aducea pe lume o fetiță, născută prematur și cu mari probleme de sănătate. Au botezat-o Manuela.

Din banii câștigați la nuntă, părinții Nicoletei au propus să extindă casa lor ca să aibă tinerii locuință nouă, separată, după moda vremii, cum se cuvenea. Manole, care se angajase la o firmă de exploatare a lemnului și muncea la pădure, a simțit că e momentul să devină „om de afaceri”, a demisionat și a folosit mare parte din bani pentru achiziționarea unui cazan de distilat țuica, de capacitate mare, transformând o anexă gospodărească în distilerie. A cumpărat câteva tone de mere și prune de la o fermă pomicolă și s-a lansat în afaceri. La început părea că merge bine treaba, vindea țuică, „E un pic mai scumpă ca la alții, dar e prună curată!", explica Manole clienților. Mai avea și mușterii care veneau „la cazan” cu marfă proprie, că aveau de făcut o nuntă, un botez sau pur și simplu pentru „uz personal”, Manole lua cota parte mai mărișoară decât în alte părți, „utilaje noi, moderne, produs de o calitate superioară, garantat sută la sută”, explica „omul de afaceri” clienților săi.

Banii câștigați îi investea în niște „afaceri profitabile” la oraș, ca să poată să construiască apoi o casă pentru familia sa și să-și extindă afacerea, să deschidă un bar, poate chiar un restaurant, sau, mă rog, asta spunea Manole alor săi, dar „investițiile profitabile” erau făcute, se pare, la o casă de pariuri și la jocuri de noroc, banii se pierdeau constant, păpați de iluzia unui mare câștig.

Nicoleta era, în cea mai mare parte a timpului, internată cu fetița, câteva săptămâni bebelușa a stat la incubator, apoi a perindat câteva spitale din țară, a ajuns chiar și în București, în încercarea disperată de a-și salva copilul, Manuela a fost supusă mai multor intervenții chirurgicale, au urmat tot felul de

tratamente și proceduri sofisticate, și, după trei ani, au început să apară primele rezultate ale terapiilor, fetița a reușit să facă primii pași, sprijinită, desigur, iar după încă trei luni a rostit primul cuvânt, un diminutiv al numelui său „Meia”, care însemna „Mela”, sau cel puțin așa credeau terapeuții. Toate astea au costat foarte mult, drumuri, doctori, anumite terapii inovative nu erau compensate, trebuiau plătite, badea Simion a vândut, pe rând, vreo trei moșii, în speranța că-și va însănătoși nepoțica.

Se apropia momentul în care „investițiile” lui Manole trebuiau să-și arate roadele, noroc cu falimentul unei mari bănci, ceva afaceri necurate care au ieșit la iveală, dându-i ocazia acestuia să se transforme imediat într-o „victimă” a sistemului bancar, explicând astfel familiei sale pierderea banilor. „Nu te supăra prea tare, ginere dragă, să nu pățești ceva, dă-i încolo de bani, n-om muri noi de foame!", îl consola socrul său.

A urmat o perioadă un pic mai liniștită pentru Nicoleta și fetița ei, au stat mai mult acasă, parcă începuse să se întrevadă un licăr de speranță.

Afacerea lui Manole intra încet pe linie moartă, se înăspriseră un pic și legile privind producerea de țuică de către persoane particulare, dar și clienții se răriseră, după ce i s-a dus vestea că țuica de prună nu mai era așa „curată” ca la început. Și nici cea de mere, ambele erau un pic cam prea dulci, semn că a fost adăugat niște zahăr tos prin butoaietele de borhot. Așa că, marele om de afaceri a devenit, după cum îl învățase cineva, asistent personal pentru nevăzător, mituind niște medici din niște comisii pentru încadrarea în grad de handicap, astfel încât a obținut o pensie pentru mama sa și un salariu de însoțitor pentru sine. E de prisos să menționăm că nevăzătoarea cosea în chelim fețe de masă și draperii, pe băncuța din fața casei sale, fără măcar să poarte ochelari. „Doar nu-s prost să îmi rup spinarea muncind la pădure sau la vreun gater și banii... aproape la fel! Ce să fac, dacă am avut ghinion în afaceri?! Trăiesc și eu cum pot!”

Cei doi salariați ai primăriei, asistenții personali, Nicoleta, a fetiței, Manole, al mamei lui, s-au pus pe treabă și, în următorul an, au venit pe lume gemenii, Nicolae și Emanuel, doi bebeluși voinici, cu scorul APGAR 10. Lelea Savinca a devenit „bona” lor, îi îngrijea cu mare drag, mai ales că „Leta îi tot prin spitale cu fetița, ginerele, pe la cazan, cu treburile lui, Simion cu gospodăria și Doamne îți mulțam că băieții îs bine, sănătoși!”

Statul avea într-adevăr mare grijă de persoanele din categoria celor vulnerabili, printre care se numărau, evident, și Șerbii. Astfel, prin intermediul unor programe sociale, primeau carduri pentru haine și alimente, indemnizații pentru lemne și pentru plata facturilor la electricitate, au fost cuprinși într-un program social prin care, pe bani europeni, li s-a izolat și renovat casa pe exterior, li s-au schimbat ferestrele cu unele cu geam termopan.

„Vedeți, soacră, socrule, erați tot supărați că Leta nu a ajuns învățătoare, uitaiți-vă la Monica și la

Paul, domnii profesori, n-au fost capabili, în atâția ani, nici măcar să-și îmbrace casa pe exterior!”, îi apostrofa Manole, mai ales când avea câte un pahar de țuică la bord, fiindcă tot trebăluind, rogu-te, pe la cazan, a prins a degusta, din ce în ce mai des, din li-coarea produsă. „În țara asta, cine muncește, n-are vreme să câștige!”

\*

„De ce nu ne-au intrat banii?! Nouă să ne dați ce ni se cuvine! Ce-ați făcut cu banii noștri?”

„Nu ți-e rușine?! Auzi tu la el, cică «banii noștri»! Du-te și lucră undeva și apoi poți cere ce ți se cuvine!”, se stropși la el, nervoasă, contabilă de la primărie.

„Doar nu ne dai din buzunarul tău, doamnă! Țăra e dreptul nostru!”, insistă Manole.

„Ba chiar din buzunarul meu și al tuturor celor care muncim și plătim taxe la stat îți dau! Nu ai înțeles că nu e votat încă bugetul?! Mai durează vreo două, trei săptămâni până o să pot face plățile!”

„Bine, bine, am înțeles, nu te supăra așa rău, doamnă! Am întregat și eu, n-am dat cu parul!”

„Hai, gata, ieși afară din birou, nu ne mai deranja, că avem de lucru!”

Auzind hărmălaia, în birou își făcu apariția gardianul, dar Manole tocmai ieșea.

„Ce s-a întâmplat?!”, a întregat acesta.

„Ce să fie?! Domnul Șerbu, asistent personal de nevătătoare, a venit să mă ia la rost: cum de nu i-am virat banii ce i se cuvin?! Cred că a și consumat ceva, că mirosea a alcool. Și mumă-sa îi oarbă, cum sunt eu fată-mare!”

„Aha! Pe ăștia, așa i-am învățat! Ei au numai drepturi, toate li se cuvin, iar noi avem numai obligații! Cum să meargă țara asta bine?! Nu te mai consuma așa, doamnă contabilă, nu se merită!”

„Așa-i măi, Pavele, ai dreptate! Vai ce m-am enervat, de nu-mi mai tihnește de cafeiul ăsta!”

\*

La câteva luni după moartea Manolei, după ce și-a mai revenit, Leta s-a angajat la o firmă de cablaje auto și făcea naveta la oraș. Gemenii erau mărișori, jumătate din zi erau la grădiniță, apoi se ocupa de ei mama sa. Salariul nu era grozav, dar, după ce avea să termine perioada de instruire din primul an, urma să dea un examen și să-i mai crească leafă cu ceva. Manole s-a opus, a sfătuit-o să nu facă asta că îi rezolvă el să-l declare pe socrul său nevătător și ea să-i devină asistentă. Dar se săturase de astfel de lucruri, simțea nevoia să facă o schimbare în viața ei. Se împrietenise cu două colege de muncă, orașence, femei mai în vârstă decât ea, dar simpatice și de omenie.

Era o noapte senină, când, pe la miezul nopții, întorcându-se din schimbul doi, îl găsi pe Manole mâniaș foc:

„Azi am fost pe la primărie și m-au anunțat că ne-au respins dosarul pentru panourile fotovoltaice! Ți-am spus să-ți vezi de treabă cu angajarea! Acum e bine? Am ratat programul!”

„Ce te-a apucat? Cu ce-s eu de vină?”

„Au zis că tu ești angajată și cum suntem acum mai puține persoane în familie, nu ne mai încadrăm! Ai idee măcar ce am ratat? Puteam avea panouri gratis, dar ți-a trebuit ție să fii mare serviciană, sper că acum ești mulțumită!”

\*

A doua zi, Nicoleta s-a dus la firma de cablaje, la birouri, și și-a depus demisia.



Melania Cuc – Pita cea de toate zilele

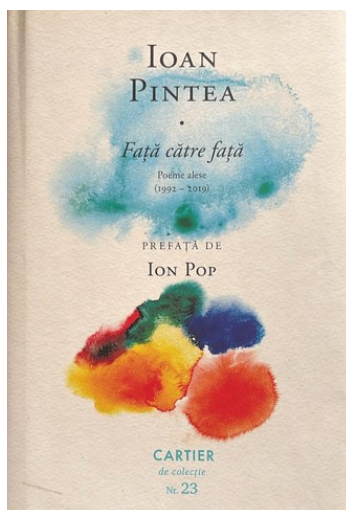
# Ioan Pinte



## *sylvia*

precum holda de grâu  
aurie țipătoare și foarte speriată  
deschisă asemenea unei umbrelor înainte de ploaie  
foșnește pe deasupra clădirilor roșii  
rochia ta de toamnă  
sylvia plath

dansul nostru  
ultim și rece  
seamă tot mai mult cu o melancolie din nord  
îl strivim iată  
sub picioarele noastre subțiri  
albe ca lujerii din buchetul de crini  
doar greierii mici orgolioși și cuneiformi  
îl admiră  
întristat sunt  
sylvia plath  
fricos ca iepurele neozelandez  
alb și pitic  
temător că într-o bună zi  
vei întâlni vulpea  
rece și fierbinte  
ea te va iubi  
draga mea sylvia plath  
până vei putrezi  
până vei deveni  
firul gingaș de iarbă  
atunci  
precum un cercel uriaș  
ca o iederă  
te voi agăța în părul meu auriu  
sylvia plath



## *muza apollinaire*

stau înlăuntrul acestui poem  
ca într-un cuptor încins stau  
spui că mă vezi  
cum înaintez gol spre incinerare  
focul e fratele meu geamăn  
e înalt roșu sănătos  
și mă iubește cu gesturi tandre și foarte obscene  
am încercat de câteva ori  
să mă retrag să ies afară dintre viscerele poemului  
dar e cu neputință  
el e câinele lupul vulpea și iepurele de câmp  
el e metafora mea  
spui că mă vezi  
și că dacă mă sting  
nu garantezi reușita acestui poem  
cea mai ascuțită flacăra  
seamă mult cu inima poemului  
și cine poate să țină în palmă  
tocmai inima încinsă a poemului  
și să nu-și ardă buricele degetelor  
și pielea fină să nu înceapă să-i sfârșie?!  
spui că mă vezi  
și că dacă ard până la pucioasă  
până la cenușă  
până la scrum  
scriu în sfârșit un poem genial  
spui că mă vezi  
Doamne!  
iartă-mă, am și eu lucrarea mea  
de data aceasta focul e chiar muza apollinaire

## *amăgire*

încă nu facem confuzie între părul încărunit  
și bătrânețea care vine  
faptul că ne ridicăm în fiecare dimineață  
de la pământ câțiva centimetri  
e o dovadă că speranța e un ceas elvețian  
și care odată pornit întreține elanurile zilei  
și noaptea e un târâm din ce în ce mai îndepărtat  
pe asta cel puțin suntem siguri  
pe asta cel puțin putem conta



# Meniu Maximilian

## *Tărâmul meu e magic*

Cu grădini în care se plimbă  
Sub fereastra lui Dumnezeu  
Îngeri și păsări  
Spune îngerul așezat în pomul vieții

Flori de rai și bulgări mari de zăpadă  
Se amestecă cu verdele lumii

Vântul poartă în zare miros de tei în floare  
Soarele bate la poarta livezii  
Apoi se risipește peste dealuri spre alte zări  
Prin grădini așezate pe coama satului  
Se vorbește în limbi îngerești

## *Arca lui Noe*

Cu pești uriași  
Și păsări ce stau pe cămașa sfântului  
Copiii Domnului  
Coboară pe aripi de foc  
Gustând din potir taine

Lumina candelelor pâlpâie în ochii sfinților  
Purtați pe valuri ca ultimii muritori  
Scăpați din ghearele păsării morții

În brațele Maicii  
Pruncul fără chip  
Nezugrăvit de pictorii lumii

În mijloc  
Un pom cu înger  
Care scutură florile cu bătăile aripilor

## *Deasupra norilor*

Bat la poarta de ceață

Am o cutie în care îmi țin viața  
Ca un jurnal cu povestiri  
Care adună sufletele celor dragi  
Purtate spre biserica veșniciei

## *Îngerul s-a cuibărit*

într-un colț al casei  
Mâinile lui mângâie firul de lumină din geam

Într-o clepsidră încremenită în timp  
Povești deasupra lumii

## *Pe ulițe pustii*

Doar îngeri  
Își apropie fața  
De ferestrele caselor  
Și văd oameni ce se veselesc  
La lumina focului din vatră

Nimeni nu mai colindă  
Până dimineață la cântatul cocoșului  
Se leapădă de Pruncul Sfânt  
Precum Petre în ceas de răstignire

Doar fluierul păstorului  
Adună oile de pe cărarea cât un fir de ață  
Îngustă ca puntea raiului

## *Din întuneric*

Vine un fir de lumină  
ce a răzbit peste hăurile iadului  
mirosind a Înviere

porumbel alb pe turla bisericii  
îngerii cântă  
lumină din lumină

mănunchiuri de raze  
prin ferestre  
și îngerul Gavriil  
cu chip strălucind ca fulgerul

stele se rotesc a bucurie  
și păsările cântă  
din mormântul întunecat  
azi Hristos a Înviat

# Dumitru Cerna



## *Nemaijungerea*

am fost strong ca un mustang  
și-am dansat cu Danca-n gang  
l-am atins pe Dumnezeu  
vara când aveam tupeu

zurliu nopți și dimineți  
tolănit printre scaieți  
mi-am pus taina la bătaie  
uluind oglinda-n baie

viscolit noapte de noapte  
am iubit urlând în șoapte  
și am sărutat călcăie  
parfumate cu tămâie

Viața-mi se făcea derea  
curgând prin buric cișmea  
tresăreau în mine toate  
mângâind zvâcnete coapte

trupuri zvelte pârguite  
sfârcuri brune arcuite  
degete lungi languroase  
m-au sorbit până la oase

am trăit sublime rane  
ce mister ce blânde vane  
șed în poartă parfumat  
și aștept să fiu chemat

*(și ce cai am călărit  
și ce bani am cheltuit  
și ce trupuri am iubit  
și ce haine-am terfelit)*

\*\*\*

Poezia  
nectarul amărui  
și  
tămăduitor  
al  
duhului

## *Înmiresmarea*

sătul de pământ să fiu m-aș duce în Rai să scriu  
numai că-n Rai cin-s-asculte că toți sunt cu doruri multe

aș fugi din lumea mare precum aș trece hotare  
să te port mereu în mine poezie doar pe tine

fără să fiu bănuit că te vreau doar de iubit  
căci căderea de inel naște înger îngerel

și fă-mi Doamne poezia geamănă cu turmelina  
crudă tandră și șocantă piatră rară roz-picantă

și dă-mi daruri câte-o mie aur smirnă și tămâie  
să-mi înmiresmez cuvântul poezia mea și trupul

\*\*\*

Transilvania de  
grandidierite  
piatră rară la hotară  
de  
lume  
de ea s-a ciocnit soarele  
iar partea verde-albăstrie  
a revenit norilor  
fiii soarelui  
din hume

\*\*\*

lumina trează  
și  
apa vie  
aceasta este legătura  
mea  
cu Fiul



# Constantin Cubleșan

## Mocănița

De la Turda la Câmpeni o cale ferată  
 îngustă cât să te crăcănezi punând picioarele  
 pe câte una din șinele peste care a trecut secolul  
 urcând încet și cu teamă  
 pe costișele munților apuseni  
 e o întreagă istorie de povestit  
 în mersul legănat al vagoanelor  
 din care poți coborî oricând  
 să culegi o floare ori să bei apă dintr-o fântână  
 din care au băut și vitejii lui iancu cel mare  
 apoi urci în fugă din nou la locul tău din vagon

cineva a scris un poem  
 despre o femeie care mânca un măr  
 așezată pe bancheta de lemn a vagonului  
 de clasa a doua singura de altfel a trenului

după război au lăsat mocănița să moară  
 punându-și nădejdiile în autobuzul  
 burdușit de bagajele celor ce se prefăceau  
 că sunt fericiți cu tehnologia lumii noi  
 în care nici caii nu-și mai aveau rost  
 preferați fiind caii-putere ai tractoarelor

acum lumea s-a întors iarăși pe dos și  
 mocănița a înviat lustruită  
 pentru confortul turiștilor  
 căutători de aur care vin în apuseni  
 având convingerea că descind  
 într-un secol abandonat de istorie  
 lăsându-se impresionați  
 de vestigiile trecutului pe care  
 meșteri de ocazie le confecționează  
 cum fac de altfel toți  
 artizanii falsificatori  
 de peste tot în lume.

## O pasăre cântătoare

O pasăre cântătoare  
 se așează  
 în fiecare dimineață  
 pe pervazul ferestrei mele  
 vine  
 îmi cântă o melodie ciudată  
 apoi își ia zborul  
 pentru a poposi  
 poate  
 la altă fereastră  
 cântând  
 poate  
 o altă melodie  
 O aștept de fiecare dată  
 cu emoție  
 sperând să-i pot învăța  
 cântecul  
 pentru a-l fredona  
 în lipsa ei  
 toată viața

## Sfinții

Dorm sfinții în racle aurite  
 Moaștele lor sunt purtate  
 dintr-o mănăstire în alta  
 dintr-o catedrală în alta  
 la marile praznice  
 Dacă ar vedea  
 convoaiele de creștini  
 care vin să se închine duhului lor  
 poate ar învia  
 poate ar coborî din cer  
 poate ar urca din morminte  
 sau, cine știe,  
 poate s-ar întoarce pe partea cealaltă  
 îngroziți de netrebnicia lumii  
 de azi

# Mariana Bojan



## *Pleacă, omule!*

Te voi ocoli  
 Pentru că ai un suflet  
 Ca o ghirlandă de flori carnivore.  
 Intri adânc în carne, în sânge,  
 În cerul celuilalt  
 Aidoma sepiei  
 Inunzi oglinzi inocente  
 Și totul devine gri  
 Vâscos și confuz și  
 Insuportabil.  
 Ești o ființă clădită  
 Din singurătate.  
 Pleacă, omule! Dacă ești om.  
 Tu ești creat pentru a stăpâni  
 Sau pentru a fi zdrobit

## *Jocul*

Poeții se plimbă în grup  
 prin Las Vegasul poeziei  
 Au trecut oceanul fără pericol  
 Au devenit antilope  
 într-un Disney american  
 Suntem un popor de americani  
 și un popor de asiatici.  
 Putem fi orice vrem noi.  
 Ne mâncăm eroii la micul dejun  
 fără regrete  
 Suntem asemeni pisicii  
 Care creează un joc de dragoste  
 cu un băț.



Mariana Bojan – Sinistrați

## *O linie*

Urmăresc o linie  
 pe ghizdul fântânii.  
 E linia mea  
 presimțirea catedralei mele.  
 Orașele s-au scufundat  
 Asist la sinuciderea apei.  
 Salvamari ai inscripțiilor  
 sânguincioși edecari,  
 nu mă trimiteți în Univers  
 după bere!  
 Urmăresc o linie  
 pe ghizdul fântânii



## Melania Cuc

### *Sunt în pace cu fabrica de ace*

Imensitatea grâului ce încolțește-n spice  
o percep ca pe scheletul unui mamut  
scos din permafrost; capsulă a memoriei ancestrale,  
de umblu cu ea, prin toate laboratoarele civile  
și militare.

Sunt în pace de două mii de ani  
cu sufletul omului ridicat din pământ.  
Nici sunet nu se mai aude, nu se vede lumină  
dinspre fabrica, mașina la care ți-am cusut  
cămașă fără piepți, fără mâneci pe brațe.

Acele de siguranță ruginesc, ca gloanțele-oarbe,  
vremea-i pentru puberii ce își injectează neliniștea  
în vena speranței, cu promisiuni fără acoperire.

Mănânc la masa celui plecat pe frontul  
celor patru vânturi, Armageddonul își revendică  
Pacienții spitalului cu toți cei arși pe rug  
de-a lungul istoriei.

Noi, binecuvântații, doar aprindem candela,  
inhalăm tămâia și traversăm viața pe verde;  
tu vii cu cărțile în brațe, cu paginile  
pe care eu le voi picta după chipul și asemănarea  
încrederii în Dumnezeuul cuvintelor rătăcite.

Se revarsă altă zi peste noi.  
Femeia din oglinda spartă are milioane de detalii;  
imagini la care privesc și îmi promit  
să fiu fericită, cât încă mai știu că trăiesc.

Nu vreau vise cu flăcări gâlgâind în golul  
din măduva oaselor,  
nici să aud culele ploii de armindeni,  
Cum mă lovesc, cum vin peste noi toți,  
de nicăieri.

Deși ai putea foarte bine, nu te vei atinge  
de reflexul luminii din părul meu leoarcă,  
nici de durerea-mortală din moalele capului.

Pentru străina asta nu ai cumpăra smalțuri,  
chilipiruri, doar rugăciuni din piața de duminică  
dimineața.

Cel ce vine și își mărturisește iubirea de semeni,  
va primi în dar o biserică; un altar din cleștar,  
din care se vor zări, în sicrie, coastele răstigniților.  
Tot inimi și vârful sulitei spărgându-ne,  
ca pe niște baloane, la bălci,  
bronhiile.



Melania Cuc – Fata cu lumină

# Elena M. Cîmpan



## În dimineața cuvintelor

S-au trezit cuvintele înaintea mea  
 Și mi-au pregătit intrarea în zi  
 Discursul, atmosfera, dispoziția  
 Cuvintele proaspete pe care  
 Nu le-am mai folosit demult  
 Și cuvintele eterne pe care  
 Le rostesc zi de zi  
 Incantatoriu  
 Cuvintele lungi, înalte  
 Și cuvintele scurte, joase  
 Cuvintele calde și  
 Cuvintele reci  
 S-au trezit cuvintele înaintea mea  
 Așa cum se trezesc unii oameni  
 Bine dispuși, morocănoși,  
 Activi, plictisiți, triști, fericiți  
 Dimineața este a tuturor  
 Și a cuvintelor  
 Și a necuvintelor ...

## Cântec

Viorile erau aliniat  
 Toate deodată, la un semn,  
 Nu știam dacă e începutul sau sfârșitul  
 Dacă melodia se termina  
 Sau urma să înceapă  
 Interpreți pentru o vreme  
 Încremeniți și înlemniiți,  
 Fără să scoată un sunet  
 Violoniști de lemn  
 Și viori de ființe  
 O altă muzică se năștea între ei  
 Pe care noi nu o auzeam  
 Decât foarte suav și îndepărtat  
 Era o muzică ascunsă  
 Nescrisă cu note, doar cu atingeri  
 De acorduri din cele mai fine  
 Ca-n orice poveste ...

## Că nu cere mâncare

Las-o acolo, că nu cere mâncare,  
 Spunea mama, atunci când dorea să păstreze  
 Câte ceva, de fapt, totul  
 Să nu arunce nimic, că poate trebuie  
 Cândva  
 Și apoi uita  
 Las-o acolo îmi suna în urechi  
 Știam că așa va spune  
 Nu știu de ce o mai întrebam  
 Pentru ea, lucrurile trebuiau să rămână  
 Cum adică, vin eu și le arunc  
 Le fac să dispară  
 Cine sunt eu?  
 Las-o acolo  
 De la un capăt de ață  
 Până la o bucată mare de lemn  
 Lucrurile trec și ele prin clepsidra  
 Curg și nu se aud  
 Las-o acolo, că nu cere mâncare  
 Era o filosofie  
 Poate că în copilăria ei  
 Cu lucruri puține  
 Era mai ușor să le păstrezi pe toate  
 Și a cere mâncare era o grijă în plus  
 Pentru cine dădea de mâncare  
 Las-o acolo, că nu cere mâncare  
 Împacă lumea cu sufletul...

## Fără cuvinte

Deși sunt o ființă de cuvinte  
 Mă surprind uneori fără cuvinte  
 Și lucrul acesta se întâmplă  
 Nu doar în câte o situație stranie  
 Cu răspuns așteptat  
 Dar și când mi-ar prinde bine  
 O țesătură lexicală  
 Tocmai atunci mă acoperă  
 O tăcere mai mult ca perfectă  
 Ca timpul ...



## Romulus Moldovan

### *Fereastra și poarta*

Cu trecerea fiecărui anotimp,  
ne apropiem de fereastra  
înțelepciunii  
ca printr-un vis de o clipă,  
șters brusc din memorie.

Sub pleoapele închise  
umbrele morții dansează.  
Prin fereastra înțelepciunii  
și poarta din cer  
cineva ne veghează.

În liniștea pământului,  
tainic se hrănesc ierburi perene.

### *Lucruri concrete*

De afară nu o să  
le deslușești pe toate.  
Unele uși se deschid singure,  
altele sunt încuiate,  
iar cheile lor sunt ascunse.

Poți intra pe fereastră,  
pe ușa din spate,  
prin zidul clădirii,  
sau poți fi coborât prin acoperiș,  
precum slăbănogul.

Am cunoscut semeni  
care disting de afară  
ziua și noaptea lucrurile  
și trăirile din spatele zidurilor,  
a porților și ferestrelor încuiate.

Câțiva dintre ei și-au împărtășit  
cele mai intime taine  
scriind și publicând poeme.

### *În sinea ta*

Întors în sinea ta,  
scotocind prin cotloanele memoriei  
precum discipolii lui Freud,  
descoperi taine nebănuite.

Din lucruri cad mereu cuvinte  
pe tâmpile tale și pe morminte,  
cum cad toamna frunzele de nuc  
și îți macină liniștea.

Taine înoată prin mintea ta  
ca niște peștișori de plumb prin acvariu.  
Oricând poți îmbrăca armura  
de sticlă, de oțel sau de iubire.

Nu poți umple însă adâncul  
întrebării care nu are răspuns,  
decât atunci când tu însuși  
vei deveni temeiul întrebării.

### *Bănuieli*

Bănuiesc că înfățișarea eului meu  
este aproape identică cu a mea.  
Că el se umflă uneori în pene  
ca un curcan crescut la țară,  
depășindu-mi conturul trupului.

Alteori eul mi se comprimă teribil,  
luând forma unui pitic minuscul  
cât un bob de muștar.

De la o vreme mi-a încolțit  
în minte bănuiala că, fiind lut,  
în pământ mă voi întoarce,  
iar eul meu de sticlă volatilă  
se va lepăda de mine  
ca Iuda Iscarioteanul.

Bănuiesc de asemenea că Freud  
a fost un genial dresor de euri.

# Ana Hertza



## *De vorbă cu un bunic*

Cu mâinile crăpate apuca creionul roșu de tâmplărie  
trasa o linie apăsată  
misterioasă pentru mine  
pe scândura proaspătă care mirosea a lamă de fierăstrău  
în palmele mele creștea atunci  
copacul pe care într-o vară l-am cuprins cu brațele –  
pământ și rădăcini îmi acopereau picioarele subțiri

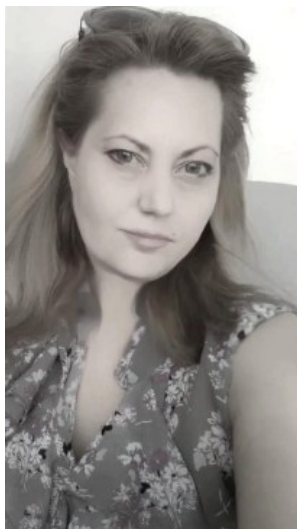
n-am înțeles nici până în ziua de azi  
de ce se moare pentru a trăi

din când în când se oprea și trăgea cu sete din țigara carpați care îmi îneca glasul  
la miezul nopții tușea cu putere  
iar eu îl întrebam  
doar în vis  
bunicule, de ce atunci când ți-a murit mama  
ai pierdut trenul spre ea și nu ai plâns?

## *Luna lui cireșar*

Străbunicul s-a dus în luna lui cireșar  
pe când aveam doi ani și trei luni  
iată-mă  
alergând dezbrăcată printre femeile care frământau în covată aluat de pâine și cozonaci  
copilă, du-te și te îmbracă  
cu moartea nu te joci  
mi-a zis o femeie  
care ștergea din când în când cu șorțul maro câteva lacrimi care lăsau dăre pe obrajii roșii –  
morții nu îi râzi  
ea nu știe de glumă

la mult timp de la acea plecare moartea îmi întoarce favoarea  
se joacă cu mine  
dezbrăcată  
și devine cu fiecare an din ce în ce mai ușor de găsit



# Laura C. Munteanu

## *Scrisori fără timbru*

Măinile noastre,  
învață din nou  
înălțarea spre cer.

Nu plânge, Doamne!  
Armatele tale  
încă nu pier!

Trimite-ne îngeri  
cu pace pe aripi,  
să-nfrângă aceste  
păsări mortale,  
cu aripi de fier!

Nu plânge, Doamne!  
Măinile noastre  
învață din nou,  
înălțarea spre cer!

Primește aceste  
scrisori fără timbre,  
pe care creionul  
ascuțindu-se-n rană,  
le scrie de ieri ...

Nu plânge, Doamne!  
Cât mâinile noastre  
mai pot  
înălțarea spre cer,  
armatele tale  
sângerează tăcut,  
dar încă nu pier...  
încă nu pier.

## *Memoria ierbii*

Nu am mai fost  
la casa din deal,  
de când înverzea iarba,  
sub tălpile mele.

Iedera-ntinsă peste amintire,  
încă așteaptă un îngheț definitiv,  
ca un sigiliu indestructibil  
peste un manuscris  
uitat în memoria ierbii.

## *Plecare*

Te mai caut  
în zborul cocorilor,  
deși din ce în ce mai multă ceață  
îmi învăluie privirea.

Doar foșnetul aripilor  
– coloană sonoră a plecării –  
într-un peisaj mono-cromatic,  
îmi răspunde.

Te mai caut  
deși... se tot ascund cocorii.

## *Ochii mei orbi*

Se-ntinde perdeaua  
de păsări verzui  
peste-nchisele pleoape.

Ochii mei orbi  
mai pot ghici orizontul,  
când amintirea bății de aripi  
îmi inundă auzul.

Zborul rămâne  
captiv în trecut  
și tot ce contează  
e zborul.

## *Mâna mea dreaptă*

Ultima cheie s-a rupt  
în prima ușă închisă.

Contrar așteptărilor,  
ușa s-a deschis singură,  
după un timp.

Dincolo de ea  
eram eu.

Mâna mea dreaptă,  
devenise creion.

Mâna mea stângă,  
devenise cuțit.

## *Cercul din palmă*

Aș fi putut muri de-atâtea ori,  
încât linia de destin  
din palma mea stângă  
s-a curbat câte puțin,  
la fiecare posibil sfârșit,  
devenind cerc.

Speriată, bătrâna țigancă  
trece strada,  
de câte ori  
drumurile  
ni se intersectează.

Cine-mi va mai privi acum  
cercul din palmă?

## *Memoria clipei*

Tot ce rămâne  
în memoria clipei,  
este trecerea ta,  
prin ea.

Dansează!  
Dumnezeu va aplauda!

# Aurel Domide - Șăntanu



## Noaptea uneori

Noaptea – ape amare  
fără liniști, fără zare

Păzite ca santinele  
de luceferi și de stele

Dimineților se-nchină  
tainice porți spre lumină

Li se spune, și eu spun  
că ar fi un sfetnic bun

Fără vreo rază de soare  
uneori apăsătoare...

## Dorinți

Sub o nădejde surpată de cer  
dorinți veștejesc, apoi pier

Și-n bătaie de inimă, deodat`  
trandafiri sângerează bogat

Prin lacrimi de ploi trecătoare  
fuga norilor mereu  
schimbătoare

Când zorii apar pe-o aripă de vis  
pașii mei, în veacul rămas, s-au prescris.

## Final plăcut

Noaptea se tânguie, gerul o frânge  
Streașina casei cu sloiuri iar plânge

Nămeții-n hlamida argintului viu  
Tronează întinderi ce-aduc a pusti

De-acasă, de cumva cu treburi de pleci  
Te-așteaptă vântoase cu brațele reci

Când merită truda, efortul tău plin  
Cu-ai casei, te-așteaptă parfumul  
licorii din oala cu vin.

## Dorul

Dorul de odinioară  
Amăgit în prag de seară

Ca ispita te cuprinde  
Inimii prag de merinde

Prin chemarea neplecată,  
Patimă netulburată.

## Și poezia...

Uneori și poezia  
e o mare singurătate  
când sufletul are trebuință  
de eliberare din bezna vremii.

De slobozenie  
cu zboruri nestrunite

De soare și de ploi  
de dincolo de noi  
De pași prin clipe rare  
prin foc de neuitare.

# Cristina Horotan

## *Din rană, foc*



Cum m-a luat timpul de mână pe drumul lui cu gropi și praf!  
Și lăsăm urme împreună sub forma unui epitaf.  
Se-aude slab o pianină sub un stejar cuprins de boală  
Ce și-a pus sufletul pe tavă, și-acum e îmbrăcat în smoală.

Pe tâmpla lumii se scrisese un jurământ cu sânge stins,  
Dar l-a sorbit o gură caldă ce-a ars tot adevărul nins.  
Cuvintele s-au strâns în gloate, cu piei de îngeri decăzuți  
Și m-au privit cu ochi de sticlă, ce s-au făcut deodată muți.

Trădarea nu-i o vină simplă, ci-un pact subtil cu neființa,  
Ea-și naște forma din tăcere și dintr-un soi de suferință.  
Când ți se smulge rădăcina și ți se coase-n cer un gol,  
Înveți că sufletu-i o rană, iar tu devii doar un simbol.

Am stat cu mine la taclale în miezul unei veri de plumb,  
Și-am înțeles că nu regretul, ci înțelesul e un bumb.  
Că tot ce pierzi nu e pierzare, ci dezvelire de tipar  
Și că din jugul unei cruci adeseori răsare-un far.

În vis mi-a apărut o umbră cu chipul meu, dar mai tăcut,  
Mi-a spus că omul nu cunoaște ce n-a trădat sau n-a pierdut.  
Mi-a spus că sângele din spate e semn de aripi ce-au crescut,  
Și că durerea e o formă a adevărului tăcut.

Sub pielea lumii mai pulsează clipa când moartea se retrage,  
Și lasă-n loc un fel de viață ce altă viață iar atrage.  
Trădarea e o înflorire, nu prin grădini, ci în abisuri,  
Unde te pierzi, ca să te afli fără de măști sau compromisuri.

Și-n focul gol, ce nu mai cerne nici vină și nici împăcare,  
Am învățat că-n adevăr nu prea mai există iertare.  
Că tot ce-a fost a fost să fie, și-n tot ce-a fost, eu am fost eu  
Chiar când tăiam cu mâna dreaptă un cer promis de Dumnezeu.

Nu pot ierta, că n-am ce face cu mila născută din ură,  
Dar pot uita, ca un profet ce își desface a sa gură  
Și-n loc de blestem, lasă-n lume un vers de jar și de mirare,  
Fiindcă-n trădare nu e moarte, ci doar o naștere mai mare.

Mi-e inima un vas ciobit, dar port în el înțelepciune  
Și-am învățat să merg desculț pe spinii mei și prin tăciune  
Nu pentru cei ce m-au rănit, ci pentru mine, dinadins,  
Să ard complet, până când dorul nu mai e gol în focul stins.

Căci într-un colț de nemurire, unde tăcerea-și ține sfatul,  
Trădarea e doar începutul, și eu sunt drumul, nu păcatul.  
Iar dacă cerul mă întreabă ce am lăsat aici, în joc  
Îi voi răspunde c-am iertat... și m-am făcut din rană, foc.

# Valer Pop

## Gogyohka



expresia  
„Iubește-ți aproapele”  
a înțeles-o  
mai bine câinele  
decât omul

\*

ce frumos  
își scaldă zborul  
păsările  
pe cerul  
senin

\*

trebuie  
să ne fie  
foarte clar  
că fără sănătate  
nu avem mai nimic

\*

o mamă  
își face griji  
pentru fiul ei  
oricât de puternic  
ar fi

\*

ca să ne cunoaștem  
mai bine  
este nevoie  
să călătorim mai des  
spre interiorul nostru

\*

uneori  
este mai bine  
să pierzi  
decât  
să câștigi

căutăm multe  
lucruri în viață  
dar cel mai mult ne  
bucurăm  
când găsim  
bucuria

\*

ce va urma oare  
dacă ni se spune  
să ne despărțim  
de trecut  
râzând?

\*

atunci când  
nu te vede  
nimeni  
arăți  
cine ești

\*

imposibilul  
de multe ori  
pare a fi  
o linie  
care poate fi depășită

\*

oamenilor  
nu le place  
când între ei  
este unul  
deosebit de toți

\*

pentru a trece  
o noapte  
cu bine  
este suficientă  
chiar și o cafea

chiciura  
face ca lumea  
să pară fermecată  
deși a rămas  
aceeași

\*

din păcate  
oamenii sunt dispuși  
de multe ori  
să cumpere speranță  
de la orice șarlatan

\*

să miști  
niște marionete  
cu degetele  
ca să bucuri niște copii  
ține de poezie

\*

mâinile  
care stau  
degeaba  
lucrează  
pentru diavol

\*

încredere în oameni  
este bine  
să ai  
numai după



## Joan Marta

### Aforisme

Viitorul nu există decât pentru cei care au capacitatea de a-l viziona. Pentru ceilalți există doar ziua de mâine.

Atât la baza, cât și la vârful piramidei este același aer. Tot ce diferă sunt metodele.

Singurii care nu pot fi manipulați sunt cei care nu înțeleg. Ei pot fi doar prostiți.

Omul este măsura satisfacției pe care poate să o ofere celor din jur.

Câștigătorii în lupta cu viața sunt cei care nu cad în plasa ei. Aceasta fiind competiția.

Ușile la care ai bătut și nu s-au deschis ascund culmilele destinelor cu care nu ți-a fost îngăduit să te intersecțezi.

Când faci un dar cuiva imaginează-ți că cel care primește darul ai fi tu.

Secretul fericirii constă în cum știi să-ți porți povara, deoarece puțini știu să se despovăreze.

Nu te speria dacă ai idei ieșite din comun. Bucură-te dacă poți suporta consecințele lor.

Doar dacă crezi că oamenilor pe care tu îi stimezi le-ar plăcea de tine, atunci ești pe drumul tău.

### Haiku

câteva poame –  
surprize-n arborele  
genealogic

\*

lumina lunii –  
sculptând în ceața groasă  
crucea schitului

\*

rămași îmbrățișați –  
un fluture și o  
floare brumată

\*

sat părăsit –  
în cuibul unei berze  
cuibărită Luna

\*

uitat de vreme –  
o tufă de bujori  
cârpind un gard

# Mircea Daroși



## Ne risipim

Ne risipim în cioburi de iubire,  
În fulgi de dor purtați de vânt,  
În lacrima ce doare în privire  
Și-n focul ce s-aprinde în cuvânt

Ne risipim în gânduri și în vise  
Și în răsfațul clipelor din noi,  
În diminețile cu rouă ninse  
Și-n pașii care calcă prin noroi

Ne risipim în mugurii de floare  
Și-n măreția fiecărui anotimp,  
În neclintita noastră nerăbdare  
Și-n teama care strigă după timp

Ne risipim în toate câte sunt  
Și în veșmântul zilei ce-l purtăm,  
Ne risipim ca pleava dusă-n vânt  
Și-n zâmbetul ce-ades ni-l cumpărăm

## Ascult

Ascult cum timpul se scurge  
Și cântecul lui mă-mpresoară,  
Când râde cu mine și plânge,  
Cum plânge-un arcuș pe vioară

Pe strune vibrând se îngână  
Un dor nesfârșit de visare,  
Prin mine mai curge lumină  
Și arde un petec de zare.

Ascult cum se tânguie ziua  
În care m-acopăr de frig  
Și văd nemurirea cum trece  
Prin clipa pe care o strig.

## Mai tânjesc după iubire

M-aș îmbrăca în straietele amiezii,  
Dar s-a-nvechit cămașa zilei,  
Și m-au cuprins troienele zăpezii,  
Iar ghiociei râd la poala tâmplei .

Mă dor acum și lacrimile nopții  
Și doare și cuvântul nerostit,  
Stau visele sub lacătele porții  
Și totuși le visez la infinit.

Mă doare dimineața din privire  
Și mugurii mă dor plesnind în pom,  
Tot mai tânjesc după iubire  
Și-n ea mă sprijin ca într-un baston.

## Nostalgica iubire

Aș vrea să-ți fur iubirea și gândul cel dintâi,  
Să-ți împletesc din vorbe cununi ca niciodată,  
Să fim văslași pe cerul ce nu-i a nimănui  
Și totuși e al nostru, cum n-a mai fost vreodată.

Aș vrea să-ți iau și dorul și să-l ascund în mine,  
Să-ți țin în palmă visul și-apoi să-l las din mână,  
Să ne trăim azi clipa, dar și pe cea de mâine  
Și-n urma noastră fie, ce vrea să mai rămână.

N-am vrut să fiu nostalgic, dar sunt așa din fire  
Și mai tânjesc la vremea când se furau și vise,  
Dar pe a noastră taină legată prin iubire,  
Nu-s legi să ne-o dezlege, nici scrise, nici nescrise.



# Doru - Mihai Lungescu

## *Entuziasm*

E joi și piața clocotește,  
Sacoșa îmi strivește coasta,  
Cu lapte, carne, ouă, pește,  
Cam tot ce mi-a cerut nevasta.

Pornesc ușor, ușor, spre casă,  
Dar cum bagajele sunt grele,  
Mai zăbovesc la umbra deasă,  
În parcul tinereții mele.

Ca din senin, pe banca mică,  
La două palme, cu finețe,  
S-a așezat o tinerică,  
Marcată bine de tristețe.

„Vă par cumva interesantă!” –  
M-a întrebat iscoditoare,  
„Am prins bărbatul cu-o amantă  
Și-mi cere mintea răzbunare!

Păreți un om cu gânduri bune,  
Ce știe tainele să-ngroape,  
Vă cer un ceas de pasiune,  
Garsoniera mea-i aproape!”

„Sunt divorțat, din fericire!” –  
Am început să mint pe bandă,  
„Și am bănet, iar în iubire,  
Discreția mă recomandă!”

Te vreau degrabă, nebunește!”  
„Și eu, mi-e inima străpunsă,  
Dar, până să plecăm, privește  
În pom... la camera ascunsă!”

## *La pas prin magazine*

Uitat de timp, dar iscusit la minte,  
Ca dascăl vechi, atunci când plec de-acasă,  
Am încă energie și cuvinte  
Să povestesc din viața mea frumoasă.

Cu inima sunt nesperat de bine,  
Că mă îndrăgostesc, de-o vreme-ncoace,  
De tot ce are forme feminine,  
Dar nu prea văd, și fețele-s opace.

De pildă ieri, în magazin, la ghete,  
Am dat de trei frumoase domnișoare,  
Surâzătoare, tinere, cochete,  
Și le-am vorbit amabil, în picioare.

Ar fi plecat, probabil, la o ciorbă,  
Dar șirul meu de întâmplări trăsnite,  
Le-a cucerit și nu încape vorbă  
Că toate mă priveau încremenite.

O jună, camuflată de-o eșarfă,  
M-a întrerupt cu vorbele-i perfide:  
– Vă rog să mă scuzați, ne vine marfă  
Și, pentru scurtă vreme, vom închide!

Ați fost sublim pe-al nostru teritoriu,  
Dar mergeți în raioanele vecine  
Și veți avea un bun auditoriu,  
Că au... cu mult mai multe manechine!

# Grigore Cotul

Portret de  
Florin Gabriel Călin



## Deontologie profesională

De meserie-s jurnalist,  
Că mi-am dorit, ca fiecare,  
S-ajung și eu destul de mare,  
Cum văd că-s alții. Nu insist...!

Și-am tot bătut din poartă-n poartă,  
Un loc de muncă să-mi gălesc,  
Dar, cum e tipic românesc,  
Mi-au spus: „Băiete, las-o moartă!”

Deși, părea să nu le pese,  
Din milă, cred, m-au angajat  
La un ziar – plătit de stat...  
Redactor – rubrica „Decese”.

Și-am acceptat, e voia sorții,  
Să public, cum e și firesc,  
O listă... zilnic o primesc  
De la un preot – titlul: „Morții”.

Munceam puțin, cum bănuiați,  
Făceam economii la CEC,  
Dar, într-o zi, mi-au zis să-l trec  
Pe unu' viu la „Decedați”...

Și cum nimic nu-mi stă în cale,  
Pe loc, am demisionat...  
Acum, la alții-s angajat...  
M-ocup de... „Matrimoniale”.

## Buletin de știri

Avem un președinte patriot,  
Vorbește coerent și nu-i obtuz,  
E-apreciat în țară peste tot...  
*Fake news.*

Avem un prim-ministru... Sprâncenat,  
Ce se exprimă clar și nu-i confuz,  
De care unii spun că e bărbat...  
*Fake news.*

## Din jurnalul unui soț dezinformat

Văzând-o că s-a pus la patru ace,  
Am abordat-o: „Pleci, dar încotro...?”  
Și mi-a răspuns: „Mai lasă-mă în pace,  
Mă duc, așa, aiurea!” – la mișto...

Când am văzut-o pe-o alee-n parc,  
Cu șeful meu – persoană cunoscută –  
Mi-am zis că n-are rost să mă încarc  
De gânduri negre... Totu-i la derută!

Colegii mei, a doua zi mi-au dat  
De bănuț c-ar fi o conjunctură  
În care-aș fi total dezinformat...  
Păi, cum să nu-i acuz de impostură?

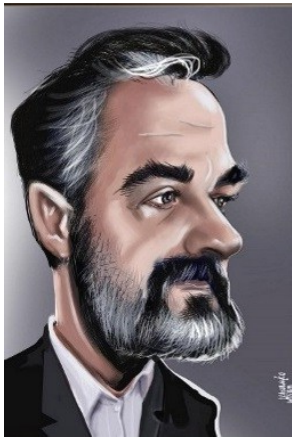
Dar tot nu m-am oprit din căutări...  
I-am prins, întinși, în lanul de lavandă,  
Deci este clar, au fost manipulări,  
Că ambii sunt experți în propagandă!

Avem miniștri profesioniști,  
Ce-și pun întreaga expertiză-n uz,  
Sunt dedicați, discreți și altruști...  
*Fake news.*

Avem parlamentari inteligenți  
Și, dintre ei, niciunul nu-i mofluz,  
În plen, întotdeauna sunt prezenți...  
*Fake news.*

Avem atâtea căi de informare,  
Citesc, privesc, mă enervez, m-amuz  
Și-mi pun destul de des o întrebare:  
*Fake news?*

Portret de  
Marian Avramescu



# Grigore Cotul

## Epigrame

### UN FAPT BIZAR

Trăim un fenomen complex  
Ce a sfidat realitatea:  
Suntem pe primul loc la sex,  
Dar a scăzut natalitatea.

### SEX vs. GEN

Tot citesc, dar n-am dedus,  
Și-s debusolat mereu:  
Cum femeia-i sex opus,  
Când eu cred că-i genul meu?

### SOȚIA MEA E O NOROCOASĂ

Se tot ținea în urma ei mereu  
Un cerșetor înalt, cu ochii mari,  
Și când s-a-ntors spre el să-i dea un leu,  
El i-a întins o sută de dolari.

### TRADIȚIE

Se-ntâmplă, categoric,  
Un fenomen generic:  
Un alt partid istoric  
A devenit isteric.

### TOTUL E SĂ CREZI

Moșul vine pe-ndelete,  
De cadou n-ai cum să scapi...  
Într-un an, mi-a pus în ghete  
Niște șlapi.

### REVELAȚIE

Cu fiecare lună, an,  
Mă simt din ce în ce mai bine,  
Că pot să fiu contemporan  
... cu mine.

### CELOR DE LA TRIBUNĂ

S-a dus și ziua asta. Gata!  
Dar ca tot omu' din popor,  
Mă-ntreb cu ce-a greșit armata,  
Să defileze-n fața lor?

### LA ȘTIRI

Văd statistici și mă doare  
Că, din câte-am înțeles,  
Astăzi, tot mai rar se moare  
Prin deces.

### CONCEDIU DE VIS

Două suflete pereche,  
Zece zile, fără ploii:  
Jumătate-n Vama Veche,  
Jumătate pe A2.

### LA UN POST TV

Ne-a anunțat un tip mărunț,  
Adus la știri cu pile mari,  
Că bani de pensii nu mai sunt,  
Deși mai sunt pensionari.

### DIALOG CU FRIGIDERUL

L-am văzut atent la știri,  
Curios ce se petrece,  
Și i-am zis: „Vor fi scumpiri,  
Tu rămâi la toate rece!”

### SPIRITUL SĂRBĂTORILOR, PE RIT NOU

Ies colindători pe stradă  
Să îmbine-armonios  
O ținută de paradă  
C-un limbaj licențios.

### DISTIHI DE SEZON

Afară ninge liniștit –  
Așa credeam, pân' am ieșit!

### CHESTIE DE IMAGINE

Un demnitar, dar nu spun cine,  
Nu are niciun fel de trac  
Și dă pe sticlă foarte bine...  
(De obicei, își ia coniac.)

### ÎNAINȚAREA ÎN VÂRSTĂ

Cam așa-i adevărul,  
În varianta scurtă:  
Bărbatu-și pierde părul,  
Da-n schimb își lasă burtă.

### CĂDEREA ÎN PĂCAT

Întreb și eu, firește,  
Că poftele mă storc:  
Să mă dezleg la pește,  
Când pot s-o fac... la porc?

### PROIECT DE HOTĂRÂRE

De frigul n-o să înceteze  
Și va mai ninge, îi propun  
Primarului s-organizeze,  
De Paște, Târgul de Crăciun.

### INDIGNARE

Deszăpezesc de mă omor,  
Făcând în curte, zilnic, stocuri,  
Și-o tanti, la televizor,  
Anunță: ninge pe alocuri!

### PARADOX MEDICAL

E drept că adevărul doare,  
Dar ce se-ntâmplă-i nefiresc:  
La noi, de obicei, se moare  
Atunci când proștii se-nmulțesc.

### SE PIERD TRADIȚIILE

Dintre fetele frumoase  
Care sunt la noi în burg  
Numai două știu să coase,  
Însă una e chirurg.

### RĂBUFNIREA UNUI SOȚ ÎNDURERAT

În drum spre cimitir, pe-un dâmb,  
Striga la preot: „Cum s-accepti?,”  
De-o viață-ntreagă calcă strâmb,  
Și-acum e-n lumea celor drepti?!”

### GÂNDIRE POZITIVĂ

Știind ce poate dictatorul rus,  
De-o fi să dea cu bomba nucleară,  
Că voi muri-i ușor de presupus,  
Dar sper să fac o formă mai ușoară.

### STRATEGIE DE AGĂȚAT

Ca să pot să-i intru-n grații,  
Cum sunt plin de maniere,  
I-am făcut și declarații  
... De avere.

### DE MOȘ

La un preț destul de bun,  
Mi-am luat o noptieră,  
Da-mi stă capu', de Crăciun,  
Să îmi iau și-o zilieră.

**UNUI MINISTRU  
ÎN FUNCȚIE**

Poate-l schimbă, nu se știe,  
Însă eu vă spun cinstit,  
O asemenea prostie  
E de neînlocuit.

**IMAGINI  
DIN CONCEDIU**

La mare, totu-i foarte bine:  
Văd nave, pânze, un catarg,  
Am și fotografii cu mine...  
Cu mine ce plutesc în larg.

**ADEVĂRUL GOL-GOLUȚ**

Șapte zile-ntregi la mare,  
Să rezizi e peste poate,  
Că-s atât de scumpe toate  
Fetele ce stau la soare.

**ÎN VIZITĂ LA VECINA**

Își descheie-ncet capotul  
Și se vede-aproape totul  
Sau nimic – am constatat –  
Din ce n-am examinat.

**POSTULAT**

De testezi orice bărbat  
Din a lumii mare turmă,  
Numai cel ce s-a-nsurat  
Are... mîntea de pe urmă.

**EXPUNERE LA RISC**

Eu la Covasna nu mai vin,  
Că am trecut prin clipe grele:  
Am stat aproape de-un bazin,  
Dar nu de al nevastei mele.

**NUNTĂ LA ȚARĂ**

Nuntașii vin pe trei poteci,  
Sub soarele torid de vară,  
La patruzeci de grade-afară  
Și-n sticle... încă patruzeci.

**DE ZIUA ARMATEI**

Când soacra merge la parade,  
Eu tot aștept, cu optimism,  
Să fie peste șapte grade,  
În caz c-o prinde vreun seism.

**CU ȘEFUL****LA UN CONCURS DE MISS**

De când autograf i-a dat,  
Frumoasa care-a câștigat,  
Mă tot întreb ce căuta  
În fața ei cu... fața sa.

**PROFESIONALISM**

Asistenta se pricepe:  
Ia seringă și pe loc  
Simte-o poftă să mă-nțepe...  
(Sentimentu-i reciproc.)

**EFACT SECUNDAR**

Ac, seringă, înțepat –  
Nu mi-au provocat sechele  
Ca atunci când mi-a intrat  
Asistenta... pe sub piele.

**PRIMA NOAPTE  
CU UN TIP ROBUST**

Când să meargă la culcare,  
Ea, zâmbind: „Aș vrea să-ți zic,  
Geaba e seringă mare,  
Dacă-i acul foarte mic!”

**CURAJ EXTREM**

Când vecinul meu m-a prins  
La frumoasa lui muiere,  
Chiar bătut, cu glasul stins,  
Tot i-am zis: „La revedere!”

**SUB AȘTEPTĂRI**

Deși credeam la început  
Că mă conduce spre plăcere,  
Să facem dragoste n-a vrut,  
Decât la prima revedere.

**NU HAINA****ÎL FACE PE OM**

Cum nu am bani s-o-mbrac de gală,  
Când lacrimi văd în ochii-i triști,  
Să simtă că e specială,  
O duc pe plajă la nudiști.

**SOLIDARITATE  
DE ALEGĂTORI**

Coalizați spontan  
De-ambiții chiar frivole:  
Când ei sunt la ciolan,  
Ne batem pe fasole.

**POVESTE DE VIAȚĂ**

Era sărac și mulți l-am ajutat  
Cu bani, mâncare, pături,  
haine bune...  
Acum, ajuns la munte, am aflat  
Că sunt cazat la el în pensiune.

**SUCESUL ÎN POLITICĂ**

Mai toți, din jurul lui, au spus,  
Aflând că l-au numit pe post:  
Putea s-ajungă mult mai sus,  
Dar nu-i suficient de prost!

**FIDELITATE**

Soția nu m-a părăsit,  
Deși câștig, ce-i drept, puțin,  
Că ani de zile-a cheltuit  
Doar banii de la un vecin.

**ORBIT DE IUBIRE**

Știam că-i o cheltuitoare  
Și doar în mall-uri i-ar plăcea,  
Da-n primii ani de-nsurătoare,  
A cheltuit și viața mea.

**CU SOȚIA PE PLAJĂ**

Văd ce tipe-n jurul meu  
Iau poziții de bronzat  
Și îmi pare tot mai greu  
S-o conving că-s relaxat.

**LA BĂI**

Relaxată, prin bazine,  
Soacra-i pusă pe-notat,  
Chiar și-n plută stă mai bine,  
Semn că tocmai s-a-necat.

**VECINA MEA  
BUCOVINEANCĂ**

Expune – prea nevinovat –  
Un fund bombat și sâni grei,  
Iar de mă-mpinge în păcat,  
E numai BUCO-VINA ei.

**REVENIRE**

De la vecina mea de sus,  
Cobor slăbit, de vlagă stors,  
Că soțul ei, de-un timp, e dus  
Și n-am putut s-o dau la-ntors!

**RUGĂCIUNE**

Acum, când sunt singur și-i greu,  
Că anii, pe rând, mi s-au tors,  
Mă rog să-mi mai dea Dumnezeu  
O tipă... cu dus și întors.

**PRELUDIUL  
UNEI AVENTURI**

De ochii lumii m-am ferit,  
Și cum credeam că soțul nu-i,  
M-am dus la ea și-am nimerit,  
Cu ochiul stâng... în pumnii lui.

**NE-AM CUNOSCUȚ  
LA DEVA**

Spre seară, mai aveam puțin  
Și când să intru în... cetate,  
Din ce mi-a spus, atât rețin:  
Că ține mult la castitate.

**LA LIMITĂ**

Am fost bogat și sunt falit,  
Necazurile vin potop,  
Familia m-a părăsit...  
Păi, să mai cred în horoscop?

**TERAPIE  
PRIN DEZINFORMARE**

Pe soțul ei, să-l știe liniștit,  
Amanta mea i-a zis că am murit,  
Iar ea, de-atunci, e foarte fericită,  
Că-i place mult să fie bântuită.

**AVANTAJ**

Am de câțiva ani  
Un prieten bun,  
Că prin el adun  
Cei mai mulți dușmani.

## Clujul muzical studentesc

# MELOMAN ȘI MELOMANI

### (Amintiri din tinerețe)

Constantin CUBLEȘAN



Eram în anul al doilea la Filologie când Pius Borza (nepotul marelui prof. Al. Borza, fondatorul Grădinii Botanice din Cluj) de la Conservatorul clujean a început seria lui de conferințe, de fapt de comentarii și evocări muzicale, pe care le ținea în fiecare duminică (aproape în fiecare) de la orele 11, în sala 4/I, un amfiteatru de la etajul întâi al clădirii centrale, de cum urcai scările dădeai cu ochii de intrare. Astăzi, Aula. Nu eram prea mulți pasionați, melomani, cum s-ar zice, dar vreo cincizeci tot se adunau. Tânărul conferențiar venea cu o servietă burdușită de discuri (Columbia?) vechi, de dinainte de război, le pune pe rotativa unui pick-up pe care îl aducea tot el (uneori îl mai ajuta cineva la transport) și astfel își ilustra prelegerile. Comenta muzica clasică, cu deosebire, de operă, vorbind despre marile voci ale operii din întreaga lume. Iar ce era de-a dreptul pasionant era evocarea câte unui mare interpret clujean. Mi-aduc aminte cum, într-o asemenea duminică, a venit însoțit de Ana Rozsa Vasiliu, care nu mai era tânără, dar se ținea

destul de bine și a ascultat, așezată în fundul sălii, în bancă, cum Pius Borza i-a evocat viața și activitatea. Când însă la difuzorul pick-up-ului a răsunat muzica *Traviatei*, cu ea solistă, a început să plângă emoționată.

Soprana **Ana Rozsa Vasiliu** s-a născut la 10 februarie 1899, la Buziaș, Timiș (a decedat la 9 aprilie 1987 la Cluj-Napoca). A studiat 8 ani la Conservatorul din Milwaukee (SUA). Revenită în țară, în anul 1921, s-a înscris la Școala de muzică din Craiova, unde a fost eleva Eugeniei Ciolac. A beneficiat de o bursă de studii la Milano, în 1925. A fost căsătorită cu medicul Titus Vasiliu. Solistă a Operei Române din Cluj din anul 1921, când a debutat ca mezzosoprană în rolul Siebel din opera *Faust* de Gounod. În Italia i s-a confirmat de maestrul italian faptul că nu avea voce de mezzosoprană, ci de soprană de coloratură. Astfel, la întoarcerea la Cluj, avea să debuteze ca soprană în rolul Violetta din *Traviata* de Verdi. Pe parcursul a 13 stagioni a jucat în 527 de spectacole, apărând în vreo 35 de roluri. A debutat pe scena teatrului *La Scala* din Milano în anul 1931 în rolul Freja din *Amurgul zeilor* de Wagner. Tot în Italia a înregistrat *Traviata*, sub bagheta lui Tulio Serafin, la Casa de Discuri *His Mater's Voice* (1931). A mai cântat la București, Timișoara și Budapesta.



Evocările pe care le făcea Pius Borza erau pline de nostalgie și de un umor subtil. Ne îndemna astfel să frecventăm spectacolele Operei din Cluj, dar nouă nu ne trebuiau multe astfel de îndemnuri. Ne împrietenisem, încă din primele zile ale anului întâi, trei iubitori de muzică: Zintz Reimar, de pe la Sighișoara sau Mediaș, care avea o frumoasă voce de bas. Primise în casă o anume educație muzicală, astfel că la Cluj a intrat numaidecât în ansamblul orchestrei studentești, interpretând o melodie la mare modă pe-atunci, „Clopotele”, pe care o lansase la București Rodion Hodovanski (Cine își mai amintește de el?), având un succes teribil de fiecare dată când o interpreta la diverse concerte. Îl concureau, ca popularitate în rândul ascultătorilor-studenți, doar toboșarul Bobeș

(descendent din familia savantului) și trompetistul Pilu popii, cu melodia „Stingerea”, sau cam așa ceva, preluată și ea de la emisiunile de radio (de televiziune nici nu se pomenea pe-atunci). Celălalt coleg de an era Viorel Truță care nu avea voce deloc, în schimb putea să redea fluierând orice arie din orice operă și la orice oră. În fine, eram eu. Mergeam aproape seară de seară la operă, urcând pe scara din lateral, care ducea direct la balcon, la cucurigu, cum ziceam noi, unde ne lăsa cerberul de la intrare căruia îi întindeam, în loc de bilet,

bancnota unui leu de hârtie care nu era mai mare decât biletul și pe care domnul binevoitor și-o asuma urgent, lăsându-ne să urcăm. La cucurigu era cald, se stătea în picioare, dar audiția era perfectă.

Aplaudam cu însufletire toți intrușii astfel în sală, studenți de pe la toate facultățile din oraș, bucueroși să asculte muzică și interpretări de calitate. Pe scenă evoluau soliști dintr-o generație tânără, formați, în general, la Conservatorul clujean, care dădeau interpretărilor un veritabil aer de prospețime. Sălile erau de obicei pline cu un public elevat, pe cât era posibil în vremurile acelea, în orice caz oamenii veneau îmbrăcați cu haine bune, nu cum se mergea la Teatru, îmbrăcați muncitorește. Astfel, îi ascultam (pe cei tineri ca și pe cei din generațiile anterioare) cu adevărată evlavie. Aceștia erau: Lya Hubic, Dinu Bădescu, David Ohanesian, Octav Enigărescu, Ion Dacian, Tomel Spătaru, Emil Marinescu, Mihail Nasta, Ionel Tudoran, Petre Ștefănescu-Goangă, Stella Simonetti, Ana Rozsa-Vasiliu, Vasile Rabega, Elena Roman, Lya Pop, Nicu Apostolescu, Mimi Nestorescu, Nicolina Mirea și alții, iar dirijori: Antonin Ciolan, Constantin Bugeanu, Ionel Perlea, Jean Bobescu, Egizio Massini, Anton Ronai etc., pe aceștia însă nu-i prea vedeam stând lângă orchestră, în fosă. Repertoriul era cel clasic, dar se montau și opera noi, sovietice – *Tânăra gardă*, bunăoară de Meitus – și din operele clasice rusești – *Evgheni Oneghin* (P.I. Ceaikovski), *Cneazul Igor* (compozitorul A.P. Borodin), *Ivan Susanin* (compozitorul Mihail Glinka) ș.a.

Erau agreate, în general, montările grandioase. Cele rusești se pretau mai ales. O astfel de înscenare a fost cea cu *Ivan Susanin*... La una dintre reprezentații, în scena în care *Ivan Susanin* îi rătăcește pe dușmani prin pădurea deasă, pădure bine reprezentată scenic, interpretul era bătrânul Ujeicu, bas de anvergură înainte de război, în mijlocul scenei se afla o buturugă imensă, pe care solistul se așeza și cânta o arie lungă, foarte dramatică. Era iarnă, frig, copacii în jur acoperiți cu zăpadă, iar de sus, de undeva de deasupra deschiderii scenei, de pe o ștangă, un tehnician presăra dintr-un sac confeti albe, în chip de fulgi de omăt. Momentul era cu totul solemn. Numai că, la un moment dat, băiatul din pod s-a dezechilibrat și a scăpat din mână sacul care a venit în picaj tocmai lângă buturuga pe care stătea Ujeicu. Acesta n-a apucat să se dumirească ce se întâmplă că de sus a venit într-un plonjon absolut grotesc mașinistul, îmbrăcat de vară, cu chiloți și bluză în careuri roșii, care se întinsese să apuce sacul în cădere, și, precipitat cum fusese, căzuse și el din pod cu o bufnătură teribilă în spatele solistului. Bătrânul speriat și-a întrerupt aria și a luat-o la fugă spre arlechin în hohotele întregii săli care savura întâmplarea...



Mihail Glinka



P.I. Ceaikovski



Opera *Tânăra gardă* era inspirată din evenimentele războiului, libretul fiind realizat după romanul cu același nume al lui A. Fadeev (1950). Muzica era dramatică și distribuția era mare. În rolul principal era baritonul **Octav Enigărescu**, care s-a bucurat de aprecieri oficiale, de altfel cei din rolurile mai ample au fost cu toții premiați, chiar dacă spectacolul nu s-a bucurat de prea multe reprezentări. Octav Enigărescu (1924), după absolvirea Conservatorului din București, a venit la Cluj unde s-a afirmat deplin. Unul dintre rolurile preferate a fost cel din *Rigoletto*, însă a interpretat mai multe roluri, cu strălucire. Apoi a plecat la Opera din București.

Mult mai prezent a fost tenorul **Ion Piso** (n. 1926). A studiat la Academia de Muzică din Cluj și a debutat pe scena Operei din Cluj în 1949, evoluând până în 1960, când a plecat la Opera de Stat din București (1964-1968). A cunoscut și o bogată prezență pe scene din străinătate, bunăoară la Metropolitan Opera din New York (1965-1966). În 1968, s-a stabilit în Germania împreună cu familia. A revenit în România în 1990, când a fost invitat să devină director al Operei din Cluj. A cunoscut succese importante pe scenele operelor din Paris (Opera Garnier), Liège, Dublin, Petersburg, Moscova, Kiev, Odessa, Tbilisi, Novosibirsk, Bratislava, Ankara, Varna, Poznan, Bonn, Berlin, Frankfurt, Hamburg, Köln, Oldenburg, Stuttgart, München, Zürich, Teheran, Coruña sau Oslo. Desigur, rolul preferat a fost cel din *Rigoletto* (Ducele de Mantova). A interpretat și rolurile Alfredo din *Traviata*, Don Carlos din *Lucia de Lammermoor*, Lenski din *Evgheni Oneghin*, Pinkerton din *Madama Butterfly* și altele.



Pot spune că, în anii aceia, Teatrul și Opera erau pentru noi două ferestre deschise spre marea cultură universală. În școală și la facultate operele realismului socialist, deși vorbeau despre actualitatea zilelor noastre, ni se păreau contrafăcute. Ne amuzasem, bunăoară, învățând despre poemul lui Dan Deșliu, *Minerii din Maramureș*, care trebuia să ne însufle eroism, dar, citind poemul cu atenție, am descoperit în final că urcarea



A.P. Borodin

piezișă pe munte a agregatului trebuitor la mină se putea face mult mai ușor ducându-l cu camionul pe drumul care urca până la gura minei. În fine, astea erau alte socoteli... Mergeam, deci, la Operă aproape în fiecare seară. Sălile erau pline, iar publicul era răsplătit de interpretările strălucite ale generației de soliști tineri. Dar și aici se montau lucrări... la comandă, adică din repertoriul rus și sovietic. Nimic de zis, muzica era de cea mai bună calitate, dar subiectele și mai ales montările grandioase din punct de vedere scenografic ni se păreau oarecum artificiale... Un spectacol – vorbesc doar de cele la care am participat personal – cu *Cneazul Igor* de A.P. Borodin a fost producătorul unui haz nebun, deși subiectul era cu totul dramatic. Oastea cneazului Igor se pregătea să plece la luptă, însă tocmai atunci a început o mare eclipsă de soare – semn rău despre care corul și soliștii implicați în scenă cântau pe rupele. În scenă era mulțime mare, corul era supradimensionat la asemenea reprezentații, și cu toții priveau în sus unde scenograful construise un sistem de pârghii prin care, trăgând de sfoară, o tinichea urca încet acoperind treptat soarele imens care se întuneca astfel. S-a întâmplat ca la unul dintre spectacole, tocmai într-un moment de maximă intensitate, să se rupă sfoara, iar tinicheaua, în loc să urce, a venit în picaj peste coriștii care au lăsat baltă partiturile și au rupt-o la fugă spre arlechine, împiedicându-se în hainele de epocă și făcând căzături dintre cele mai caraghioase stârnind hohotele spectatorilor din sală. Evident, reprezentația s-a întrerupt, dar nu oricum, tehnicienii venind să repare totul la vedere. Altă nebulie caraghioasă, așa că am plecat de la operă în seara aceea veseli ca după un veritabil spectacol de circ.

O solistă adulată de public a fost **Lya Hubic** (1911-2006), soprană de coloratură care a interpretat multe roluri pe scena Operei din Cluj, unde a debutat pe 3 octombrie 1936 în rolul Musetta din *Boema* de Giacomo Puccini. În repertoriul său, care a însumat 46 de eroine titulare în genul operei și operetei, se regăsesc rolurile: Nedda din *Piața* de Ruggiero Leoncavallo, Micaela din *Carmen* de Georges Bizet, Adela din *Liliacul* de Johann Strauss-fiul, Olimpia și Antonia din *Povestirile lui Hoffmann* de Jacques Offenbach, Rosina din *Bărbierul din Sevilla* de Gioacchino Rossini, Norina din *Don Pasquale* de Gaetano Donizetti, Zerlina din *Don Giovanni* de W.A. Mozart, Violetta din *Traviata*, Gilda din *Rigoletto* de Giuseppe Verdi, Hanna Glawari din *Văduva veselă* de Franz Lehár, Christina din *Vânătorul de păsări* de Carl Zeller, Cio-Cio-San din *Madama Butterfly* de G. Puccini etc.



O carieră fulminantă a avut, începând de la Cluj, **David Ohanesian** (n. 6 ianuarie 1927, București, România – d. 30 septembrie 2007, București, România), bariton român, de etnie armeană, care, alături de Octav Enigărescu și Nicolae Herlea, a făcut parte din triada de aur a celor mai mari baritoni ai României. În decursul carierei sale artistice a jucat în peste 2.000 de spectacole de operă, interpretând peste 40 de roluri și primind numeroase premii și distincții. A cântat pe marile scene ale lumii, alături de alți mari interpreți ca Luciano Pavarotti, Montserrat Caballe, Placido Domingo, Leontyne Price sau Birgit Nilsson. A rămas memorabilă interpretarea, de mai târziu, a rolului *Oedip*, din opera cu același nume de George Enescu, care i-a adus renumele de *cel mai apreciat Oedip al secolului al XX-lea*. David Ohanesian a fost admis, în anul 1948, la Conservatorul din Cluj (în prezent Academia de Muzică „Gheorghe Dima”) pe care l-a absolvit în 1953, la clasa profesorului Aurel Costescu-Duca. După absolvire a devenit prim-solist al Operei Române din Cluj-Napoca. În perioada 1958-1977, a fost prim-solist al Operei Române din București.

O strălucită interpretă a fost **Lucia Stănescu**, una dintre marile personalități ale culturii muzicale românești din a doua jumătate a secolului al XX-lea, pentru mulți ani soprană a Operei Române din Cluj-Napoca. Născută în iunie 1926, într-o familie de preoți din Someșul Rece, de lângă Cluj. Adolescența îi este umbrită, pe lângă atmosfera și restricțiile războiului (1939-1945); se refugiază la Turda, apoi, revenită în București, este admisă, în 1945, la Academia Regală de Muzică și la Facultatea de Drept, la ultima renunțând doi ani mai

târziu. La absolvire, directorul Operei din Cluj, Constantin Bugeanu, o angajează ca soprană, începând din 1 septembrie 1949. De-a lungul unei cariere de peste 30 de ani în muzica de operă, a interpretat roluri memorabile, preferate fiind cele din operele lui Giuseppe Verdi și Giacomo Puccini. A cântat în turnee prin toată Europa, dar și în China, Japonia, Egipt, URSS, Cuba, culegând aplauze, bis-uri și critici muzicale dintre cele mai laudative în presa de specialitate. Din repertoriul său amintesc: Floria Tosca (Puccini: *Tosca*); Manon (Puccini: *Manon Lescaut*); Cio-Cio-San (Puccini: *Madame Butterfly*); Mimi (Puccini: *La Boeme*); Liu (Puccini: *Turandot*); Aida (Verdi: *Aida*); Desdemona (Verdi: *Othello*); Neda (Leoncavallo: *Pagliacci*); Margareta (Gounod: *Faust*); Micaela (Bizet: *Carmen*); Tatiana (Ceaikovski: *Evghenii Oneghin*); Mașa (Ceaikovski: *Dama de pică*); Maria (Ceaikovski: *Mazeppa*) ș.a.



O întâmplare fericită, care se relatează mereu ca o anecdotă, a făcut ca, în Italia fiind și mergând la un spectacol cu *Tosca*, pe scena uneia dintre importante Opere, alături de soțul ei (între timp se căsătorise în peninsula), reprezentația să întârzie să înceapă. După vreo jumătate de oră, a ieșit în fața cortinei directorul instituției solicitând răbdarea publicului pentru că solista se îmbolnăvise subit, iar ei căutau acum pe cineva, de la o altă Operă, care să intre în spectacol. Lucia Stănescu a luat atunci o hotărâre de moment și, urcând pe scenă, s-a prezentat ca solistă a Operei din Cluj care a interpretat de multe ori rolul din *Tosca*, astfel că știa bine rolul. Dirijorul a testat-o în grabă și a fost de acord să dea drumul reprezentației cu Lucia Stănescu, pe care au și anunțat-o publicului. Succesul a fost imens, ducând în final la angajamentul directorului Operei respective de a o rechema și în alte spectacole. Ceea ce s-a și întâmplat, astfel începându-și cariera sa nemai-pomenită pe scenele de operă din Italia. Țară în care, mai apoi, s-a și stabilit definitiv.

**Ion Buzea** (n. 14 august 1934, Cluj) este un tenor român care a cântat pe marile scene ale lumii, văr primar cu tenorul Ion Piso. Ion Buzea s-a născut în municipiul Cluj, în anul 1934. A urmat cursurile Facultății



de geologie după care a studiat canto cu Lya Pop între anii 1955-1961. Studiile le-a continuat cu Petre Ștefănescu Goangă la București și apoi cu tenorul Luigi Ricci la Roma. În anii '50, timp de aproape zece ani a fost unul dintre cei mai buni jucători ai echipei de volei „U” Cluj alături de Vasile Bărbieru și el solist al operei clujene. În anul 1958, a debutat pe scena operei din Cluj-Napoca cu rolul Alfredo din opera *Traviata*. Ion Buzea a fost angajat ca solist al Operei din Cluj-Napoca, iar apoi al Operei Naționale din București, după care a fost apreciat la Viena mai bine de un deceniu ca un nume important, afirmându-se pe cele trei scene lirice principale (Wiener Staatsoper, Volksoper și Theater an der Wien). Martin Vogel, critic muzical austriac, spunea despre Ion Buzea într-o emisiune televizată că tenorul clujean devenise unul dintre idolii publicului de operă vienez. A cântat la operele din Austria, Franța, Germania, Belgia, Olanda, Grecia, Suedia, Anglia, Ungaria ș.a. Repertoriul său a cuprins roluri din muzica italiană, franceză și germană: Manrico din *Trubadurul*, Ducele din *Rigoletto*, Alfredo din *Traviata*, Don Alvaro din *Forța destinului*, Riccardo din *Bal mascat*, Radames din *Aida*, Don Carlo din opera cu același nume, Ernani, Macduff din *Macbeth*, Calaf din *Turandot*, Mario Cavaradossi din *Tosca*, Rodolfo din *Boema*, Turiddu din *Cavaleria Rusticană*, Canio din *Paiate*, Hoffmann din *Povestirile lui Hoffmann*, Don Jose din *Carmen*, Samson din *Samson și Dalila*, Wherter, Fra Diavolo și altele.

**Corneliu Fânățeanu** era una dintre cele mai elegante prezențe pe scena Operei din Cluj. Tenor liric de mare finețe a cântat în numeroase roluri celebre. Se trăgea dintr-o familie de intelectuali, părinții săi erau profesori în Sălaj. Și părinții mei erau dascăli cam prin aceeași zonă, astfel că se cunoșteau și erau prieteni. Prieten am fost și eu cu copiii acestuia, toți cu mari calități artistice. Cornel era cel mai mare dintre cei cinci frați. Cu Eugen Fânățeanu, care a cântat la opera din Cluj, apoi la Opereta din București, mergeam adesea la câte un pahar de vin ușor la „Butoiul bătrân”. Margareta a fost și ea solistă a operei clujene. Fiind cam de o vârstă, mă lua uneori s-o acompaniez vara la plajă pe malul Someșului. Avea o voce splendidă și cânta în *Traviata* cu mare succes. Doina a devenit o vedetă autentică pe scena Teatrului de păpuși. Împreună am priticcit un spectacol pentru cei mici, Iepurilă Varză Dulce. În fine, Cornel Fânățeanu a fost steaua familiei, dar și a operei din Cluj înainte de a pleca la Opera din București. Corneliu Fânățeanu a fost timp de mai multe decenii unul dintre artiștii de bază ai scenei lirice româ-



nești. Cu o frumoasă voce de tenor liric care a evoluat apoi spre un spectru mai plin, a realizat creații de neuitat în marile titluri din repertoriul de operă precum *Don Giovanni*, *Flautul fermecat*, *Faust*, *Don Carlo*, *Freischütz*, *La Traviata*, *Rigoletto*, *Tosca*, *Evgheni Oneghin*, *Andrea Chenier* și foarte multe altele, până la *Walkyria*, ultima sa premieră. Nu au lipsit din repertoriul său operele românești și câteva operete, precum și lieduri și creații vocal-simfonice. Corneliu Fânățeanu s-a născut la 18 ianuarie 1933 într-un sat din județul Sălaj, a studiat la Conservatorul din Cluj și a debutat la Opera Română din orașul de pe Someș la vârsta de 21 de ani, în opera *Cneazul Igor*. S-a perfecționat apoi la Academia Nazionale di Santa Cecilia din Roma, iar în anii tinereții a obținut premii la importante concursuri internaționale. Între 1964 și 1988 a fost solist al Operei Române din București, fiind și director artistic între 1976 și 1982. A activat și în diplomație, ca atașat cultural la Ambasada României din capitala Italiei.



Pe **Virginia Zeani** am văzut-o și am ascultat-o pe scena Operei clujene ceva mai târziu, când a venit, împreună cu soțul său, și el un nume celebru, Nicola Rossi Lemenni, într-o serie de spectacole, susținute cu săli arhipline. Nu mai era la prima tinerețe, dar frumusețea și-o păstrase. Despre ea Maria Calas a spus într-un interviu că o recunoaște ca o continuatoare a celebrității sale așa cum și Virginia Zeani, ceva mai târziu, cunoscând-o pe Angela Gheorghiu, a declarat că aceasta este fără îndoială o continuatoare celebră e ei. Născută în Solovăstru, Mureș, a plecat de mică la București, împreună cu familia care astfel voia să-i asigure posibilitatea studiilor de canto. Curând

a plecat la studii în Italia, debutând spectaculos, în 1948, la Bologna, în rolul Violettei din *La Traviata*, rol pe care l-a interpretat de peste 600 de ori. A fost considerată ca „Prima Donna Assoluta” la Roma. A dominat scena Operei din Roma timp de un sfert de secol, fiind aclamată pentru tehnica sa impecabilă și prezența scenică strălucită. A cântat pe cele mai mari scene ale lumii (La Scala, Covent Garden, Metropolitan Opera) în roluri principale din opere de Verdi, Puccini, Donizetti și Mozart, colaborând cu dirijori și tenori de renume. A fost inclusă în OPERA America Hall of Fame (2022) și a primit distincții înalte, inclusiv Ordinul Steaua României (2016) și Comandor al Ordinului de Merit al Republicii Italiene (1965). După retragerea de pe scenă, a devenit o profesoară de canto respectată în Statele Unite, predând la Universitatea Indiana.

Anii 50-60 de după război, cu toată austeritatea și sărăcia materială, au adus spectacole de operă și de teatru constituind pentru generația noastră studentescă o adevărată poartă de intrare în marea cultură muzicală, și nu numai, a lumii. Spectacolele de operă la care asistam de la balconul sălii, pentru că nu ne permiteam să cumpărăm bilete la parter, cu atât mai puțin la loje, erau pentru noi, în fiecare seară, evenimente emoționante pe care mai apoi nu le-am mai cunoscut, maturizându-ne și având alte preocupări profesionale. Dar Opera Națională din Cluj a continuat să rămână până azi o strălucită instituție culturală în care generații la rând s-au adăpat din muzica cea care nu ține seama de niciun fel de direcții politice, având un limbaj emoțional fundamental omenesc.



Scenă din *Carmen* de Bizet



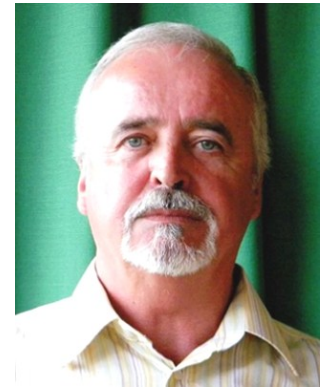
Scenă din *Tosca* de Puccini



Scenă din *Traviata* de Verdi

# Aprilie cea capricioasă...

Iacob NAROȘ



Dacă luna martie doar promite, sugerează că s-ar putea ca iarna să treacă, dar nu se știe când anume, aprilie vine de-a dreptul, nu numai capricioasă, ci și tupeistă, incitând la nerăbdare. Primăvara și-a trimis solii pe rând, păstrându-și totuși o minimă rezervă, avându-ne la mână cu câte-o invazie de reveniri ce ne fac să fim prudenți și neîncrezători.

Dacă de 1 aprilie, mica mea magnolie și-a arătat prima floare, parcă în ton cu ieșirea mea la oraș; în ziua următoare, numărul florilor a ajuns la 7, apoi la 13, la 23, până la urmă, tot ce era de înflorit și-a dat drumul. Acum sunt sigur și eu că s-a petrecut ceva și cu mine, un reviriment neașteptat m-a luat pe sus, așa dintr-o dată, ca sub efectul unei vrăji necunoscute... O înviorare trupească și de suflet m-a pătruns și continuă să mă schimbe pe zi ce trece, stau pe-afară și mă bucur de soare. Admir micile și marile zvâcniri ale trezirii la viață a tot ce văd prin împrejur: Flori, iarbă, găze, sălcii, păpădii, fluturi mai rar, dar îi simt în stomac, sunt o droaie, care de care mai jucăuși... Îmi vine să ies, să mă tot duc, să mă satur de aerul reavăn al dimineții; de asemenea, să iau parte la clipele pline de mister ale amurgului de fiecare seară... Când totul ajunsese la mulțumitor, apare din nou ce-a mai rămas din iarna care va trece și ea într-o zidouă... Asta ca să nu fiu prea optimist, să nu cred tot ceea ce-mi trece prin cap... Exact ca-n viață, te aventurezi în cine știe ce direcții și, la un moment dat, te oprești, ba chiar te sperii de ceea ce s-ar putea întâmpla pe mai departe... Și iarăși te retragi în turnulețul tău de unde ai evadat cu atâta cutezanță pentru o scurtă vreme... Îmi vin în minte următoarele cuvinte, nu știu de unde și cum le-am reținut: „Să nu începi

decât ce poți duce la sfârșit”, dar, totodată, mă gândesc, oare eu chiar am mai început ceva în ultima vreme? De început e ușor, la asta, românii se pricep de minune; mai greu e să le duci pe toate până la capăt... De întâi aprilie, prima care ar trebui păcălită e iarna, dar nici ea nu se lasă ușor. Îmi vine în minte bufnița ca simbol al tristeții, melancoliei, întunericii și al singurătății pe care tocmai am auzit-o chiar aproape de biserică în noaptea Învierii... De aici o întrebare retorico-filozofică a tuturor timpurilor, din ce este făcută femeia, mai precis, din ce ar trebui să fie făurită, de ce tocmai acum? Deoarece ne trezim dintr-o hibernare prelungită din care numai ea, femeia, ne poate smulge, fiind făcută astfel: „Din rotunzimea lunii, întortochera plantelor agățătoare, îndărăticia cărceilor volburii, tremurul firelor de iarbă, mlădierea trestiei, farmecul florii de lotus, privirea mândră a căprioarei, înverșunarea cu care se apără albina, bucuria zglobie a razelor de soare, plânsul norilor, nestatornicia vântului, sficiunea iepurelui, înfumurarea păunului, moliciunea pufului de papagal și densitatea diamantului, dulceața mierii și cruzimea tigrlui, căldura palmelor și răceala zăpezii, vorbirea gaitei și gunguritul dulce al porumbelului, perfidia cocorului și fidelitatea raței sălbatice.” Unii ar zice că e prea de tot ideală, ar fi mers de Ziua femeii, dar totuși, vrând-nevrând, cu toții suntem datori acesteia, indiferent că ne este mamă, soție, amantă, prietenă etc. Rămâne de văzut și de socotit cât la sută din cele spuse s-au adeverit în femeia noastră, cea de toate zilele și nopțile...

Din ciclul „De câteva ori pe lună” – Un fel de jurnal pe sărite

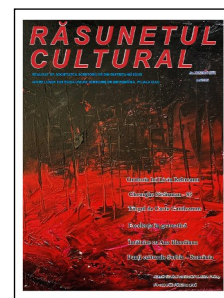
## Reviste primite la redacție



*Mișcarea literară*, nr. 1 (97)/2026



*Viața Românească*, nr. 3 și 4/2026



*Răsunetul cultural*, nr. 5 (157)/2026

# Școală, cultură și inculturație

Ana-Floarea HANCIUC

Școala reprezintă un spațiu axiologic, un câmp de negociere și validare valorică. (Constantin Cucuș/ *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale* p. 51)

Universul axiologic al școlii nu este facil de deslușit și de interpretat. Este un spațiu mobil, glisant, uneori tensionat, alteori calm, tihnit – supărător de molcom, dacă îl raportăm la unele tendințe externe. Tensionările sunt inerente, chiar binefăcătoare. Este un loc al ajustării, reșezării, redefinirii, contestării – chiar a valorilor chemate aici pentru a fi întregite.

Școala este o instituție delegată să transmită anumite valori.

Cultura îi dă omului capacitatea de reflecție asupra lui însuși. Ea este cea care face din noi ființe specific umane, raționale, critice și etic angajate. Ea este cea care ne ajută să discernem valorile și să efectuăm alegeri. Prin ea, omul se exprimă, ia cunoștință de el însuși, se recunoaște ca un proiect neîncheiat, pune în chestiune propriile sale realizări, caută neîncetat noi semnificații și creează opere care îl transcend.

Școala are de îndeplinit trei obiective:

- de a pregăti individul pentru o anumită activitate benefică;
- de a-l forma ca viitor cetățean;
- de a-l dezvolta ca ființă umană.

Cultura este un sistem de valori dinamice format din elemente achiziționate, precum postulate, convenții, credințe și reguli, care permit membrilor unui grup de a avea raporturi între ei și cu lumea, de a comunica și de a dezvolta capacitatea creatoare ce există potențial la aceștia.

Școala este un microcosmos în care se decantează o cultură specifică, ce este la fel de dinamică și imprevizibilă ca și cultura „exterioară”. Aici se vehiculează un anumit limbaj, se exersează diferite roluri, se forjează o normativitate inedită, se tezaurizează un „folclor” școlar, pe scurt, se probează și se avansează valori proprii, depozitate, de cele mai multe ori, în conținuturile latente, ascunse.

Raportul dintre cultură în general și cultura transmisă prin școală este destul de problematic. Cultura unei societăți se regăsește într-o formă comprimată, selectată, ierarhizată în conținuturile transmise prin practicile didactice.

Școala reprezintă spațiul universalizării ființei umane. El vine aici pentru a adera la valorile generale, chiar universale. În numele acestui deziderat este sacrificată singularitatea individului.

Fenomenul de inculturație se referă la modul de a inculca ceva în conștiința elevului; a *inculca* = a

întipări în mintea cuiva, prin repetare, o idee, o concepție, a fixa în memoria cuiva ceva prin repetare permanentă, a întipări în mintea cuiva, prin repetiție, o idee, o normă de purtare, a întipări în mintea cuiva, prin repetiție, un principiu, o idee etc. (conform <http://dexonline.ro/definitie/inculca>). Deci fenomenul de inculturație ar însemna încercarea educatorilor (profesorilor) de a întipări în minte, în memorie, de a-i face conștienți pe subiecții școlii de fenomenul numit „cultură” și de tot ce implică acesta.

Fenomenul de inculturație este privit dintr-o dublă perspectivă: ca proces și ca produs:

- **procesul** prin care factorii socio-culturali ai mediului de referință **modelează și structurează** individul din punct de vedere psihocomportamental și ideologico-valoric;
- **rezultatul** procesului de **inculcare**, la nivelul indivizilor, a valorilor, normelor, principilor, comportamentelor, atitudinilor culturale și sociale ale unei comunități/societăți/culturi.

Școala este instituția de bază care poate transmite aceste valori, pot transmite un habitus, termen propus de Bourdieu. **Habitus-ul** reprezintă un set specific de caracteristici încorporate și transmise în și prin structurile imanente ale unui câmp specific (în cazul nostru câmpul educațional), acestea determină, pe de o parte, modul în care indivizii percep acel câmp, și, în același timp, modul în care indivizii acționează în cadrul acestui câmp specific. Un anumit habitus se formează în cadrul școlii, prin socializarea secundară a tinerilor, astfel școlile utilizează o anumită **violență simbolică** prin care transmit relațiile de reproducție socială și culturală, constituindu-se astfel „câmpul educațional”.

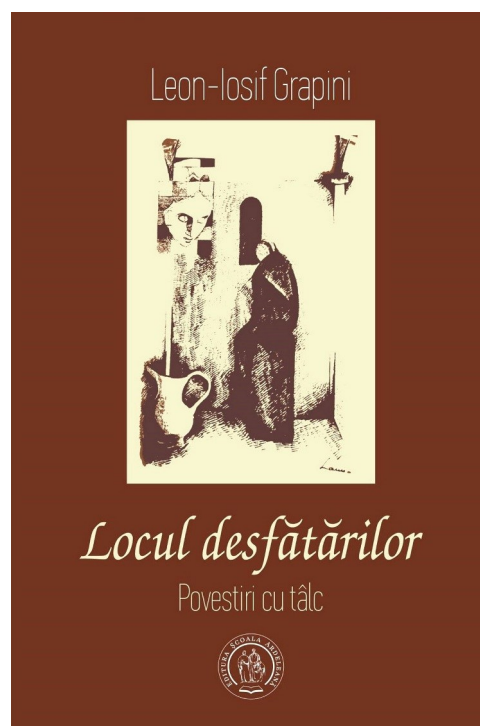
În ceea ce privește cele două orientări: **antropocentrică** (afirmă ca valoare de bază libertatea elevului și capacitatea sa de auto-adaptare și perfectare într-un cadru educațional neocoercitiv și dirijat) și cea **sociocentrică** (care consideră ca valori de bază socializarea și integrarea socială a elevului, într-un cadru organizat și structurat conform nevoilor sociale), părerea mea este că, în acest moment, în sistemul educațional românesc predomină orientarea sociocentrică, adică școala este preocupată să asigure integrarea socială a elevului într-un cadru propice nevoilor sale.

În opinia mea, fenomenul de inculturație este un proces; ca proces, se referă la modul în care factorii sociali, culturali, intelectuali acționează asupra individului (elevului) și la modul cum aceștia îl modelează în vederea acceptării sau respingerii fenomenului cultural.

# Frumusețea și tâlcul povestirilor lui Leon-Iosif Grapini

Elena M. CÎMPAN

În debutul prezentării cărții lui Leon-Iosif Grapini, „Locul desfătărilor”, povestiri cu tâlc, apărută la Editura „Școala ardeleană”, în anul 2021, se cuvine și impune o trimitere inerentă la discuțiile și comentariile din revistele literare, unde se „învârt” aceiași semnatari, de la sud la est și de la vest la nord, ce vizează aceleași îngrijorări, despre discrepanța dintre valori și nonvalori, cu încurajarea nedreaptă pe alocuri a celor din urmă, despre absența spiritului critic și, mai rar, despre faptul că unele cărți/ opere trec neobservate, atât de critica literară, cât și de cititori în general, avizați sau neavizați, ce alcătuiesc un procent mic din numărul locuitorilor planetei. Cartea lui Leon-Iosif Grapini, mai exact, lectura ei, până la capăt, cu interes, dar mai ales cu o plăcere a lecturii, care îl acaparează pe cititor, îl învâluie cu instrumentele unei proze de calitate, ilustrează cel din urmă aspect enunțat mai sus, și anume faptul că apar, trec pe lângă noi cărți insuficient promovate, aduse în actualitate, luate ca etalon, ca să nu folosim chiar sintagma intrate în canon. Canonul literar, ca aspect delimitat geografic sau de importanță națională.



Trecem peste această sensibilitate a cărții, de a nu fi pe deplin receptată, și dăm de un farmec al povestirilor, pe care de mult nu l-am mai întâlnit.

Intitulate povestiri cu tâlc, textele incluse în cartea prezentată surprind prin dimensiunea lor enigmatică, paradoxală, desprinsă dintr-o lume trăită, privată, admirată și interpretată cu propriile măsuri literare, de creație. Povestirile, cu accent pe rolul naratorului și pe atmosfera ce le învâluie în mod surprinzător, conferind savoare, suspans, écart-uri și alte „desfătări”, duc cu gândul la acel „realism magic”, cu trimitere, în special, la scriitorii sud-americani.

„Locul desfătărilor”, titlu enigmatic, comprehensiv, se explică la finalul cărții, în ultima povestire, cititorul fiind lăsat să aștepte, să se bucure de toate celelalte texte, până ce să afle, în sfârșit, lucru ce putea, de altfel, să fie și presupus, că este vorba de spațiul bibliotecii, un loc îndrăgit, așa ca la Borges, unde chiar o carte „vorbește”, este personaj și se destăinuie, în acel moment, cade voalul misterului și apare, în

tot farmecul, chipul adevărat al textului. Destăinuirea cărții, la persoana întâi, preia rolul povestitorului, făcând din el, la rândul-i, personaj, proprietar al întregilor desfătări: „Știu că ar fi trebuit din capul locului să mă prezint, să aflați cine sunt, unde și ce este acest loc al desfătărilor, cine sunt suratele mele și, îndeosebi, cine este el... (...). Locul desfătărilor, al marilor iubiri, al nostalgiilor, al amintirilor dulci-râscolitoare, al încântărilor și abandonărilor, al bucuriilor și întristărilor, al cuvintelor nerostite, dar trăite cu intensitate nu este altceva decât o bibliotecă, bineînțeles, biblioteca lui...” În felul acesta, se creează, fizic și spiritual, o relație de afecțiune, chiar, între bibliotecă și scriitor, una mărturisită prin vocea acestei cărți, doar un exemplu dintre multe altele.

Proza lui Leon-Iosif Grapini curge lent, enigmatic, vrăjește, ademenește și, în final, răsplătește cu o surpriză, cu un răspuns neașteptat, făcând să devieze sensul dintâi, într-un alt loc, păstrat în mintea naratorului, ca recompensă a lecturii până la capăt, ca „tâlc”, în accepțiune veche și nouă. De exemplu, în „Perspectivă”, după o descriere a spațiului, a încăperii, a vecinilor, cu tabieturile lor, povestirea îi este atribuită unui „bun de gură”, care este chiar „un papagal”, spre distrația și surprinderea celui ce se aștepta la oricine, doar la o pasăre, în ipostaza, trucață, de povestitor, nu. Dar acesta este un atu al naratorului, un as în mâneca scriitorului, prin care se asigură de originalitate, de captarea unei atenții îndelungi, chiar pe suprafața întregului text, până la deznodământul ce cade dintr-o dată, lăsând loc unor suave meditații, de completare, de continuare, de valorificare a prozei, într-un mod deosebit și relaxant. În „Despre singurătate”, același model al compoziției este susținut de finalul în care se dezvăluie personajul povestitor, ca fiind o „biată sperietoare”, „aflată la o răscruce de drumuri și uitată în această răspântie”. „Căutarea” este în măsură să descrie drumurile și strădaniile unei femei pentru a-l găsi „pe cel iubit”, dispărut, nimeni altul decât un câine, care scoate în cele din urmă, tot neașteptat, „un lătrat scurt și bucuros”, în timp ce toată povestirea duce cu gândul la un bărbat, după care personajul

feminin umblă „de hăbăucă prin toate locurile orașului, iar el o așteaptă acasă înfrigorat”. „La colț” este povestirea din perspectiva unui covor, personificat a fi supărat, bosumflat, vorbește și observă tot ce-i în jur, a fost drăgălaș, acum e schimbat, dar se consolează „cu ideea că asta este soarta covoarelor de așternut pe jos.” Papagalul, câinele, sperietoarea, covorul sunt naratori – aliați, ce alcătuiesc o adevărată comunitate a naratorilor, nemaîntâlnită în acest fel, ce dovedește că poate funcționa, atât ca metodă, cât și ca soluție inovatoare în construcția de text.

Totuși, instanța supremă a povestirilor este deținută de naratorul titular, un priceput al textului, un observator al lumii din care provine, alternativ, sat și oraș, cu obiceiuri, cu îndeletniciri și cu disponibilitate de a surprinde ineditul, un inedit desprins fie din tradiții, din obiceiuri, fie din imaginație, din fantezie. Luându-și rolul în serios, ca pe o scenă a reprezentărilor, povestitorul se îngrijește, cu minuțiozitate, de cele mai imprevizibile detalii, scoțându-le în față, punându-le în valoare, cu voce tare, rostite la momente potrivite, cheie, din narațiune. Adresabilitatea este directă, fără intermediar, ca și cum instanța narativă se raportează de fiecare dată, îndeaproape și fără să uite o clipă, la cel ce ascultă, citește, receptează. „Vorbindu-vă”, „la vremea la care ne găsim cu povestea”, „trebuie să ascultați povestea ca să pricepeți” sunt strategii folosite pentru a explica și transmite ce s-a întâmplat „în vremea aceea”, amintind de poveștile lui Mihail Sadoveanu, cu toată încărcătura lor antropologică, etnologică, etnografică, de introducere a obiceiurilor și datinilor în substanța textului, ca mărturii, ca documente, ca o imagine a unei societăți în schimbare, ce trebuie transmisă mai departe. Unele texte se comportă ca relatări, ca decupaje cinematografice, din care nu lipsește umorul, hazul, ce creează bună dispoziție. E cazul celui ce a pus să i se facă sicriul, să-l aibă aproape, e felul în care cel ce povestește găsește de cuviință să explice câte o situație, cum ar fi cu „strigările”, adică „vestirile” din biserică, înainte de nuntă, „să nu rămânem cu impresia că aici toată lumea strigă”, e capitolul cu „vorbe de la Șanț”, Șanț fiind localitatea natală, ce-și află etimologia în faptul că pe acolo a trecut granița Imperiului și s-a săpat un șanț de-a lungul a două văi.

Parcursul literar al lui Leon-Iosif Grapini este unul ce se construiește cu răbdare, cu seriozitate, adunând poezie ( „Livada cu poeme”, 1997, „Aripi de întuneric”, 1999, „Gândurile trupuri”, 2000 ), proză ( „Cetatea cu nebuni”, 2000, „Capătul lumii”, 2004, „Memorialul Cetății”, 2010, „Capăt de linie”, 2012, „Viața de la capăt”, 2018, aceste trei din urmă alcătuind o trilogie ), primind premii pentru fiecare dintre ele și justificând aprecierea Irinei Petraș: „Discretul Leon-Iosif Grapini are stofă de prozator adevărat.

## ***Julia-Anamaria GHIDIU.*** ***Poeta „însămânțată*** ***în cuvânt”***

**Dumitru CERNA**

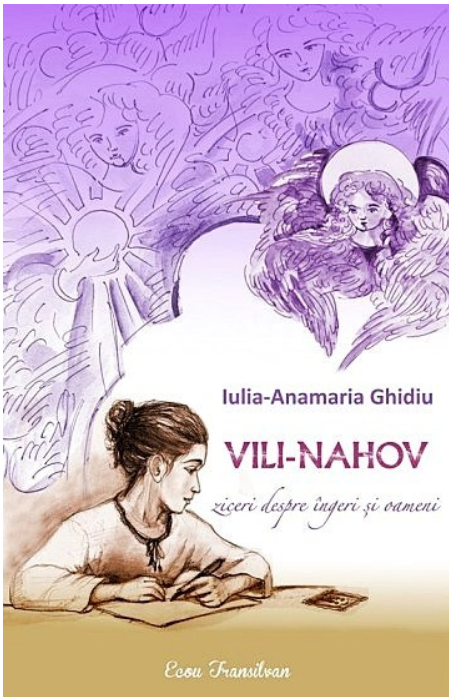
Două secvențe fremătânde împart noua carte a Juliei-Anamaria Ghidiu în două tablouri lirice și picturale, pe care le deosebește doar intensitatea muzicii trăirilor: „Aripi” și „Aduceri-aminte”, în volumul „Villinahov: ziceri despre îngeri și oameni” (Editura Ecou Transilvan – Colecția Poezie, Cluj-Napoca, 2025, 86 p.). Autoarea invită două artiste plastice, pe Lavinia Viteru și Alexandra Ilie, pentru veșmintele ilustrative ale volumului său de poeme, arătându-ni-l ca pe un obiect prețios, placat între două texte critice, semnate de Constantina Raveca Buleu și Victor Constantin Măruțoiu, care este și coordonatorul colecției.

În primul salon, „Aripi” – cele care îmbracă văzduhul, care stârnesc „aducerile-aminte și umbrele toamnei” și care, la rândul său, văzduhul are un singur stăpân, pe Mihai Eminescu, atotcuprinzătorul și atoatealimătorul, în brațele căruia, autoarea se trezește din vis – este și salonul ieșirii din veghe și al pătrunderii în zona răsădirilor, acolo unde sămânța dedată provocărilor rodirii crește rădăcini. Și, iată, spovedania poetului căruia i-au crescut rădăcini, cât o ars poetică de zile mari: „sunt un poem cu tulpina înaltă/ cu aripi întinse spre sud/ îmbărbătat în rânduri repetate/ de istorii macerate la frig// sunt o ancoră/ moștenită de la străbuni/ în cercul de foc al rațiunii/ unde ne învârtim cu toții/ însămânțați în Cuvânt”. Poemele din această secțiune sunt dramatice, persuasive și dăruite, în care îngerul doarme cu ochii deschiși și „cu genunchii la piept/ ca un copil”, oglinda este un caleidoscop cu aripi, în care găsești hrană pentru păsări mute; îngeri de colecție și îngeri cu basmale mov, care trebăluiesc pentru Nahov; în care ultimul melc nu mai apucă a trece strada, îmbătrânind acasă, un poștalion cu îngeri, dar și un poem pentru Lia, din care reținem: „rutina rugăciunii nu se lasă acasă/ în fața altarului de lemn/ se ia cu sine/ ca o sărbătoare a fiecărei zile”. Poeme în care „vânturi străine se nasc din cuvinte/ (și) lumina se leapădă de rugină”, iar „iarna toți oamenii se adună în omul-peșteră” și de-atâtea viscole-logosuri, poeta inventează un adăpost în care: „tresare timpul pe marginea tâmpelor/.../ (iar eu) „adorm în palmele bunicului de bumbac”. Aceste poeme expresive, cu inserții aforistice, duc, în final, la concluzia zgribulită cum că: „iarnă e atunci când jucăriile rămân singure”. O definiție de un dramatism neliniștitor a singurătății, a trecerii, a pustiirii, chiar dacă în iarna poetei „va ninge cu lumină” sau tocmai de aceea.

În cel de-al doilea salon liric, cu un titlu fulgurant, ca un sunet din muzica preclasicului Albinoni, „Aduceri-aminte”, autoarea invită la un misterios, incitant specta-

col al șoaptelor, personaje varii, care i-au însoțit copilăria și-i locuiesc amintirile, în ordinea intrării lor în scenă: scoică tânără, lipită de fotoliul Biedermeier, icoanele de la Nicula, poeți așezați în triunghi, cărțile încă tinere, îngeri deghizați, viermi văratici, Vili și confrăți, „renumitul Țurli Burli de la Fodor/ o arătare moale din făină”; Duța, „singura păpușă în haine desenate cu pixul/ o miniatură de plastic rătăcită pe trotuarul/ lacom după jucării”; bătrâna Mustea, „nelipsită din biroul unde/ Rica își aștepta iubitul”; bunica, cea care „m-a luat de mână să-mi arate/ curtea veche din piața Ferdinand/ aici stăteam și scriam la mașină”; Odu, care „locuiește

deasupra castanilor”; poetul, care „caută limba în care să vorbească/ de la un capăt la altul al tăcerii”; Tiara, „fata cu ochi-diamant din Vama Veche” și Honey, „câinele-voiajor al Vămii”; Vili, cel care „iubea muzica bună/ mai puțin blues-urile”; Maria, care „face vocalize/ pentru Vedeta populară” și care „știe toți pașii la sârbă”; Tudor, între degetele căruia începe un alt joc cu mărgele; Mimi, care-și zicea Marțolea; Reghina, cea care „își încearcă norocul/ la fabrica de șuruburi”; tânărul ucenic, cel care „își primește bucatele/ uitate acasă”; Chivuța, care „se luptă cu viața”; tanti Puica, generoasă, bunici muștrați; Denisa, a cărei sufragerie s-a transformat în ring de dans; bunici paterni, bunicul din vis, căruia îi cere iertare, „mame și bunici/ îmbrățișând pământul”; neînfricații



plecați, „doamna cu chipul de foaie velină”; un bunic, care vindea copiilor pufuleți cu sare; bunicii din curtea azilului, bunicul, care avea mai multe obiceiuri de-a lungul anului, Turre Pitz, paznicul. O întreagă pleiadă identitară, de abur și umbre, care compune din fum alb și din lemn de agar nostalgia, iar ea, la rândul ei, poemul copilăriei și al adolescenței dezvrăjite.

Spectacolul living-coral, de inventariere a reverențelor, dar și a tristeților luminoase, are și un motto, un vers emblematic pentru întreg volumul, cât ditamai aforismul: „viermii văratici nasc mătasea copilăriei”. Dacă n-aș fi venit de la țară și dacă n-aș fi văzut în copilărie o cameră a casei noastre plină cu frunze de dud, o sală a misterelor, acolo unde se petrecea miracolul metamorfozei borangicului, scriitor ca privirea lui Dumnezeu, n-aș fi înțeles profunzimea și măreția acestui vers al Iuliei-Anamaria Ghidiu. Dar, da, am văzut, am auzit, am simțit toată această prefacere dumnezeiască și înțeleg profunzimea dramatică a metaforei poetei, care-a părăsit de curând metropola clujeană, sărăcind locul, spre a se împlini și altfel în orașul ei natal și odihnitor, acolo unde, poate, frunzele de dud vor visa mai întâi borangicul cuvintelor, trimițând fiuoare de mă-tase străvezie acolo, unde a pustiit prin absență.

Sacrală, nostalgică și vibrând măreție, molatecă și esențializată, cu inserții elegiace și iluminată de umbre, aforistică, surzătoare și angelologică, așadar, străbătută de îngeri, dar și de iarnă, sfios ironică, ludică și acoperită de negura cu tiv din topaz mistic a ideii, misterioasă, blândă și înțeleaptă, curajoasă și întremătoare, hemografică, purtătoare de emoție și protectoare, argintoasă și miruitoare, poezia Iuliei-Anamaria Ghidiu, o pledoarie pentru rostire, te acaparează, cuprinzându-te ca într-o cingătoare împletită din ierburi amare și tămăduitoare, care promit înflorirea și eliberarea de parfumele misterioase ale melancoliei.

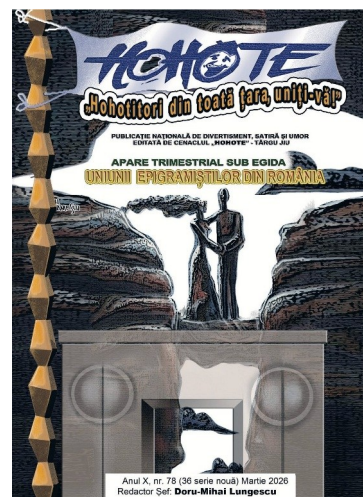
## Reviste primite la redacție



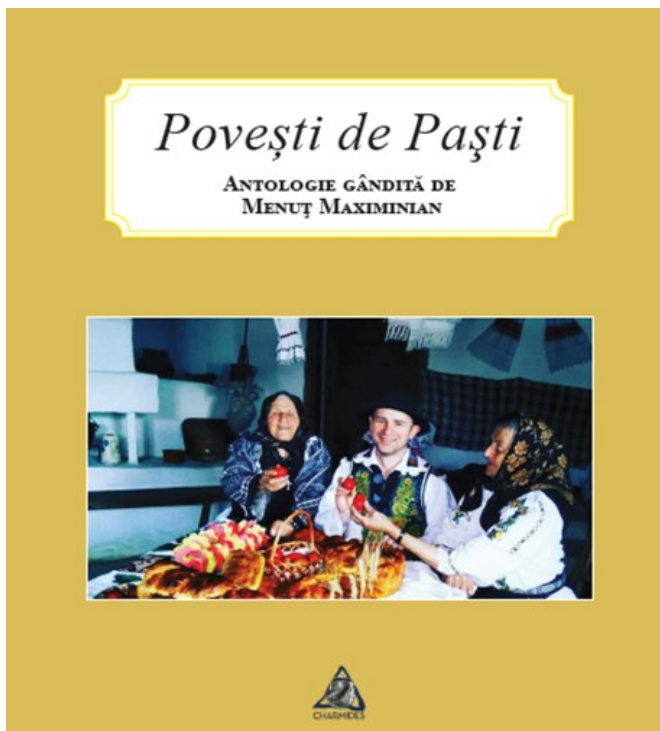
*Epigrama*, nr. 115/2026



*Scârț*, nr. 31 (165)/2026



*Hohote*, nr. 36 (78)/2026



## ***Timpul și spațiul – vitraliul luminii de Paște***

**Melania CUC**

Există cărți care se citesc asemenea rugăciunilor, chiar dacă păstrează în ele și o fărâmă de profan. Le parcurgi și te regăsești în paginile gândite și semnate de alți oameni. Așa este și volumul *Povești de Paști*: vine dintr-un loc comun tuturor – din copilărie, din biserică, din lumină.

Citind, simțim mireasma cozonacului și liniștea dimineții de Paște. Însă această antologie nu oferă doar texte bine scrise, ci și o lecție despre cum poate fi recuperată o lume care pare, astăzi, apusă.

Coordonată de Menuț Maximilian, cartea reunește voci diverse – scriitori, academicieni, ierarhi, oameni ai cetății – care, împreună, construiesc nu o sumă de texte disparate, ci o unitate puternică: memoria comună a Paștelui trăit în sat, acolo unde timpul nu se consumă, ci se reînnoiește.

În centrul acestei lumi se află poezia, atât populară, cât și cultă. George Coșbuc definea esența momentului pascal prin celebrul vers „E pace-n cer și pe pământ”. În această antologie, versul nu funcționează ca ornament cultural, ci ca stare originară, regăsită în fiecare pagină.

Dar lumina aceasta nu este singulară. În profunzimea volumului se simte și gravitatea lumii lui Liviu Rebreanu – rânduiala, tensiunea și verticalitatea satului. Între acești doi poli, cartea reconstruiește o veritabilă istorie spirituală a locului.

Spațiul evocat depășește Bistrița ca realitate geografică și devine un teritoriu afectiv. Satele, casele, ulițele, bisericile de pe dealuri, copiii în haine noi,

# ***Povești de Paști***

***Antologie gândită  
de Menuț Maximilian***

Să ne bucurăm de frumoasele *Povești de Paști*, pline de lumină, adunate în pagini de carte de Menuț Maximilian.

**Ioan Aurel Pop**

femeile care vopsesc ouăle în coji de ceapă, focurile din Joia Mare – toate recompun o lume care nu mai există în forma ei deplină, dar care supraviețuiește prin memoria celor care o evocă.

Fiecare text este o fereastră spre lumina Învierii. Din pagini se desprind imagini vii: copilul cu lumânarea în mână, drumul spre biserică în noaptea sfântă, mirosul de tămâie, sunetul clopotelor, ușile împărătești care se deschid. Nu sunt clișee, ci expresia unei civilizații întemeiate pe valori creștine – o identitate profundă.

În acest context, contribuțiile unor personalități precum Ioan-Aurel Pop sau Varujan Vosganian nu se reduc la discursuri savante, ci devin mărturisiri. Pentru unii, Paștele este memorie; pentru alții, întrebare; pentru alții, o dulce neliniște. Este momentul în care omul se pregătește să primească lumina și sensul.

Dimensiunea etnologică și teologică a volumului completează această perspectivă. Simbolurile – oul roșu, lumina, focurile rituale, masa pascală – nu sunt explicate didactic, ci trăite. Ele devin semne ale unei treceri: de la întuneric la lumină, de la iarnă la primăvară, de la moarte la viață.

Unul dintre marile merite ale cărții este că nu transformă tradiția într-un muzeu. Nu o expune inert, ci o arată vie, capabilă să traverseze timpul. Satul nu este idealizat, ci redat în adevărul său, cu rânduiele, credință și continuitate.

Într-o lume grăbită, această antologie are forța de a opri cititorul. Îl obligă să se întoarcă spre sine, să-și amintească de unde vine, chiar dacă între timp a devenit „om mare”. Paștele apare astfel ca o formă de comuniune, în care diferențele dispar, iar oamenii se regăsesc în aceeași lumină.

Nu întâmplător, volumul reunește semnături din domenii diferite – ierarhi, oameni din administrație, artiști, scriitori. Împreună, aceștia construiesc o

carte a sincerității și a memoriei vii, un omagiu adus părinților și lumii care i-a format.

Poate că nu este nevoie de o listă a autorilor. Vocile lor se vor regăsi în cititori, iar fiecare dintre noi va duce mai departe povestea unei lumi în care oamenii îmbrăcau cămăși albe pentru a primi lumina.

Mulți dintre acei oameni nu mai sunt astăzi decât în amintire. Tocmai de aceea, această carte își păstrează taina: fiecare cititor își regăsește în ea propriul Paște, propria copilărie, propria întrebare:

– Cine este dincolo de ușile care ni se vor deschide?

– Dumnezeu, copilule.

## *Paștile copilăriei în antologia lui Menuț Maximinian*

**Mircea DAROȘI**

Convins că multe tradiții și obiceiuri își pierd treptat vigoarea de altădată și se retrag pe rafturile bibliotecilor și ale arhivelor, tânărul etnolog bistrițean, Menuț Maximinian, se apleacă cu acribie asupra acestui fenomen sufocat de „procese alerte ale mondializării culturale”, derulând un proiect generos care aduce în prim-plan istoria spiritualității meleagurilor noastre, intitulat „**Poveștile Bistriței**”. Din acest proiect face parte și volumul „**Povești de Paști**”, apărut de curând la Editura Charmides din Bistrița. Cartea este o antologie gândită și elaborată de către scriitorul și directorul cotidianului „Răsunetul”, în care „Sărbătoarea sărbătorilor” este privită prin prisma oamenilor de cultură din zona Bistriței și Năsăudului, dar și din alte părți ale țării. Este o carte-album, un amestec profund de trăire religioasă, familială și tradițională, prin care suntem invitați să facem o călătorie magică în lumea satului românesc din acest ținut, rememorând obiceiuri și datini străvechi legate de sărbătoarea Paștelui. Ținuta grafică de excepție și frumusețea imaginilor color realizate de Cornel Ciocan dau cărții un aspect deosebit de atrăgător.


Pe prima pagină se află poezia lui George Coșbuc „La Paști”, cea mai frumoasă poezie din lirica românească despre Învierea Mântuitorului, care cuprinde esența acestei sărbători: biruința vieții asupra morții. De Paști „întreaga lume este plină/ De același gând din cer adus:/ În fața noastră ne e soaretea/ Și viața este tot nu moartea! (...) Și cât e de frumos în sat!/ Creștinii vin tăcuți la vale/ Și doi cu doi de se-ntâlnesc în cale/ Își zic: Hristos a înviat!/ Și râde-atâta sărbătoare/ Din chipul lor cel ars de soare”.

Volumul aduce laolaltă invitați din Bistrița, dar și din țară, care recuperează complexitatea memoriei personale și colective cu istoriile ei sociale,

precizează editorul cărții, Gavril Țărmure. Sunt prezente aici personalități ale vieții culturale și spirituale, precum Varujan Vosganian – președintele Uniunii Scriitorilor din România, acad. Ioan-Aurel Pop – președintele Academiei Române, acad. Sabina Ispas – director al Institutului de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu” al Academiei Române, IPS Andrei Andrei-cuț – Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului, PS Macarie Drăgoi – Episcop al Episcopiei Ortodoxe Române a Europei de Nord, Constantina Raveca Buleu – cercetător în cadrul Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” al Academiei Române, alături de care se află scriitorii bistrițeni: Melania Cuc, Elena M. Câmpian, Menuț Maximinian, Olimpiu Nușfelean, Victor și Veronica Știr, Ion Radu Zăgreanu, Mircea Gelu Buta, Mircea Daroși, dar și invitații speciali, Constantin Cubleşan, Ilie Rad, Gelu Dorian, Ioan Boldea, Ștefan Borbely, Leo Butnaru, Simona-Grazia Dima, Nicoleta Milea, Ion Mureșan.

Cei prezenți în antologie, între care se află și numeroși preoți și profesori sau reprezentanți ai administrației județene, descriu Paștele nu doar ca un eveniment calendaristic, ci ca o stare de spirit, ca o rememorare a celor trăite în anii copilăriei. În relatările lor despre această sărbătoare, accentul cade adesea pe pregătirile spirituale și casnice, pe momentele solemne și înălțătoare din noaptea Învierii și apoi cele din zilele următoare. Obiceiul spălăturii pe față cu apă în care s-a pus un ou roșu și o monedă de argint, pentru a fi sănătoși și luminoși tot anul, este o amintire frecventă în eseurile multora dintre colaboratori.

Fiecare povestește despre momentele sale de neuitat din perioada Paștelui, de pe vremea când erau copii lipsiți de orice griji ale vieții. Alexandru Cățăuan își amintește cu drag de „ritualul pregătirilor pentru Sărbătoarea Învierii Domnului. Ele începeau odată cu prima zi a Postului Paștelui, când tot satul, toate familiile se pregăteau pentru acest eveniment. Mai întâi se pregătea vesela și tot instrumentarul de bucătărie care era spălat cu cenușă pentru degresarea lor. Apoi se stabilea meniul pentru cele opt săptămâni de post”. Despre asemenea pregătiri vorbește și Melania Cuc: „Mai am încă amintirea, mirosul iute de var proaspăt, cu care se spoiseră pereții, dar și trunchiurile pomilor fructiferi din livadă”.

Paștele se leagă și de înnoirea straielor de sărbătoare, îmi amintesc și eu, autorul acestor rânduri, că „părvencele și neposencele s-au dovedit întotdeauna adevărate maestre în confecționarea costumelor și a obiectelor de artizanat care le împodobeau casele”. „Pentru noi, copiii, sărbătoarea Paștelui era un eveniment pe care îl așteptam cu emoție și bucurie, pentru că în acea zi mergeam după ouă roșii din casă în casă, vestind Învierea Domnului”, spune Leon-Iosif Grapini. „Ouăle se vopseau cu coji de ceapă galbenă și roșie; erau puse în ciorapi cu foi de pătrunjel, trifoi, laba găștei, apoi erau depozitate în cămară la loc rece. Nu ni se permitea să mâncăm până în ziua de Paști, tradiția socotind că era un păcat, 

spune Ana Herța din Zagra. „Îmi amintesc o primă dimineață de Paști, „trezit” devreme pentru a merge la biserică după anafură, cu o cană de porțelan albă pe care era pictat un înger”, scrie în eseul său Olimpiu Nușfelean.

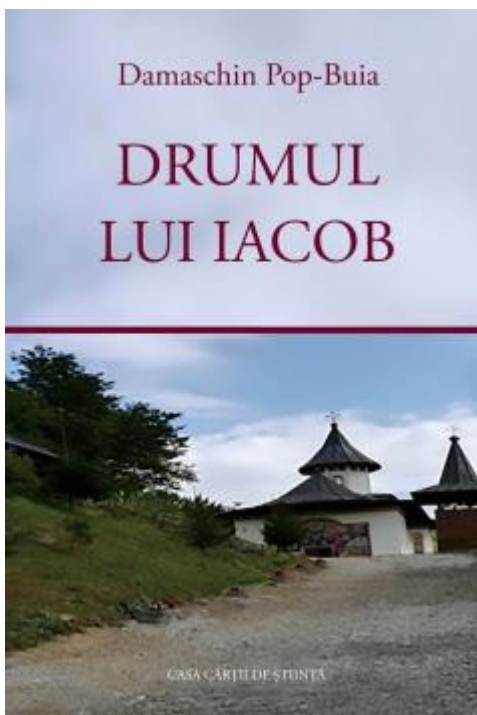
În amintirile celor prezenți în această antologie, sărbătoarea rămâne legată de „pasca din aluat pufos de cozonac, brânză grasă de vaci, ouă, stafide, smântână, rom și are formă rotundă, deoarece se crede că scutecele lui Hristos au fost rotunde”, spune Ioan Seni. Despre noaptea Învierii, profesorul universitar din Tg. Mureș, Iulian Boldea, scrie că este cea mai emoționantă amintire din copilărie. „Punctul culminant al acestei Nopti esențiale, este dialogul în care se întrevede confruntarea dintre văzut și nevăzut, dintre sacru și profan: – „Deschideți, boieri, porțile să intre Împăratul Măririi; – Dar cine este acela Împăratul Măririi? – Domnul cel mare și puternic, Domnul cel tare în războaie, acela este Împăratul Măririi”. Exemplele ar putea continua. Aceste amintiri transformă sărbătoarea dintr-un simplu eveniment istoric sau religios într-un patrimoniu afectiv, definitoriu pentru identitatea culturală românească.

Prin această carte, Menuț Maximilian se dovedește un etnolog și coordonator de proiecte experimentat, un cercetător angajat în misiunea de a reînvia tradițiile noastre aflate pe muchia unei permanente schimbări.

## Un roman actual, marca Damaschin Pop-Buia

Icu CRĂCIUN

Absolvent al Universității Al. I. Cuza din Iași, Facultatea de Filologie, specialitatea franceză-română, promoția 1990, prozatorul, poetul și eseistul Damaschin Pop-Buia s-a stabilit în anul 1992 în Germania, dar a păstrat, mereu, legătura cu România în toți acești 31 de ani; dovadă sunt colaborările sale la revistele: *Convorbiri literare*, *Magister*, *Vatra*, *Neuma*, *Mișcarea literară*, *Răsunetul cultural*, *Mesagerul literar și artistic*, *Vatra veche*, *Alternanțe*, *Izvorul Someșului*,



*Cuibul visurilor* etc., dar și volumele de poezii tipărite aici: *Poezii plâng* (1997), *Mângâind ninsori la Maieru* (ediție bilingvă, versiunea în limba franceză de Florin Avram, 1999), *Cu cuvintele la plimbare* (2021) și, mai aproape de noi, o carte de eseuri intitulată *Est versus Vest, Asemănări și diferențieri* (2022). În plus, el este membru al Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud. De asemenea, precizăm că, în 2006, a tradus din germană, împreună cu Delia Cristina Balaban, volumul *Mozaic românesc* de Richard Muller-Schmitt, ediție îngrijită și prefațată de profesorul universitar Ilie Rad. În țara lui Goethe, Damaschin Pop-Buia lucrează la Arhivele Districtuale din Essenlingen, nu departe de orașul Stuttgart, și publică în germană lucrări cu caracter arhivistic, dar și multe pagini dedicate literaturii: critică literată, traduceri, eseuri, poezii.

Cartea *Drumul lui Iacob* este scrisă în buna tradiție a romanului ardelean, cu înaintașii săi canonici: Slavici, Agârbiceanu și Rebreanu, numai că, aici, acțiunea se întinde pe aproximativ 60 de ani, odată cu perioada comunistă și continuată până după evenimentele din decembrie 1989, după intrarea României în NATO și în Uniunea Europeană. Mai precis, este o cronică a familiei Popa, viețuitoare în satul Coțobreana, undeva pe valea Someșului Mare, în Țara Năsăudului, începută în anii 1960 - 1970 și continuată până în zilele noastre, odată cu izbucnirea războiului din Ucraina. Viața socială și economică din satele năsăudene ocupă un loc important în economia romanului, inflația, după 1989, crescând extrem de rapid, într-un ritm amețitor, odată cu devalorizarea leului și desființarea multor întreprinderi care aparținuseră statului. Protagonistul este Iacob, mezinul familiei, absolvent de școală profesională, cu pasiunea șahului, rummy-lui și a tenisului de masă în sânge, dar și a comerțului, un ins isteț, bineînțeles și cu vicii, cum ar fi fumatul, cu un traseu urmărit cu multă meticulozitate de autor de la naștere până la haina grea a bătrâneții. Firește, și el înoată în apele tulburi ale tranziției, lucrează ca sondor în România, în construcții în Serbia, vinde flori de mină în Ungaria, o vară muncește până la extenuare pe un șantier în Germania, însoțit de cumnatul său (adevărată probă de rezistență contra căldurii și de luptă cu fier-betoanele), așa cum au făcut mulți compatrioți împrăștiați în lumea largă, mistuiți de dor de casă, familie, soție și copii, tânjind plenar după o viață organică și echilibrată în patrie. Competențele sociale ale eroului sunt legate de poziția de lider cu judecata sprintenă și perseverența sa în a-și atinge scopul (a se vedea cum face rost de alcool dublu rafinat pentru nunta sa, cumpărarea unui microbuz, marca Mercedes, evident,

second hand, cu 5500 de mărci ori întrecerile de ping-pong și șah când i se ivește ocazia). Experiența de viață, dublată de curiozitatea și judecarea, cu discernământ, a celor pe care îi întâlnește, mulți cu mentalități pestrițe ori politicieni care „vor numai să-și umfle buzunarele proprii”, îl transformă într-un om racordat la realitate ce știe cum merg lucrurile prin lume și are ce povesti nepoților, fără a uita, însă, pretutindeni pe unde îl poartă pașii, de bunul-simț moștenit din familie. După căsătorie, în toate proiectele sale o are alături pe soția sa, „o femeie pe care te poți bizui, harnica lumii, destoinică și de nădejde, fără a pune la socoteală că era și o fată faină” zice povestitorul. Bun cunoscător al mecanismelor comerțului, Iacob are curajul să intre în lumea aceasta plină de capcane și devine „proaspăt micar”, adică „să achiziționeze animale, vite, pentru sacrificare, iar din carnea rezultată să producă mici”, pe care îi va vinde în piețele din satele someșene. Trep-tat, prins „în vârtoarea afacerii”, prosperitatea începe să înflorească, iar Iacob cel optimist și iubitor de istorie devine independent din punct de vedere financiar în pofida nemiloasei concurențe, ba ajunge bunic și străbunic. Fratele mai mare, titratul Sebastian, „filozoful familiei”, umblă după dreptate, dar n-o găsește, de aceea, nu-și ascunde năduful când i se ivește ocazia (a se vedea mituirea vameșilor unguri și români sau a conductorului), el și Tiberiu fiind, de fapt, alter-ego-urile autorului, alături de „povestașul” romanului, o performanță rar întâlnită în tagma prozatorilor, cu toate că, la urma urmei, el, autorul, intră în pielea fiecărui personaj.

Titlul romanului, *Drumul lui Iacob*, (deși, mai potrivit ar fi *Drumurile lui Iacob*, fiindcă o bună parte din viață eroul a fost mereu pe drumuri în căutarea unui loc de muncă, în general al câștigului pentru asigurarea unui trai mai bun familiei sale) a intrat de mult timp în conștiința și tradiția francezilor și nemților și se referă la călătoria pe care pelegrinul o face în Santiago de Compostela, oraș din Vestul extrem al Spaniei, în catedrala căruia s-ar afla mormântul Sfântului Iacob. „Scopul – scrie Damaschin Pop-Buia – este unul dublu (...): de reculegere, adică de a rămâne singur cu gândurile tale și a merge împreună cu ele, prelucrând tot felul de reziduuri stocate în memorie de-a lungul vremii, ori, în alte cazuri, oameni care au trecut prin experiențe triste și au nevoie de introspecție, dar nu una prin care se ignoră natura ei, ci, dimpotrivă, care o integrează, în cazul cel mai fericit, până la armonia din interiorul ființei și rezonanța regăsită în natura prin care te conduce drumul”; ei, bine, acest drum îl va parcurge, la bătrânețe, însuși personajul central al romanului ca un fel de purificare și odihnă a sufletului, dar și în semn de mulțumire Celui-de-Sus pentru ceea ce a realizat în viață.

Trebuie scos în evidență talentul de povestitor al autorului, relatarea peripețiilor lui Iacob, dialogul colorat deseori cu regionalisme ludice, specifice limbajului oral, „localisme”, cum se exprimă unul dintre personaje (Tiberiu), care fac ca romanul acesta, tonic, să fie citit cu mult interes și plăcere.

## Lui Ioan-Pavel Azap

Alexandru JURCAN

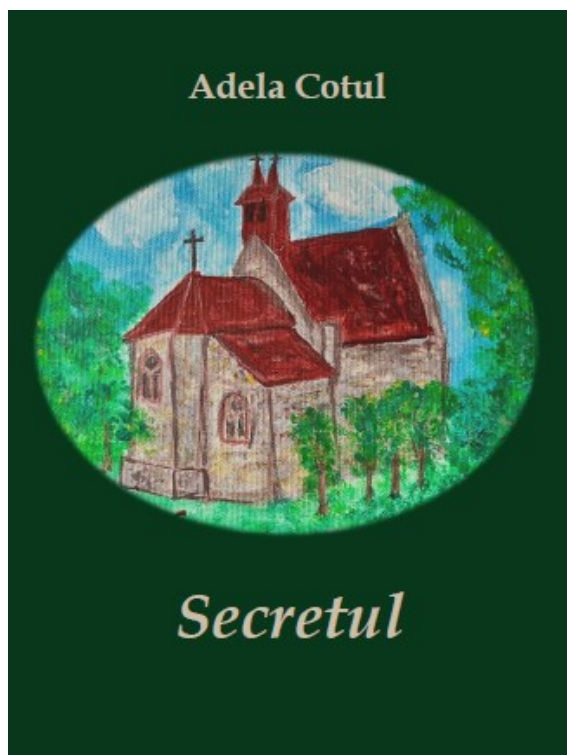


Prietene, odată cu plecarea ta, revelația morții mi s-a conturat în tușele cele mai întunecoase cu puțință, iar eminescianul „când știi că visu-acesta cu moarte se sfârșește” mi-a pecetluit toate întrebările retorice. Spune: ai decis să pleci mai repede, după ce ai scris „știi că de moarte nu pot să mă apăr?” Nu vom mai merge împreună la filme, la Tiff, după care să povestim ore în șir? Mai ții minte vântul din Viena sau vagonul de dormit ce ne ducea spre București? Dar casa Vilma de la Ciucea, unde ai scris acele proze magice? Serile cu băiatul tău Matei, de care erai atât de mândru... Poezia ta cu idila feroviară, care-ți plăcea la nebunie, iar noi o știm pe dinafară... „în zori trenul va opri într-o gară aproape pustie...” Scrii că „moartea semăna cu o fată bătrână” și că „vocea-i era răgușită de o tăcere fără adăpost”. Ce i-ai scris lui Daniel Moșoiu? Că „șteiul și-a scuturat floarea în halbele cu bere”. Zici că prietenii tăi tac în vechi fotografii. Ei nu tac, te întrebă side-rați de ce ai hotărât să pleci acolo spre „aceleași stele și aceleași umbre”, unde moartea „ținea un jurnal, cu însemnări la zi”. Doreai atât de mult să figurezi în jurnalul ei? Oricum, „fiecare om e o întrebare pusă Universului” (Eminescu), iar noi, încă aici, „simțim pe buze greu păienjeniș/dar mergem înainte” (Blaga). Tu, cu spiritul tău ludic, dezinhibat, autoironic, vezi deodată „ingeri diafani” în prag de sărbători. Vom rățăci în orașul înghețat și vom aprinde chibrituri să-ți zărim surâsul în parcul „mirosind a rășină”. Scriai: „aștept să cad în lutul sferic”. Nu, nu mai poți cădea: cărțile tale sunt aripile ce te înalță spre peren. Și ele veghează la căpătâiul nostru mereu și mereu.

# Adela Cotul – „Secretul” sau cartea venită din vechea proză a Transilvaniei Imperiale

Alin CORDOȘ

Povestiri adevărate, scrise cu nerv, cumva venite din vechea proză transilvană, cu aerul rarefiat al înălțimii prozei lui Rebreanu dar cu izuri de Ioan Pop Reteganul. Adela Cotul vine cu proză ce mizează mult pe viața reală, așa cum e ea, având o tehnică pe care doar prozatorii din vechiul Imperiu



o au: deslușirea realității cu uneltele simple ale zilnicului-zilnic, ale întâmplărilor banale sau prin experiențe unice îmbrăcate în regionalisme doar de noi înțelese cu adevărat. Adela Cotul știe să acopeze bine derizoriul prin prospețimea unui text bine lucrat și care mi-a plăcut mult de tot. Adela Cotul e profesoară de matematică, dar prozele ei nu sunt ecuații complexe, nu avem nici sinusuri, nici cosinusuri, avem o proză a cărei simplitate te fascinează: vechiul și noul sat, ruralul ca stare și mentalitate.

## Arhitectura „Ecuatorului” Rural

Deși povestirile nu sunt ecuații complexe, există o **precizie geometrică** în modul în care Adela Cotul își construiește acțiunea. Ca profesor de matematică, ea pare să aplice principii

„drumului celui mai scurt” între emoție și cititor. Nu se pierde în floricele stilistice inutile; textul are o osatură solidă, unde fiecare regionalism sau arhaism funcționează ca un vector care dă direcție și profunzime spațiului transilvan descris.

La fel ca în *Ion* sau în nuvelele de tinerețe ale lui Rebreanu, în *Accidentul* nu simțim neapărat vocea unui narator care judecă, ci vedem viața desfășurându-se cu o forță telurică, aproape implacabilă. De asemenea, regionalismele nu sunt folosite ca decor de muzeu, ci ca organisme vii. Ele dau acel „iz” de care spuneam, transformând lectura într-o experiență senzorială (auzi scârțâitul porții, simți aerul tare al dealurilor).

## „Zilnicul-zilnic” ca ritual

Ceea ce aduce nou Adela Cotul este transformarea banalului în **eveniment existențial**. Într-o lume literară obsedată de autoficțiune urbană și traume post-moderne, ea revine la „izvor”.

**Satul ca stare de spirit:** Nu e un sat idilic, ci unul real, cu asprimea și momentele lui de grație.

**Timpul:** Există o curgere a timpului în proza ei care refuză graba. Personajele ei au timp să trăiască „întâmplările banale”, oferindu-le greutate. Este fascinant cum un debut (sau o prezentă mai recentă) reușește să recupereze o tradiție a Ardealului fără să sune desuet, ci extrem de proaspăt.

În carte, există o anumită rigoare, o „disciplină a privirii” pe care o au scriitorii din spațiul transilvănean de dinainte de 1918. Este o literatură care nu se grăbește, care are răbdare cu detaliul material (obiecte, haine, unelte) pentru a ajunge la cel spiritual. Aici intervine formarea ei de matematician. Adela Cotul „măsoară” realitatea cu precizia unui topograf, dar o descrie cu sensibilitatea unui cronicar, evitând sentimentalismul ieftin.

Este remarcabil cum Adela Cotul reușește să evite capcana „pastisei”. Ea nu îl imită pe Agârbiceanu, ci locuiește în aceeași stare de spirit. Proza ei pare să spună că, deși s-au schimbat tehnologiile, „nervul” omului de la sat și tensiunea dintre vechi și nou au rămas neschimbate.

# Poeta Lucia Virginia Pop calcă pe urmele îngerilor ei

Gelu DRAGOȘ

Volumul de poezii „Pe urmele îngerilor mei” de Lucia Virginia Pop, editura „Casa Cărilor” Baia Mare, editor, redactor de carte și ilustrație copertă Flaviu Claudiu Mihali, ilustrații grafice interior maestrul Vasile Jurje din Cicîrlău, se înscrie în registrul liricii confesive contemporane, dominată de sensibilitate, introspecție și o profundă meditație asupra timpului, iubirii și memoriei afective. Poezia Luciei Virginia Pop se construiește ca un spațiu interior al trăirilor autentice, în care trecutul și prezentul dialoghează permanent, iar emoția devine principala forță expresivă.

Titlul volumului, „Pe urmele îngerilor mei”, sugerează o dimensiune spirituală discretă, dar constantă. Îngerii pot fi interpretați ca simboluri ale protecției, ale memoriei sau ale idealului interior care călăuzește destinul poetic. Astfel, întregul volum capătă valoarea unui parcurs inițiativ prin emoție și reflecție.

Poeta deschide volumul cu o poezie emoționantă „Îmi pleacă toamna”, iar poeta se simte asemeni acestui anotimp, după o dezamăgire în dragoste: „Și-mi pleacă toamna-n fiecare clipă/ Și eu rămân pustie fără frunze/ Și-au înghețat izvoarele cu lacrimi/ Și șoaptele se sting încet pe buze// Tu ai plecat la braț cu frigul toamnei/ Și încă te aud prin glasul ploii/ Mă risipesc ca frunza care moare/ Și plâng cu doruri când se-arată zorii”.

Criticul literar dr. Doina Guriță, în „Prolog”, subliniază faptul că Lucia Virginia Pop este „o voce distinctă și profundă în peisajul poeziei românești contemporane, cunoscută pentru sensibilitatea versurilor sale și profunzimea temelor abordate. Lucia și-a dedicat o parte din viață explorării lumii interioare și exterioare prin poezie, folosindu-și experiențele și emoțiile pentru a crea o artă a cuvântului plină de introspecție și lumină”, remarcând sensibilitatea și profunzimea versurilor sale. Această observație este susținută de tematica dominantă a volumului, în care se regăsesc iubirea, dorul, nostalgia, trecerea timpului și fragilitatea existenței umane. Poezii precum „Îmi pleacă toamna”, „Mi-ești toamna viselor” sau

„Parfum de primăvară” evidențiază simbolistica anotimpurilor, transformate în repere afective ale devenirii interioare.

O altă poezie dragă mie, care poate fi considerată „Ars Poetica”, cea numită simplu „Poezia”, prezintă relația dintre creator și creație. Imaginarul poetic este complet: vizual („pe aripi de poezie zboară visele” ori „voi scrie pe cerul vieții mele”); auditiv („dansează pe portativul vieții”); afectiv („nectarul iubirii” ori „sufletul meu îndrăgostit”). Poemul este construit pe metafore simbolice ample, în care aripile simbolizează libertatea spirituală, cerul reprezintă idealul existențial, cântecul – armonia sufletului, iar visul – esența trăirii. Ultimele versuri sunt memorabile prin tonul confesiv și sincer al autoarei: „Voi lua cu mine poezia și cântecul/ care niciodată nu plâng”.

Editorul și poetul Flaviu Claudiu Mihali observă că: „Versul catifelat al poetei Lucia Virginia Pop răsună ca o melodie care ne poartă printre amintiri, de la răsărituri prin flori de lumini la apusuri în culori sângerânde valsând, de la plaja mângâiată cu ciudă de valurile mării la pădurea care geme desfrunzirea, decoruri diferite pentru același etern spectacol – viața, în diferitele ei ipostaze – anotimpuri. (...) Poeziile sunt dominate de un freamăt teluric ce contribuie la senzația copleșitoare de trecere implacabilă a timpului. Putem intui cine va călca pe urmele noastre?” Consider că această dimensiune este vizibilă mai ales în creații precum „Vreau timpul să-l opresc”, „E prea târzie clipa” sau „Doar tâmpale albe”, unde eul liric exprimă conștiința efemerității și dorința de a conserva clipele esențiale ale vieții. Timpul devine astfel un adversar tăcut, dar și un martor al transformărilor sufletești.

Tema iubirii ocupă un loc central în volumul „Pe urmele îngerilor mei”, fiind ilustrată în poezii precum „Atâta iubire”, „Te iubeam mereu”, „Cât te-am iubit” sau „La poarta inimii”. Iubirea apare ca experiență totală, uneori luminoasă, alteori dureroasă, dar întotdeauna definitivă pentru identitatea eului



poetic. Ea este evocată cu sinceritate și delicatețe, într-un limbaj accesibil, dar încărcat de emoție autentică.

Un alt element definitoriu al volumului îl reprezintă nostalgia și dialogul cu trecutul. Poezii precum „*Ultima scrisoare*”, „*Amprente*” sau „*Tăceri*” sugerează nevoia de recuperare a memoriei afective, dar și acceptarea inevitabilei estompări a amintirilor. În acest sens, lirica autoarei devine o formă de salvare prin cuvânt, o încercare de a fixa emoțiile în timp. De asemenea, poezia este privită ca spațiu al confesiunii și al identității creatoare, aspect evident în textul „*Prin versul meu*” sau în poezia „*Poezia*”, unde actul scrierii capătă valoare terapeutică și spirituală. Versul devine locul întâlnirii dintre suflet și lume, dintre trăire și expresie.

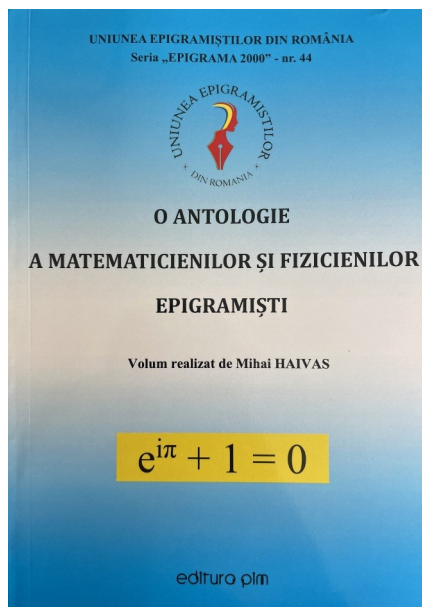
Volumul „*Pe urmele îngerilor mei*” se încheie cu poezia „*Mă vei găsi mereu*”, o poezie de dragoste construită pe metafora prezenței spirituale permanente a Eu-lui liric, care rămâne aproape de ființa iubită indiferent de timp, distanță, anotimp sau stare sufletească. Adverbul „*mereu*” din titlul poeziei sugerează durată nelimitată a sentimentului autoarei, iar structurarea în trei strofe cu gândul la prezența eului liric în natură (strofa I); apropierea afectivă prin ploaie, lumină, noapte (strofa a II-a); și protecția iubirii în vis și inimă (strofa a III-a). Mesajul poeziei e clar: dragostea adevărată nu dispare, nu depinde de distanță și te însoțește mereu: „*Mă vei găsi mereu în lacrimi de ninsoare/ Când fulgii te sărută și se topesc de dor,/ Când sufletu-mi îngheață pe prispa așteptării/ Și-n primăveri ploioase când mă așez pe-un nor.// Cu picături de ploaie și-oi mângâia obrazii,/ Să simți că-ți sunt aproape când norii se adună,/ Voi fi mereu lumina vie din lacrimă de apă/ Când umbra nopții tale cu cerul se-ncunună.// Când obosit adormi la sânul nopții,/ Eu te cuprind cu brațele iubirii mele/ Și mă ascund timid sub haina vieții tale,/ Ca să-ți pătrund în vise cu licăriri de stele*”.

În concluzie, volumul „*Pe urmele îngerilor mei*” se remarcă prin sinceritatea trăirii, muzicalitatea versului și profunzimea tematică. Poezia Luciei Virginia Pop impresionează prin delicatețea confesiunii și prin modul în care transformă experiențele personale în expresii lirice universale. Este o lirică a sufletului sensibil, a memoriei și a timpului interior, care invită cititorul la reflecție și emoție autentică. Felicitări!

# O antologie a matematicienilor și fizicienilor epigramiști

Icu CRĂCIUN

Scriitorul Mihai Haivas este născut în 1941 în comuna Cristinești, județul Botoșani. Este absolvent al Facultății de Matematică-Mecanică a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. În 1970 a devenit cercetător științific la Institutul de Cercetări



Economice „Gheorghe Zane” al Academiei Române, Filiala Iași, ca specialist în matematică economică, teoria deciziilor fuzzy, cercetare operațională, modele economico-sociale. A publicat, fie singur, fie în colaborare, manuale și culegeri de matematică pentru învățământul liceal. A avut și are preocupări literare, cu precădere cele de epigramă, de aceea și-a pus semnătura, până în prezent, pe 12 volume de interes literar, majoritatea premiate la diverse concursuri legate de această specie.

Anul acesta, Mihai Haivas a publicat la prestigioasa editură PIM, din Iași, volumul *O antologie a matematicienilor și fizicienilor epigramiști* (prefătat de George Corbu, președintele Uniunii Epigramiștilor din România), care cuprinde epigrame scrise de 24 de matematicieni și fizicieni din întreaga țară, fiecare cu un scurt C.V. și cel puțin 30 sau 31 de epigrame; ca o noutate, autorul antologiei precizează „care din cele cinci ritmuri clasice sunt utilizate în versificarea catrenelor respective”. În prefața intitulată „*Matematica înainte de toate!*”, George Corbu nu uită să amintească și numele unor matematicieni care au avut har literar: Lewis Carroll cu a sa „*Alice în Țara Minunilor*” (1864), Ion Barbu cu volumul de poezii „*Joc secund*” (1930), academicianul Gheorghe Păun, fizicianul Basarab Nicolescu, dar și despre profesorul emerit Ion Grigore, cel care l-a determinat pe Nichita Stănescu să îndrăgească matematica. M-a bucurat faptul că din județul Bistrița-Năsăud sunt cuprinși Adela Cotul și Grigore Cotul, adevărați profesioniști în domeniul matematicii și epigramei, dar și cu vocații literare de necontestat, citați de multe ori de prefător; iat-o pe Adela Cotul cu definițiile dascălului în procesul de învățare desfășurat în școală:

„Sunt mulți care-s tobă de carte –  
Nu știu ce părere aveți –  
Dar dascăl nu-i cel ce o-mparte,  
E cel ce te învață să-nveți.”

\*

„A fi dascăl – cine știe,  
Sigur îmi va da dreptate –  
Nu e-atât o meserie,  
Cât un rang, o demnitate!”  
\*

Dascălul, pășind în școală,  
Urmărește-un scop anume:  
Vrea să umple-o țeastă goală  
Și-apoi s-o trimită-n lume!”  
\*

Și un catren hâtru referitor la un cuplu de matematicieni:

Matematica, se pare,  
O învață fiecare:  
El prin cercuri vicioase,  
Ea-n triunghiuri amoroase.”

Nici Grigore Cotul nu se lasă mai prejos:

„Dacă ne-am mai ciondănit,  
Din motive... nu spun care,  
Totdeauna am găsit  
O formulă... de-mpăcare!”  
\*

Sensul vieții nu-l dezleg,  
Astăzi plâng și mâine zburd;  
Ca să pot s-o înțeleg,  
Am redus-o... la absurd!”

Și citatele ar putea continua...

Dintre temele abordate de către toți epigramaștii din această antologie, firește, nu lipsesc: prostia, sănătatea, femeia (îndeosebi soacra), pandemia, politica, poezii și poezia, realitatea internațională, aspectele edilitare, erotice etc., cu poante care de care mai reușite. Iată o „Rutieră” parlamentară a lui Mihai Haivas:

„Ca măsură salvatoare –  
Pentru-a circula mai bine –  
Se vor pune semafoare  
La răspântii... de doctrine.”

Ori „Necazul unui soț” al lui Constantin Bidulescu, cu adevărul său amar:

„Nu e singurul la mamă,  
Are frați, cam de o seamă,  
Dar mai are o năpastă,  
Singur nu-i... nici la nevastă!”

Amintesc faptul că antologia aceasta se adaugă celor dedicate altor profesii: actori epigramaști (culegerea „Actorul și epigrama” de George Drăghescu, 2013), juriști epigramaști („Juriștii și epigrama” de Elis Râpeanu, 2013), ingineri epigramaști („Ce-mi șoptește mie muza. Ingineri și tehnicieni români epigramaști” de Valerian Lică, 1998; „Ingineri în familia epigramaștilor” de Elis Râpeanu, 2001; „Ingineri epigramaști” de Nelu Vasile și Viorel Martin, 2012; „Un inginer în lumea epigramei”, antologie de Viorel Martin, 2018; „Antologie literară. Proză, poezie și epigramă. Seria „scriitori ingineri”, de Viorel Martin, 2025); medici epigramaști („Dicționarul medicilor epigramaști” de Elis Râpeanu, 2006); militari epigramaști („Dicționar selectiv de militari epigramaști și... epigramaști militari” și „Când pleca odată la război un om” de Grigore M. Dobreanu, 2010).

## Un nou popas cultural la „Izvorul Someșului”

Angela SIMIONCA

Revista „Izvorul Someșului”, nr. 19, martie 2026, editată de Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului” din Șanț (Bistrița-Năsăud), confirmă profilul unei publicații culturale mature, care îmbină literatura contemporană, reflecția critică, memorialistica și evocarea



identității locale. Analizând cuprinsul, observăm o structură amplă și bine echilibrată, ce cuprinde atât creații literare (poezie, proză, epigramă), cât și studii, eseuri culturale și articole de istorie sau memorialistică. Această diversitate este caracteristică revistei încă de la începuturile sale, când și-a propus să devină un spațiu de promovare a valorilor literare și culturale ale zonei Someșului și ale colaboratorilor din țară.

Revista debutează cu texte semnate de **Irina Petraș, Constantin Cubleşan Alexandru Jurcan și Melania Cuc**, autori cunoscuți în spațiul literar românesc, oferind o zonă tematică variată, marcând astfel o orientare spre literatura de idei și introspecție, dar și spre evocarea unor experiențe personale sau simbolice.

Autoarea **Irina Petraș**, în „Rătăcirii/Călătorii”, propune o fascinantă explorare a rătăcirii ca formă a cunoașterii, unde călătoria reală și cea onirică devin pretexte pentru o reflecție

asupra locuirii lumii și asupra felului în care memoria reconstruiește permanent ideea de „acasă”.

În proza „La terasa «Liliacul»”, **Constantin Cubleșan** reconstruiește cu rafinată nostalgie atmosfera unui oraș transilvănean din primii ani postbelici, surprinzând, prin portretul memorabil al avocatului Vasile Mantaroșie și prin ritualul său discret de duminică, tensiunea dintre eleganța aristocratică a unei lumi dispărute și presiunile ideologice ale epocii comuniste, într-o poveste în care misterul lecturii, drama unei iubiri destrămate și revelația finală a credinței ascunse se împletesc într-o meditație subtilă asupra demnității interioare și a destinului individual într-un timp ostil valorilor spirituale

**Alexandru Jurcan**, în schița „Dintele”, îmbină ironia amară, introspecția și elementele de fantastic grotesc pentru a construi un tablou al singurătății urbane din preajma sărbătorilor, în care banalul cotidian – un dinte care se elatină, o plimbare cu câinele, amintirile despre familie sau întâlnirea neașteptată cu fosta soție – se transformă treptat într-o reflecție despre deziluzie, fragilitatea memoriei și violența ascunsă a lumii contemporane, culminând cu un final surprinzător, aproape alegoric, în care simbolul dintelui capătă dimensiunea unei reacții instinctive de apărare împotriva brutalității umane.

În evocarea confesivă „Mireasă pentru Iisus”, **Melania Cuc** construiește un text de intensă vibrație memorialistică și spirituală, în care amintirile unei copilării rurale, marcate de duritate, ritualuri arhaice și întrebări existențiale, se împletesc cu portretul tulburător al unei călugărițe care și-a consacrat întreaga viață lui Hristos, transformând credința, suferința și moartea într-o experiență mistică, sugerată simbolic prin imaginea unirii finale dintre „mireasa” pământescă și Mirele divin.

**Radu-Illarion Munteanu**, în textul „Conceptul de Ioană. *Unor Ioane*”, construiește cu ironie erudită și imaginație ludică o tipologie feminină aparte, transformând numele Ioana într-un veritabil „concept” narativ – un arhetip al inteligenței, al energiei și al imprevizibilului –, ilustrat printr-o suită de personaje feminine puternice și contrastante, care, între real, parodie și fantastic, demonstrează că identitatea individuală poate deveni, în literatură, o fascinantă categorie simbolică.

În „Capitolul 10” din romanul în curs de apariție „Octombrie”, **Icu Crăciun** realizează un portret psihologic dramatic al unui bărbat zdrobit de respingerea iubitei și de acumulările unei vieți apăsate de singurătate, urmărind cu intensitate analitică degradarea lentă a conștiinței sale – de la suferința sentimentală și nostalgia amintirilor până la prăbușirea psihică și stingerea finală –, într-o meditație tulburătoare despre fragilitatea ființei umane în fața abandonului și a timpului necruțător.

În textul „Popas” de **Luminița Rusu**, autoarea surprinde cu delicatețe și sensibilitate legătura profundă dintre generații, împletind amintirea inocenței copilăriei și efemeritatea vieții cu experiența

dureroasă a îmbătrânirii, într-un portret emoționant al trecerii timpului, al acceptării destinului și al comunicării prin gesturi simple, cuvinte și scris, ca un refugiu al sufletului. Tot Luminița Rusu, în „Adolescentul poet”, creionează destinul adolescentului poet, pentru care iubirea, suferința și singurătatea devin surse ale creației, iar scrisul apare ca un refugiu și un mod profund de a comunica cu lumea.

Aceste contribuții sugerează o dimensiune filosofică sau memorialistică, unde literatura devine instrument de reflecție asupra identității, destinului și evoluției spirituale.

În același registru se înscriu și texte precum: „În căutarea lacului albastru” (**Viorel Dădulescu**), „Numai popă să nu fii” (**Florentina Loredana Dalian**), „În parc” (**Damaschin Pop-Buia**), „Dimineața pe munte”, „Cumpăr gânduri”, „Mai sărac cu trei sentimente” (**Marian Danci**). Ele aduc un element narativ și evocator, apropiat de proza scurtă sau reportajul literar.

Autorul **Petru-Ioan Gârda** contribuie cu trei texte la acest număr al revistei: „O zi președinte” – Textul satirizează superficialitatea și lipsa de responsabilitate a unui lider, evidențiind contrastul dintre imaginea publică și realitatea unei conduite egoiste și indiferente; „Scurtu” – Povestirea ilustrează, într-o manieră ironică și crudă, consecințele naivității și ale dorințelor necontrolate, care îl conduc pe personaj la un final tragic; „Bani albi pentru zile negre” – Textul evidențiază pericolul credulității și al încrederii oarbe în promisiuni false, demonstrând cum lăcomia și lipsa de discernământ pot duce la pierderi dureroase.

Textul autoarei **Adela Cotul**, „Din nou la școală” surprinde, într-o manieră realistă și emoționantă, confruntarea unui profesor vârstnic cu schimbările din sistemul educațional și cu provocările incluziunii elevilor cu nevoi speciale, evidențiind atât devotamentul său, cât și dificultățile adaptării la noua realitate școlară.

**Alexandru Dărăban**, în textele „Un tandem de neatins”, „Faptă diversionistă”, „Furtună de zăpadă”, „Spiritele necurate”, „Sudura strategică”, „Numai încetucu”, „Să nu te lovești”, conturează, prin umor, ironie și accente satirice, o imagine critică a societății românești din trecut și prezent, evidențiind abuzul de putere, corupția, naivitatea, absurditatea birocratică și slăbiciunile umane, dar și înțelepciunea populară, fiecare povestire ilustrând, într-o manieră sugestivă, contrastele dintre aparență și realitate și consecințele comportamentelor individuale într-un context social mai larg.

„Raiul” și „Iadul” autorului **Dan Norea** propun o viziune originală, ironică și filosofică asupra vieții de după moarte, în care paradisul și infernul nu sunt spații absolute de fericire sau suferință, ci etape complementare ale unui proces de conștientizare și purificare, sugerând că sensul existenței umane este legat de consecințele faptelor asupra celorlalți și de necesitatea echilibrului dintre bine și rău pentru a înțelege adevărata valoare a experienței.

Povestirea „Crăiasa cerului”, de **Lucian Claudiu Grapini**, urmărește evoluția unei tinere acvile de munte, de la pui neajutorat și dependent de părinți, la prădător independent și stăpân al cerului. La început, acvila și fratele ei sunt hrăniți și protejați de părinți, învățând treptat să zboare și să vâneze. După despărțirea de părinți, ea trebuie să înfrunte singură foamea și pericolele naturii. Prin încercări succesive – vânatoare, confruntări cu corbi și un vulpoi, dar și evitarea unui lup – acvila își dezvoltă abilitățile, dobândind experiență și încredere. În final, ea reușește să se hrănească singură, să evite pericolele și să-și stăpânească teritoriul aerian. Ultimele scene o arată zburând liber, vânând cu succes și întâlnindu-și fratele, simbol al maturizării și al independenței. Textul este o alegorie a maturizării, a autonomiei și a forței dobândite prin experiență și perseverență, ilustrată prin viața sălbatică a acvilei.

Povestirea lui **Dragoș Hârjoabă** urmărește viața unei arme bătrâne, semiautomata lui Shull, care a stat mulți ani nefolosită. Arma este personificată, având „suflet” și amintiri despre vânatoare, despre stăpânul ei și tradițiile vechi. Când este scoasă din dulap și tratată cu respect, își povestește istoria și experiențele, arătând legătura profundă dintre obiect, om și comunitate. Povestea „Sufletul bătrânului Shull” subliniază legătura om-natură-tradiție, curajul, respectul pentru ritual și ideea că faptele secrete și dedicate au puterea de a restabili ordinea, evidențiază timpul care trece, schimbarea lumii și importanța răbdării și a respectului, arătând că chiar și obiectele pot păstra memorie și înțelepciune. Tradiția, experiența și respectul fac ca lucrurile vechi să aibă „suflet” și să transmită povești celor care știu să le asculte.

În „Lelea Floare așteptând”, de **Valer Pop**, bătrâna văduvă Floarea își petrece zilele torcând lâna, cu dorul nespus pentru fiul care i s-a făcut străin și pentru liniștea vieții sale trecute.

În „Mirele erou”, de **Leon-Iosif Grapini**, bărbatul se vede prins într-un ceremonial tradițional în care boul său devine vedeta sărbătorii de Rusalii, iar el, deși se simte neîndemânic, asistă la transformarea animalului într-un simbol al comunității și al tradiției.

Poezia este nucleul liric al revistei. Numeroși autori contribuie cu texte lirice, printre care: Ioan Pinteș; Dumitru Cerna; Menuș Maximilian; Mariana Bojan; Elena M. Cîmpan; Radu-Ilarion Munteanu; Valer Pop; Melania Cuc; Lucian Perța; Ana Herța; Romulus Moldovan; Liviu Ioan Mureșan; Laura C. Munteanu; Mircea Daroși; Cristina Horotan; Luca Cipolla; Aurel Domide-Șanțanu; Grigore Cotul; Daria Grapini; Silviu Petrică Grapini.

Această densitate de poezie sugerează faptul că revista funcționează și ca spațiu de afirmare lirică pentru autori consacrați sau emergenți. Tematic, poezia prezentă în revistă pare să acopere: reflecția asupra timpului, raportul cu natura, experiența existențială, identitatea culturală și spirituală. În plus, apar și epigrame, semn că revista păstrează tradiția umorului literar românesc.

Un alt segment important îl constituie textele critice sau analitice, iar astfel revista devine și spațiu de reflecție critică asupra literaturii contemporane și a fenomenului cultural regional, intrând în zona debaterii culturale.

**Olimpiu Nușfelean** ne demonstrează că „Polisemia și actualitatea” se află într-o relație de interdependență: opera literară, prin caracterul său deschis, își multiplică sensurile în timp și spațiu, valorificând atât dimensiunea diacronică, cât și pe cea sincronă, iar contactul cu cititorii actuali permite nu doar descoperirea și confirmarea sensurilor multiple, ci și consolidarea comunicabilității, transformarea lecturii într-un timp al trăirii și afirmarea relevanței reale a operei, astfel încât literatura devine un spațiu viu de reinterpretare, de colaborare cu realitatea și de însușire continuă a sensului.

**Constantin Cubleşan** în textul „Amintiri despre prieteni năsăudeni și bistrițeni” evocă, într-o manieră memorialistică, începuturile carierei autorului la Radio Cluj și prietenii sale din mediul cultural clujean, evidențind atmosfera artistică a vremii și legăturile strânse cu oameni pasionați de literatură și fotografie, care i-au influențat parcursul personal și profesional.

Textul „Decembrie” de **Iacob Naroș** surprinde o perioadă de retragere și reflecție personală, în care autorul îmbină bilanțul interior cu rutina cotidiană și refugiul în lectură și scris, evidențind nevoia de sens, comunicare și echilibru spre final de an.

„Vorfreude” de **Damaschin Pop-Buia** reflectă asupra sensului profund al bucuriei anticipative, evidențind frumusețea trăirii așteptării ca experiență în sine, mai intensă și mai durabilă decât momentul împlinirii propriu-zise.

„Timpul omului și timpul istoric” de **Melania Cuc** surprinde contrastul dintre ritmul firesc, cosmic al vieții tradiționale și accelerarea amețitoare a timpului în epoca modernă, evidențind transformările profunde ale omului sub presiunea tehnologiei și a schimbărilor istorice. În „Poezia ca exercițiu de echilibru”, **Melania Cuc** evidențiază lirica lui Adrian Talabă ca pe o formă de refugiu și armonizare interioară, în care poezia devine un spațiu al liniștii, al contemplației și al vindecării spirituale.

„Odiseea unui cântec: Imnul *Deșteaptă-te, române*” de **Cristian Ovidiu Dinică** urmărește evoluția melodiei și a versurilor imnului național *Deșteaptă-te, române!*, evidențind rădăcinile sale folclorice și rolul esențial în afirmarea conștiinței și unității naționale în momentele istorice decisive.

Textul „Celan și timpul ca înstrăinare”, de **Alexandru Jurcan**, explorează drama existențială a poetului Paul Celan, evidențind relația tensionată dintre creație, memorie și traumă, în care timpul devine o formă de alienare profundă marcată de istorie și suferință personală.

„O antologie cu valoare de document” de **Leon-Iosif Grapini** subliniază valoarea culturală și memorialistică a volumului „Povești de Crăciun.

Colind din inima Bistriței”, evidențiind modul în care evocările reunite transformă Crăciunul într-un spațiu al identității, al tradițiilor vii și al continuității spirituale, constituindu-se, totodată, într-un veritabil document al sensibilității colective.

„Radu Cosașu – Supraviețuiri”, de **Radu Ilarion Munteanu**, evidențiază că seria de nuvele a lui Radu Cosașu reprezintă o autodefinire literară printr-o confesiune ironică și lucidă, în care elementele autobiografice se împletesc cu analiza istorică, geografia sentimentală și umorul inconfundabil, oferind cititorului o experiență de lectură profundă, introspectivă și regeneratoare, adaptată, totodată, noilor generații.

Articolul „Și dicționarele greșesc...”, autor **Alexandru Dărăban**, demonstrează, prin consultarea minuțioasă a registrelor parohiale și a actelor civile, că afirmațiile privind originea de „țărani de etnie romă” a familiei scriitorilor Ion și Vasile Al-George sunt eronate, evidențiind necesitatea verificării riguroase a surselor înainte de a fi consemnate în dicționare sau lucrări de referință.

**Georgică Manole** evidențiază talentul lui Costel Pătrășcan de a folosi dialogul ca generator de poante, combinând subtil umorul ludic cu satira socială și armonizând mesajul vizual și lingvistic pentru a educa, a distra și a comenta critic realitatea socială și politică.

Articolul lui **Icu Crăciun**, „Teatrul lui Ștefan Augustin Doinaș”, ne relatează despre „Brutus și fiii săi”, unica piesă de teatru a lui Ștefan Augustin Doinaș, subliniind modul în care autorul combină tragedia istorică a Romei antice cu reflecții morale și politice, construind personaje complexe, discursuri aforistice și un mediator ca Petronius, care implică spectatorul în analiza libertății, responsabilității și consecințelor deciziilor individuale și colective.

Un alt filon al revistei este cel al portretelor culturale și al evocărilor de personalități. De exemplu: „Vocația de prozator a lui Lucian Claudiu Grapini”, de **Icu Crăciun**, evidențiază maturizarea artistică a prozatorului Lucian Claudiu Grapini, subliniind forța imaginativă și originalitatea cu care acesta îmbină realismul lumii rurale și al naturii montane cu elemente simbolice și fantastice, construind o proză în care relația dintre om și animal devine expresia unei reflecții profunde asupra supraviețuirii, moralității și memoriei afective; „Confesiune la marginea veșniciei” de **Mircea Daroși** relevă măiestria narativă a lui Icu Crăciun în construirea romanului biografic „Când vor înflori mălinii”, în care confesiunea postumă a lui Emil Boșca-Mălin, fost deținut politic și gazetar, se transformă într-o frescă de înaltă ținută literară, îmbinând autenticitatea documentară cu introspecția profund umană, evocând trecutul unei comunități transilvănene, frumusețea naturii, obiceiurile și traumele istorice, dar și lupta personală pentru demnitate, supraviețuire și vindecare spirituală, astfel încât cititorul se simte martor și părtaș la o viață marcată de perseverență, curaj și noblețe sufletească; „Să ținem la

cărți” de **Valer Pop** subliniază, cu profundă convingere și rafinament stilistic, că lectura este o forță vitală și un act sacru al omului, prin care se consolidează sufletul și inteligența, se cultivă valori morale și civice, se păstrează și transmite patrimoniul cultural, iar cărțile devin parteneri de neînlocuit în formarea personalității, în educație și în evoluția spirituală, fiind astfel indispensabile pentru întreaga societate și pentru fiecare individ care își prețuiește propria înțelepciune și demnitate.

Aceste texte contribuie la construirea unei memorii culturale locale, evidențiind rolul scriitorilor, profesorilor sau intelectualilor din comunitate.

În a doua jumătate a revistei apar numeroase texte de proză: **Veronica Georgiana Hodoroga** – „Dl Goe din telefon”; **Anastasia Victoria Pătrășcan** – proză și haiku; **Florin Pătrășcan** – „O zi în școala de mâine”; **Octavian Florin Boanchiș** – „În căutarea primăverii”; **Dragoș Grapini** – „Viața unui câine”. Această secțiune arată interesul revistei pentru literatura narativă contemporană, inclusiv pentru texte experimentale sau inspirate din realitatea cotidiană.

**Dan Filipoi**, prin cinci *Povestiri adevărate*, îl prezintă pe cititor într-un sat transilvănean, unde viața cotidiană, obiceiurile și relațiile dintre oameni și animale se împletesc cu umor și peripeții. În „Hoția de la vâltoare”, Mărioara descoperă că cergile dispărute au fost furate de refugiați, nu de sâraca Buha, ilustrând nedreptățile și ingeniozitatea oamenilor. „Ionuc cu rudița în căput” și „Cititorul din căruță” surprind aventurile comice ale unor săteni și ale cailor sau iepelilor nărăvașe, în drum spre Rodna. „Vânzarea pe așteptare” arată cum Iosif încearcă să recupereze un porc vândut pe datorie, prin situații ridicole, iar „Bocet la mormânt” ilustrează umorul și spiritul critic al Xeniei, care își plânge soțul respectând adevărul vieții lor. Toate textele transmit un portret viu al satului, cu personaje autentice, tradiții rurale și haz popular.

În spiritul revistei, nu lipsesc articolele cu caracter istoric sau documentar: **Liviu Păiuș** – „Tătarii în Valea Rebrei”, „Năvălirea tătarilor la Rodna”, „Leșul”, „Măgura lui Ștefan”; **Ioan Seni** – „Ziua Unirii Principatelor la Năsăud și Sângeorz-Băi”; **Valer Pop** – „Din amintirile unui diplomat”; **Alexandru Dărăban** – „Năsăud sau Bistrița?”. Aceste texte evidențiază rolul revistei în conservarea memoriei istorice și identitare a zonei Someșului.

Biodiversitatea zonei montane, frumusețea peisajelor și comportamentele păsărilor, relația om-natură, ne sunt prezentate în două texte bine documentate, oferind atât o experiență emoțională, cât și cunoștințe biologice precise: „La Peștera Anieșul Mic”, autor **Toader-Dorel Bazga** – textul descrie o explorare iernatică în pădurile montane, unde autorul observă animale sălbatice precum mistreți și ciute. Peisajul este redat detaliat, cu lumina soarelui, zăpadă, mușchi și hogașe, iar atenția se concentrează pe interacțiunea atentă cu natura. Punctul culminant este descoperirea Peșterii Anieșul Mic și surprinderea

unei păsări (ieruncă) în razele apusului, evocând frumusețea sălbatică și liniștea pădurii, precum și legătura omului cu natura. „Păsările din arealul comunei Șanț – Mierla de apă și brumărițele”, autor **Lucian Claudiu Grapini** – articolul este un ghid de observație a păsărilor locale. Sunt prezentate mierla de apă și două tipuri de brumărițe (de pădure și de stâncă), cu detalii despre taxonomie, distribuție, habitat, dimensiuni, comportament și reproducere. Mierla de apă trăiește aproape exclusiv lângă râuri montane și este adaptată la scufundare pentru hrănire. Brumărițele sunt specii europene, sedentară sau migratoare, cu preferințe pentru păduri și zone alpine, având comportamente de reproducere poligame. Textul combină informații științifice cu sfaturi practice de observare.

Numărul se încheie într-o notă mai relaxată, cu: epigrame, pagini de divertisment, o secțiune vizuală („Comuna Șanț în imagini”).

Revista „Izvorul Someșului”, nr. 19 (martie 2026) indică o publicație culturală solidă, cu o identitate clară și cu o structură editorială diversificată, reușind să îmbine: creația literară (poezie și proză), critica și eseu cultural, evocarea personalităților, cercetarea istoriei locale, elemente de divertisment cultural. Prin această combinație, publicația devine **un adevărat document al vieții culturale din zona Someșului și din spațiul literar românesc contemporan.**

Cinci ani de continuitate editorială înseamnă nu doar timp, ci și dăruire, consecvență și credință în literatură. Prin antologia aniversară, „Izvorul Someșului” aduce împreună 66 de scriitori și oferă o sinteză relevantă a sensibilităților și direcțiilor literare contemporane. Este, în egală măsură, o invitație la lectură și la redescoperirea valorilor autentice. Urări cordiale de dezvoltare continuă și recunoaștere academică durabilă!

## „Cuiul lui Pepelea – 2025”

Florin ROTARU

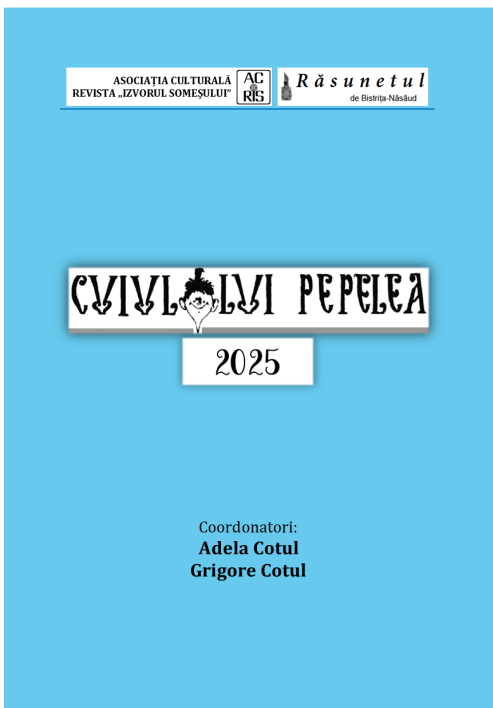
Seria nouă a suplimentului bilunar al cotidianului „Răsunetul” de Bistrița-Năsăud (director Menuț Maximilian), „Cuiul lui Pepelea”, a intrat deja în al treilea an de apariție. Prin grija colectivului de redacție format din inimoșii Adela și Grigore Cotul, împreună cu artistul caricaturist Costel Pătrășcan, epigrama contemporană românească de calitate și-a găsit astfel încă o tribună de la care se poate exprima, spre încântarea cititorilor care apreciază acest gen literar.

Volumul de față adună între paginile sale toate cele 25 de „cui” apărute în anul 2025, epigrame semnate de 90 de autori, doi dintre aceștia, Viorel Martin și Gheorghe Cireap, din păcate, nu mai sunt printre noi. De menționat că prezenta antologie este a doua de acest fel, în precedenta fiind publicate suplimentele apărute în anul 2024, respectiv 22 de numere, antologie care a fost lansată la sediul redacției „Răsunetul” și distribuită autorilor și iubitorilor de epigramă. În paginile prezentului volum, în numărul 35 din 5-6 iulie 2025 al suplimentului, sunt publicate creațiile câștigătoare la secțiunea Parodie

din cadrul Festivalului „Eterna Epigramă” - Cluj-Napoca, secțiune organizată în cadrul acestuia de Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului” din localitatea Șanț, Bistrița-Năsăud. De remarcat calitatea și diversitatea selecțiilor, precum și inspiratele caricaturi care însoțesc epigramele publicate. Din acest punct de vedere, volumul de față se poate constitui într-un instrument util și pentru cei care, la început fiind, dar nu numai, încearcă, cu mai mult sau mai puțin succes, să scrie epigramă la standardele calitative cerute de acest gen literar. Mai trebuie adăugat faptul că publicația poate fi citită și online ([www.assbn.ro](http://www.assbn.ro) - pe site-ul Asociației Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, site îngrijit de Grigore și Adela Cotul), iar varianta sa tipărită este distribuită în tot județul Bistrița-Năsăud.

În concluzie, avem în față o lucrare de referință care, prin promovarea epigramei de valoare, îmbogățește zestrea epigramatică românească, interesul cu care cititorii primesc de fiecare dată numerele apărute fiind o dovadă neîndoieabilă în acest sens. Felicit redactorii publicației pentru rezultatul efortului depus și le urez la cât mai multe „cui”!

Făcând selecții de valoare  
Și nu de epigramă calpă  
Sunt ferm convins că, prin urmare,  
Nu vă veți bate cui-e-n talpă!



# În căutarea secretului Adelei Cotul

Teodora Cristiana OLAR

Adela Cotul s-a născut la 18 octombrie 1974 în municipiul Bistrița. A absolvit Facultatea de Fizică, specializarea Matematică-Fizică, din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și studii postuniversitare de Informatică Aplicată și Programare la Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca. În prezent, lucrează ca profesoară, redactor la revista socio-culturală trimestrială „Izvorul Someșului”, redactor la suplimentul lunar al „Răsunetului”, „Cuiul lui Pepelea”, este membră a Asociației Epigramiștilor Clujeni „Satiricon” și membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România. A avut debutul absolut în revista „Cuibul visurilor” nr. 17/ mai 2006.

Volumul de proză scurtă „Secretul” a fost publicat la editura PIM, cu prefața scrisă de Icu Crăciun, și lansat în 13 octombrie 2025 în cadrul evenimentului „Reviste și reflecții culturale” desfășurate la sediul „Răsunetului”. Pentru ca familia să fie întregită, coperta volumului conține un fragment dintr-o pictură pe pânză a fiului autoarei.

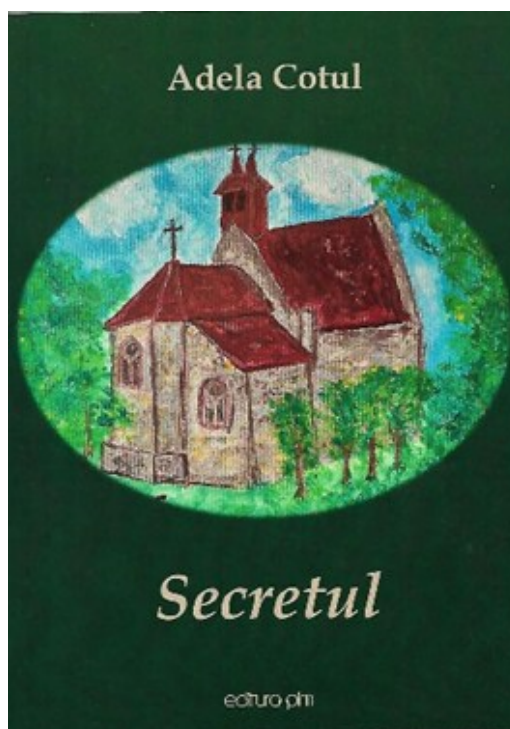
Poveștile cuprinse în acest volum au o delicațete aparte, care îl poartă pe cititor într-o lume atemporală a satului transilvănean și a poveștilor spuse la gura sobei. Limbajul presărat de regionalisme completează perfect atmosfera generală a povestirilor prozatoarei, care surprinde esența vieții rurale, cu bune și cu rele. Deși unele fraze sunt mai lungi, asta nu face lectura mai puțin plăcută sau empatizarea cu trăirile personajelor mai greoaie. Temele abordate în volum, pe lângă viața satului, sunt familia (*Accidentul*, *Moștenire cu bucluc*, *Reghinuța*, *Visul*, *Secretul*, *Pompierul*, *Setea* și *Examen la școala de șoferi*), evenimente istorice (*Revoluția și Eternitate*), evenimentele cotidiene (*Patrioata*, *Preotesele*, *Datornicii*, *Zmeurarii*, *Foaimea* și *După douăzeci de ani*) și intervenția divinității (*Badea Ion* și *molima și Eternitate*).

Credințele populare sunt ilustrate în proza sensibilă a Adelei Cotul nu numai prin credința creștină, ci și prin mituri, mai exact mitul blajini-

lor. Conform mitului, blajinii sunt sufletele bune și credincioase ale celor plecați dintre noi, care au rolul de a oferi sfaturi și susținere pământenilor. Aceștia sunt înfățișați în proza *Eternitate* prin prezența lui Miriam, moartă în incendiul produs de tătari la abația Calvaria în martie 1241. Miriam reprezintă un mare sprijin pentru Andrei în timpul redactării tezei sale de doctorat, reușind să îi descrie cu lux de amănunte cele întâmplate înaintea și în timpul atacului tătar de la Calvaria. Deși în text doctorul descrie întâlnirile dintre Andrei și Miriam episoade de psihoză, cred că a fost intervenția blajinilor, care îi oferă detalii valoroase tânărului istoric.

Un alt motiv pus în una dintre proze este vinovăția de care nu pot scăpa eroii noștri ascunși, medicii și pompierii. În proza intitulată sugestiv *Pompierul*, ni se arată drama unui pompier care nu poate scăpa de gândul că el este responsabil de moartea unui bebeluș. Ca și cum vinovăția și coșmarurile care îi bântuiau nopțile nu erau de ajuns, respectivul pompier găsește pe internet diverse articole care criticau modul de intervenție a echipajului său. Toate la un loc îl distrug psihic pe bărbat, care sfârșește tragic, prin sinucidere cu o lamă de bărbierit. Un astfel de text ne face să ne gândim și la cum se simt medicii și pompierii după o astfel de tragedie, mai exact vinovați. Sentimentul acesta de vinovăție, la care se mai pot adăuga și criticile, pot face din om neom.

Profunzimea, tonul grav, forța celor împărtășite în volumul „Secretul” îl determină pe scriitorul Icu Crăciun să o înscrie pe prozatoarea Adela Cotul „în galeria prozatoarelor ardelenene”, întărind faptul că autoarea „merită citită cu interes și fervoare”. Sunt de acord cu cele menționate, deoarece este imposibil să nu găsești în carte un personaj sau o întâmplare cu care să nu empatizezi. Sper să mai avem ocazia de a ne bucura de acest stil unic de a descrie întâmplările cotidiene.



# Teatrul lui Dan Botta

Icu CRĂCIUN

Descendent al unei familii din Ardeal, ce primește în 1579 titlul de voievozi ai ținutului Chioarului, având printre strămoșii săi pe umanistul patriot Ioan Bob de Cernești, coautor al memoriului *Supplex Libellus Valachorum*, Dan Botta (Botha) s-a născut în 26 septembrie 1907 la Adjud, Putna. Tatăl său, Theodor Botha, a fost doctor, iar în timpul studiilor la Viena, a cunoscut pe Ioan Lupaș și Vasile Lucaciu, mari luptători pentru drepturile românilor din Ardeal. Fiind persecutat de autoritățile habsburgice, s-a refugiat în Moldova, unde a ocupat postul de medic al căilor ferate la Adjud, iar în timpul Primului Război Mondial a condus Spitalul Mobil nr. 8 de pe front. Aici, se va căsători cu Aglaia Franceschi, o fată de origine corsicană. Dan Botta va urma clasele primare în localitatea natală, primele clase liceale la Focșani, iar ultimele la București, la Liceul „Sfântul Sava”. Cursurile universitare le-a urmat la București, obținând simultan licența în Litere, specialitatea greacă și latină, și în Drept, dar a absolvit și Institutul de Educație Fizică.

În timpul studenției a publicat cronici literare, plastice și muzicale în *Calendarul*, *Gândirea*, *Vremea*, *L'Independence Roumaine*, *Dacia* și *Rampa*. În 1931 a debutat cu volumul de versuri *Eulalii*, bine primit de criticii vremii, poezia sa încadrându-se între cea a lui Ion Barbu și E. A. Poe. Din 1932, alături de Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Mac Constantinescu și mulți alții, a participat la simpoziioanele organizate de grupul *Criterion*, făcând parte din redacția revistei cu același nume, iar începând cu anul 1934 a intrat în comitetul de redacție al celor patru volume ale *Enciclopediei României*.

În 1936, a publicat volumul *Limite*, în 1939 *Comedia Fantasmelor* și drama *Alkestis*, în 1940, în revista *Gândirea* „scenariul pentru un film romantic” *Sărmanul Dionis*, iar în 1941 eseu *Charmion sau Despre muzică* la editura *Bucovina - I. E. Torouțiu*; precizăm că eseu a fost publicat pentru prima dată în serial, în revista *Gândirea* din octombrie 1934 până în mai 1935. În anul 1941 colaborează la revista *Dacia*, unde publică o serie de articole ca: *Românii, poporul tradiției romane*, *Legea strămoșească*, *Misiu-*

*nea romană și despre geniul românesc*. În acești ani ține conferințe publice și la radio, printre care: *Fântânile mistice ale Luceafărului* (1939), *Theogonia eminesciană* (1940), *Spiritul dacic în lume* (1940). Vreme de 14 ani a scris un vast studiu filologic despre fondul thracic de cuvinte în limba română, care însumează circa 1800 de pagini în manuscris. A tradus *Balade și alte poeme* de F. Villon, cu o prefață de Tudor Arghezi, *Scieri alese* de Edgar Allen Poe,



Dan Botta

*Regele Ioan* de W. Shakespeare, și romanul *Oile Domnului* de scriitorul portughez Ferreira de Castro.

Dan Botta s-a stins din viață în 13 ianuarie 1958. A fost frate cu actorul și poetul Emil Botta. În anul 1968, Dolores Botta a îngrijit patru volume de *Scieri* din opera lui Dan Botta pe care le-a publicat la *Editura pentru Literatură* din București, cu o prefață semnată de Ion Biberi. Volumul I cuprinde: *Versuri*, *Eulalii*, *Rune*, *Epigrame*, *Cununa Ariadnei*, *Poeme* și *Poem în curs*; volumul al II-lea are două piese de teatru: *Comedia fantasmelor* și *Alkestis*; volumul al III-lea cuprinde alte două piese de teatru: *Deliana*, *Soarele și Luna* și *Sărmanul Dionis*, un scenariu pentru un film romantic, iar volumul al IV-lea eseurile: *Charmion sau Despre Muzică*, *Limite*, *Poesis* și *Varia*, dar și cu un fragment inedit din monografia neterminată, *Dan Botta*, de Eugen Schileru.

S-a spus, pe bună dreptate, că o parte din creația lui se sprijină pe cosmologia lui Platon. Într-adevăr, cultura greacă și-a pus amprente asupra sa încă de pe băncile școlii. Clasicismul antic grecesc, împreună cu miturile sale, fecundat de primitivismul thracic, dionysian, l-au inspirat atât în poezie, cât și în teatru. Susținea că trebuie să fii inițiat în mistere să poți explica puterile primordiale și întâmplările din viața ta. Esteticul însemna valoarea majoră, etică și teoretică, iar cunoașterea bucuria Frumuseții. Dragostea și prietenia reprezintă absolutul, puritatea cu sensurile sale etice, artistice și, de ce nu, ontologice. De aceea, el vedea în artiști „niște tehnicieni ai absolutului”. Concepțiile sale cosmologice sunt expuse în textele: *Charmion sau despre muzică* (1932), *Artizanii absolutului și Athenei*, o adevărată *Rigă pe Acropole*, creată în spirit renanian (1936).

În literatura română este cunoscut prin *Cantilene*, unul dintre cele mai fascinante poeme, dar și prin volumul *Eulalii*, considerat „o distilare de esențe poetice”, lirica sa situându-se între cântec și imn, cu notații criptice, împrumutate de la Ion Barbu sau Lucian Blaga.

Teatrul său ne introduce într-un alt registru sufletesc și într-o altă formulă artistică. Jocul imaginației și al mitologiei se întrupează în personaje concrete între care izbucnesc conflicte și pasiuni contradictorii.

Volumul 2, *Teatru*<sup>1</sup>, se deschide cu *Comedia fantasmelor*, în al cărei *Prolog*, Savonarola îi cere Romei să se lepede de trufie, desfrânare și setea de arginți, să renunțe la imperiul său lumesc și la deșertăciunea principilor lumii și să se îmbrace întru Christos. Pontificii, zice el, s-au lepădat de puterea dumnezeiască și „au uzurpat puterea lumii”. El își ia angajamentul că va pune capăt trufiei romane, va răsturna pontificii, va aduce în Italia popoare nemiloase, care „vor surpa altarele, vor pângări bisericile, vor face din ele staul de vite”. „Îi mai plăcut să le știu staul de vite decât staul de desfrâu”. Papa recunoaște că l-a dominat desfrânarea, „Poftele băntuie în mine ca lupii”, și se roagă să fie iertat. În pofida celor predicat, Savonarola a cules doar întristare, ură, silă și dezgust. El le prevestește o moarte crudă tuturor celor care au încălcat preceptele divine; toți vor pieri răpuși, concluzionează el, de fier sau „secerăți de ciună”. Nu vor avea răgaz nici să-și îngroape morții, singura scăpare fiind Reforma.

În actul I, Papa îl critică pe Savonarola, când acesta îi cere să umble desculț, ca discipolii săi și să cerșească îndurare. Călugărul a cerut regilor să închine „tot ce au cucerit în numele crucii”. Singurii care s-au supus sunt regii spanioli Ferdinand și Isabella. Papa hotărăște să trimită în Indii „o misiune de franciscani” să întindă Biserica Domnului „pe tot Pământul”. Pentru a ține piept răsculaților pontificali, el îl investeste pe fiul său Don Juan gonfalonier, căpitan al armatelor pontificale, și îl trimite „asupra vasalilor răsculați”. Cardinalii completează să-l răstoarne pe Papa Alexandru VI Borgia, cleric spaniol; caută fel și fel de motive. Deși preot, Cesare Borgia dorește să participe la o vânătoare.

În actul II, asistăm la un dialog între Cesare Borgia și Umanistul Pomponius Laetus. Umanistul deplânge termele lui Dioclețian, ajunse niște ruine lugubre, surpate, în general declinul Romei, adică „opera morții”. Să nu uităm că ne aflăm în anul 1497, iar Cesare filosofează pe marginea iluziei, admiră amăgirile mării, în timp ce Umanistul contemplă stelele, „aceste sentinele ale nopții”. În opinia lui Cesare, tipărirea cărților, invenția lui Gutenberg, amenința „frumusețea gravurilor, a literelor, a frontispiciilor” cartea ajungând o insultă a frumuseții, pur și simplu o pângărește. Umanistul îl contrazice: „Nu vezi ce dezvoltare poate lua cultura... Cultura invadând satele!... Prostimea adăpându-se la luminile culturai!...”, concluzionând: „Tîparul va birui”, „ignoranta ar pieri, Roma s-ar înălța de sub ruine”. La rândul său, Cesare

îi spune: „Suntem făuriți de timp ca o piatră de valuri”. În timpul acesta, apare Lucrezia Borgia, sora lui Cesare, care a venit să plângă pe ruinele Romei pe bărbatul ei, Giovanni Sforza, fiindcă a părăsit-o. Pentru Cesare, Sforza este „un imbecil, un fluieră-vânt”, „tiranul câtorva sate din Italia”, deși Lucrezia încă îl mai iubește. Papa i-a găsit un alt soț, pe Alonso, fiu de rege spaniol. Deși Papa nu crede că fiul său a fost ucis și aruncat în Tibru, cardinalii îi anunță vestea tristă. În finalul acestui act, Cesare îi cere Papei să fie dezlegat de votul său, fiindcă n-are „chemare de preot”, în schimb, are vocație de soldat.

În actul III, apare Giulia Farnese. După spusele lui Romolino, profetul excomunicat, Savonarola, credea numai în ceea ce vedea, el fiind cel care „A tiranizat Florența cu minciunile lui” și dorea să-l răstoarne pe Papă. Este condamnat la moarte prin spânzurătoare, după care ars, iar cenușa lui să fie aruncată în râul Arno. Savonarola a cerut să fie ars de la început, dar, îndemnat de cardinali, Papa îl excomunică pentru a nu știrbi prestigiul bisericii. În timpul carnavalului, mulțimea strigă numele Giuliei, pe care o compară cu Parsifae, fata răpită de un taur ce o iubea. Giulia îi cere Papei să ucidă oamenii care o comparau cu Parsifae. „Roma e o cetate liberă, rostește Papa, unde oricine poate să spună ce vrea”. Lui Francesco Romolino îi era teamă că „oamenii vor pierde sensul pur, suprasensibil al artei”, că „că se vor desfăta cu ce e grosolan, cu zgura creației”. Papa este convins că el „a fost însetat de dreptate”, pedepsind doar pe cei răi. Singurul reproș pe care și-l face este dacă acest lucru nu l-a împins „la pierzare”. Giulia îi spune Papei că Savonarola va rămâne în istorie „ca un martir, ca un zeu generos sacrificat pentru religie” și că el, Papa, va fi descris „ca pe un taur furios”, iar ea ca „Desfrânata” și „pe Romolino ca o reptilă”. Papa dorește să întreprindă ceva care să fascineze istoria; vrea să refacă domeniul Bisericii și să-i restituie „autoritatea temporală”, pentru a reface imperiul lui Constantin. Este convins că vor veni francezii să ajute Roma. Papa dă ordin ca „pe timp de trei ani a zecea parte din venitul bisericilor, al mănăstirilor și din orice beneficii eclesiastice, oricare ar fi starea, gradul și demnitatea posesorilor” să revină Bisericii pe deplin drept, iar cardinalii să dea „cincizeci de mii de ducați pe an, poate mai mult”; de asemenea, „averea tuturor prelaților, răposați la Roma” să revină Bisericii, precum și „A douăzecea parte din venitul jidaniilor” să fie atribuiți acesteia. La împlinirea a o mie cinci sute de ani de la nașterea Domnului, Papa vrea o sărbătoare care să impresioneze mulțimea adunată din toate colțurile lumii, pentru a-i crește prestigiul. La finalul scenei 1, din actul I, apare și Niccolo Machiavelli, secretarul ambasadorului Senioriei florentine. Acesta îl anunță pe Papă că condottierii săi „pradă în cuprinsul Republicii”. Pentru Machiavelli, Savonarola, cel urma să fie ars pe rug, n-a fost decât un exaltat, „un mincinos, un om politic”. „Știa să folosească admirabil prostia și superstiția mulțimii” concluzionează el. În scena a 2-a apar cele două fe-

mei Lucrezia Borgia și Dona Sancia de Aragon. Sancia îi spune Lucreziei că omul care l-a ucis pe Condio, iubitul ei, și pe Alonso de Aragon, fratele ei, a vrut să-l omoare, nu este altul decât Cesare Borgia sau Giulia Farnese. În continuare, Lucrezia și Alonso își mărturisesc iubirea, bărbatul recunoscând că dorul ei de viață l-a întremat. „Degetele tale erau mai bune ca orice balsam” zice el.

În actul IV, trufia este întrupată în patru ipostaze prin condottierii: Francesco duce de Gravina, Pagolo Orsini, Vitellozzo Vitelli și Oliverotto (Liberotto) da Fermo. Tuspatru se bucură că Borgia, „bastardul răspopit”, a fost învins în luptele directe, asta, fiindcă ei l-au trădat. Ei pun la cale răsturnarea Papei, deoarece, zic ei, acesta este „un scelerat”. Alonso este soțul Lucreziei, care „își schimbă des bărbații”, „de câte ori Papa este la ananghie”; cei patru își caută noi aliați, deoarece „Cesare este un monstru de egoism”. Ei regretă că nu au beneficiat măcar de un principat așa cum au obținut alți condottieri. Vitellozzo și-a ucis unchiul pentru a-i lua locul. Cu toții organizează un complot împotriva lui Cesare. Machiavelli ajunge secretarul lui Cesare. În opinia sa, „oamenii sunt răi” și trebuie uciși până nu teucid ei. Îi spune Astrologului: „Să învingi (...) e totul”. Fiindcă „Lumea nu se uită cum învingi. Istoria îți dă dreptate”. Replica Astrologului explică și titlul acestei drame: „Vă bucurați că oricine poate ajunge orice. Că oricine își poate ridica fantasma, propriile sale iluzii la treapta de adevăruri, de principii ale lumii. Contemplați ierarhia cerurilor, incoruptibila ordine!”. Pentru Machiavelli cheia puterii stă în îndrăzneală, căci „Omul înțelept e acel care înfruntă orice, și mai ales ursita”. După el, dacă oamenii ar avea știința prevederii, „ursita n-ar avea nicio parte în cursul vieții oamenilor”. Cesare află de complotul pus la cale de cei patru și îi invită la el; sunt prinși, dezarmați și condamnați la moarte.

În actul V, Cesare cucerește Romagna, Umbria, Marca, Toscana, le unește într-o singură țară: Italia. Este convins că a stărpit tiranii și a redat libertatea Italiei. Papa își simte sfârșitul. La rândul său, Cesare este convins că el va fi urmașul Papei, adică al tatălui său. Într-adevăr, Papa moare, dar locul său va fi ocupat de Iuliu II. Machiavelli îi cere lui Cesare să unifice toată Italia. Maestru de ceremonii, Buchard, trimisul noului Papă, ridicat la rang de episcop, îi solicită lui Cesare să-i predea cetățile și domeniile lor. Cesare îi spune că le va preda cu condiția să fie lăsat să plece din Roma, „unde va singur, necunoscut, printre cei mulți”; „M-a cuprins un dor să fiu un nimic” încheie el.

După cum se poate observa, *Comedia fantasmelor* cuprinde o suită de scene istorice din timpul Renașterii.

În *Alkestis*, Dan Botta interpretează într-o formă personală drama personajelor din tragedia greacă a lui Euripide.

Actul I se deschide cu un dialog între regele Admetos și Îngerul Morții. Regele are soție pe Alkes-

tis. Ea este atât de frumoasă, încât ar invidia-o și zeii. Cei doi au doi copii. Îngerul îi spune că a fost pus să vegheze asupra lui. De când a văzut-o „Viața fără ea... părea un blestem”, dar tatăl ei a făcut un legământ aspru: „Numai acela/ Care ar fi intrat în curtea lui/ Pe un cal tras de un leu și un mistreț (...)/ putea fi/ Mirele fetei”. Admetos, ajutat de Phoibos și Athena, a venit într-un car „peste care flutura/ Umbra Fatalității”. Din păcate, în ziua nunții, când a jertfit priinos zeilor, a uitat-o pe Pallas-Athena, lucru care îi va aduce moartea peste cinci semănături, așa cum îi prevestise oracolul. Încă de când a sosit cea de-a cincea semănătură, aleargă, încercând să înlăture Fatalitatea, rătăcind ca un nebun „Prin munți sâlhui, prin păduri negre sau pe malul/ Marilor ape”, urmărit mereu de demonul Morții și al Exterminării. Nimic nu-i poate mângâia sufletul, „nici cântecul de bucurie, nici cântecul de jale”, dorind să se ascundă de lumea „fără cer, fără stele”. Pur și simplu îi este frică de moartea lui. Apollon vrea să-l înduplece pe Înger, să nu-i ia viața lui Admetos, să-l înlocuiască pe acesta cu altcineva, după vrerea Parcelor. Admetos le propune Orbului fără o mână, Ologului cel surd și Paraliticului să-l înlocuiască. Toți refuză. Atunci, el îi cere bătrânului său tată, Pheres, să moară pentru el. Nici acesta nu acceptă să moară pentru el. Când mamă-sa este aproape gata să-și dea viața în locul său, Pheres „o lovește peste gură”. Admetos îi spune iubitei sale, Alkestis, că nimeni n-a vrut să-și jertfească viața pentru el, dar fata vrea să facă gestul suprem. „Dacă o iei pe ea, ce-mi mai rămâne?/ Ce pot să fac cu zilele vieții?/ Cu zilele și nopțile vieții?” se întreabă el ca într-un sonet shakespearian. Alkestis îi cere să facă dragoste pentru ultima oară cu ea.

În actul II, aflăm dacă Alkestis „cuprinsă de frigurile Morții”, „s-a dat pre sine/ Jertfă Iubirii”, „Ursită Morții”. Corul bărbaților, Hemichorium, crede că prin ruga sa doar zeul Pan ar putea-o mântui pe Alkestis și să îngenuncheze Moartea. Înainte de a se da Morții, „s-o-nveșmântat în multă cuviință” și s-a rugat să vegheze asupra alor săi. Regele „își plânge/ Soția” și „o imploră să nu-l lase”. Admetos îi cere să apeleze și la „mila zeilor puternici”. În clipa când vede „imperiu diafan al Morții” cu „apele lui triste” se roagă regelui s-o scape. Își ia rămas bun de la copiii săi cu „chipuri duioase” și „răsuflarea dulce”. Este mulțumită totuși că moare mântuindu-l pe rege și-l roagă să se împace cu soarta lui. Alkestis este plânsă de cei doi copii: Eumelos și Perimele. La finalul acestui act, Admetos face o prevestire sumbră: „Bucură-te, îngere al Morții,/ Parcele au fost darnice cu tine./ În loc de unul ele ți-au dat două/ Cadavre.../ Voi muri curând și eu!”.

În actul III, la curțile palatului lui Admetos, apare un Străin, care îl pune pe Șerbul cu Cetera să cânte. Acesta cântă „Din patul luminatului Tithanos/ Se ridică Regina Dimineții...”. Șerbul îl anunță că „Regina mult iubită” a murit. Străinul vrea să plece, dar Admetos vrea să-l rețină. În final, Străinul va pleca, dar Șerbul se întoarce să-i spună regelui că Străi-

nului i-au crescut „două mărunte coarne”, iar piciorul său avea copită ca de țap aidoma unui satir. Acesta nu era altul decât zeul Pan, care îl trimite la Rege să-i spună „Să cadă-n rugăciuni înflăcărare/ Către Despo-ina, palida, Regine/ Din Hades, ca făptura mântuită/ Pe care eu am disputat-o/ Pământului, ea s-o așeze-n slava/ Esențelor, a sufletului pururi./ Va fi asemenea zeilor, Alkestis!”. Admetos propune ca toată lumea să înalțe o rugăciune Persephonei; îi cere zeiței să-i întoarcă „măcar umbra/ Ei dragă”, „trupul/ Ei drag săpat în ceața/ Umbrelor”, să-i redea „soția moartă”. Toți au pe cineva drag mort, care se întrupează în zeiță. Persephona îi spune că „Măsura iubirii e în moarte”. Zeița îl sărută pe frunte pe Admetos, iar Persephona e una cu Alkestis; îl va lua și pe rege cu ea. În acest act, se pot regăsi teme din cele două balade: *Miorița* și *Toma Alimoș*.

Volumul 3 se deschide cu un „Basm pentru oameni mari, în cinci acte și un Prolog”, intitulat *Deliana*. Iată ce notează editoarea despre această piesă de teatru în *Argumentul dramei*: „Tema *Delianei* porcedee de la două basme românești: *Fata din Grădina de Aur* – pe care Eminescu l-a transpus în versuri și din care a extras, mai târziu, *Luceafărul* – și *Tinerețe fără bătrânețe* din culegerea lui Ispirescu<sup>2</sup>. Numele este desprins din refrenul unui colind din Ardeal (colecția G. Breazul): *Dăliană, fată dalbă*. Această piesă înfățișează „tragedia aceluia ce se rupe de viață și se pierde în vise și în speculațiuni abstracte”. Elementele etnografice sunt autentice. Detaliile lor sunt puse la punct cu ajutorul studiilor, clasice în această materie, ale lui S. Fl. Marian, Tudor Pamfile și Elena Niculiță-Voronca.// Doinele, ghicitorile, versurile satirice, orația de Anul Nou, ca și vraja Ciutelor, sunt compilate după variantele publicate în culegerile Alecsandri, G. Dem. Theodorescu, Iarnik-Bârseanu, Tăzlăoanu sau S. Fl. Marian.// Cântecul Ursitorilor, Cântecul de leagăn, Farmecul Trandafirului, sunt recreate de autor, pe baza unor elemente populare.”// Protocolul celor două Curți – a Împăratului și a Împărătesei – e conform cu vechiul protocol al Curților noastre domnești, consemnat de vtorii-logofătul Gheorgachi, în *Condica de obiceaie*, care păstrează neschimbate – precum s-a dovedit, – de-a lungul a opt sute de ani, tradițiile Curții bizantine, consemnate de împăratul Constantin Porfiroghenitul în *De Officiis*.// Umorul popular al *Măscăriciului* și apelurile sale la bunul-simț și la măsura comună omenească, descind, în mare parte, din *Povestea vorbeii* a lui Anton Pann”.

Membrii curții împărătești, de la slujitori, jupânese, la vornici și voinici aduc ofrande noii născute, Deliana. Apar, pe rând, Purtătorul de cadă, Purtătorul de năstrapă, Baba Rada, Grădinarul, Purtătorul de targer, Purtătorii de pelinice, de fașă. Toată lumea pleacă, rămân Împărăteasa și Baba Rada, care așteaptă Ursitoarele. Bătrâna le-a chemat astfel: „La fereastră, pe-o sinie,/ Am tins pânză gălbioară,/ Și le-am pus de cinișoară,/ Lângă trei făclii de ceară:/ În trei blide de argint,/ În trei talgere de-argint,/ În trei cupe de argint /Pielm de grâu, mărunț,/ Să le placă mult,/

Un drobuț de sare,/ Să le placă tare,/ Apă de izvor,/ Să cate cu dor,/ Pieptene, oglindă,/ Părul să-și desprindă,/ Chipul să-și alinte,/ Bine să cuvinte,/ Și-un moale fuior,/ Ca degetul lor/ Să-l toarcă ușor”. Când apar Ursitoarele, fiecare poartă pe frunte câte o stea. Ele îi ursesc, pe rând, să fie „frumoasă, cuminte și-nțeleaptă,/ Dreaptă-n gând, și-n suflet dreaptă:/ Minte purure deșteaptă”. Norocul să-i fie Făt-Frumos și să moară „aceeași moarte”. Împărăteasa le cere să-i dăruiască *Delianei* ceva ce alte fete de împărat n-au. Ursitoarele se supără; îi prescriu „să-ndrăgească/ Frumusețea nelumească,/ Dragostea nepământească”. Împărăteasa o roagă pe Baba Rada s-o crească pe fiică-sa „Într-un turn pe-un vârf de stâncă,/ Până-i va veni ursitul/ Făt-Frumos”.

În actul I, *Deliana* are cincisprezece ani. Jupân Francesco vinde Babei Rada și *Delianei* tot felul de mărfuri femeiești. *Deliana* crede că părinții săi au surghiunit-o în acel loc pustiu. Baba Rada se teme de ceea ce i s-a ursit *Delianei*. În ajunul Anului Nou, *Deliana* vrea să-și facă de ursit. Fetele care o însoțesc pe *Deliana* și-au căutat ursitul, una prin plumb topit, alta prin ceară, alta s-a uitat în apă printr-un inel”. Baba Rada îi aduce „un blid cu apă neîncepută și o fărâmă de ceară. La miezul nopții, trebuie să se așeze „în fața oglinzii, între două lumânări”, „cu părul despletit” și să-l cheme cu „un cuvânt de foc”. Dar ursitul este scris de la naștere: „Pentru tine, pe care nu te cunosc, dar pentru care ursita a vrut ca inima mea să bată, ca sângele meu să curgă, ca sufletul meu să se zbućiume, îmi despletesc părul în această noapte sfântă între multe nopți, părul care e o goliciune, și în care dorm neprihănite, cum dorm știmele mării în valul lor de aur, toate gândurile, toate dorurile și toate vâpăile sufletului meu. Dacă am deșteptat sufletul tău cu aceste cuvinte, dacă ai simțit răsunsetul lor în inima ta, dacă ritmul lor răspund bătailor, în răsufletul lor răsufletului pieptului tău, atunci arată-mi-te, și poate te voi iubi”. După această chemare, în oglindă apare Făt-Frumos, care îi promite că va veni după ea.

În actul II, Făt-Frumos îi spune tatălui său, Împăratul, că trebuie să plece după *Deliana*, aleasa inimii sale. Tatăl îi dăruiește pe Galben-de-Soare, calul tinereții sale, care, deși are „râie, răpciugă și tignafes”, poate întineri dacă va fi spălat „cu rouă de pe flori”, uns „cu argint viu”, țesălat „cu o țesală de aur”, învelit cu „un cioltar de tebencă”, apoi, să-i pună „un frâu de mătășă și o șea de aur” și să-l hrănească „cu o vatră de jeratic”. Împăratul consimte să plece cu condiția să nu poposească în „Valea-Aducerii-Aminte”. *Deliana* îl așteaptă pe Făt-Frumos, tânjește după el. Dar tânărului i se face dor de părinții, frații și surorile sale și vrea să se întoarcă acasă.

În actul III, *Deliana*, cu sufletul bolnav, își așteaptă ursitul. Ea îi cere Babei Rada să facă o vrajă să-l aducă la ea. Vraja bătrânei este tulburătoare. *Deliana* rostește o litanie către *Luceafăr* care apare în cerdacul ei, îmbrăcat ca un păstor antic. El îi spune că „este veșnic”, iar ea este „moarte” „cu orice clipă trece în moarte”, „se preface în moarte”, dar „dulce e

să fii moarte” i se adresează Delianei: „Tu ești moarte. Dor, suferință, tristețe, bucurie, sunt moarte. Sânge, trup, viață, sunt moarte. Eu sunt nemoarte. Dar dulce este să fii moarte”. Fata îi mărturisește că „Cel pe care-l iubeam s-a frânt sub povara îndoielii. Cel care-mi jurase iubire și-a călcat jurământul. Cel pe care-l așteptam, l-am așteptat în zadar”. Luceafărul o asigură că Făt-Frumos va veni la ea. În scena 2, din acest act, Făt-Frumos s-a întors acasă, dar vrea să plece la Daliana. Împăratul își dă consimțământul, dar îl sfătuiește să nu poposească în Valea-Fără-de-Nădejde. În scena următoare, Deliana este deja împreună cu Luceafărul.

În actul IV, Arborele Întâi și cel de-Al Doilea îl anunță pe Făt-Frumos că Deliana este cu altcineva și îl previne că, dacă va merge după fată, va îmbătrâni și va putrezi acolo, mai bine s-ar sinucide. În scena 2, Baba Rada o anunță pe Deliana că Făt-Frumos trebuie să sosească. Deliana poruncește ca tânărul să fie oprit și alungat. Gândul ei este la Luceafăr, de aceea, îi cere acestuia „să coboare din zări”. El i se arată „îmbrăcat ca un zeu antic”. Fata vrea să plece cu Luceafărul, dar acesta îi sugerează să rămână, fiindcă, dacă va dori să se întoarcă, va fi pierdută. Totuși, ea se urcă la cer împreună cu Luceafărul. În timpul acesta, apare Făt-Frumos care le cere castelanelor s-o caute pe Deliana. Făt-Frumos crede că Baba Rada a făcut să dispară Deliana și o străpunge cu spada, nu înainte de a-i spune că trebuie s-o aștepte, fiindcă i-a fost scris să moară împreună.

În actul V, Deliana este împreună cu Luceafărul. Ea îi cere acestuia s-o ducă până la steaua Vega, apoi până la Saturn. În scena 2, Deliana discută cu Ziua, căreia îi spune că vrea să-l întâlnească pe Luceafăr. Ziua filosofează pe marginea condiției umane. Deliana îi spune că nici un muritor nu este vrednic de iubirea ei. După nouă veacuri, Deliana ajunge pe Pământ și se întâlnește cu un Flașnetar, după care îl caută pe Făt-Frumos, care apare „ca un domn fără vârstă, (...) ale cărui trăsături evocă o solemnă întruchipare a morții”. Deliana îi reproșează faptul că s-a întors din drumul către ea. Ea va muri, iar Făt-Frumos are o ultimă dorință: „O clipă, o clipă doar ca să murim împreună”.

În „drama liturgică în patru acte”, *Soarele și Luna*, Arhanghelul Uriil se autonumește Arhanghelul „pierzării”. El spune povestea mândrului Soare, cel ce umblă de nouă ani „să se-nsoare”, perioadă în care „N-a rodit negrul pământ”. Femeia cu Pruncul în Brațe îi cere să lase mulțimea să ajungă la miazăzi, unde se zicea că e cald, iar ea își va putea crește pruncul. Întâiul Muribund îi spune că Soarele s-a îndrăgostit de sora sa, „dar cu o dragoste lumească”, iar „dragostea lumească nu are loc în ceruri”; această patimă „il întuneacă”. Arhanghelul le spune celor Trei Muribunzi că a venit să aducă „pierzare, deznădejde, moarte, durere”, el fiind „întruparea Ananghiei și a Nevoiei”, „sabia Săvârșirii și a Desăvârșirii”. A Doua Zână o anunță pe Ileana Cosânzeana că se apropie Apocalipsul, „sfârșitul pământului”, iar cea Dintâi

Zână că „Dacă oamenii pier”, și rostul tuturor zânelor în lume va pieri. Cea de-A Patra Zână este și mai pesimistă: „Pieirea se întinde ca un talaz înfricoșat. Gerul cuprinde tot pământul. Pâlcuri de oameni fug către miazăzi”. Ultimele patru zâne, dimpotrivă, spun că „au aprins în ochii oamenilor Nădejdea, Credința”, le-a pus pe buze o picătură de vin”, le-a înmulțit „pâinea în traistele lor sărace” și le-a dezghețat „laptele din sânul mamelor”. Ileana Cosânzeana le felicită, iar „Corul Ulmilor plânge pe oamenii care n-au rădăcini”. A Noua Zână comentează astfel schimbarea Soarelui: „E mai palid ca niciodată. Târâște după el un lung giulgiu de sânge și de purpură neagră”, iar „Zarea e pătată de patima lui”. Zânele se tem de oameni. Ileana Cosânzeana le liniștește; ei „sunt aproape neființă”. Oamenii o binecuvântează, fiindcă îi fac să sufere ca să-i mângâie „cu vederea sa”, că le dă „viață”, pentru că au văzut-o că i-a apărât de moarte. Femeia cu Pruncul în Brațe o binecuvântează fiindcă i-a înviat copilul. Ileana Cosânzeana îi sfătuiește să plece, deoarece în tărâmul ei „adie boala veșniciei”, „florile nu se ofilesc niciodată” și ei vor intra „în neființă”. Ea nu mai suportă să vadă atâta suferință în rândul oamenilor. Aidoma zânelor, știe că „Dragostea biruie moartea”. A Zecea Zână îi spune să-i ceară Soarelui să zidească pentru nunta lor „o mănăstire de marmură în Ostrovul-de-pestre-Mare cu nouă altare pentru a întârzia moartea oamenilor” și „un pod de aramă din smârcurile mării până la Ostrovul-de-pestre-Mare”. În numele iubirii lui pentru ea, va face un târg cu Iadul, căci „chinul iubirii este mai cumplit” decât acesta. „Sărmanul meu frate! Azi s-a schimbat atât de mult”, constată ea. „Răsuflarea sa încărcată de patimă mă arde. Inima sa fanatică mă doare. Sunt ca un oraș împresurat, învălit de o armie cumplită, cu mii de flamuri de foc, cu mii de lănci scânteietoare, arsă de sete, înnebunită de dor. Dar îl iubesc. Și-l aștept în fiecare seară să-mi spună litania lui. Aceași litanie. De nouă ani, aceeași litanie. Litanie care mă umple de rușine și de groază. Dar simt că dacă nu mi-ar spune-o în fiecare zi, cu același suflet pătimăș, aș înnebuni”. Soarele recunoaște că nu o visează decât pe ea, că o caută întruna și că tânjește de dorul ei, ea fiind „o desăvârșită icoană a sufletului său”, drept pentru care îi cere să se logodească. Ileana îi reproșează că este „cuprins de setea păcatului”. Ca urmare a patimii iubirii sale pentru Ileana Cosânzeana, s-a dezlănțuit „urgie pe pământ, iar „Oamenii mor”. Pentru a salva omenirea, ea acceptă să se logodească cu condiția să-i îndeplinească ceea ce-i sugeraseră Zânele. Soarele se angajează, convins că va înfrânge „toate piedicile”.

În actul II, Soarele zorește pe Marele Meșter să termine mai repede cerințele Ilenei Cosânzene, „De-ar să se deschidă aici cele 99 de guri ale Iadului și prăpastia chaosului străbun”. Din păcate, zece mii de oameni mor înghițiți de apa mării. Soarele este hotărât să înfrunte „legile Zidirii” pentru a-și duce planul la bun sfârșit, pregătit să se răzvrătească și împotriva Domnului. Arhanghelul Uriil, îngerul

pierzării, „trimesul Domnului”, îi spune Soarelui că glasul Cătelului Pământului „e durere, și orice durere este un dor, o năzuință”. El proslăvește desăvârșita frumusețe, armonia cea de peste fire, prin însăși lipsa pe care o plânge, prin dorul de care lătratul lui sălbatic e pătruns”. Soarele năzuiește cu „o sete neistovită” la Ileana. Pentru Arhanghelul Uriil „Iadul este încordare spre neființă și spre rău, și răul este purtător de moarte și pieire”, dar și „purtător de viață, căci, în sine, nimic nu piere, și o putere atotprefăcătoare mișcă și străbate lumea, și armonii noi se nasc și plutesc pe întinderile Cerului”. Acum, apar chipurile osândite ale lui Idip și Iocastei. Idip este cel care își scosese ochii când a aflat că a făcut dragoste cu mama lui, Iocasta, la îndemnul lui Apollon. Idip își ucisese tatăl. Tot acum se perindă pe scenă Amnon, fiul împăratului David, și Tamar, sora lui. Amnon este dezgustat de sora lui, pentru care ura lui nu este „altceva decât înfricoșată iubire”. Păcatul lor „este Iadul, dar iubirea e mai tare decât Iadul”. La fel s-a întâmplat cu Semiramida și Ninos (fiu și soț), Fedra și Ipolit (fiu vitreg și iubit), Elina și Deifovos (soțul și cumnatul ei) sau Ptolemeu și Arsinoia (frate și soră); Arsinoia ajunge să se căsătorească cu cumnatul ei. Noul soț i-a ucis copiii, iar ea a fugit în Egipt, unde fratele ei a adăpostit-o, după care a luat-o de soție. Menelas (soțul dintâi al Elinei) i-a scos ochii lui Deifovos, i-a tăiat nasul „Și, pesemne, și altceva”, fiindcă s-a culcat cu soția lui. Fiecare își spune povestea, inclusiv Iovan Iorgovan, cel care o vrea de soție pe sora lui, cea care se va arunca în apele Cerneli. Toate perechile acestea aprobă faptul că păcatul lor este „Iadul, dar iubirea e mai tare decât Iadul, care slăvește frumusețea”. Cu patima sa, Soarele alege Iadul numai să fie împreună cu Ileana Cosânzeana; în felul acesta, el îndeplinește toate dorințele Ilenei Cosânzene.

În actul III, apar cele cinci Știme ale mării care descriu alaiul nunții Soarelui cu Ileana Cosânzeana, ce își adresează unuia altuia delicate cuvinte de iubire. Știmele le cântă un cântec de „pierzare, farmecul adâncului”. Ileana aude cântecul, iar când vrea să se arunce în mare, Soarele o „salvează”. În scena 2, ne aflăm în incinta Mănăstirii-Albe-de-peste-Mare. În timpul cununiei Soarelui cu Ileana, zânele își dau seama că mireasa este pierdută, icoana Maicii Domnului cade cu mare zgomot, după care urmează prăbușirea icoanei cu Isus. Ileana Cosânzeana îl imploră pe Soare să nu facă nunta, s-o amâne pe altă dată. Soarele refuză. Preoții scapă, pe rând, cununa ce trebuia pusă pe capul Soarelui. În final, Soarele rostește cele ce trebuiau spuse de aceștia, își pune singur cununa pe cap, dar, când să-i pună cununa Ilenei, lumânările se sting și mulțimea constată că mireasa a dispărut.

În actul IV, Ileana Cosânzeana este în zdrențele rochiei de mireasă și umblă numai noaptea. Femeia cu Pruncul în Brațe îi spune că peste ținuturile acelea s-a abătut frigul, cu toate că acolo a fost întotdeauna primăvară. Copilul este bolnav, dar Ileana îi

promite că îl va scăpa de la moarte. Din păcate, ea își pierduse puterile, iar copilul moare. Femeia o roagă să-l învie. Ileana Cosânzeana se sinucide, aruncându-se în mare. Știmele mării o găsesc și constată că a murit „fiindcă nu mai este desăvârșită”. „Păcatul a aruncat asupra-i o umbră, a pus asupra-i o pecete de lut” zice A Treia Știmă a Mării și că „Și l-a răscum-părat, cu însăși ființa ei, ea, cea fără de moarte”, iar cea de-A Doua Știmă că „Aceasta a vrut-o Dumnezeu. Poate, cine știe, ca să-i dea puțință să-și răscum-pere păcatul”; Întâia Știmă a Mării concluzionează că „Lumea a pierdut cu ea canonul și paradigma frumuseții”. Soarele se aruncă peste trupul surorii sale. Știmele îi spun că Ileana a murit prin păcatul lui, înfrângând „legile lumii și pe Dumnezeu” El cere să-i fie lăsată măcar „amintirea ei” și îi spune Arhanghelului Uriil că „acum” o iubește mai mult ca altădată, deși ea este moartă. Replica Arhanghelului este memorabilă: „Închide ochiul tău. Astupă urechea ta. Întunecă mintea ta. Leapădă-te de cele ce sunt. Leapădă-te și de cele ce nu sunt. Și de cunoaștere, și de necunoaștere. Fii tu însuși până la neființă... spre a cunoaște pe cel mai presus de ființă și mai presus de cunoaștere. Ochiul tău de aur se închide, se întunecă și se risipește. Fii desăvârșitul întuneric. Fii iubirea – întunericul în care sălășluiește El”. În scena 3, ne aflăm în Rai, alături de serafimi, heruvimi și alți îngeri, unii încălțați, alții desculți. Arhanghelul Gavriil îi spune Soarelui că Jertfa Ilenei Cosânzeana l-a mântuit, Arhanghelul Rafail că l-a mântuit căința, Arhanghelul Saltiil că l-a mântuit credința. Pentru Arhanghelul Uriil, Soarele este văzut ca „simbol al Binelui”. Arhanghelul Mihail îi spune că Dumnezeu i-a dat „pe Ileana de soră în Ceruri și soție fără de prihană pe pământ” și că „iubirea sfântă, fără de prihană, luminează Cerul” și „De aceea a venit să nu vă atingeți niciodată”. Arhanghelul Soltiil le prevestește că se vor zări doar cu ochii, dar să fie „tot despărțiți”, iar Arhanghelul Indiil că „zi și noapte, plini de dor,/ Arși de foc nestingător,/ Veșnic să vă alungați”, iar Arhanghelul Varahiil să cutreiere mereu cerul. La rândul său, Iovan Iorgovan se întâlnește cu Fata-din-Piatră și îi spune că el „n-ar pleca niciodată din Rai”.

Inspirată din balada populară cu același nume, din colecția lui Vasile Alecsandri, *Soarele și Luna*, este, așadar, o prelucrare din mitologia creștină. Inventivitatea și finețea psihologică demonstrează performanța sa erudiție umanistă, clasicizantă, în care ideile abstracte sunt plasticizate, Dan Botta dominându-și atât subiectul, cât și personajele.

Dramele sale au o mulțime de alegorii, parabole, populate de personaje ale mitologiei antice sau ale folclorului românesc.

„Scenariul pentru un film romantic”, după *Sărmanul Dionis* al lui Eminescu, merită comentat în prisma preocupărilor teatrale ale lui Dan Botta.

Sub cerul nocturn, Dionis, un tânăr „cu înfățișare tristă”, „în veștmânt romantic”, trece pe străzile lașilor, purtând cu sine o carte de magie: *Arhitecturae cosmicae sive astronomicae geotrenticae com-*

*pendium*. Are în deget un inel magic a cărei piatră „lucește, în lumina de lună”. Casa lui este „un conac primitiv, demult părăsit”. Odaia unde trăia era dezordonată, plină de cărți, împrăștiate peste tot, stampe curioase și, firește, un craniu de om. De la un alt conac, de vizavi, se aude clavirul Mariei, care „inundă aerul nopții”. Ioana, mama Mariei, o asculta „din umbră”. Ochii Mariei și ai lui Dionis se întâlnesc. În fereastră apare „motanul glorios al *Sărmanului Dionis*”. Dionis iese și se îndreaptă spre castelul Mariei. În dialogul celor doi, Maria recunoaște că Dionis este mai puternic decât ea, că este „prada” lui. „Sărut urma pașilor tăi, murii peste care trece urma ta” declară tânărul, amintindu-ne de celebrul vers al lui Nichita Stănescu. Maria îi mărturisește că este logodită, că tatăl ei a promis-o altcuiva de când era „abia copilă”. Ea îi promite că nu-l va părăsi niciodată. Amândoi ar dori să plece „departe de lume”, „Într-un alt loc... Într-un alt timp... Într-un secol însetat de iubire...”. Dionis se întoarce în odaia lui. Cartea de magie „luminează tot mai tare”. O mână nevăzută o răsfoiește. Brusc, „Toată casa este bătută de un vânt sălbatic”. Are loc o teleportare a eroului în anul o mie patru sute. De data aceasta, este îmbrăcat „într-un veșmânt de cleric medieval”, iar pe masă se află cartea magică, deschisă la pagina a șaptea; nu lipsește nici „hârca cu rânjet etern”. Lumina lunii pătrunde „prin ferestrele arcate”. Dionis, cufundat într-un „somm letargic, este privit de Ruben, „un bătrân de o antică frumusețe”, cel care „cunoaște ca nimeni altul cartea cea mare a firii”. Dionis se trezește și îi spune bătrânului că el este diaconul Dan, învățăcelul său, de la școala domnească din Suceava, cel care în calitate de mirean s-a numit Dionis și a viețuit între alți oameni, într-un alt timp, „patru sute de ani de aici încolo”. Printre altele, Ruben îi spune că „Viitorul și trecutul sunt în noi ca pădurea într-un sâmbure de ghindă” și că „Toate căile care duc la Dumnezeu sunt drepte... Și toate căile duc la Dumnezeu. Dumnezeu este totul. Participând neîmpărțit, prin puterea formelor la ființa divină, te faci aidoma ei...”.

Dan se întoarce pe ulițele Sucevei până la porțile cetății-mănăstire. Este ora liturghiei. El îi mărturisește prietenului său, Modest, că a viețuit „în viitor” cu peste patru sute de ani, că fusese mirean și se numea Dionis și că este la „o răspântie a vieții”; îi spune starețului că „a sorbit din potirul cunoștinței și că se află la o răscruce”. Starețul îl sfătuiește să nu se îndoiască, fiindcă el a fost ales să fie „Sabia Credinței și Flamura Domnului”; pentru asta, trebuie să aplece pe Domnul cu armele vrăjmașilor săi și să nu să lase învins de marea amăgire a învățăturii lor, să înfrunte ispitele și să se supună încercărilor. „Fii tare, nu te îndoii” încheie prelatul. „Sufletul tău are nevoie de liniște. Cugetă la lucrările Domnului. Nu părăsi chilia ta. Ține trei zile post, fă rugăciuni neîntrerupte. Și te vei vindeca. Sufletul tău va fi cuprins iarăși de fiorul binecuvântat al credinței” îl asigură el. Dan se roagă Fecioarei să nu-l îndepărteze „de cărările drepte”. Îl obsedează cuvintele Mariei: „Tu, tu, de-a pu-

ruri...”. Peste fața Prea-Curatei din icoană se așterne fața Mariei. În mintea sa, Dan este convins că sufletul lui și al ei „sunt sortite împreună de la începuturile lumii”. Modest îi spune că s-ar putea ca Maria să fie „o unealtă a puterii vrăjmașe”, „o poartă a amăgirii”. Dan recunoaște că nu-și poate împlini postul și rugăciunea, dacă n-o vede.

Fiind la grea cumpănă, îl roagă pe Modest să-l ajute, s-o caute pe Maria și să-i spună să-l aștepte la Ruginoasa la locul știut. Modest ajunge la castelul Mariei, unde îl vede pe spătarul Miron Boldur, logodnicul Mariei, în timp ce-i închina acesteia rodul vânătoarei sale, „cele mai mândre trofee ale pădurii”. Procesiunea este primită de Tudor Logofătul, tatăl Mariei. Aceasta plânge când vede atâta „sânge nevinovat” și-i spune lui Miron că „Sufletul ei nu-l va putea robi” și pleacă. Zamfir, copilul-de-casă, o urmărește și vrea s-o siluiască. Călugărul Modest ajunge la cetate și o întâlnește pe Maria căreia îi spune ce a discutat cu Dan. Zamfir, care ascultase convorbirea celor doi, îi părăște lui Miron. Dan este prins și dus în fața lui Miron, dar acesta reușește să scape. Se întâlnește cu Maria, urmărit de Miron. Cei doi îndrăgostiți, Dan și Maria, discută din nou despre plecarea „într-un alt univers”. Ei se despart, Dan este rănit la un genunchi de o săgeată a urmăritorilor, dar ajunge la Ruben, căruia îi mărturisește că „a călcat legile Bisericii” și că vrea să-i dea „cheia spațiilor nesfârșite”. Ruben îl pune să răsfoiască din nou cartea magică, iar tânărul simte că sufletul i se desprinde de trup și devine două entități: Dan-Sufletul și Dan-Umbra. Dan pleacă, ducând cu el cartea lui Ruben. În lipsa lui Dan, Ruben se metamorfozează în Diavol, se bucură că „Sufletul lui Dan e pierdut” și că „Din încercarea asta nu mai scapă”. Dan-Sufletul și Dan-Umbra se despart. Unul din ei ajunge în chilia Mariei și-i spune că vrea s-o ducă „într-o altă regiune a spațiilor, în cea mai frumoasă dintre stelele nopții”. Amândoi vor pleca înlănțuiți pe cer spre un tărâm de vis. Dan crede că a devenit Atotputernicul. În clipa aceea, totul se destramă, iar Dan se desparte de Maria. În următoarea scenă, Dan, sub chipul lui Dionis, se află „în camera acestuia din romanticul Iași”. În conacul de vizavi, o vede pe Maria la brațul lui Zamfir, copilul-de-casă din castelul de odinioară. Cei doi par fericiți, Dionis pleacă „cu ochii pierduți” și „rătăcește pe străzi”. La o fierărie, îl întâlnește pe Miron și, fără să-și dea seama ce face, îl ucide. În scena finală, apar Maria și Zamfir, „fericiți și solemn”, sărutându-se „prelung”.

Dan Botta s-a stins în plină vigoare creativă, dar a lăsat în urma sa o operă care merită a fi cunoscută.

#### Note:

1. Dan Botta, *Scrieri* (patru volume), ediție îngrijită de Dolores Botta, prefață de Ion Biberi, *Teatru, Comedia fantastelor – Alkestis*, vol. 2, Ed. pentru Literatură, București, 1968. Toate citatele sunt luate din această ediție, adaptate la normele actuale.

2. Ibidem, p. 9.

## Pagina elevului



# Anastasia Victoria Pătrășcan

Clasa a VIII-a

Școala Gimnazială „Enea Grapini”, Șant

Profesor de Limba și literatura română: Ana Hanciuc

## Cucerind infinitul

Pe meleagurile astăzi românești, care au o istorie tumultuoasă, plină de tensiuni politice, în țara din inima Carpaților, Transilvania, ce a fost de-a lungul timpului jucăria marilor imperii coloniale, o familie modestă de țărani români, din vremea când ne aflăm sub jugul maghiar, se află în refugiu într-o casă în câmp. Asprimea cu care se comportă soldații maghiari față de cetățenii teritoriului dominat este motivul pentru care numeroasa familie, constituită din șase membri, își desfășoară activitățile cotidiene în așezământul construit pe mica bucată de pământ pe care o dețin. Condițiile nu sunt excelente, dar speranța la un trai mai bun le dă putere să meargă mai departe.

În ziua primăvărată în care au venit în sat pentru a se aproviziona cu semințele pe care plănuiau să le cultive, au avut parte de o surpriză neașteptată. Maghiarii au sădit în inimile lor frica constantă, prin urmare, venirea nu le-a fost anunțată, pentru a nu se intersecta cu cei temuți. Însă după cum bine se știe, nimic nu poate controla destinul...

Aflându-se într-un control de rutină, echipajului maghiar i-a atras atenția ușa larg deschisă a casei până acum pustie. Cărarea îngustă și bătătorită din curte ce lega poarta de ușa locuinței dădea semne de vindecare – nu a mai pășit nimeni de mult timp pe aici... Balamalele ruginite scârțâiau prelung în bătaia vântului, tulburând liniștea angoasantă. Înăuntru, pereții reci și cenușii emanau miros de var și mucegai, iar în sobă nu mai trosneau lemnele ca altădată.

Înainte de a părăsi din nou locuința din sat, familia a fost întâmpinată de grupul de soldați, iar toți membri au fost încâtușați, fiind propuși spre arest. Tatăl, capul familiei, a îndrăznit să spună câteva cuvinte, implorându-i pe soldați să îi elibereze. Dovada că până și maghiarii aveau suflete a fost reflectată de înțelegerea pe care au făcut-o. Aceștia le permiteau membrilor familiei să scape, cu condiția de a o lăsa în urmă pe fata lor cea mare, Elisabeta. Inițial, ideea nu a părut prea convenabilă, pentru că asta însemna pierderea unui copil, dar și pentru că Elisabeta, tânăra în vârstă de șaisprezece ani, era de mare ajutor gospodăriei. Deși răspunsul tatălui a fost un nu categoric, fata, cu firea ei rebelă, s-a împotri-

vit arestării tuturor, alegând să rămână pentru a-și salva familia.

Ceilalți membri au fost descâtușați, iar Elisabeta a fost urcată pe un cal, gata de drum. Nu au avut parte nici de un rămas-bun scurt, căci grupul de soldați, alături de tânăra plăpândă și-au început călătoria.

În mintea Elisabetei, acesta era sfârșitul. Nu avea să mai vadă vreodată câmpul înflorit cu topo-rași, nu avea să mai culeagă păpădii pășind desculță pe otava pufoasă, nu avea să mai asculte păsărelele ciripind sau greierii fredonând, dar cel mai sfâșietor, nu avea să-și mai vadă familia. Se simțea copleșită de un sentiment de care nu mai avusese parte până acum: un firisor de teamă i se scurgea pe spinare, ca un fior rece, dar în același timp, furia punea încet-încet stăpânire pe ea, încât devenea incontrollabilă. Dacă ar fi putut face ceva, ar fi împuns calul în coaste și ar fi sărit, ar fi fugit înapoi, cât de tare i-ar fi permis picioarele, s-ar fi întors la familia ei, și-ar fi strâns tare în brațe părinții, și-ar fi sărutat frații și le-ar fi spus că va fi bine, chiar dacă știa că nu va fi. Ar fi făcut orice ca să fie liberă din nou, măcar pentru câteva minute, dar nu putea risca totul tocmai acum, când se uita în spate și vedea siluetele celor dragi ca pe niște puncte ce se îndepărtau din ce în ce mai tare. Punctele s-au pierdut. Punctele erau acum libere. Punctele au fost salvate... Și nu regreta asta. A fost cel mai bun lucru pe care l-a făcut vreodată pentru familia ei – i-a salvat.

Între timp, au ajuns într-un loc pustiu, unde soldații i-au dat în sfârșit jos cătușele. Strânsoarea rece i-a lăsat urme în jurul încheieturilor subțiri. Au intrat într-o încăpere tristă, cenușie. Elisabeta a presupus că e un fel de secție. Acolo, soldații s-au înțeles cine să păstreze fata. Vorbeau despre ea de parcă ar fi fost un obiect, nu o ființă vie. Iar ea stătea pitită într-un colț al acelei săli sumbre și aștepta să i se decidă soarta.

La scurt timp, unul dintre soldați a prins-o de braț și, deși fata se împotriva, a condus-o afară, unde au încălecat din nou. După primele două cotituri, au mai rămas doar ei doi și animalul, pustiind în urma lor drumul nesfârșit. Acum, se aflau în fața unei

clădiri modeste, o casă cu un singur rând, cu acoperișul vechi, împrejmuirea de un gard de lemn și mai vechi.

Elisabeta a fost poftită înăuntru și soldatul i s-a adresat pe un ton blând, mios, ceea ce a fost de-a dreptul surprinzător:

– Așază-te, nu fi speriată!

Tânăra cu aspect de frizonă se așază, lăsând ca părul bălai să i se scurgă peste umeri și să atingă lemnul înnegrit al laviței pe care sta.

– Eu sunt Franz, iar de acum ești în grija mea, a adăugat soldatul înainte să părăsească încăperea, adresându-i-se fetei pe același ton cald, ospitalier.

La auzul acestor cuvinte, pe Elisabeta o cuprinsese frica, încât ochii i s-au umplut de lacrimi. Franz era un bărbat cam de douăzeci și cinci de ani, cu o statură robustă. Avea părul de culoarea abanosului și trăsăturile feței îi erau conturate ferm – maxilar proeminent, bărbie puțin ascuțită, nas ușor încovoiat și ochi negri. Palmele-i erau mari, cu degete lungi și groase, încât tinerei copile i se părea că poate cuprinde noaptea și toate stelele cu ele.

Nu după mult timp, Franz și-a făcut apariția de după tocul ușii cu o carte de dimensiuni remarcabile. S-a așezat lângă Elisabeta și, deschizând-o, a spus:

– Tu vei învăța să citești!

În acel moment, fetei i-a scăpat un surâs scurt și lacrimile au început să-i șiroiască. Bariera pe care și-a zidit-o în suflet față de ființa ce părea înspăimântătoare a crăpat, începând să se destrame. Își șterse lacrimile cu mâneca și se arătă binevoitoare să învețe. Și aici a început călătoria Elisabetei în educație.

După ce a dobândit îndeletnicirile necesare scrisului, cititului și calculatului, a început să studieze istoria, geografia și filosofia, pentru care a dezvoltat o mare pasiune. Aparent, figura ce i-a inspirat frică odată a fost persoana care a introdus-o în universul cunoașterii și i-a permis să studieze ulterior în învățământul superior.

Astfel, după câțiva ani, Elisabeta a devenit absolventă a Facultății de Istorie și Filosofie și soția lui Franz. Dar nefericita istorie a făcut ca între cele două mari imperii averse de putere și de noi teritorii să izbucnească un nou conflict politic, iar Franz a fost trimis pe front. Elisabeta a rămas singură și își ocupa timpul cercetând, cufundându-se în lectură.

Într-o zi, a primit o scrisoare care a șocat-o de-a dreptul. Franz și-a pierdut viața. La auzul acesteia vești, Elisabeta a simțit că cerul se prăbușește, îngreunându-i umerii. Acum era singură pe lume. Nu mai avea pe nimeni.

Atunci, un gând revelator i-a străfulgerat mintea. Nu mai exista nimic care să o rețină, nimic

care să o lege de locul unde se afla. A decis să se întoarcă la origini și să își caute familia. Acum, poate mai mult decât oricând, avea nevoie de îmbrățișarea caldă a mamei, de vorba blândă și înțeleaptă a tatei, de glumele inocente ale fraților...

În acea noapte geroasă de iarnă nu dispunea de vreun mijloc de transport și trebuia să aștepte până a doua zi, când ar fi putut să găsească un loc într-una dintre trăsurile care treceau de dimineață și transportau adesea muncitori, ceea ce s-a și întâmplat.

Ajunsă înapoi în satul natal, totul i s-a părut la fel, mai puțin faptul că dealul ce servea pe post de pârție era complet liber, dar a găsit explicație în măsurile de siguranță care au fost luate pentru a preveni evenimente tragice cauzate de războiul ce-i adusese sfârșitul soțului ei.

Dacă priveai de sus asupra satului, puteai observa doar o pelerină lungă și neagră fluturând în mișcarea fulgilor de nea și sub vraja crivățului nemilos. Acest petice de doliu se îndrepta spre nord și era singura urmă de viață ce tulbura atmosfera infernală. Iar bietul petice și-a continuat drumul înspre nord, cu o ultimă fărâcă de speranță arzându-i în suflet și neavând idee peste ce urma să dea.

Elisabeta a traversat satul de-a lungul, pentru a se întoarce la casa părintească, dar a avut surpriza să găsească doar ruinele unui fost bombardament. După atâta drum parcurs, după atâtea câte a îndurat și după toate eforturile depuse, nu s-a ales cu nimic. Mai demoralizată și mai singură decât atât nu s-a simțit niciodată. Tălpile și palmele au început să o înțepe de la frig, apoi, înțepăturile s-au transformat în furnicăături ce au imobilizat-o. A sfârșit întinsă pe plapuma de zăpadă de dedesubt, privind în gol. Încețșor, a închis ochii, crezând că îi va închide pentru ultima dată...

Dar s-a trezit întinsă pe un pat într-o încăpăre micuță, încălzită de un șemineu unde focul pălpăia, cu o privire nedumerită ațintită asupra ei. Ar fi recunoscut acea privire dintr-o mie, erau ochii dulci ai mamei.

Elisabeta i-a mărturisit mamei sale toate prin câte a trecut, despre teama care a măcinat-o când a fost despărțită de familie, despre bunătatea lui Franz și despre iubirea ce i-a purtat-o, despre pasiunea pentru filosofie și despre pierderea suferită înainte să pornească în căutarea lor. Ușa odăii celei primitoare s-a deschis și o lumină orbitoare a pătruns în interior. Din ea au ieșit, ca dintr-un tărâm fermecat, pe rând, tatăl și frații Elisabetei. Părinții au luat-o de mâini și au părăsit odaia, împreună. Afară o aștepta Franz. Totul în jur era învăluit în parfumul florilor de primăvară, cerul era senin și soarele strălucea puternic. Acum, viața e lipsită de toate grijele apăsătoare. Nu mai există noțiunea de început și sfârșit, totul e infinit... Așa a fost și așa va fi...



# Octavian Florin Boanchiș

Clasa a V-a

Școala Gimnazială „Enea Grapini”, Șanț

Profesor de Limba și literatura română: Ana Hanciuc

## Aniversarea mea cu Pufuleț

Pentru ceilalți, dimineața zilei de miercuri, 22 iunie, este una ca oricare alta din vacanța de vară, dar, pentru mine, această dimineață trebuie să fie una cu totul și cu totul deosebită, deoarece este ziua aniversării mele și, totodată, și ziua onomasticii mele. Eu mă numesc Iustin-Eusebiu și am doisprezece ani de când hoinăresc prin astă lume, cu scopul de a-mi găsi rostul. Nu am prieteni și nu înțeleg care este motivul pentru care sunt sigur-cuc, fără prieteni, doar cu părinții, bunicii și rudele mele. Consider că sunt un băiat normal, adică am înfățișarea perfect normală, sunt destul de înalt și slab, precum un biet creion, despicat. Oare motivul pentru care nu am prieteni să fie acela că sunt slab? Nu cred, deoarece Matei, Iustinian și Florentin sunt la fel, poate mai slabi decât mine, și au o groază de prieteni. Am citit pe Google tot felul de articole despre prietenie, cum să ai prieteni, cum să nu ai prieteni toxici, cum să te integrezi într-un grup de prieteni normali, câți prieteni e bine să ai și așa mai departe. Unii spun că ai un singur prieten, restul sunt niște trădători (sau niște Iude, cum îmi place mie să le spun), alții, că ai trei sau patru prieteni cei mai buni, iar restul sunt prieteni obișnuiți, iar alții că toți prietenii trebuie tratați în mod egal și că nu există grade de comparație între aceștia. Nu știu ce să cred, deoarece, Hristos a fost trădat chiar de unul dintre apropiații săi, pe care nu l-a nedreptățit în niciun fel. Cred că am aflat de ce nu am prieteni... Sunt foarte puțin... puțin... bine, sunt egoist și îmi este frică de trădare, foarte frică. Acum, după ce v-am introdus în firul vieții mele și m-am prezentat, cred că îndeajuns, putem reveni la povestea noastră.

Fiind intrați deja în vacanța de vară, m-am trezit la ora nouă și jumătate, din pricina unor zgomete puternice, provocate de sora mea care va împlini, în martie, anul următor, șapte ani. Părinții mei erau pregătiți să mă surprindă cu trei tunuri de confeti, unul să fie ținut de mama, iar celelalte două de tata. Ma, cum o numesc eu pe sora mea, s-a împotrivit, i-a smuls tatei din mână unul dintre cele două tunuri de confeti și, cred că din nepricepere, l-a de-

clanșat pe loc. Dacă nu ar fi declanșat Ma confetitul, aș mai fi dormit mult și bine.

Buimac de somn, am ieșit din camera mea. În fața ușii, era tata, care a declanșat și celelalte două tunuri de confeti în momentul în care m-a văzut, iar sora mea m-a întâmpinat țipând cu toată forța ei: La mulți ani!

Mama urca gâfâind scările, având în mână o brișă de ciocolată și vanilie în care erau înfipite douăsprezece lumânărele albastre-verzui. A venit și m-a sărutat pe ambii obraji, apoi toți trei au început să-mi cânte: La mulți ani! Le-am mulțumit cu jumătate de gură, clasic mie. Fiind aproape adormit, m-am împiedicat de covor și am aterizat cu fața direct în brișă. Când mi-am ridicat capul, fiind dezmeticit de-a binelea, am observat în oglinda din dreapta mea că pe față aveam un voal de frișcă. Am râs cu toții și l-am auzit pe tata spunându-mi:

– Dragul meu, să te îmbraci frumos, deoarece vom petrece aniversarea și onomastica ta într-un loc în care sunt aproape sigur că o să te simți minunat. În ultima zi de școală, radiind de bucurie după ce ne-ai anunțat că o să iei premiul întâi la școală, în clasa a V-a, eu și mama ta am mers în cameră ca să te scutim de a-ți face curățenie tu singur. Atunci, am descoperit plăcerea ta deosebită pentru animale. Îți vei petrece ziua de naștere la... Zoo! M-am bucurat, nu pot să neg și am zbughit-o, precum căprioara peste tufișuri, în camera mea. În cinci minute m-am îmbrăcat, m-am parfumat cu trei sferturi din sticla mea de parfum, mi-am făcut freza și mi-am pus la ochi noii ochelari de soare, apoi am mers direct în curte. M-am urcat în mașină de-a dreapta șoferului și am pornit spre mult-așteptatul și mult-doritul Zoo. Drumul nu a fost unul deloc interesant și nu am ce să vă relatez de pe drum și de la ajungerea la Grădina Zoologică.

În momentul în care am intrat la Zoo, am observat că animalele erau împărțite în trei mari categorii, însemnate cu trei culori: cu verde, reptilele, cu albastru, păsările și cu roșu, mamiferele. Dorind să-mi încep aniversarea cu puțină adrenalină, am

ales să încep cu secțiunea reptilelor. Am luat-o înaintea părinților mei pe o potecă verde, spre o clădire mare, de culoare verde-albăstruie, cu ferestre în formă de șerpi și cu pereții imprimați cu tot felul de târâtoare, ouă de reptile, capete de șerpi și șopârle și o placă aurie pe care scria cu litere mari: REPTILE.

Am intrat pe ușa în formă de ou spart și am observat că prima colivie adăpostește un piton gigantic, care putea fi mângâiat, ceea ce eu nu am încercat, de frică să nu îmi pierd unul dintre membre chiar de ziua mea de naștere. Acel piton era o excepție de la regulă. Pielea lui era roz, cu pete albastre, înconjurate de un superb contur alb, care dădea impresia că era pictat de cel mai iscusit dintre pictorii lumii.

În al doilea acvariu, o broască țestoasă-mamă își învăța cei trei pui să înoate, cu clasica viteză pe care numai țestoasele o au. Privindu-le cu o plictiseală nedisimulată, am hotărât să mă apropiu de următorul acvariu, deoarece somnul a început să pună ușor, ușor stăpânire pe mine, iar dacă așteptam până broasca țestoasă intra în carapacea ei cu aceeași moleșeală, la fel de monotonă, aș fi fost doborât complet de somn. La următorul acvariu erau trei salamandre, una galbenă, alta roșie, iar a treia portocalie, în următorul acvariu se afla o cobră. Și tot așa am explorat toată zona reptilelor, cu puțin mai multă frică să nu se crape vreun acvariu și să năpădească vreo târâtoare gigantică pe mine și să-mi petrec ziua de naștere în interiorul ei.

Următoarea zonă era cea a păsărilor. Pe o potecă mare de culoare albastră erau așezate de-a dreapta și de-a stânga colivii uriașe, în fiecare colivie ducându-și viața monotonă felurite specii de păsări. În prima colivie erau patru condori. Condorul este o specie de vulturi, de talie mare, cu un penaj în mare parte negru. Toți cei trei condori erau complet la fel, dar unul ieșea foarte puternic în evidență. Avea aripile negre, brăzdate cu pete albe și buline gălbui, căpșorul micuț, piciorușele sale erau acoperite cu un penaj vișiniu, iar restul corpului era albăstrui. O capodoperă vizuală, care merita să fie văzută de orice iubitor de frumos. Acest condor mai putea fi remarcat și prin faptul că poartă un tricou verde, imprimat cu palmieri și niște pantaloni scurți, brodați cu umbreluțe și nuci de cocos. Pe lângă toate cele amintite mai sus, se remarcă și prin faptul că vorbește mult, cât e ziua de lungă, dar și destul de răspicat. Eu îi auzisem vocea încă de când am ajuns în fața primului acvariu din zona reptilelor, dar nu i-am dat mare importanță, deoarece l-am asemănat în mintea mea cu un scâncet de bebeluș care nu primește de la părinți jucăria preferată.

Apoi, ochii mei s-au abătut asupra unei pancarte pe care scria: Celebrul Pufuleț, simbolul Gră-

dinii Zoologice „Tetrarh”. N-am reușit să termin de citit toată pancarta, fiind scrise pe ea și câteva informații despre Pufuleț, că am auzit acel strigăt de copil mic, de data asta mult mai răspicat și mult mai tare, cu o ușoară tentă de răs în glas:

– Cine este sărbătoritul? Cine este sărbătoritul? Să vină aici, acum, chiar acum! Era Pufuleț, celebrul Pufuleț. Mi-am făcut cu greu loc prin mulțimea de oameni și am ajuns în fața coliviei, iar acesta, de undeva de la înălțime, m-a zărit și mi-a zis cu o bucurie profundă în glas:

– Vino cu mine și o să-ți sărbătorești ziua într-un mod excepțional! O să primești răspunsul la unele dintre întrebările care te macină de mult timp! Imediat după ce a terminat ceea ce mi-a spus, l-am observat lângă mine și am văzut că aripa sa mă atinge printre gratiile coliviei. În acel moment mi-am pierdut trupul meu greoi și m-am transformat într-o pasăre, mai exact într-un condor. Fără voia mea, am început să zbor după Pufuleț. Într-o clipă, am ajuns în safari, un loc nemaiîntâlnit.

– Aici, este casa mea, fosta mea casă, murmură Pufuleț trist. Nu am mai ajuns aici de peste douăzeci de ani, de când am fost închis în acea colivie imensă cu alți patru condori necunoscuți și nu am mai avut un prieten de atunci, până te-am găsit pe tine și, astfel, am descoperit că toți „admiratorii” mei nu sunt doar niște oameni veniți acolo de departe ca să mă vadă, ci sunt prieteni. Toți prietenii pe care i-am avut aici, cred că m-au uitat, dar eu nu i-am uitat, fiindcă o prietenie gravează suflete, nu buze. Doar azi, de când te-am întâlnit am conștientizat de ce nu-i uit pe toți oamenii care au venit în fața coliviei mele și mi-au zâmbit sau m-au fotografiat, deoarece, repet, o prietenie gravează suflete, nu buze. O lacrimă s-a scurs ușor pe fața condorului. Urmează-mă, spuse el, și am zburat în spatele lui. Am ajuns în fața unui copac împodobit cu rodii catifelate. Îmi întinde o rodie și îmi zice:

– Gust-o! Este fructul prieteniei. Odată ce ai gustat-o vei avea prieten mediul înconjurător, dar, mai ales, îl vei avea prieten pe Dumnezeu. Eu nu am nevoie de acest fruct, pentru că pe Dumnezeu îl am deja prieten, iar tu valorezi cât ceilalți prieteni. Tu ești un bun prieten. Eu plec, dar sper că tu ai înțeles ceea ce am dorit să îți transmit: Prietenia este soarele de care toți avem nevoie, altfel ne ofilim!

Și Pufuleț a plecat.

Am gustat rodia și am ajuns în fața coliviei unde el făcea spectacol. Am început să plâng. Am înțeles cât de importantă este prietenia și am aflat că eu îl aveam pe Marele Prieten din totdeauna, adică pe Dumnezeu.



*Dragoș Grapini*

## Coșmarul

Hapciu!

Este luna mai, ultima lună din anotimpul primăvara. Deși uneori mai bate un vânt nervos, afară este cald, deoarece soarele și-a dat jos cojocul de iarnă și și-a lăsat razele lui luminoase și fierbinți peste pământ. Copacii își leagă crengile înflorite în bătaia vântului, florile își deschid petalele colorate și așteaptă nerăbdătoare albinele harnice să le culeagă polenul auriu, insectele pline de viață se scaldă în căldura soarelui, păsările grijulii caută hrană pentru puișorii lor care așteaptă flămânzi în cuib întoarcerea părinților, iar oamenii își pun răsaduri în grădina de zarzavaturi.

Hapciu!

Mă numesc Emanuel și sunt elev în clasa a doua. Zilele trecute, pe un vânt frigos, îmbrăcat subțire, am ieșit afară cu bicicleta, neascultând de sfatul mamei care mi-a zis să mă îmbrac mai gros, să nu răcesc, pentru că peste două zile am evaluarea.

După o zi, a început să-mi curgă nasul, să strănut și să am febră. Am răcit foarte tare.

Hapciu!

M-am trezit și am văzut că nu am scăpat de răceală. Azi este o zi foarte importantă, deoarece am o evaluare grea, nu doar eu, ci și colegii mei de clasă, ba chiar toți elevii din țară. M-am uitat la ceas și am văzut că mai am o oră de somn. Așa că am căscat, m-am întins în pat și am adormit buștean.

M-am trezit speriat, fiindcă am avut un coșmar. Văzând cât este ceasul și că sunt întârziat, îngrijorat, mă îmbrac repede, îmi iau ghiozdanul și alerg de rup pământul spre școală. Ajuns în fața porții, obosit și îmbujorat de la alergătură, văd că toți copiii au terminat evaluarea și ies bucuroși din curtea școlii. Trăiesc coșmarul din somnul de dimineață: Am pierdut evaluarea! Spuneți-mi voi, oare ce se va întâmpla, o să repet clasa a doua?

Hapciu!!!



*Maria Octavia Mihai*

Clasa a VII-a

Școala Gimnazială „Enea Grapini”, Șant  
Profesor Limba și literatura română:

**Ana Hanciu**

**Ora vrăjită**

Când luminile toate se sting  
Și nu se mai aude nici-o șoaptă,  
Umbrele parcă m-ating  
Și-mi deschid o nouă poartă.

O lume fermecată apare,  
Și îmi pun o întrebare:  
Unde mă iau și mă duc  
Umbrele ce mă seduc?

Nu înțeleg ce mi se întâmplă,  
Gândurile mă frământă,  
Parcă lumea se destramă  
Și visele-n tăcere mă cheamă.

Un gând îmi zboară la stele,  
Oare la ce se gândesc ele?  
Poate ascund povești de sus,  
La care așteptăm un răspuns.

În final ora se-ncheie,  
Dispărând ca o scânteie,  
Căci orice drum oricât de greu,  
Se întoarce-n zori la Dumnezeu!

### **Sub umbrela amintirilor**

Astăzi sunt din nou copil,  
În grădina cu-amintiri.  
De dimineață până seară  
Duceam o viață ideală.

Bunicii mă așteptau în tindă  
Ca în brațe să mă prindă.  
Bunicul povești îmi citea,  
Crescând bunica mă veghea.

Pe strada copilăriei mă întorc,  
Căutând din priviri copiii.  
Nu îi văd, dar mi-amintesc  
Jocul nostru copilăresc.

Diminețile veneau cu soare cald,  
Iar iarba era plină de rouă.  
Noi desenam pe asfalt  
O copilărie nouă.

Gândul îmi zbură departe,  
Printre file vechi de carte,  
Într-o lume colorată,  
Copilăria trecea îndată.

În fotografii mă privesc,  
Amintiri mă copleșesc.  
Copilăria îmi bate la ușă  
Și inima îmi e de cenușă.

Copilăria n-o pierzi niciodată,  
Trăiește în inima ta curată,  
Un orizont îndepărtat,  
De amintiri încărcat.

Bucură-te de jocuri, de vise și de soare,  
Căci viața este trecătoare.  
Nu vei uita o viață așa de frumoasă  
Când erai copil la mama acasă!

# EUGEN MORITZ:

## Nu reproduc realitatea, ci o reinventez

**Eugen Moritz** (pictor, fotograf și artist multimedia) s-a născut la 12 august 1959, în municipiul Cluj-Napoca. A absolvit Liceul de Arte Plastice „Romulus Ladea” și Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca, secția Pictură, 1988. Din 2008 este doctor în arte vizuale, Universitatea de Artă și Design din Cluj-Napoca. Profesor universitar doctor la Universitatea de Artă și Design din Cluj-Napoca, departamentul Grafică, Foto-Video. Din 1990 este membru titular al Uniunii Artiștilor Plastici din România, filiala din Cluj-Napoca.

Din 1985 și până în prezent a participat la peste 300 de expoziții de fotografie și pictură, personale și de grup, cu caracter local, național și internațional, simpozioane, workshop-uri, evenimente cu public, proiecții de film și expoziții de fotografie-media.

În calitate de cadru didactic în învățământul artistic, are o vastă activitate de peste 30 de ani, de cercetare teoretică și practică, apariții în articole, cataloage și publicații de artă, participări la simpozioane și diverse colaborări cu instituții din domeniu. A publicat cărți, albume și cataloage despre pictură și noile tehnologii vizuale, precum și zeci de articole în reviste naționale și internaționale și a avut numeroase contribuții la publicații și volume colective.

Activitatea sa artistică a fost recompensată cu diverse premii naționale și internaționale în pictură, fotografie și video. Detalii: <https://metaproiect.com/>

### PERSONALIA

*Prolog: pictura între real și artificial, între atingere și algoritm, între reflexie și lumină, un limbaj în continuă actualizare.*

Această expunere de activitate în paginile revistei *Izvorul Someșului* o consider o firească prelungire mediatic-culturală a preocupărilor mele de o viață, strânse sub ceea ce numesc, de ani buni, proiectul PERSONALIA. În fond, fiecare intervenție publică, fiecare text, fiecare imagine și fiecare gest de arhivare sau de interpretare a memoriei personale face parte din același efort de a contura o hartă afectivă și intelectuală care ne modelează identitatea.

Prin această colaborare, proiectul PERSONALIA își găsește un nou spațiu de respirație: un cadru editorial în care biografiile, vocațiile, energiile și poveștile celor din jur pot fi aduse în lumină, nu doar ca simple consemnări, ci ca fragmente ale unei geografii umane în continuă devenire. Revista devine, astfel, un partener personal, firesc în această încercare de a recupera, ordona și transmite mai departe memoria vie, într-o formă accesibilă, dar păstrând rigoarea și sensibilitatea care definesc demersul artistic de mine asumat, PERSONALIA.

Pentru mine, această prezență în *Izvorul Someșului* nu este doar o apariție editorială, ci o extensie organică a unei munci fluide: aceea de a documenta,



interpreta și celebra destinul individual ca parte a unui întreg cultural mai larg.

Pentru mine, PERSONALIA nu este doar un titlu, ci o confesiune. Este felul în care îmi pun viața și memoria în fața privitorului, ca într-un jurnal vizual. Am ales acest concept pentru că arta mea este inseparabilă de biografia mea – fiecare lucrare poartă urmele atelierului, ale timpului și ale întrebărilor care mă însoțesc de peste patru decenii.

Expozițiile personale, reunite sub numele PERSONALIA, sunt asemenea unor rapoarte intime, reluate an de an, niciodată identice, dar mereu în continuitate. Fiecare nouă prezentare adaugă o verigă la acest lanț viu al experiențelor din atelier. Este o expoziție fluidă, în permanentă transformare, asemenea vieții însăși. De aceea, nu mă mulțumesc cu instantaneul, cu decupajul brut din realitate, aleg să intervin, să rescriu, să dau formă unei realități interioare.

Pictura a fost dintotdeauna pentru mine un act de intimitate și revelație – un apel tăcut, tăios, adresat materiei pentru a-i smulge o clipă de nemurire umană, am învățat să văd dincolo de conturul vizibil al lucrurilor: să percep vibrația ascunsă a culorii, emoția spațiilor, dar și absențele, marginile, neîmplinirile unei imagini ce mereu aspiră să fie altceva decât ceea ce este – mai vie, mai pură, mai aproape de ființa care o caută.

Astăzi, când lumea se reproiectează tot mai insistent, iar materia reală cedează teren în fața imaginilor generate dincolo de unealta digitală, pictura

rămâne pentru mine un gest profund uman, o întâlnire confesivă cu sinele și cu timpul, în care mediul digital nu este rivalul tradiției, ci partenerul său de dialog și regăsire.

Mereu am visat o pictură care să poată cuprinde, deopotrivă, atât forța tectonică a gestului material, cât și imponderabilitatea luminii realului, dublată de biografia privirii și de memoria mâinii, dar și dintr-o lectură contemporană a imaginii, în care tabloul este, mai mult ca oricând, un nod între trecut și viitor.



Folosesc instrumente digitale nu ca să renunț la pictura tradițională, ci ca să-i explorez noi adâncimi și să-i testez limitele. Uneori, pornesc de la o fotografie personală, o imagine digitalizată veche sau un portret anonim extras din fluxul online; alteori, recurg la generatoare de imagini cu inteligență artificială, tentat de promisiunea unor viziuni pe care mâna mea nu le-ar fi putut concepe spontan. În acest mod, digitalul devine, în mâna mea, nu doar sursă de inspirație, ci și instrument de traducere poetică a privirii contemporane asupra tradiției vizuale.

Abordarea digitală nu anulează pictura tradițională, ci îi prelungește suflul în alt registru. Orice experimentare virtuală – oricât de seducătoare ar fi – e validă numai dacă, în final, duce la o concretizare în lumea materială: fie că îmi tipăresc lucrarea și intervin manual, fie că pornesc de la o compoziție de pe ecran pentru a construi strat după strat în tehnică flamandă, un tablou fizic.

Îmi asum cu bucurie acest rol „hibrid” de pictor care navighează între două lumi: una a pânzei, a materiei, a lentorii și a întrebărilor, alta a pixelului, a instantaneului și a inflației de opțiuni. Laboratorul online devine pentru mine o prelungire a atelierului clasic, o „arhivă vie” din care selectez, regândesc și revalorific apariția, mereu nouă, a chipului uman. Virtualul, cu toate capcanele și derapajele sale, este spațiul unde recuperez și reacordez instinctul imaginar al picturii vechi, adăugându-i, mereu, o tușă de umor, de sarcasm sau de lirism inconștient.

Rămân fidel, în ultimă instanță, misterului și vulnerabilității chipului uman. Îl regăsesc peste tot. Pentru mine, chipul este locul în care pictura devine o poveste despre identitate, memorie și metamorfoză. Îmi asum drept surse de inspirație nu doar istoriile vizuale ale marilor maeștri, ci și arhivele personalizate online, avatarurile anonime care cer să fie, pentru o clipă, reale.

Mă inspir din practici contemporane ale „jurnalului vizual”, unde autoportretul, colajul, fragmentul din mediul online, toate devin documente ale unei identități fluide, mereu în schimbare. Am descoperit, recurgând la virtual, că imaginea de sine nu mai e doar un construct stilistic, ci o zonă de tranzit între autobiografie și ficțiune, între autentic și imaginar.

Mă interesează, astfel, „trupul” imaginii, felul în care secvențele virtuale se reîntorc la lumea materială și la vulnerabilitatea suferinței umane. Aceasta este, cred eu, una dintre cele mai subtile reactualizări ale picturii clasice: să valorifici infinitele surse de inspirație online, să recunoști virtualul ca o arhivă de modele, chipuri, compoziții și accidente, dar să refuzi impresia de demiurgie digitală completă. Imaginea, odată rescrisă, trebuie readusă în sfera gestului uman, a contactului cu materia palpabilă, a imperfecțiunii care aduce emoția umană.

Finalitatea picturii rămâne una materială: nu există adevărată „faptă umană” fără transpunerea ideii în corp, în textură, în densitate senzorială. De aceea, orice lucrare ia naștere, în confluența dintre algoritmul digital și mâna artistului, ca un pariu pe coerența umanității noastre încă vii, imperfecte, întotdeauna incomplete.

Pictesz cu gândul că imaginea rodnică este aceea care nu aparține nici pe deplin trecutului, nici virtualului, ci acelei zone de tranziție unde actul artistic se așază ca o respirație între două lumi. Îmi doresc ca privitorul să simtă, în fața lucrărilor mele, nostalgia unei lumi pierdute, dar și fascinația universului ce se deschide de fiecare dată când acceptăm, cu sinceritate, că suntem doar o verigă în lanțul dintre memorie și viziune, între faptul uman și imaginea generată fără odihnă de computere.

Pictura, oricum ar arăta ea, rămâne o șansă de limpezire a privirii, o încercare de a reface puntea dintre suflet și chip, dintre ce am fost și ce vom fi. Îmbrățișez digitalul ca pe o poveste încă nescrisă a artei, ca pe un aliat al redescoperirii, nu al uitării.

PERSONALIA este, pentru mine, spațiul acestei confesiuni: o încercare de a-l invita pe privitor într-un dialog poetic, de a-i oferi o privire asupra artistului care nu repudiază nici progresul, nici memoria, nici bătaia cu ceea ce nu poate fi niciodată definit pe de-a-tregul.

Fiecare lucrare devine un act de mediere între lumi – între pictura care se lasă atinsă și imaginea ce rămâne suspendată în virtual, între sursa clasică și inspirația online, între umbra și reflecția digitală. Fapta ultimă rămâne întâi, una umană: pictura, ca alchimie a privirii și a mărturisirii, ce-și caută întotdeauna, indiferent pe ce suport, chipul viu și unic al realității.

PERSONALIA este, în fond, o încercare de a închide și redeschide cercuri: între fotografie și pictură, între tradiție și digital, între realitate și ficțiune. Este felul meu de a spune că arta nu este doar o profesie, ci o viață trăită prin imagine.

„Nu reproduc realitatea, ci o reinventez. Fiecare imagine este o mărturisire, fiecare lucrare – o feastră spre viața mea trăită prin artă.”



























# Muzeului Satului – 90 de ani

Leon-Iosif GRAPINI

Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” a împlinit 90 de ani. Cu acest prilej, în perioada 10-17 mai 2026, au avut loc evenimente aniversare desfășurate sub patronajul Președintelui României și al Majestății Sale Margareta, Custodele Casei Regale. La ceremonia oficială de deschidere a Zilelor Muzeului Satului și la manifestările culturale din ziua de 10 mai a.c., din comuna Șanț, alături de primarul comunei, Marian Viorel Forogău, au participat membrii Teatrului Nescris „Constantin Iugan”, marcă înregistrată a Șanțului, care au prezentat o piesă de teatru, apreciată de public, și meșteri populari (Oltița Dănilă și Ileana Roman) care au expus frumoasele veșminte tradiționale din satul de la izvoarele Someșului Mare, cu toții fiind răsplățiți cu diplome omagiale.

În anii 1935 și 1936, Institutul Social Român, condus de sociologul Dimitrie Gusti, prin „echipele monografice” care alcătuiau așa-zisa „Echipă regală”, a întreprins în comuna Șanț cercetări sociologice, et-

nografice și de folclor, realizând filmul „Satul Șanț”, al treilea de acest fel din România, film prezentat atât în țară, cât și peste hotare. Tot atunci a luat ființă „teatrul popular nescris” (Trupa veselă), la inițiativa săteanului înzestrat cu talent actoricesc și cu simț al umorului Constantin Iugan. În primăvara anului

1936, s-a cumpărat casa șanțeanului Emilian Grapini, ridicată în 1876, a fost transportată la București și reclădită în muzeul satului. La 10 mai 1936, în prezența regelui Carol al II-lea și a unor înalte oficialități politice, religioase și de cultură, s-a inaugurat la București „Muzeul Satului Românesc”. La inaugurarea muzeului, au luat parte, ca invitați ai academicianului Dimitrie Gusti, tinerii Iosif

Sângeorzan și Reghina Sângeorzan – mirii din filmul „Satul Șanț” și fini ai lui Dimitrie Gusti, nașa din același film, Octavia Grapini, cu soțul Timoftei Grapini, învățătorul Cosma Cotu cu soția Zamfira, precum și învățătorii Alexa Văsieș și Lazăr Ilieș, cu toții fiind cazați în casa de la Șanț.



Trupa Teatrului Nescris din comuna Șanț – 1936



Ileana Roman, Marian Viorel Forogău și Oltița Dănilă



Marian Viorel Forogău și membrii Teatrului Nescris „Constantin Iugan” în fața casei de la Șanț



Povestiri adevărate

*Dan Filipoi***Mireasa furată**

Îmi povestea fratele meu Grigore, Dumnezeu Sfântul să-l ierte și să-l odihnească în pace, o întâmplare de pe Valea Bârgăului, aflată de la un coleg de-al său din acele locuri.

A fost cândva o nuntă mare și frumoasă, așa cum sunt vestitele nunți de pe Bârgău, cu toate rituurile și obiceiurile locului, păstrate cu mare cinste, mai ales că imediat după Revoluția din 1989 încă nu pătruseseră modernismele ca în vremurile de astăzi. Totuși, apăruse obiceiul numit furatul miresei.

La ospăț, la un moment dat, observă lumea că vine unul și fură mireasa. L-au lăsat pe om în pace, crezând că va ieși până în curtea sălii de evenimente și va reveni, dar se pare că omul a cam întrecut măsura. După o vreme, mirele își pierde răbdarea, socrii, la fel, lumea începe să-și pună întrebări, ba chiar să intre la bănuieli. Așadar, așteptau cu toții să vină odată „hoțul” și să ceară recompensa. Într-un târziu, cel așteptat apare beat criță, „ca o cergă”, cum se zice în zonă. Numai că vine doar el, iar mireasa nu. Sar toți asupra lui și-l iau la rost, îl amenință cerându-i să le spună unde e mireasa. „Nici dacă mă omorâți, nici dacă mă tăiați în bucăți, nu vă pot spune, pentru că nici eu nu mai știu. Îs beat ca un bezmetic (bondarul trifoiului, la Bârgău), umblu și eu să nu stau.” „Măi, omule, gândește-te unde ai dus-o, că te batem de te lăsăm lat.” „Puteți să mă bateți cât vreți, dacă aș ști, v-aș spune.” Cine să mai stea la nuntă, toți s-au dus să caute mireasa, care pe unde a apucat. Dar ia-o de unde nu-i. Trece noaptea, se zărește de ziuă, dar mireasa nu apare de nicăieri. Doamne ferește de așa necaz! Mirele era tare supărat și nervos, părinții ei plângeau și se rugau, socrii se arătau îngrijorați, neamurile, alarmate, ca la mare încercare și supărare. Dimineața, familia anunță poliția locală, îl duc pe „hoț” la post, dar fără niciun rezultat. Încep iar căutările, însă mireasa era de negăsit. Chiar și făptașul era îngrijorat de două lucruri: nu știa dacă mireasa mai trăiește și cum va scăpa el de pedeapsă. Era duminică, după vecernie, și mireasa încă nu apăruse de nicăieri. Lumea se întreba: „A fost ea furată, dar de ce nu vine de unde se află?” „Atâta l-a iubit pe mire!”, ziceau unii. „Asta s-a înțeles cu ăla s-o ducă oriunde, numai să se scape de măritat!”, bârfeau alții. Vestea umple satul și-l pune în alertă.

O biată bătrânică își întreabă soțul ce să-i facă de cină. „Apoi, măi, nevastă, de cărnuri și de ce-am avut până azi m-am cam săturat. Pune la fiert niște grampiri<sup>1</sup>, să mănânc ceva mai ușor pe noapte, grampiri cu niște brânză de vaci”, își exprimă moșneagul preferința.

Ia femeia un lighean și iese în curte, din curte se îndreaptă spre ușa beciului, care avea de această dată cheia învârtită în broască. De obicei nu încuia beciul, deoarece niciodată nu le-a furat nimeni din el nimic. Femeia se gândește că o fi învârtit-o ea ultima dată și a uitat. Descuie ușa și intră în beci. În beci ce să vezi? Mireasa, desfigurată de plâns, cu ochii cât pumnii, amărâtă... O dată a fost și ea mireasă și, în loc să se bucure de acest eveniment important din viața ei, a fost nevoită să stea toată noaptea nunții și a doua zi la răcoare, în beci. „Vai, draga mea, cât te-a căutat tot satul, zice bătrâna, dacă am fi știut...” Beciul se afla sub casă, iar bătrânii locuiau într-o bucătărie, în curte, înspre stradă. Era greu pentru ei să o audă tocmai de acolo. Eliberată, mireasa, însoțită de bătrâna binevoitoare, a plecat spre casa părinților ei. Acolo se găseau mirele și toate neamurile, făceau tot felul de planuri, cine și pe unde să o mai caute. Când s-au văzut au plâns de bucurie cu toții. Pe „hoț” l-au iertat în cele din urmă, fapta fiind oricum consumată. Nuntașii, oameni de omenie, și-au făcut datoria ducând fiecare darul de nuntă pentru miri în zilele următoare. Toate s-au terminat cu bine, numai mireasa cred că nu va uita noaptea nunții niciodată.

1. Cartofi, în graiul bârgăuanilor

**Pompei șiindrilește vaca**

Elena și Pompei, doi oameni de rând, au trăit cu mulți ani în urmă pe meleagurile noastre. Ea nu prea era cu lucrul câmpului, în schimb iubea podobebele, adică îi plăcea să se îmbrace frumos și să-și îm-podobească încăperile cu țesături dintre cele mai frumoase. Nu țineau animale prea multe în bătaură, doar o vacă, un porc de tăiat și câteva găini, întrucât omul lucra la pădure, câștiga ceva bani, iar ea își petrecea timpul mai mult la stative. Vaca lor, Florița,

dădea bine lapte, surplusul îl vindeau la sătenii doritori.

Umbla prin sat o femeie străină care făcea bișniță cu tot felul de lucruri: basmale, pudărele și alte mărunțisuri. Odată, străina îi arată Elenei o năframă frumoasă, dar scumpă. „Dacă n-ai acumă toți banii, ți-o dau pe așteptare, nu mă tem de dumneata”. Cu aceste vorbe o convinge pe Elena să o cumpere.

Ce credeți că a făcut nevasta ca să poată plăti basmaua fără să știe soțul? Și-a mai căutat un cumpărător pentru lapte. Numai că în casă nu mai rămânea prea mult lapte ca înainte. Pe clienți nu-i putea dezamăgi de frică să nu-i piardă, dar cu soțul... „Lasă, că nu-și dă el seama, și așa vaca are lapte bun și gras, o ulcică de apă la cât rămâne pentru noi nu se simte”, gândește Elena. Zis și făcut, însă omul vede că ceva nu-i în regulă. Când să mănânce jântiță, observă că-i mai subțire, curgea din oală, nu ca înainte când nu puteai întoarce polonicul în ea. O întreabă pe nevastă:

– Elenă, ce-i cu huliubuca asta de jântiță?

– Io știu, n-am avut destulă areală, poate de asta nu s-a prins așa de bine”, se dezvinovățește nevasta.

În altă zi, când fierbea laptele în ceaun, vede omul că în loc să se ridice spumă în sus, laptele făcea bulbuci ca apa. Gustă din el și o întreabă pe femeie:

– Oare ce are laptele nostru de-i numai hâlbe?

– Apoi i-am schimbat fânul la vacă, ăsta e mai rogozos, de asta-i laptele mai slab.

Azi așa, mâine așa, Pompei se prinde, până la urmă.

Într-o zi, caută niște dranițe<sup>3</sup>, un ciocan, cuie și le înșiră în fața grajdului. Elena îl vede pe geam și se întreabă: „Oare ce vrea să facă omul ăsta cu ele?” Îi strigă din prag:

– Mă, Pompei, ce vrei să drănițești?

– Pe Florița, Elenă dragă, răspunde soțul.

– Asta-i bună, cum adică să drănițești vaca?

– Apoi îi musai, nu vezi și tu că de o vreme încoace plouă în vacă, iar laptele îi tare apătos.

– Măi, omule, ai bolunzit, cum să plouă în vacă? Mi-o spus cineva că-i mai sănătos laptele groșiorit, și am mai luat groșiorul de pe el din când în când. Lasă că nu-l mai iau de azi înainte, dar vezi și tu că nici zama nu-i așa de bună, dacă nu pui în ea măcar o lingură de groșior.

– Bine dară, numai vezi, ia doar groșiorul, nu și ulcica plină cu apă!

1. Farduri

2. Lături

3. Șindrilă

## Prohod cu necazuri

Dintre poveștile auzite de la Mărioara lui Onisim, aceasta ce urmează este cu totul aparte. Deși Mărioara făcea poveștile vesele, totuși, mesajul este unul trist. Doi oameni, soț și soție, au ajuns să zacă pe pat amândoi deodată. Nu știau bieții de ei care se va duce întâi pe lumea cealaltă. Până la urmă, a plecat soțul, lăsându-și soția bolnavă pe patul de suferință. Cum era obiceiul atunci, în ziua înmormântării, vine preotul la casa mortului spre a oficia slujba prohodului. Înainte de sosirea preotului, fetele femeii se arătau foarte mărinimoase cu mama lor, mai ales că ele se ocupau mai mult de hrănirea suferindei, cu spălatul acesteia ocupându-se nora, respectiv cumnata lor. Fie că atâta o iubeau, fie ca să vadă lumea ce bine o îngrijesc, veneau pe rând la patul ei, ba cu gulaș, ba cu sarmale, ba cu prăjitură. „Mănâncă, mamă! Ia și mănâncă, fă bine.” Apare între timp Mărioara și vede că nu e momentul potrivit să fie hrănită bătrâna atât de bine. „Măi, femeii, zice ea, lăsați atâta mâncare amu, că o să vă facă de posnă, de nu-ți ști ce să vă faceți!” Începe prohodul, se strâng oamenii în casă, toată lumea e serioasă și evlavioasă, mulți plâng, când, dintr-odată, aud drrrrruuu sub cerga cu care era acoperită bătrâna. În scurtă vreme, în casă aerul devine greu de respirat, slujba nu era încă terminată, iar de schimbat bătrânica nici nu putea fi vorba. Făceai și mai rău. Caută fetele pe Mărioara, care mereu avea soluțiile la ea, și prind să i se jelească: „Vai, cumătră, bine-ai zis, ce să ne știm face, oamenii nu mai pot sta în casă...” „Vădu-vă de posnă să vă văd! Ce v-am spus eu? N-o căfuiți<sup>1</sup> atâta până după slujbă, că dumneaei o să vă facă de țircus când îi casa plină de oameni. Amu vi-i drag, vi-i cinste, vă place în casă?” „Vai, dar ce să facem amu, că nu mai putem da nimic înapoi?” „Mereți la lăițer și luați în posnă niște cergi și acoperiți-o bine, până va ieși popa. Apoi, când îți fi doar voi, o s-o curățați cum știți.” „Vai, că bine ne înveți dumneata.” Zis și făcut. Au mers fetele în grabă, au scos câteva cergi cu care au acoperit-o bine pe bătrână, iar aerul a devenit mai suportabil. După săvârșirea ritualului din interior, fetele au intrat în casă, și-au pus mama la rând, iar problemele s-au terminat. După moartea soțului, bătrâna a mai supraviețuit câtva timp, apoi a plecat și ea la cele veșnice.

1. a căfui – a îndopa



# Liviu Păiuș



## Legenda Sfântului Nepomuk

Cred că prin relația dintre preotul catolic și credincioșii catolici de la Rodna, printre care se aflau mulți cehi și slovaci, veniți dintr-un areal mai extins între Cehia și Slovacia de astăzi și statorniciți la noi, ca mineri, a fost adusă statuia lui Nepomuk în acea perioadă de timp (după 1770). Nu știm când și din ce motive statuia respectivă a fost adusă și ascunsă în apropierea părăului Cipului de pe Izvor, unde a rămas uitată o lungă perioadă de timp. Abia localnicii din generația următoare au dat de ea și s-au hotărât să o amplaseze pe un teren ce aparținea unității miniere de la acea dată, din apropierea podului de peste Izvor. De atunci acest pod a fost numit de localnici „Podul Sfântului”, iar partea de hotar din zona în care a fost aflat Nepomuk se numește Valea Cipului. La fel amintim că minerii care au venit și au lucrat la Rodna după 1770 au dat numele unei mine de la Valea Vinului „Nepomuk”, fiind legați prin credință de acest sfânt ce era admirat și prețuit de ei.<sup>1</sup>

Nepomuk este o mică localitate din Boemia, despre care poate nu s-ar fi știut niciodată nimic dacă în anul 1320 nu s-ar fi născut aici Nepomuk, dintr-o familie de oameni vârstnici care s-au rugat mult lui Dumnezeu să le dăruiască un copil. Ruga lor a fost ascultată, iar copilul a rămas în istoria bisericii cu numele de Ioan Nepomuk. Acesta, de mic, se simțea atras spre viața de reculegere și rugăciune pe care a descoperit-o frecventând zilnic mănăstirea cisterciencilor din apropierea casei părintești. După ce a terminat studiile superioare de teologie la Universitatea din Praga, a fost sfințit preot și i s-a încredințat misiunea de predicator la catedrala orașului. Locuitorii din Praga și mai ales studenții, simțeau că o lumină răsare în mijlocul lor când se aflau în preajma lui, de aceea îl înconjurau cu drag și îi ascultau cuvintele cu multă plăcere. Datorită calităților pe care le avea i-a fost încredințat scaunul de episcop, dar, din modestie, a refuzat, acceptând în schimb un post prin care se ocupa de operele de binefacere prin care-i ajuta pe mulții și năpăstuiții de soartă prin acordarea unor bunuri materiale necesare traiului. El și-a oferit serviciile și în apărarea drepturilor oamenilor simpli în conflictele cu cei înstăriți sus-puși. Această activitate

a trezit o ură ascunsă a tânărului rege Venceslau. Acesta, după căsătorie, s-a lăsat pradă unei vieți dezordonate, călcând în picioare iubirea sinceră a soției sale, Ioana, care era nevoită să ducă o viață de chin. Aceasta, pentru aflarea unei liniști sufletești, s-a dus la părintele Nepomuk și, prin spovedanie, i-a mărturisit modul ei trist de viață alături de tânărul rege. Datorită felului schimbat de comportare a Ioanei în familie, soțul Venceslau a bănuțat că a stat de vorbă cu preotul și, pentru a afla cele discutate, l-a chemat la el în calitate de rege. La întrebările puse sub formă de interogatoriu, preotul Nepomuk i-a răspuns: „Non licet”, adică nu-i este îngăduit să spună. În final, regele văzând că nu poate scoate nimic de la preot a dat ordin să fie încarcerat, bătut și schingiuit, cu coaste rupte, deci torturat într-un mod bestial pentru motivul că nu a divulgat cele spuse de soție în timpul spovedaniei. După un timp l-a lăsat liber cu condiția să se mai gândească asupra răspunsului ce-i datorează.

Astfel că în ajunul sărbătorii Înălțării Domnului, în ziua de 16 mai 1383, preotul a fost chemat din nou la rege și amenințat că dacă nici de data asta nu-i va spune ce a discutat cu soția va fi omorât. Desigur că preotul a păstrat o tăcere totală în timp ce îl privea cu milă și compătimire pe regele nervos, care a ordonat călăilor să-l ia din fața lui și să îl ducă pe podul care leagă Praga Mare de Praga Mică, de unde a fost aruncat în apă. În acest timp soția, care privea pe geam, a văzut plutind pe apă o lumină puternică. Neștiind despre ce era vorba, regina a fugit la soț să-i spună dacă știe ceva despre neobișnuitul fenomen. În această situație, regele cuprins de remușcări și spaimă a început să alerge din cameră în cameră negăsindu-și liniștea, plin de tulburare și regret, pentru dispoziția de a ucide a preotului nevinovat.

Trupul martirului, care continua să lumineze, a fost pescuit din apă și înmormântat în catedrala mitropolitană. În ziua de 14 aprilie 1719, după mai bine de 300 de ani, corpul preotului Nepomuk a fost deshumat, și, spre uimirea tuturor, limba i-a fost găsită intactă, pentru că a știut să tacă, păstrând secretul spovedaniei chiar în fața morții.

Această legendă de origine catolică este bine păstrată în tradiția locală. În urmă cu mulți ani, statuia Sfântului Nepomuk a fost batjocorită de către un ateu, nedescoperit, dar care a avut ulterior o soartă tragică. Surprinde prin tăria caracterului personajului care rezistă oricărui încercări de a-l determina să

divulge secretul spovedaniei devenind sfânt în concepția oamenilor sărmani care și-au făcut din el un simbol al încrederii de viață, al celor care „în mina noastră noi n-avem cer” și cărora condițiile de muncă le-a refuzat până și speranța de se îndrepta către cer.

*Din: Leontin Silvestru Mureșianu,  
„Legenda Sfântului Nepomuk”,  
în „Cetatea Rodnei”, anul I,  
nr. 9-12 septembrie-decembrie 2004, p. 16-19*

**Notă:** Să menționăm că numele acestei galerii nu a fost schimbat în timpul comunismului, chiar dacă unele numiri au fost schimbate.

## Măgura Porcului

În frumoasa comună Maieru, comitatul Bistrița-Năsăud, spre nord, se află dealul numit *Măgura Porcului*. Iată-i legenda.

Pe vremea când Alexandru-Împărat a umblat multă lume-împărăție, se povestește că a fost și prin locurile acestea, căci el, de mare voinic ce se ținea, își pusese în gând ca să se bată nu numai cu oamenii, fără și cu păsările cerului și cu sălbăticiunile pământului. S-a și bătut unde numai a știut că este vreun viteaz sau vreo pasăre pătimașă, până la sfârșit auzise că prin munții Rodnei este un porc năzdrăvan. Luându-și armele a venit ca să-l afle și să se lupte cu el.

Porcul acesta, în adevăr că era năzdrăvan, căci el nu era ca alți porci, fără numai partea dinainte era de porc, cea dindărăt era om, căci avea două picioare ca și ale omului, numai cât erau mai groase și mai puternice. În loc de cap acoperit cu păr, avea un cap și o gură ca a porcilor, la care avea doi colți, cel puțin de trei stânjeni de lungi și groși ca niște bârne. Vezi bine și porcul era cel puțin de 15 stânjeni de lung, trupul nu era acoperit cu peri, fără cu solzi ca și al peștilor, numai cât erau groși ca un lat de mână, așa încât nu era modru ca să-l cuprindă pușca sau altă armă.

Alexandru Împărat cât ce-i auzise de veste, căci vestea merse peste țări și mări de blestemat ce era, fiindcă omora tot ce găsea în cale, veni ca să se hărțuiască cu el, ajungând în ținuturile acestea, mai mare i-a fost mirarea că nu va găsi pe nimeni pe aici pentru bunul lumii nu ar fi șezut vreun suflet de om pe locurile acestea, fiindu-le frică de această nerozie poznașă. Ceva auzise de la o babă, care, de bătrână ce era, nici pleoapele nu putea să și le deschidă. Aceea i-a spus că porcul acesta năzdrăvan nu numai că era primejdios, fără are și trei vieți pe care numai așa i le va sfârși dacă i-ar afla cele trei bârloguri în care avea năravul să doarmă. Îi spuse baba ce să facă și cum să facă, și așa, lăsându-și calul pe țărnișurile Someșului ca să pască pipirig printre pietre, și-a luat săgeata de-a umăr și se duse pe urmele porcului până în codru verde ca iedera și răcoros ca o pivniță în dricul verii.

Alexandru Împărat nu știa că ce larmă poate să fie. Mai merge cât merge până ce vede porcul năzdrăvan săpând după rădăcini și pe la rădăcinile brazilor rămându-i fir de fir ca să le roadă rădăcinile. Brazii cădeau, cum cade ceapa când o rod coropișnițele, și care cum cădea se rostogolea cât acolo de-ți era mai mare spaima. Porcului nici nu-i păsa de ce se întâmpla ca vreunul să-i cadă curmeziș peste trup – se mai scărpină o dată, de două ori – și se apuca de râmât la rădăcina altuia.

Simțind, însă, de la o vreme că este pe acolo ceva suflet de pământean, începu a face larmă de să-ți asurzească urechile, apoi o luă la fugă de gândea că mănăcă pământul. Alexandru Împărat îi aruncă vreo câteva săgeți cu arcul, dar fără de folos, căci îi săreau din spate de scăpărau scânteii.

Văzând că arcul nu are destulă putere, mai îndoii pe lângă el un alun gros cât trupșorul și, așteptând ca să-l mai întâlnească, s-a pus la pândă, ascunzându-se sub frunzele unui zmeuriș. În ziua a doua porcul veni iară acum, însă era mai înfuriat ca în ziua trecută. Alexandru Împărat nu i-a dat vreme de socoteală, fără, punând arcul la ochi, i-a mai îndreptat încă câteva săgeți. Acesta, așa se vede, că l-au cam pișcat, căci s-a întors îndărăt la celălalt bârlog, unde a stat până în ziua a treia. Alexandru Împărat, văzând că arcul nu-i destul de puternic, a mai gânjit pe lângă celălalt încă doi aluni groși cât tâpșorul și, înveninându-și bine săgeata, a stat pândind cu ochii în patru.

Cât ce se zări de ziuă, porcul veni din nou, dar acum cu mult mai înfuriat ca mai înainte, căci pe unde mergea, tot zdrobea de numai locul gol rămânea. Alexandru Împărat și-a mai îndreptat o dată arcul înspre el și-l nimeri așa de bine decât pe acolo era să rămână mort. Fiind în putere, s-a târât până la al treilea bârlog, apoi a murit sforăind și covițându-se de sunau codrii și se cutremura pământul.

Așa au scăpat oamenii de porcul cel năzdrăvan care, în vreme de câteva sute de ani, nu a făcut altceva decât a omorât și a mâncat tot ce i-a picat în cale.

Alexandru Împărat i-a făcut capătul, îngropându-l în locul în care și astăzi se numește *Măgura porcului*.

*Teodor A. Bogdan, „Foaia poporului”,  
Sibiu, Anul XI, 1903, nr. 35, p. 409-410*

## Haiducul Niculiță

(variantă)

Niculiță era copil de țăran sărac. S-a născut în anul 1909-1910 în Șaru Dornei. Familia lui lucra la un arendaș. Așa că Niculiță o încorporat în armată în 1934 și armata o făcut-o la jandarmi. În timpul armatei se da 30 de zile anual concediu. El o venit acasă în concediu cu gradu' de sergent. Cân' o venit acasă o găsit pe tată-so plângând.

– Ce plângi, tată?

– Uite, am lucrat la arendaș și plata mi-o fost opt duble de grâu și-am lucrat o vară întregă.

El, cum o avut arma la el, s-o dus să se întâlnească cu arendașu'. Asta o fost într-o comună lângă Câmpulung Moldovenesc. Așa că se întâlnește cu arendașu' care venea pe un cal șarg. Cân' l-o văzut, l-o oprit pe arendaș.

– Ce-ai făcut tu cu tata? Munca tatii din vara asta îs opt duble?

Arendașu', văzându-se om mare, cum avea cravașa la el, i-o dat două-trei cravașe.

Niculiță l-o pușcat. S-o suit călare pe cal, o mers la Câmpulung și-o vândut calu' în valoare de vreo 20.000 lei. O dus banii acasă la părinți și-o spus la tată-so și mă-sa:

– Eu de-acum încolo m-am făcut haiduc!

O luat drumul pădurilor. Și-o mai prins ortac de suferință pe unu' Motrescu, de lângă Lucina, și s-o ocupat de haiducie. Nu avea cu țărani, decât cu negustorii și moșierii. La aieștia le ținea calea și le lua banii. El cu banii nu făcea comori, îi împărțea la cei săraci.

Uite așa o fost.

Eram cam de 16 ai. Duceam metri steri de la Izvorul Zmeului până la Rodna. Tata mergea înaintea mea că trebuia metării corhăniți pe o distanță de 200 metri până unde se puteau încărca în sanie. Eu cu doi junci să aduc metării la unu' zis Maistăr. M-am întovărășit cu unu' din Șanț, Pop Florea. Era un frig în jur de 28-30 de grade. Am mers din Șanț pe o distanță de 13 km, din jos de Gura Gagilor. Acolo locuia unul numit Filipoi Solomon cu soția Matroana. Când am ajuns în dreptu' casei lor era în juru' orei 3 dimineța, o apărut doi oameni îmbrăcați moldovenește, cu puști la ei și s-o suit în sanie la mine. M-o întrebat de câți ani îs, unde mă duc.

Cum eram slab îmbrăcat, m-o văzut că-s năcăjit, spunându-le unde mă duc, unul, roș la față, cu mustață neagră, când am ajuns la Podu' Zmeului, scoate 500 de lei, doi taleri de câte 250 de lei, și-mi spune:

– Măi, băiete, eu sunt Niculiță. Na-ți aici 500 de lei și-i spune la tată-to, că-l cunosc, să meargă să-ți cumpere cușmă, ceptari și-o pereche de bocanci, să-i ai de Paști, că, dacă nu-ți cumpără, dau eu față cu el.

Așa mi-o fost despărțirea, și el o luat-o peste Rotunda.

Într-adevăr, tata mi-o cumpărat și cușmă, și ceptari, și bocanci și încă i-o mai rămas 50 de lei.

Un mic comerciant, Țali din Rodna, trecea Rotunda. Avea șofer plătit. La Vârful Rotunzii apărut Niculiță și-o strigat la ei:

– Stai!

Niculiță o tras o rafală de cartușe.

Țali s-o speriat și-o făcut pe el. L-o întrebat pe șofer:

– Cum e sângele?

Șoferul i-a spus căi roșu.

Țali a zis:

– Al meu îi galben.

I-o luat banii și o plecat.

Țali stă în Rodna. Și azi spune exact cum s-a întâmplat.

În 1934 anunță pe preotu' din Neagra Șarului, era mare bogătaș, să-i puie suma de 250.000 de lei la un punct, că, dacă nu, vine el după ei.

Preotu' o anunțat legiunea de jandarmi din Vatra Dornei.

O mers o companie de jandarmi condusă de un maior, o înconjurat casa și așteptau să vie Niculiță.

Niculiță o apărut, într-o mașină de lux, sub formă de moașă și cu unu' sub formă de nănașă. Avea un copil în brațe, copilu' era o păpușă. Se opresc în fața porții preotului. Se roagă, dacă-i dau voie, să boteze copilu'.

Santinelele de la poartă l-o invitat pe maior. Maioru' o întrebat pe preot dacă-i voie să intre. Preotul o aprobat.

Or intrat cu păpușa aceea în brațe moașa și nănașa, în camera unde trebuia să boteze.

Preotu', fiind singur în cameră, avea și casieria cu banii în camera aceea. Niculiță o scos pistolu'

– Unde-s banii?

Preotu' i-o arătat:

– Acolo-i casa, acolo-s banii.

O luat banii fain-frumos, pe preot l-o pus cu fața la pământ și i-o pus un cartof pe cap.

– Dacă miști, cade grenata, explodează și rămâi mort.

După aceea o ieșit afară, s-o suit în mașină și s-o dus.

Preuteasa:

– Măi, nu mai iese popa!

Popa sta cu fața în jos și cu cartofu' pe ceafă.

– Hai, mă, scoală-te!

– Nu mă pot scula, că, dacă mă scol, cade granata asta jos și explodăm toți.

– Mă, prostule, e un cartof, nu e o grenadă!

S-o sculat popa, o ieșit afară și-o spus jandarmilor:

– Puteți pleca, că mi-o luat toți banii, nu cât mi-o solicitat.

Niculiță o fost în legătură cu jandarmii de pe timpurile acelea. O avut mare legătură cu un plutonier de jandarmi din Vatra Dornei.

Așa că regele Carol al II-lea o dat un ordin că cine-l prinde pe Niculiță viu are o sumă de mii de lei.

Așa că el o fost înconjurat în comuna Neagra Dornii și o fost prins. Ca să nu-l divulge l-o pușcat.

Și așa capul lui Niculiță o fost pus pe tavă și prezentat regelui Carol al II-lea.

Regina, văzându-i capul, a spus către rege:

– Păcat de un așa om că o murit.

Regele, văzând ce-o spus, s-o și pus și a fugit din țară și-o rămas regina cu fiul ei, Mihai.

*Din: Ion Lucian,  
„Povești din Țara Năsăudului”, p. 128-131*

# Satul natal și lumea copilăriei lui Gavril Istrate

Mircea DAROȘI

Gavril Istrate s-a născut la 23 februarie 1914 în satul care a avut norocul să fie botezat de două ori, o dată cu numele de Vărarea și apoi cu cel de Nepos, un sat încărcat de istorie, dar și de nemuritoare tradiții. Este cel de-al doilea copil al familiei Istrate, din cei cinci veniți pe lume: Sabina, Gavril, Domnița, Grigore și Măriuța. Toți au avut parte de o copilărie fericită, chiar dacă au existat multe neajunsuri materiale în familia lor. Au știut încă de mici să lucreze la câmp și în gospodărie, să meargă cu vitele la păscut și să se îngrijească unul pe altul. Gavril a avut un destin mai aparte. De la început s-a dovedit un copil retras în sine, visător și destul de uscățiv din punct de vedere fizic. Jocurile lui s-au redus mai mult la cele din preajma casei, împreună cu fratele și cu surorile sale.

După ce a intrat la școala primară din sat, mama lui îi acordă o grijă deosebită și își pune mare nădejde în el. Ea apare în amintirile lui cu imaginea acelei mame atât de preocupată de treburile gospodăriei, dar și de copiii săi. „O vedeam pe mama care, abia întoarsă de la lucru, aprindea focul în plită și ne pregătea cina, dar până să fiarbă mămăliga, îmi zicea: ia vină tu cu cartea și cu caietele, să vedem dacă ți-ai pregătit lecțiile pentru mâine! Aproape doborâtă de trudă, îmi purta mâna și mă învăța să scriu a, i, oi. Eram în primele zile de școală și abia reușeam să deosebesc pe „b” cu burta în dreapta, de „d” care o avea în stânga”. Își iubea copiii, cum numai o mamă știe să iubească. Pe Gavril ar fi vrut să-l țină acasă, s-o ajute în gospodărie, dar a observat că are alte vise, mult mai îndrăznețe și de aceea l-a lăsat să meargă pe drumul lui. În atenția tatălui său va intra abia după ce el se va întoarce de pe front. Voia să-l trimită la școlile cele înalte, așa cum și el și-ar fi dorit să ajungă la vremea sa, dar n-a putut din cauza greutăților materiale și de aceea a insistat ca el să învețe cu orice preț. Nu l-a putut vedea împlinit, pentru că s-a stins din viață, când fiul său avea doar 12 ani. Copilul rămas orfan de tată se simțea atât de singur pe lume, încât sărăcia și necazurile se materializaseră sub înfățișarea unor animale înfricoșătoare, care se apropiiau într-o formă concretă, nu numai asupra familiei, ci și a ființei sale plânde. „Raiul copilăriei mele dispăruse pentru totdeauna. Lumea devenise dintr-odată rea, iar cunoscuții tatălui meu, care ne vizitau înainte, aproape zilnic, nu se mai arătau. Parcă intraseră și ei în pământ. Nu mai aveam cui să-i cer o mână de ajutor și, mai ales, nu mai aveam nici un punct de sprijin în univers. Paradisul meu se scufundase într-o singură noapte, și dintr-odată mă pomeni într-o „pădure întunecoasă”, cum spune marele florentin. Îmi interzisem până și bucuria de a râde ori de a mă juca, împreună cu alți copii, așa cum îmi cerea vârsta. Problemele care mă urmăreau erau legate de ideea plutirii la suprafață și, în special, evitarea scufundării totale”.

Singurul sprijin care i-a mai rămas pentru a-și face studiile a fost fratele său Grigore, mai mic decât el cu patru ani. Despre el nu are decât amintiri frumoase și nu-și poate închipui că cineva s-a putut bucura de un asemenea frate. După moartea tatălui lor, el a preluat toate problemele gospodăriei. De la părintele său a moștenit multe îndeletniciri de mare folos și, datorită vredniciei de care a dat dovadă, a reușit să răzbească cu ușurință în viață.

Ca oricare copil aflat la vârsta nevinovată, Gavril s-a bucurat de farmecul copilăriei și a trecut și el prin lumea curiozităților și a isprăvilor copilărești. În amintirile sale vorbește despre casa părintească, de grădina lungă de vreo 200 de metri, plasată pe două terase succesive până sub poala pădurii. Acolo se ducea împreună cu alți copii de seama lui și „ciocârteau” și „împistruiau” cu briceagul tot felul de lucruri pe lemnul de alun, sau „tufă” cum i se spune prin părțile locului.

Într-o zi le trecuse prin minte să-și încrusteze numele în scoarța a câte unui copac, iar, când au trecut iarăși pe-acolo, au văzut cum, din întâmplare, slovele au crescut din cale-afară. Peste ani și-a dat seama că acest lucru îl exprima Blaga într-una dintre poeziile sale.

La marginea acelei păduri începea o altă lume pe care n-o putea găsi în sat. O cărare care urca ușor, în diagonală, nu ducea numai spre vârful dealului și spre obârșia Pârăului Nichii, ci și în lumea poveștilor lui. Acolo a localizat el, copilul de altădată, primii eroi din basmele pe care le-a cunoscut și, foarte probabil, din cauza aceasta înainta spre cărarea respectivă, nu numai cu sfială, ci și cu deosebită emoție. Uneori, zăbovea cu cititul vreunei lecturi pe coasta dealului sau la poalele pădurii, dar cel mai mult îi plăcea să soarbă din liniștea pe care o aveau aceste locuri, unde gândurile sale prindeau aripi și zburau până în cele mai îndepărtate zări. De acolo privea Someșul până departe cu toate șerpuirile sale, podul de lemn acoperit, unic în lumea satelor năsăudene, bătrânii munți care străjuiau cetatea acestui ținut. Când i se umplea pelicula sufletească cu imaginile inegalabile ale acestei priveliști, cobora liniștit prin grădina copilăriei să se așeze apoi la masa de studiu.

Biblioteca tatălui său, care număra câteva sute de volume, dar și îndemnul acestuia spre lectură i-a deschis apetitul pentru citit, petrecându-și ore în șir spre bucuria cunoașterii. Erau pline de satisfacție acele clipe petrecute cu sora lui Domnița, când în vreme de ploaie se retrăgeau în podul casei să răsfoiască acele cărți mutate provizoriu acolo. Paginile citite pe nerăsuflăte l-au însuflețit atât de mult, încât dorința lui pentru cunoaștere creștea de la o etapă la alta. Gândul că trebuie să-și termine studiile îl frământa tot timpul. La feștila unei lămpi de petrol, după ce toți ai casei se linișteau, își urmărea lumea visurilor și drumul prin care trebuia să răzbată în viață.

## Păsările din arealul comunei Șanț

# Măcăleandru, pietrarul sur și codroșii

Lucian Claudiu GRAPINI



Cele patru păsări despre care voi scrie în rândurile ce urmează aparțin familiei *Muscicapidae*. Rude foarte apropiate ale lor, făcând parte din aceeași familie, sunt muscarii și măcăcinarii, însă pe acestea le voi prezenta în numărul următor.

**Măcăleandru** (*Erithacus rubecula*) este o specie majoritar europeană, cuibărind pe aproape tot teritoriul continentului, excepție făcând Islanda. Populațiile rezidente se regăsesc în vestul Europei, în Marea



Măcăleandru – juvenil

Britanie, în zona mediteraneeană, în jurul Mării Negre, în nordul Africii și în Iran. Populațiile migratoare cuibăresc în nordul, centrul și estul Europei, ajungând chiar și la est de Munții Ural, iernând în zona mediteraneeană, nordul Africii, Orientul Mijlociu și Kazah-

stan. Populația europeană este foarte mare, fiind apreciată între 43 și 83 de milioane de perechi cuibăritoare, iar cea din România, între 1,8 și 2,7 milioane. Măcăleandru agreează habitatele în care alternează zonele cu multă vegetație cu cele deschise, cum sunt pădurile și lizierele acestora, grădinile, parcurile și livezile, în România fiind întâlnit din Delta Dunării până la altitudini mari, în pădurile montane. La Șanț este o prezență comună, fiind ușor de reperat atât vizual, cât și auditiv. Rămâne toamna până târziu și se întoarce mai devreme decât alte specii migratoare, de obicei în martie sau chiar spre sfârșitul lunii februarie, în funcție de temperaturi. Cuibul, format din materii vegetale și căptușit cu păr de animale sau cu rădăcini fine, este amplasat în scorburi, sub rădăcini sau în găuri din pereți de stâncă. La fel ca multe alte specii de dimensiuni mici, poate să depună două ponte pe an, uneori chiar trei, în funcție de hrana disponibilă. Are o lungime de 12 până la 14 centimetri, o anvergură de 20 până la 22 de centimetri și o greutate medie de circa 20 de grame. Deși sunt maronii pe cap și pe spate și gri pe fața ventrală, adulții sunt ușor de distins datorită petei mari portocalii, care se întinde pe frunte, la baza ciocului, pe obraji, pe gușă și pe piept. Juvenilii sunt maro-închis cu pete cafenii sau cărămizii pe corp și pe cap. Măcăleandru este insectivor, dar își completează dieta și cu semințe mici. Cântecul său este ușor de reperat odată ce a fost învățat, însă este mai puțin sonor și poate fi lesne mascat în zonele mai joase de către puzderia de triluri de mierle, sturzi, vrăbii sau cinteze.

**Pietrarul sur** (*Oenanthe oenanthe*) are o răspândire mult mai largă în comparație cu măcăleandru. Astfel, este întâlnit în Europa, inclusiv Islanda, Anatolia, nordul Orientului Mijlociu, Kazahstan, aproape toată Siberia, Pakistan, Mongolia, Nordul Chinei, Alaska, ținutul Yukon din Canada, insulele din apropierea Golfului Baffin și zonele costiere din vestul, sudul și estul Groenlandei. Ce este interesant este că toate exemplarele ierneză în Africa Sub-Sahariană. Datorită acestui fapt, pietrarul sur este una dintre speciile cu cele mai lungi trasee de migrație raportate la dimensiunile corporale. Se estimează că unele populații parcurg peste 2.000 de kilometri de zbor neîntrerupt pe parcursul a circa 30 de ore. În Europa cuibăresc între 4,5 și 13 milioane de perechi, iar în România, între 220.000 și 440.000. Pietrarul sur este o specie de teren deschis, fiind întâlnit pe pășuni și pajiști, terenuri agricole, de pe câmpii până pe cres-

tele alpine. Numele i se trage de la preferința sa pentru pietre și stânci, de pe care, cocoțat fiind, își cântă trilurile și își survolează teritoriul. La Șanț este mai lesne de văzut în zonele montană și alpină, dar este prezent și mai jos, pe imășuri sau pe platouri, numite



**Pietrarul sur – mascul**

local podereie. Cuibul este aranjat în cavități naturale dintre pietre sau din stânci, dar și în găuri ale unor ziduri sau ruine. Personal, am văzut pereche de pietrari suri intrând cu hrană printre pietrele unui zid de

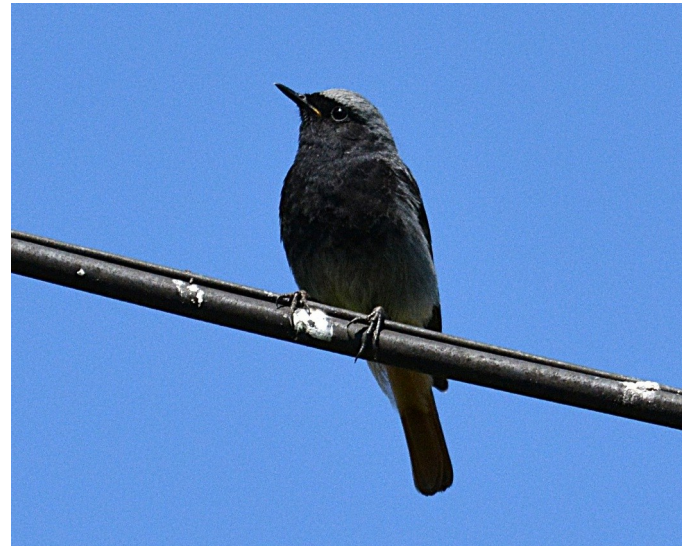


**Pietrarul sur – femelă**

casă veche, tradițională. Are o lungime de 14 până la 16 centimetri, o anvergură de 26 până la 30 de centimetri și o greutate cuprinsă între 17 și 30 de grame. Masculul are un aspect frapant. Este gri-deschis pe spate și pe cap, cu o nuanță metalică, crem pe gușă și pe piept și albicios pe abdomen. Aripile sunt negre și are o mască neagră foarte evidentă, ce pornește de la baza ciocului și se continuă până în spatele ochilor. Femela este cafenie pe partea dorsală, albicioasă pe abdomen și crem pe piept și gușă, lipsindu-i masca pregnantă a masculului. Ambele sexe au sprâncene albe și coadă albă, al cărei vârf este marcat de o dungă neagră. Toamna, după ce ies din sezonul de repro-

ducere, masculii devin foarte asemănători cu femelele, însă își păstrează masca, aceasta devenind mai estompată. Juvenilii au un colorit tern, gri pe abdomen și maronii pe spate, cu vârful penelor mai deschise, ceea ce le dă un aspect oarecum solzos. Pietrarul sur se hrănește cu insecte și alte nevertebrate mici.

**Codroșul de munte** (*Phoenicurus ochruros*) cuibărește în Europa, exceptând nordul extrem al continentului, Islanda și cea mai mare parte a Marii Britanii, în Orientul Mijlociu și în alte țări din Asia precum Kazahstan, Afghanistan, Pakistan, Mongolia



**Codroș de munte – mascul**

și China. Iernează în nordul Africii, Peninsula Arabă și India, iar populații rezidente există în Franța și zona mediteraneeană. În Europa cuibăresc între 4 și 8



**Codroș de munte – femelă**

milioane de perechi, iar în România, între 390.000 și 780.000. Deși în trecut era considerată o specie specifică habitatelor stâncoase, codroșul de munte este foarte adaptabil și a ajuns să colonizeze o sumedenie de zone. Cu excepția pădurilor întinse, această pasăre se regăsește aproape peste tot, inclusiv în localități,

într-un interval foarte larg de altitudine. Pe teritoriul comunei Șanț, poate fi întâlnit din vatra satului și terenurile adiacente până pe crestele munților ce înconjoară localitatea, dar, cum spuneam, lipsește din zonele împădurite. Cuibul este situat printre pietre sau în găurile din stânci, dar și sub acoperișuri de case, în crăpături de ziduri sau sub streșini. Are o lungime de 13 până la 15 centimetri, o anvergură de 23 până la 26 de centimetri și o greutate medie de aproximativ 16 grame. Masculii adulți sunt gri-închis, cu negru pe obraji și pe gușă în perioada nupțială, având o pată albă pe aripi. Femelele sunt gri-maronii. Ambele sexe au coada roșcată, caracteristică ce le dă numele. Juvenilii sunt asemănători cu femelele. Unii masculi tineri nu își schimbă penajul în cel de adult decât după a doua năpârlire, la sfârșitul celui de al doilea an de viață, semănând mai mult cu femelele în această perioadă. Se hrănește cu insecte și alte nevertebrate mici. Codroșul de munte este ușor de observat în localități, de exemplu, deoarece masculii cântă din locuri înalte și expuse, cum sunt acoperișurile caselor, stâlpii sau cablurile electrice. Când este în alertă, mai ales, această pasăre își flexează rapid și repetat



Codroș de pădure – mascul

coada și picioarele, dând impresia unor genuflexiuni.

Spre deosebire de ruda sa apropiată descrisă mai sus, **Codroșul de pădure** (*Phoenicurus phoenicurus*) este răspândit pe o suprafață mai mare a Europei, inclusiv în Scandinavia, Marea Britanie și nordul Rusiei, dar mai puțin în Asia, cuibărind doar în sud-vestul Siberiei, nordul Mongoliei și porțiuni din China și Iran. Ierneză în Africa, dar unele exemplare rămân în zona mediteraneană. Populația cuibăritoare a Europei este situată între 7 și 16 milioane de perechi, între 45.000 și 90.000 dintre acestea găsimu-se în România. Codroșul de pădure preferă pădurile formate din foioase și amestec și regiunile deschise limitrofe ale acestora. Poate fi văzut și în localități, în grădini, parcuri, curți cu arbori sau pe luncile râurilor. În România, împarte multe dintre teritorii cu ruda sa, codroșul de munte, însă e clar mai puțin răspândit decât acesta. La Șanț se limitează la zonele mai joase, deși poate fi întâlnit uneori și la peste 1.000 de metri

altitudine. Își amplasează cuibul de cele mai multe ori în scorburi, dar profită și de oportunitățile oferite de mediul antropic, cum ar fi acoperișurile sau găurile din șindrila caselor vechi. Timp de ani buni, am bănuț existența unui cuib ascuns între scândurile de sub streășina unei case din vecini, deoarece vedeam



Codroș de pădure – femelă

adulții intrând cu mâncare printr-o deschizătură și agitându-se dacă mă apropiam prea mult. Totodată, la cabana de pe Valea Măriilor, o pereche avea cu siguranță un cuib printre crengile dese ale unui molid tânăr din fața curții. Codroșul de pădure este identic ca dimensiuni și format corporal cu cel de munte, însă diferă ca și colorit. Masculii sunt foarte aspectuoși, fiind gri pe spate și pe creștet, negri pe obraji, în jurul ochilor și pe gușă, cu o dungă albă pe frunte, în timp ce culoarea roșcată specifică nu este limitată doar la nivelul cozii, cuprinzând atât abdomenul, cât și pieptul. Femelele sunt, de obicei, maronii pe spate și cu o tentă roșcată pe piept și pe burtă, însă multe dintre ele au penajul cu o ușoară nuanță de gri, ceea ce le face să semene mult cu cele de codroș de munte. În astfel de situații, diferențierea este posibilă doar la o privire foarte atentă sau recunoscând sunetele specifice fiecăreia. Juvenilii se aseamănă cu femelele. Hrana este formată în special din nevertebrate mici și, ocazional, semințe sau fructe.

#### BIBLIOGRAFIE:

1. Lars Svensson, *Ghid pentru identificarea păsărilor din Europa și zona mediteraneană*. Versiunea în limba română – Societatea Ornitologică Română
2. David Alderton, *Enciclopedie completă ilustrată: Păsările lumii*. Versiunea în limba română – Editura Aquila '93
3. Societatea Ornitologică Română, BirdLife Internațional și Asociația Pentru Protecția Păsărilor și a Naturii „Grupul Milvus”, *Atlas al speciilor de interese comunitar din România*
4. Wikipedia.org

# Vremea și vremurile colectivizării

Iulian PATCA

În Corvinești (Bistrița-Năsăud – n.r.), colectivizarea completă, până la „ultimul sărman”, s-a finalizat greu, de abia prin 1959-1960. După ce s-au zbatut o viață să aibă ceva pământ, câteva animale și unelte agricole, oamenii s-au trezit deodată în situația brutală de a pierde totul. După modelul falimentar sovietic, colectivizarea însemna ca totul să fie la comun, din care fiecăruia să i se dea ceva ca să nu moară de foame.

Celor care ezitau să se alinieze curentului și țineau cu dinții de proprietăți (terenuri, animale, atelaje de transport și unelte agricole) li se stabileau dări mai mari și mai grele, uneori era necaz mare, pentru că aproape tot avutul trebuia dat la stat.

Confiscarea căruței și a calului, a carului și bouului de tracțiune îi lăsa țăranului în băătăură doar o vacuță cu lapte, lăsându-l gol fără suflet și fără rost.

Am prins și eu în 2-3 ani și am văzut cu ochii mei când veneau strângătorii de cote și de taxe. Când veneau perceptorii, vestea zbura ca o molimă, de la o casă la alta, de parcă veneau tătarii, cum a fost pe vremuri. Oamenii își încuiau porțile de la intrarea în curte și casa, se ascundeau prin lanurile și livezile satului, uneori cu copii mici în brațe, și nu reveneau decât după plecarea celor care strângeau silit dările. Și asta se întâmpla în anii 1955-1960!

Unde puteau intra răii slujbași ai statului, cu normă de confiscări, luau cu ei bunuri și animale, le duceau la Sfatul Popular (la Primărie cum îi spunem astăzi), iar cei păgubiți erau musai să meargă după ele, fiind constrânși să-și plătească datoria stabilită arbitrar în bani sau cereale.

La gospodăriile unde nu au găsit pe nimeni acasă, perceptorii zeloși veneau în altă zi. Niciodată nu renunțau, pentru că jefuirea oamenilor le era serviciul și datoria.

Și, iată, sunt nevoit să-mi aduc aminte de o descriere a lui Constantin Dinicu Golescu (1777-1830) din anii 1824-1826 care, trecând prin satele de bordeie și sărace ale Transilvaniei, a scris „Însemnare a călătoriei mele”. În această lucrare-document, ca martor ocular, el face referire și la refugiul țăranilor prin păduri, ca să scape de biruri și dări.

Să se ia aminte:

„Și când aceștia (țăranii – n.n.) din norocire prindeau de veste când venea în satul lor zapciul (cel însărcinat cu strângerea dărilor – n.n.)... fugeau atât ei, cât și muierile lor, și copiii care puteau fugi prin păduri și pe munți, întocmai ca dobitoacele cele săl-

batice când le gonesc vânătorii cu câinii. Căci știau că, prinzându-i, nu mai este altă vorbă decât banii și ei ne mai având bani, vor lua gârbacoul pe spinare” sau vor fi vânduți – scrie mai departe Golescu – până își vor plăti prin muncă datoria.

Cum v-am spus, amintirile mele din copilărie sunt din anii 1950-1960. Acum doar întreb retoric, spre nimeni și spre niciunde: ce s-a schimbat în ultimii 150 de ani? Statul sovietizat, la fel ca stăpânirea ungară, ne-a întors în timp, doar că mai nuanțat și cu mijloace de constrângere aproape asemănătoare.

Oamenii mai în vârstă ai satului își amintesc și azi de acele timpuri.

Totul a pornit în primăvara anului 1949, când Plenara C.C. al PMR din 3 - 5 martie a hotărât „transformarea socialistă a agriculturii”. Campania propagandistică ofensivă pentru lămurirea țăranilor a durat 14 ani. Primii introduși în luptă au fost activiștii de partid, profesorii, învățătorii, agronomii, salariații primăriei, elevii școlii primare și chiar preotul satului, cărora li s-au stabilit norme și termene de lămurire. Erau scutiți de cotele împovărătoare doar cei care se înscriau în colectiv. Ceilalți, unii trecuți în categoria chiaburilor, aveau stabilite cote către stat la produsele agricole, floarea soarelui, cartofi, fasole, lână și carne (porci și viței vii). Cota se stabilea arbitrar pentru întregul sat, și, pe măsură ce numărul celor îndărătnici se micșora, ele deveneau insuportabile pentru fiecare familie.

Ca pretutindeni, în Corvinești au existat și oameni bogați, și oameni săraci – inclusiv în vremea iobăgiei, însă împărțirea lor se făcea pe criterii economice. Această stare de fapt nu crea vrajbă între oameni. Comunismul a menținut această împărțire, însă cu o condiție politică, țăranii săraci erau „de-ai noștri”, cinstiți, care trebuie ajutați; țăranii bogați erau „de-ai lor”, de-ai burghezilor, care trebuie lichidați, numiți în batjocură „chiaburi”. Ei erau tolerați doar dacă se înscriau cu tot avutul lor în cooperativă.

Ciraci locali, ajunși în funcții minuscule prin organele satești sau pe la birourile de colectare, sporeau cotele de la an la an. Cine a copilărit în sat prin anii 1950 -1955 își mai aduce aminte cum veneau colectorii pe ulițele satului, urmași de căruțe, cum băteau din poartă în poartă pentru a-i obliga pe oameni ori să se înscrie în colectiv, ori să le dea totul lor avut. Oamenii înspăimântați fugeau prin grădini și se ascundeau ca pe vremea năvălirii tătarilor. Celor care nu apucau să-și părăsească gospodăriile li se confiscau diferite bunuri, inclusiv îmbrăcăminte

și animale vii, în contul „datoriei” pe care o aveau față de stat. Animalele erau duse și legate în ocolul Sfatului popular, în așteptarea păgubiților care nu prea aveau de ales: ori plăteau cotele, ori se înscriau în colectiv. În sat era o sărăcie așa de mare încât multe familii mâncau zilnic mămăligă, iar puținele ouă din gospodăria fiecăruia deveniseră singura monedă de schimb. În afară de câteva ouă țaranul nu avea ce să vândă. Au fost ani grei, cu mari lipsuri la alimentele de bază: ulei, zahăr, făină, dar și alte bunuri de strictă necesitate: îmbrăcăminte, petrol, sare etc.

Întrucât lămurirea cu vorba și cu învoiala nu făcea progrese și trena de ani buni, s-a trecut treptat la presiuni și constrângeri de tot felul pentru a îndeplini „planul de întovărășire”. Cei care trebuiau să dea exemplul erau îndemnați să se înscrie primii: membrii de partid, dascălii locali care aveau lot de pământ, salariații din primărie, preotul satului, cei care doreau să-și dea copiii la școli profesionale și licee, cei care aveau nevoie de adeverințe și certificate. Erau obligați să se înscrie în colectiv și cei care nu aveau pământ. Celor care aveau animale de povară li se stabileau obligații de transport gratuit cu carul sau cu căruța. Celor care aveau în familie salariați la oraș, în armată sau în miliție, la calea ferată sau la IAS Lechința, elevi și studenți etc. li se cerea să aducă adeverință că părinții și rudele lor directe sunt înscrise în colectiv, în caz contrar fiind amenințați că vor fi dați afară din serviciu, din școală sau facultate. Țăranii nehotărâți erau chemați zi de zi în fața comisiilor și se trezeau cu tot felul de amenzi: că n-au plătit impozitul, că nu și-au văruit gardul sau nu și-au curățat șanțul de la uliță, că a păscut vaca nu știu pe unde, că și-au adus lemne (au furat) din pădure etc.

Apoi, pe măsură ce satul Corvinești a fost colectivizat, s-au introdus normative și cifre de plan. Raionul, până în 1968, apoi județul stabilea ce să se cultive și pe ce suprafață, cât să se obțină în producția vegetală, animală și în sectoarele anexe. „De sus” se fixa până și data de începere a... culesului. De exemplu, o decizie cu nr. 51.700 din 16 septembrie 1961 a Regiunii Cluj: să se desfășoare musai în perioada 18 – 20 octombrie, nicio zi în plus sau în minus. Or, se știe, aceste lucrări se fac cu două săptămâni mai devreme. Într-o vreme, s-a impus cultivarea tutunului și a plantelor de mazăre și soia. De la centru se stabilea cât să se predea la fondul de stat și cât să rămână în sat pentru consum. În „democrația originală” a acelor ani nimeni nu avea dreptul să comenteze cifrele de plan stabilite în mod arbitrar, decât dacă făcea propuneri pentru mărirea lor. După moda timpului, s-a încercat punerea pe picioare a unui sector zootehnic, costisitor, care an de an s-a caracterizat prin venituri minime și subproducții pe cap de vacă furajată. Proprietatea tuturor și a nimănui i-a pus pe oameni în situația să fure pentru a putea supraviețui. Pentru a se putea redresa, satul a fost nevoit să ia în câteva rânduri credite de la stat, cu

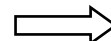
dobândă mică, pe care de cele mai multe ori nu le putea returna din recolta viitoare, solicitând iertarea de datorii.

Toamna, cerealele colectate de la țărani, destinate fondului de stat, se depozitau în școală. Într-o ședință a Sfatului popular din 2 octombrie 1960, Irimie Filipaș și Teodor Teotișan sesizează că tinerii n-au început școala pentru că sălile de clasă erau ocupate cu... grâu și nu s-au găsit alte soluții de depozitare.

„Răspłata” membrilor cooperatori se făcea pe baza numărului de zile-muncă realizate într-un an, în funcție de normele stabilite și, desigur, de producția realizată. De multe ori, valoarea unei zile de muncă, stabilită inițial, se reducea la jumătate până la sfârșitul anului, invocându-se producția slabă, sezonul de secetă sau de ploii etc., precum și faptul că atâta a rămas de împărțit la oameni după ce s-au predat cotele la fondul de stat. După recoltare, grâul, porumbul, cartofii și alte produse de strictă necesitate se distribuiau pe numărul total al zilelor de muncă, global pe CAP (Cooperativa Agricolă de Producție), apoi pe fiecare familie, în funcție de zilele de muncă și normele realizate. Nici când în ultima sută de ani țaranul nu a fost atât de dependent față de stat ca în anii 1960-1975.

O supapă pentru supraviețuire a fost în acei ani existența IAS Lechința, în continuă expansiune în zootehnie, pomicultură și viticultură. „Gostatul” Lechința avea la înființare, în 1949, peste 140 ha cu plantații viticole, cu o dezvoltare puternică în următorii ani: în 1962 s-a dat în folosință Crama, cu nume și renume în județ și în țară. În 1973, s-au înregistrat producții record de 6.000 kg struguri la hectar, plecând din Cramă 220 de vagoane a câte 10.000 l de vin fiecare. Era nevoie de multă forță de muncă, și oamenii din Corvinești au avut câștiguri frumoase în acei ani. Că în 2005, Crama din Lechința nu mai avea niciun hectar de vie și că a intrat în declin este altă poveste. În anii 1970, aproape fiecare familie din sat avea cel puțin un membru care era angajat permanent, cu salariu, la IAS Lechința. În sat, normele la CAP erau realizate mai ales de către femei. În perioadele pline de campanie agricolă (seceris, treierat, prășit și recoltatul porumbului, cosit și muncile de sezon la vie) urcau dealul spre Savinca și Lechința zeci de tineri și tinere, inclusiv copii, pentru a lucra ca zilieri la fermele IAS-ului, de unde se putea câștiga zilnic 18-22 de lei, de 2-3 ori mai mult decât valora o zi de lucru în CAP.

În CAP se intra pe baza unei adeziuni scrise și semnate, ca să fie liber consimțământ, și se intra cu tot ce avea familia respectivă mai sfânt și mai scump: cu pământurile și cu animalele de povară și tracțiune. Caii, de pildă, ți-i lăsa ție în grajd, să le dai de mâncare și apă, însă oricând trebuia să fii pe fază și să-i duci pe unii și pe alții din conducere de colo-colo. Omul era ca o slugă de care dispuneau stăpânii după propria voință.



Apoi, după ce s-a raportat la centru marea victorie a activiștilor din Corvinești, că tot satul a intrat în rând cu lumea colectivizării, lucrurile s-au mai liniștit. Atmosfera în sat era de lehamite, oamenii aveau o îndârjire profundă în sufletul lor, de vreme ce nu mai aveau proprietăți. Se putea fura în voie, că totul era al tuturor sau al nimănui. Se furau spice și știuleți de porumb cu poala sau cu straița, se aducea iarbă de pe răzoare cu sacul, pentru păsări și animale, ori cu sânul plin de fructe pentru copii. După orice deplasare în câmp oamenii nu veneau cu mâna goală.

În zona noastră, dincolo de ultimele case înspre Ciuciurug, în afara satului, spre podul lui Crai, a funcționat în câțiva ani o arie, unde se clădeau pe două șiruri snopii de grâu, orz sau ovăz, printre care trecea batoza adusă aici de te miri unde. Șoferii încărcau sacii în remorca tractorului, însă nu știu cum se făcea că în dreptul câte unei porți un sac plin cădea din senin și gospodarul respectiv, fiind pe fază, îl trăgea repede în curte. Pe ulița noastră, toți au beneficiat pe rând de acest noroc; pentru că și atunci oamenii buni continuau să rămână oameni. „Clăile” cu snopi de cereale erau înalte cât casa, clădite dreptunghiular și foarte aproape una de alta. Batoza trecea printre clăi, iar oamenii aruncau cu furcile snopii, când de pe clăia din stânga, când de pe clăia din dreapta. Acolo era averea de cereale a tuturor, a întregului colectiv. După ce statul își lua partea sa, restul se împărțea la familiile din sat.

Cred că prin anii 1954-1955 s-a întâmplat să se aprindă aria, un incendiu cum nu mai văzusem, a ars întreaga recoltă din acel an. Pentru mine, cel puțin, cauzele și urmările acestui dezastru din sat au rămas necunoscute.

Chiar în condițiile colectivizării, oamenilor li s-au trecut cu vederea viile, așa încât mergeam prin octombrie la via noastră „ultuană”, adică cu struguri de soi, nu „novac”, și aduceam seara acasă o bute mare de struguri, de care ne ocupam în zilele următoare. Prin urmare, an de an aveam vinul nostru de sărbători.

# Mihail Domide

## – primul autor al monografiei comunei Șanț

A consemnat Valer POP

Lucrarea lui Mihail Domide „Monografia comunei Șanț”, scrisă în anul 1896 și păstrată într-o formă dactilografiată în arhiva Muzeului Grăniceresc Năsăudean, a fost pregătită pentru publicare de către Onisim Filipoiu, cel care a și alcătuit o scurtă introducere, cuprinzând câteva date biografice ale autorului.

Foarte posibil s-a dorit ca textul să vadă lumina tiparului în seria a II-a a revistei „Arhiva Someșană”, apărută sub egida Muzeului Năsăudean între anii 1972–1977. Probabil, din cauza criteriilor de selecție a timpului, textul de față nu se regăsește în cuprinsul celor patru volume din intervalul de timp menționat și nu avem știre privind publicarea lui în altă parte. Ca urmare, a revenit actualilor editori ai publicației misiunea de a oferi publicului larg această lucrare, pe care o considerăm valoroasă și deosebit de interesantă. În continuarea intervenției noastre reproducem textul lui Onisim Filipoiu.

„Cea dintâi monografie tipărită a comunei Șanț, după câte se știe, este lucrarea întocmită de Pamfil Grapini (Pamfilu Grapini, „Monografia comunei mari Rodna nouă, din fostul district al Năsăudului”, Bistrița, 1903), publicată în anul 1903. La apariție, cartea a făcut epocă și a fost considerată, la vremea ei, una dintre cele mai bune lucrări de acest gen. Dar, în urma noilor cercetări întreprinse în acest domeniu, s-a constatat că preocupări de alcătui un studiu monografic al comunei Șanț sunt semnalate încă din anul 1860, dată când învățătorul Mihail Domide, așa cum precizează el în lucrarea sa, a început să facă investigații și să adune material documentar privind trecutul acestei comune.

Rod al unei îndelungate munci de cercetate, în anul 1896, deci cu șapte ani înaintea apariției lucrării lui P. Grapini, Mihail Domide termină lucrarea care cuprinde în 16 capitole, pe o extindere de 48 pagini Monografia comunei Șanț (Originalul acestei monografii se păstrează în colecția Onisim Filipoiu și a fost descoperit în casa lui Clement Domide, frate cu autorul, de către Florea Filipoiu, nepot al lui).

Înainte de a publica în întregime textul original al acestui interesant manuscris rămas nepublicat, considerăm că sunt necesare câteva date privind viața și activitatea autorului acestei prime monografii a comunei Șanț.

Mihail Domide (1842–1898), (\*\*\*, „Memorialul reuniunii învățătoricești gr. cat. Mariana (...)”, Năsăud, 1901, pp. 71–73), învățător, directorul Școlii Triviale din Sângeorz, s-a născut în comuna Șanț la 22 septembrie 1842. Era fiul lui Ilisie Domide (1815–1881), fost primar, și nepotul lui Mihail Domide (1769–1869), luptător la Arcole și cel dintâi primar al comunei.

A urmat școala poporană din comună între anii 1849–1851, apoi Școala Trivială din Sângeorz, iar în 1859 îl găsim înscris la Preparandia din Năsăud, elev al lui Moise Panga și Vasile Petri. Ca învățător a funcționat la școlile din Borgo Tiha, Maieru și Sângeorz, după aceea director al Școlii Triviale din Sângeorz (1869–1890), (\*\*\*, „Arhiva Someșană”, 1934, nr. 24, p. 181).

*Mihail Domide a avut ca soție pe văduva lui Maxim Haliță (1826–1893), Ileana Haliță, născută Ciocan-Isip (1831–1913), mama lui Alexandru și Solomon Haliță. Odată cu desființarea Școlii Triviale, în anul 1890, a cerut pensionarea.*

*A fost membru fondator al asociației Mariana și președinte al acesteia la Filiala din Sângeorz. S-a distins ca unul dintre cei mai iscusiți pomologi de pe Valea Someșului și unul dintre cei mai buni învățători pe care i-a avut districtul pe vremuri (\*\*\*, „Memorialul reuniunii ...”, p. 72). Pentru activitatea desfășurată a fost laureat al unui premiu acordat de Asociațiunea Transilvană.*

*Lucrările sale, mai cunoscute sunt: „Ce poate face școala poporală pentru lățirea culturii pământului (1885)”; „Observări în contra obiceiului de a schimonosi limba”; „Doine de pe Valea Rodnei (1870)”; „Poezii populare de pe Valea Rodnei (1869)”; „Doine din Ardeal (1870)”; „Cununa (1871)”. Lucrarea sa cea mai de seamă este „Monografia comunei Șanț (1896)”.*

*A decedat în anul 1898. Este înmormântat în cimitirul Sângeorz-Băi”.*

## I

Nu stăruiesc a arăta lipsa și folosul monografi-ei unei comune pentru că acest lucru este constatat și îndeobște bine cunoscut, cu toate acestea trec ani după ani, ba zeci și sute, se trec rânduri de oameni, printre care și cărturari, care ar trebui să lase generațiilor viitoare însemnări privitoare la comună și totuși nu o fac.

Astfel, lucrul se învechește, întâmplările se uită, bătrânii care știu câte ceva din trecut se petrec, se sting, iar cei tineri de unde să știe trecutul îndepărtat și de unde să-l știe următorii noștri.

Cu câtă plăcere citim astăzi hârtii și hrisoave care cu atât ni se par mai interesante cu cât sunt mai vechi, mai simple în concepție și în limbă. Cine știe cât de curios se va părea stilul și modul scrierii noastre de azi peste o sută de ani.

Ce n-ai da astăzi să afli niște însemnări cât de simple despre începutul comunei, despre cel dintâi muritor care s-a așezat mai întâi „la șanțuri”, despre stările de atunci, despre naționalitatea lui, despre locul de unde a venit, despre împrejurările sub care s-au așezat, despre cei ce l-au urmat etc.

Iată ce m-a îndemnat să scriu acum, la începutul anului 1896, monografia comunei Șanț, unde m-am născut, unde au trăit părinții și bunicii mei, *Mihail Domide* – primul autor al monografiei comunei Șanț, căci străbunii au trăit în Rodna veche; iată pentru ce vreau să las următorilor unele însemnări despre trecutul istoric și prezentul acestui sat.

În descrierea aceasta nu mă pot folosi de documente scrise pentru că o parte din cele ce vor fi fost s-au pierdut în anul revoluției din 1848 în arhiva regimentului din Năsăud, care a ars, iar altă parte vor fi, poate, în arhiva orașului

Bistrița și iar altele în Viena. Ci scriu celea ce urmează după cum le-am auzit de la bătrâni, care s-au stins sau trăiesc, și după câte știu eu iar ca un bătrân.

## II

Comuna Șanț (Rodna nouă, Uj-Rodna, Neu Rodna) e o comună nouă, care abia numără 120 -130 ani, ceea ce nu-i mult în viața unei comune.

Numirea „Șanț” se trage de la șanțurile cele multe, frumoase, strategice, trasate pe muchia unui plateau – podeiu – mare de-a lungul „Cobășelului” pe partea dreaptă, tocmai din „piatra Țicșei” de la nord spre sud peste șosea, prin sat, până în râul Someș, în dreptul unei stânci ce se află cam 500 metri spre apus, la îmbucătura râulețului Cârțibav în Someș. Aici – spune tradiția – au fost în vremurile vechi o poartă de fier și șanțurile s-au făcut pentru apărare în veacul XIII, când se purtau războaiele între Ungaria și principii Moldovei, care se făcuseră stăpâni și pe orașul și ținutul Bistriței.

Aceste șanțuri cam 2 kilometri de lungi din „piatra Țicșei”, unde Cobășelul iese mai la larg, conservate foarte bine până la anul 1860, se cunosc încă bine, dar se strică prin plug și sapă, pe când ar trebui cruțate, ca șanțurile și redevetele de la „Hoituri” și din vârful muntelui „Cucureasa”. Platoul cel mai mare spre apus de la „Șanțuri”, la început acoperit cu tufiș și pădure, astăzi este câmp deschis.

Din coapsele Ineului, înalt de 2.273 metri, izvorăște și se rostogolește spre sud Cobășelul, un râuleț cu apă cristalină, care trece prin comună și se varsă în Someș unde a fost poarta de fier.

Acest râuleț atât de mic și neînsemnat a format odată granița între Austria și Moldova, până la anul 1777, când sub Vodă Grigore Ghica partea Moldovei numită Bucovina s-a încorporat la Austria, prin intrigi turcești.

Atunci granița Austriei s-a împins spre Moldova până la Suceava, spre apus până la Bistrița Aurie la piatra Cibăului, până la râurile Coșna și Teșna, iar munții și teritoriul de la Bistrița Aurie, de la Coșna și Teșna până la Ineu și în Cobășel, în mijlocul comunei Șanț, s-au împărțit din nou prin erar grănicerilor Regimentului II din Năsăud. Astăzi comuna Șanț stă jumătate pe pământ vechi austriac și jumătate pe pământ rupt din pământul Moldovei.

## III

Din jos de Cobășel îndată, pe pământ vechi austriac, statul a ridicat în jumătatea a doua a veacului XVIII vreo 12 case de piatră pentru funcționarii de vamă (Dreisigtzollant), instituită aici la gura pasului „Plaiul Moldovei”, ce duce în Bucovina (atunci ducea în Moldova). În preajma acestor case au început să se așeze și alți locuitori, cei dintâi veniți din Rodna veche pe la începutul veacului al XVIII-lea. Locuitorii din Rodna veche când își duceau vitele la pășune, când mergeau să lucreze la fânaș sau aveau alte daravere cu cei de la vamă, nu ziceau: „mă duc la vamă”, ci „mă duc la Șanțuri” sau „mă duc la Șanț”, de aici numele comunei, care officios se mai numește Rodna nouă, dar poporul îi zice numai „Șanț”, chiar și în satele învecinate, precum și în cele mai depărtate, chiar și în Bucovina.

Vorbind despre casele de vamă îmi vine în minte un episod glumeț, păstrat în tradiție, ce se po-

vestește că s-ar fi întâmplat pe la anul 1782, când Iosif al II-lea a vizitat locurile, de la un loc „pe Plaiul Moldovei”, neplăcându-i împăratului să vină călare din cauza scoborâșului prea mare, s-a dat jos de pe cal și s-a luat-o pedestru înaintea celorlalți. Ajungând la casa funcționarului de vamă, unde i se pregătea cvarțir, a intrat din curte de-a dreptul în bucătărie, unde o bucătăreasă frumușică învârtea la foc frigare de purcel. Fiind tânăr, a început a glumi cu bucătăreasa, a o prinde de bărbie, ba a o și pișca; iar ea, neștiind cu cine are de-a face, îi zice: „ai putea să-mi dai bună pace, mai bine ai face să învârti la frigare până să aduc eu apă de la fântână, căci acuși sosește împăratul și eu nu-s gata”. Iosif nici nu mai aștepta să-i zică a doua oară, ci se și apucă a învârti la frigare și învârtind l-au aflat consorții de drum și suita sa, care într-aceea sosiră și ei.

#### IV

Cu întoarcerea „Cătunicii” a instituțiunii grănicerești, a sistemului militar sub Maria Theresia și a trecerii administrațiunii în mâinile comandai militare s-a desființat oficiul vamal din Șanț, care acum nu mai avea înțeles, căci nu era la graniță, iar casele statului au trecut în mâinile locuitorilor noi, veniți din Rodna. Câteva din acelea se mai află și azi, dar în stare rea. Cea mai mare și mai bună a cuprins-o parohul Vasile Moisil, iar alta – nu știu să spun – cumpărată sau donată, au cuprins-o locuitorii de atunci și au făcut din ea biserică, care stă și astăzi; din una care era lipită de biserică și avea două odăi au făcut școală, în care am învățat și eu în anii 1849–1851.

a) Biserica de la un timp devenind neîncăpătoare, la anul 1869 s-a mai mărit și s-a renovat; s-a făcut altar nou spre nord, s-a înălțat turnul; căci cel vechi era scund și în forma unui glob, ca o cupolă.

În anul 1894 o creștină evlavioasă, Ileana Andrei Sângeorzan, a dăruit un clopot mare în greutate de 200 kilograme, în valoare de peste 300 florini valută austriacă, iar alți credincioși au împodobit-o cu diferite odăjdii.

Cel dintâi paroh în Șanț a fost Vasile Moisil, care a murit la anul 1849.

De la acest an până la 1855 parohia a administrat-o parohul Rodnei, Clement Lupșai, fost mai târziu protopop onorariu, iar la anul 1855, sfîntindu-se ca preot, Ilarion Filipoiu a luat păstoria turmei sufletești și o duce și azi cu toată vrednicia ca un bărbat, cu puțină carte, dar cu multă rutină și istețime firească, câștigată în școala vieții.

La anul 1881 i s-a dat ca ajutor cooperatorul Pamfil Grapini, preot tânăr cu studii academice, cu zel înflăcărat pentru binele obștesc, cu un trecut care ne îndreptățește a spera la un viitor rodnic și plin de cinste pentru binele bisericii și neamului.

b) Școala cea dintâi, lipită la colțul bisericii, fiind scundă și prea mică, s-a dat jos și s-a ridicat alta ceva mai departe de biserică; dar fiind de la un timp și aceasta prea mică instrucția s-a dat într-o casă a bisericii clădită la gura uliței Cobășelului, în care un timp a fost birt, apoi cancelarie comunală. La anul 1883

comuna bisericească a ridicat iar aproape de biserică o școală frumoasă, mare, corespunzătoare, cu două săli de învățământ și s-a mai luat un învățător, căci numărul celor obligați a cerca școala s-a ridicat la 180, pe când la anul 1850, când am umblat eu la școală, abia eram 30 de școlari.

Școala noastră este confesională gr.-cat., spre deosebire de școlile poporane comunale, sau școlile poporane de stat, și se susține parte din procente sau bani plătiți anual de către confesional, parte dintr-un fond al ei propriu de 8.000 f., adunat în timpul graniței de părinții și strămoșii noștri și administrat astăzi la Năsăud de către o comisiune școlară conf. gr.-cat., sub controlul Episcopatului din Gherla.

Cel dintâi învățător în Șanț a fost Iacob Moisil pe la anul 1846, a urmat apoi Andrei Morar din Zagra, fost mai târziu la „Norma” în Năsăud; după el Gavrilă Ruști din Măgură, apoi Cosma Cotul de la 1860 - 1882. De aici s-au perindat mai mulți și s-au înșchimbat mai des.

#### V

Să mă întorc acum iar la început și să însemn cele ce mi le povestea bunicul Mihăilă Domide, un venerabil bătrân mort la anul 1869, în vârstă de aproape 100 ani, om umblat la începutul acestui veac prin războaiele lui Napoleon I „Bunăparte”, prins și purtat prin „Frânciia” până la Paris, întors apoi acasă, trecut de aici în Moldova, unde și-a lăsat o soră, întors acasă iar și așezat în Șanț.

El îmi spunea că pe la anul 1810, când s-a așezat în Șanț, erau aici afară de vămășie vreo 15 case, adică familii și au ocupat un loc fără stăpân, unde li s-a părut; și pe vremea aceea, dar și ceva mai târziu, ar fi putut cuprinde cât de mult, căci „domnii” în mai multe rânduri l-au îmbiat să-i scrie cutare și cutare loc. Pe atunci se vorbea despre introducerea dării de pământ și oamenii se temeau a-și scrie locuri ca să nu plătească dare; dar și avea destul și nu credea că va veni odată un timp când nu ar strica să ai cât de mult.

Închegându-se și aici societatea, el fu ales cel dintâi primar și servi mai mulți ani, dar fu și arăndaș de sare, tutun și vinars.

Ca arăndaș de vinars plătea la an o arândă de 16 husoși de argint a 33 cr. = 5 f. 28 cr. sau peste 10 coroane, și vindea câte 6–8 ferii (80 litri) într-un an.

Și astăzi arenda face la 2.500 f. și se vinde la 5.000 ferii.

Vinarsul îl aducea în două rânduri, în balirce, budești (butoiaș până la 10 litri) călare tocmai din comuna Piatra, din jos de Mocod, cale de 80 kilometri, căci căruța nu avea și nu era în toată comuna, ba nici în comunele învecinate.

Drumurile erau rele, din Șanț până în Rodna abia era cărare de mers pedestru și aceea în unele locuri era de-a coasta, când era uscat mai puteai străbate și cu carul.

După doi ani arăndașul din Piatra, de la care lua vinars „de căldare”, i-a vândut o căruța pentru un cal, cu care căra vinars și sare de la Ocna Dejului. Această căruța a servit apoi de model după care au

început a mai înciripa cine și cine. Dar nici nu prea era trebuință de ele căci aici în Șanț era „capătul lumii”, aici se sfârșeau drumurile. Șanțul fiind comuna cea mai în fund, mai la capăt, sub poalele munților, nu avea legătură cu alte comune, decât în jos cu Rodna, departe de 7 kilometri, de unde puteau aduce și în spate celea ce le trebuia.

Pe vremea aceea în Șanț nu se pomenea arături, locuitorii se ocupau cu creșterea vitelor, pentru aceasta pășunea și fâneațele erau aproape în jurul satului și nu trebuia adunate cu carul.

Era și pe atunci „Plaiul Moldovei” peste „Cucureasa”, care duce azi în Bucovina, iar mai de mult ducea în Moldova, dar acest drum nelucrat, necomitat de nimeni niciodată era ușor de străbătut călare sau pedestru, dar foarte greu de trecut cu carul din cauza înălțimii munților, care se ridică până la 1778 metri de la nivelul mării (înălțimea Cucuresii la reducă) și mai cu seamă în timpuri ploioase, când e „mâzgă”, iarna nici vorbă de străbătut.

Cu toate acestea, pe acest plai în toată vinerea se urcau sute de care, care treceau după cucuruz în Dorna sau Câmpulung și veneau în miercurea următoare îndărăpt. Bucovina, care importa și ea din Moldova, devenise între anii 1830-1860 grâнарul de bucate al Someșenilor; de acolo aduceau ei sute de mii de „merțe” (30 litri) de cucuruz și plăteau în fiecare an sute de mii de florini, căci în vremea aceea nu numai în Șanț, dar în nici o comună până către Mocod de-a lungul Someșului și pe celelalte văi nu semănau cucuruz decât „de dor” sau de leac, prin acele grădini bune lângă casă – sub cuvânt că nu se face și nu se coace din cauza răcelii și a brumelor, care cădeau primăvara târziu și toamna devreme.

Și era ceva în lucru! Întreg ținutul era oarecum sălbatic, acoperit cu o mulțime de tufișuri și păduri, care se întindeau alocurea până lângă sat; aceste păduri țineau locul și clima pururi umede și reci. Poate din această cauză comanda militară luase dispozițiuni între anii 1830-1840 să se taie și să se rărească pădurile.

După cât știu eu tocmai din pricina greutății drumului de peste Cucureasa și pentru a înlesni importul de bucate din Bucovina s-a făcut în anii 1855-1858 drumul peste Rotunda, începând din drumul ce duce la Coșna, pe „Soarte”, pe valea Someșului până la Bistrița Aurie, unde se leagă cu drumul ce leagă Marmația cu Bucovina.

Acest drum numit și „Schwarzenbergian” pentru că principele Schwarzenberg era guvernator al Ardealului în timpul acela, l-au lucrat cu brațele lor locuitorii de pe valea Someșului, a Ilvei și a Bârgăului și statul abia a plătit funcționarii care au condus lucrul. Dar ce să vezi! Acest drum foarte puțin s-a folosit pentru scopul pomenit, se pare că s-a făcut anume ca o stavilă în calea aceasta, vreau adică să zic că în scurt timp după deschiderea lui someșenii nu au mai avut lipsă a importa bucate din țări străine.

Locuitorii au început, ca mânați de o putere magică, a ara din greu, a semăna bucate și cucuruz, au început a cultiva arăturile, au început a folosi gunoiul,

care până atunci îl aruncau pe apă ori îl țineau cu zecile de ani grămezi în locuri îndosite, până se făcea una cu pământul; și n-au trecut nici două decenii când toate grădinile, toate șesurile, ba și unele coaste erau semănate cu cucuruz, care priște foarte bine și se coace până și la dealuri, la înălțime de 5-700 metri.

Pe locuri sălbatice, chiar în jurul casei noastre, unde erau bărcuri cu sălcii și arini, unde culegeam ca și copil macriș și coceni căprești azi se face cel mai frumos cucuruz. Astfel, în timp relativ scurt, locuitorii de pe Valea Someșului au izbutit a produce acasă cât le trebuie, și le trebuie mult, dar tot le mai rămâne și pentru export ovăz și orz.

Tot în acest timp scurt puținele care grele, proaste, cu roți „desculțe” cu obedele late și groase și fără pic de fier s-au înlocuit cu care ușoare, sprintene, tari, înferecate și legate cu fier, s-au sporit din an în an căruțele și plugurile, care cam de la anul 1886 s-au înlocuit cu plugurile de fier, ușoare. Așa s-a îmbunătățit până la un loc și soiul vitelor, cele mici moldovenești s-au înlocuit cu vite de rasă mare, frumoase și de preț.

În timpul de când m-am trezit am apucat în comună tot oi frumoase, capre frumoase și multe, care însă s-au stins în anii aceștia din urmă pentru că s-a aflat că strică pădurile.

Ochiul ager a putut observa că progresul arătat s-a făcut numai din propriul îndemn, unul urmând exemplul altuia, a început unul și ceilalți au mers după el, ba s-au silit a pași și mai înainte. Semn că poporul nostru este accesibil pentru progres, pentru lucruri bune și folositoare.

Sunt însă vreo 10 ani acum de când iar stăm pe loc. Bogăția și capitalul poporului se socotesc cam după numărul vitelor și a averii sale mișcătoare și deși în anii aceștia din urmă poate numărul lor n-a scăzut așa de mult, a scăzut sigur valoarea lor, căci de unde mai înainte de-a rândul vedeai boi mari, bătrâni, frumoși, de preț, acum de-a rândul vezi boi tineri, mărunți, fără preț.

Așa și cu celelalte. Lipsa a silit pe om să tot „rotunzească”, să vândă mari și să cumpere mai mici, ca să-i rămână bani, până rămâne cu nimic.

Dar cea mai mare ciumă pe capul poporului sunt datoriile. Omul dator e un adevărat sărăntoc; el nu este al lui, ci sclavul altuia. Omul fără datorii este bogat și dacă n-are altceva decât brațele sănătoase.

Și oamenii noștri sunt plini de datorii, nu numai cei din Șanț, dar toți de-a rândul din toată țara. Locuitorii din Șanț – cu puține excepții – poartă azi pe capul lor datorii de cel puțin 50.000 f. v. a. Aceasta este enorm de mult la o mie cinci sute de suflete de plugari care n-au nici un capital.

Pe la anul 1860 datoriile lor nu se ridicau la suma de 2.000 f. v. a. Și de unde vine această diferență? Vine de acolo că băncile le-au deschis credit ipotecar, lucru care mai înainte nu se întâmpla, căci nu erau bănci și societăți de împrumut și păstrare.

Poporul nostru nu prea se știe uita la viitor departe, n-are datină și creier destul ca să se întrebe: oare cum și când voi putea eu plăti ceea ce iau azi

împrumut? Dacă capătă cu ușurință el ia și cheltuiește și-i bun bucuros că i se cere capital zeci de ani; el nu face socoteală de câte ori plătește capitalul numai în procente și în cheltuieli. Banul împrumutat el nu-l știe plasa într-o întreprindere care să-i aducă și lui oarecare folos pe lângă procentele ce le dă la creditor. Capitalul l-a tocat și mulți lasă datoriile ca moștenire la copii până într-a șaptea viță. Mă întreb ce s-ar întâmpla azi dacă societățile ar da a scoate dintr-o dată datoriile. Cred că ar veni capital străin și ar pune mâna pe averea poporului dator.

Și când va fi în stare poporul să plătească datoriile? Când vor veni timpuri mai bune? Și când va fi aceea? Până atunci el să fie tot sclav, de plătit cameți grele? Iată pentru ce sunt eu dușman societăților de împrumut? Acelor societăți care pretind a fi scos poporul din ghearele cămătarilor evrei, de fapt însă și-au împlântat ele ghearele în gâtul poporului. Sau doar ele vor ierta odată datoriile și nu vor duce execuția pe averea poporului tot ca și jidanii? Atunci da!

Proprietarii banilor împrumutați care s-ar su-păra azi pentru aceste observări îmi vor da dreptate mai târziu când poate nu voi fi aici. Și dacă nu vor da ei drept și vor susține că-s omul regresului, voi afla aprobare la cei ce vor plăti scump și la cei nepreocupați, la cei ce lasă interesul lor la o parte și mă gândesc și la sârmanul popor.

Am zis că de un timp încoace nu dăm înainte; cauzele sunt felurite: au intrat timpuri grele, de o parte luxul și îmbuibarea în băuturi, de altă parte dările și greutățile publice, apoi fel și fel de piedici puse în calea progresului de către stăpânire cu scop de a ne sărăci?

Mai înainte plăteam două trei soiuri de dare, astăzi acelea s-au înzecit căci pentru toate trebuie plătit: pentru cap, pentru pământ, pentru casă, pentru venit și câștig de orice fel, pentru drum, pentru păduri, pentru pășuni, pentru armă, pentru vite, pentru școală, pentru miliție, ca pedeapsă că n-ai fost sănătos și când ai tras la sorți nu te-au înrolat pe doi-trei ani, ca să pierzi timpul prin cazarme curățând armele de rugină, iar brațele tale să fie atât timp sustrate de la o muncă mai rodnică în folosul familiei și societății etc. Mai adaug la aceste dări alte cheltuieli ca: timbre, taxe de atâtea soiuri pentru orice întreprindere, greutățile ce le întâmpini în proces cu care adesea „cheltuiești vaca ca să câștigi vițelul” cum zice românul. Apoi să mai dai înainte!

## VI

Comuna Șanț așezată pe un loc deschis între dealuri și munți la înălțime de 628 m peste nivelul mării, brăzdată de râuri cristaline, cu o climă curată și sănătoasă, se mărginește spre apus cu Rodna veche, spre sud cu hotarul Ilvei Mari, la sud-est cu muntele Cucureasa pe sub care se întinde hotarul până în Suhard și muntele ei propriu Făgețel, care formează un lanț cu muntele Stânișoara ce se oprește în Bistrița Aurie, iar la nord hotarul comunei cuprinde muntele propriu Ineuț, trece de-a coasta pe sub Ineuțul Poienarilor, pe sub Găgi și pe sub Rotunda. Hotarul ei des-

chis, afară de cei trei munți, face 12.000 de jug. cât a 1.600 orgi pătrați, iar terenul acoperit cu păduri este 16.000 jugăre.

Peste acest teren vast, peste această comoară, comuna a fost singura proprietară și dispunătoare până la anul 1882, când Statul s-a instituit singur administrator al pădurilor grănicerești.

Comuna înconjurată de atâția vecini a fost mult hărțuită și trasă în procese de comuna Ilva Mare, Poiana, Maieru și Fondurile Centrale din Năsăud, dar cu ajutorul bărbaților ei devotați s-a apărat cu bărbăție și i-a succes a respinge atacurile îndreptate contra proprietății sale.

Până către anul 1860 locuitorii comunei Șanț puțini și-au dat seama de valoarea cea mare a pădurilor, mult dacă tăiau din ea pe seama caprelor sau umblau la vânat, căci pădurile seculare erau pline de urși, lupi, jderi, capre sălbatice, ba și cerbi prin fundul Măriei Negre, de unde au prins pe cel mai de pe urmă la anul 1854; ei n-aveau idee și cunoștințe despre negoțul cu lemne și foarte puțină praxă și îndemânare la purtatul lemnelor, cum povesteau bătrânii.

Zice că la Anieș – între Rodna și Maieru – se clădise pe la anul 1830 o moară de scânduri care tăia scânduri, poște, lețuri și pe seama „Regimentului” când era de clădit ceva „curți”, adică cvartir pentru ofițeri, cancelării, școli etc.

Comunele erau îndatorate de a aduce în tot anul pentru acest scop un anumit cvant de lemne, mai cu seamă trunchi de 6 metri și până la 18-20 țoli, 40-50 cm de groși, tot așa cum erau îndatorate a duce până la Năsăud la tisturi – cale de 40-50 kilometri – lemne de focărit, ca și cum pe acolo n-ar fi fost destule păduri și destule lemne.

Destul că comuna Șanț încă trebuia să ducă în tot anul câțiva trunchi de brad sau de molid. Cum făcea? Mai întâi trimitea pentru fiecare lemn câte 4-5 lucrători ca să-l taie în pădure și să-l scoată „la loc de boi”. A doua zi trimitea după fiecare trunchi câte 4-6 perechi de boi și oameni ca să-l aducă până în sat, de unde în altă zi îl trimitea iar cu 6-8 perechi de boi până la moară, cale de o poștă (13 kilometri). Pe trunchi era ridicat un steag, ceva năframă, în contra deocheatului, pe lângă lemn de ambele laturi mergeau câte 4-5 oameni cu pari de-a umăr ca să ridice balaurul dacă avea poftă să se dea jos. Apoi când duceau lemne mai mari, de grinzi sau cununi de poduri sau la clădiri mari, feri Doamne. Cei ce se întorceau cu isprava făcută și cu folos erau întâmpinați ca și cum s-ar întoarce din tabără. Atunci și acum! Astăzi acest fel de lemne le poartă cu ușurință un băiețandru cu doi bouleni.

După deschiderea și întocmirea drumurilor care le făcea și ținea în rând toți oamenii noștri cu brațele lor – locuitorii din Șanț au început, cam pe la anul 1860, „a lucra la pădure” și a urni negoțul cu lemne, dar într-un mod foarte puțin practic și rațional, ba la această epocă s-a început devastarea pădurilor pe o scară întinsă.

Fiecare intra în pădure unde voia fără nici o împărțire, fără nici un plan, alegea numai ramura dintr-un arbore de 20 metri de lung, folosea 6-10 m și

restul rămânea să putrezească lângă tulpină; dărâma zeci de arbori într-o zi ca să sature caprele cu muguri, iar lemnul se topea acolo, tăia sute și mii de arbori ca să deschidă câmp de fânaș sau arătură, iar lemnul scos pentru negoț îl vindea cu prețuri de batjocură, căci ei își socoteau numai lucrul, dar nicidecât materialul pe care într-adevăr îl aveau „de pomană”.

Mi-aduc aminte că pe la anul 1871-1872 a venit în Șanț un negustor să cumpere „frasin creț” și plătea „majea veche” (50 kilograme) cu 2-3 fl. v. a. Frasinul „creț” e foarte frumos și tare, din el se pot face cele mai frumoase mobile și ornamente, are figuri frumoase simetrice, și lustruit îți fug ochii pe el, se vinde și cu gramul și încă foarte scump pe piața cea adevărată.

Într-un salon al Castelului Peleş din Sinaia am văzut căptușiți pereții într-un mod artistic cu frasin creț. În scurt timp oamenii au umplut pădurile, au cutureierat văile, au străbătut toate unghiurile, au adus și cu boi și cu spatele bucăți mai mari și mai mici de frasin creț. Dar frasinul creț se află rar și nici un arbore de frasin mare sau mic nu este întreg „creț”, ci numai o fâșie sau o bucată ici colea, mai sus sau mai jos; ba în alt frasin fie cât de mare nu se află nici un gram „creț”. Dar ca să afle cum trebuie n-au lăsat un frasin neciopârțit, netăiat într-un loc sau altul, mulți i-au dat jos numai pentru o bucată din el, iar testul acolo a rămas și s-a topit; astfel este pagubă nu numai pentru că cel „creț”, scos cu atâta muncă, s-a vândut cu un preț de batjocură, dar mai mult pentru că s-a stricat o mulțime de lemn. Astăzi nu se află așa frasin și va trece mult până se va afla. Apoi să nu simți durere pentru că averea națională se chivernisește în așa mod?!

Destul că odată negoțul de lemne urnit a dat cu încetul înainte, oamenii au început a scoate din păduri bârne, trunchi, la început puțin, apoi tot mai mult, pe lângă râuri au început a ridica „mori de firez”; pe la anul 1865-1875 erau deja ridicate 15 mori cu 24 „cuțițe” dintre care 4 în Cobășel și 11 în Someș, până în sus la „Izvorul Zmeului”; lemnul scos din pădure și materialul tăiat în mori a început a se pluta până pe la Dej, Sătmar etc., în Ungaria.

Cu acest negoț dintru început s-au ocupat singuratici locuitorii pe socoteala lor și în folosul lor, apoi au dat în mâna capitaliștilor singuratici, cum a fost Nikl, un Simsen Reiter, Kauf Maschler, care au ridicat cea dintâi moară cu vapori pe „Soarte”, sub „Pripoarele Flămenilor”; mai apoi au intrat în negoț societăți acționare care au luat complexe întinse de păduri în mai multe locuri, au ridicat fabrici, au regulat râul Someș și au făcut stăvilare.

Astfel negoțul de lemne pornit, în Șanț au venit din toate părțile o mulțime de lucrători, și comuna, odată așa liniștită, mișuna acuma de mulțimea străinilor. Mulți dintre acei străini, căpățuiți acum, nu s-au mai întors acasă, ci s-au stabilit aici, cei mai mulți s-au căsătorit, luând cu fata și o bucățică de loc și astfel s-a făcut moșnean. Acestei împrejurări se atribuie creșterea comunei și sporirea locuitorilor în mod uimitor.

## VII

După recesiunea cea mai nouă din anul 1890 numărul locuitorilor din Șanț este 1.500 suflete, între care români, evrei, țigani și alte limbi.

La anul 1860, de când port oarecare însemnări despre mișcarea populației în Șanț era (...) suflete, va să zică în 35 de ani un spor de (...) suflete sau un crescământ de (...)% (n.n. lipsesc datele)

Comuna Sângiorzu d. e. unde trăiesc ca învățător-prim – de 32 de ani – o comună foarte veche și mare, avea la anul 1860 ceva peste 2.900 de suflete și azi după 35 de ani abia are 3.100 suflete adică un spor de 200 de suflete. Adevărat, că aici în Sângeorgiu în 1866 și 1873 a bătuit colera, care a dus peste 200 dintre bărbații cei mai vigoșoși și dintre femeile cele mai bune de trăit și de produs; a mai luat și anghina difteritis în trei rânduri multe victime dintre copii, boli care în Șanț nu s-au arătat decât în măsură mică, difteritis la 1886.

## VIII

Familiile cele mai vechi băștinașe grănițere, azi foarte ramificate și subîmpărțite iar în familii de sine stătătoare sunt: Cotu – Cotenii, Grapini – Grăpinarii, Domide – Domidenii, Filipoi – Filipanii, Pătrășcan – Pătrășcanii, Șot – Șotenii, Sângeorzan – Sângeorzenii, Pop – Popenii (veniți din Maieru), Pomohaci – Pomohăcenii, Moșil – Moșenii, Olariu- Olărenii, Iugan – Iuganii, Tudose – Tudosenii, Nistor – Nistorenii, Scripeți, Popârțac, Țicsa, Duca, Luchi ș.a.

Casele vechi din lemn înșirate toate de-a lungul drumului principal azi nu mai sunt, căci s-au făcut în locul lor altele noi și comuna are acum înfățișarea unui sat nou. Mai stau câteva din casele de vamă, dar sunt numai ruine.

Familii ca: Câmpean, Căinean, Sas, Sabău, Ferenz, Acu, Mihai, ... sunt familii de „jeleri”, zilieri, oameni veniți mai târziu cu bățul în mână ca lucrători zilieri, rămași aici ca servitori, mai apoi căsătoriți și stabiliți aici.

Grănițerii băștinași numeau „jeleri” pe străinii pripășiți între ei, nume de ocară, cam aceea deosebire care era la țară în jos, între *nemeș* sau *nobil* și între *iobagiu*. Jelerii nu aveau drept sau parte la avere și bunurile grănițerești, până după anul 1885, când averea grănițerească a devenit avere comună.

Evreilor și țiganilor pripășiți și veniți în sat nu le ziceau niciodată „jeleri”, bag seamă pentru că și cei mai vechi băștinași tot ca jeleri erau considerați.

## IX

Locuitorii comunei Șanț sunt oameni zdraveni (Avram Popârțac, Cifor Cottu aveau o înălțime de un stânjen (190 centimetri); bărbați până la 170–180 cm înalți sunt și azi ca Trofim Domide, Alexa Sângeorzan, Ioan Sângeorzan, Vasile Cottu ș.a.), robuști, bine făcuți, cei mai mulți cu semnele și pecetea tipului roman pe față. Unele tipuri și nume ca: Pomohaci, Popârțac, Tudose ș.a. s-ar părea de origine slavică; Grapini de origine italiană; Domide – grecesc. Dar purtătorii acestor nume sunt români și s-ar afla vătămați

când le-ai contesta romanitatea lor. Familii cu astfel de nume se află băștinași în Rodna, care este o comună foarte veche (poliglotă), acolo au putut să se stabilească și slavi, italieni, care însă cu timpul s-au romanizat deplin.

Locuitorii din Șanț sunt oameni muncitori, buni lucrători, cruțători și în stare bună (dacă n-ar avea atâtea datorii după cap). Au fost și sunt și astăzi economi, care au până la 10-20-30 capete de vite, 100-300 oi, cai, porci etc. Astăzi – după număratoarea cea nouă din noiembrie 1895 – sunt în toată comuna (...) boi, (...) vaci, (...) oi (caprele s-au stins), (...) cai, (...) porci, (...) stupi.

Împrejurarea că terenul și hotarul a rămas aceiași, iar locuitorii s-au înmulțit și au trebuit să trăiască, i-a silit a munci și a-și câștiga teren; ei au și cumpărat și cuprins toate locurile rodnenilor și ale altor străini foste în hotarul Șanțului, au deschis – prin „lăzuitori” – moșii întregi până la 10, 20-40 jug. din pădurile comunale. Dacă la acestea au avut drept sau ba, nu este datoria mea să constat aici, una stă: păduri sunt multe și vaste, altele puse sub scut se fac și cresc, dar sunt și locuri deschise, care ajută la ținerea și creșterea vitelor, un ram în economia națională cu mult mai prețios astăzi, decât negoțul cu lemne, care este în mâini străine.

Din negoțul cu lemne au putut să se susțină un rând de muncitori, dar nu au putut să-și facă stare, mai cu seamă de la epoca când n-au mai lucrat pe socoteala lor, ci pe a capitaliștilor și societăților străine; folos a avut numai un evreu care a purtat negoțul acesta, în strânsă legătură cu negoțul de vinars, care a ruinat pe mulți dintre locuitori și care-l purta atunci când un jugăr de pădure se vindea cu 20-30 f. și nu 2-3 sute f. ca azi.

## X

Deși nu în măsura în care s-ar pretinde de la oameni cu stare bună și deștepți, totuși locuitorii din comuna Șanț și în trecut, ca și în timpul de față, au iubit și prețuit școala, dovadă că din sânul lor au ieșit mai mulți cărturari și oameni cu poziție frumoasă în societate ca: preoții Vasile Moisil și fiul său Grigore Moisil – vicar în Năsăud, Ilarion Filipoiu – parohul actual, Pamfiliu Grapini – cooperatoriul, Octavian Domide – dr. de Roma, astăzi rector și profesor la Seminarul Teologic în Gherla; profesori și învățători ca: Emil Domide – la Gimnaziul din Năsăud, Iacob Moisil (fost mai târziu comisar de drum), Cosma Cottu, fiul său Mihail, Lazăr Domide – fost și notar, Mihail Domide și alți funcționari administrativi și judecătorești ca: Leontin Pop, Anton Cottu ș.a.; militari ca: Pantelimon Domide – căpitan, fiul său Leon Domide – maior, apoi mulți subofițeri și soldați care au luat parte la toate luptele purtate de Austria în veacul acesta; cantori ca: Grigoraș Moisil, Luca Olari, Anton Domide; primari, totdeauna aleși de popor ca: Mihăilă Domide, Echim Filipoiu, Ioan Cottu (în mai multe rânduri), Ilisie Domide (în mai multe rânduri), Tănase Olari, Tănasa și Alecsa Sângeorzan, Andrei Grapini, Nechita Cosma și Clement Cottu, Onisim Domide ș.a.

Și, desigur, numărul cărturarilor ar fi mai mare, dacă Blajul cu școlile sale n-ar fi așa de departe, căci gimnaziul din Năsăud a început a se deschide numai la anul 1863. Între anii 1830–1860 a duce copii la școlile din Blaj câte 6-8 zile cu trăsura (căci de căi ferate nu era pomană) acolo a-i ținea cu cheltuială și iar a-i aduce în tot anul era foarte greu mai cu seamă pentru oamenii de rând.

## XI

Astăzi sunt în comuna Șanț 160 de familii (fumuri) și tot atâtea case așezate de-a lungul drumului de la capătul *Cubavului* până jos la *Strâmtură*, apoi de-a lungul Cobășelului de la *Piatra Țicșii* până la Someș, pe Cârțibav până către *Vâltoare*, vreo 8 pe poderie și câteva pe Someș în sus *Pe soarte*. Casele precum și clădirile economice, aproape toate din lemn, sunt frumoase și bine clădite de înșiși locuitorii, căci sunt între ei buni lemnari, deprinși în școală proprie.

## XII

Comuna Șanț, una din cele 44 comune din fostul Regiment de graniță nr. II de la Năsăud – cât a susținut granița s-a ținut de comanda militară din Năsăud și a fost împărțită la compania 7 a Rodnei. În capul regimentului sta atunci un colonel și un subcolonel, iar în capul companiei era un căpitan.

Comanda militară pe lângă administrația militară era investită și cu atribuțiuni civile și de justiție.

Ea aducea sentințe de moarte, ea dicta și execută pedepse trupești de felul celor de prin evul de mijloc, de-a inchiziției spaniole. Purta pe păcătosul osândit de trei, șase sau nouă ori prin 300 nuiete sau vergi de mesteacăn muiate în slatină, până când toată carnea de pe spate cădea în bucăți, sau măsura câte 25-50 de bețe la fund, adesea pentru mici greșeli sau abateri, pentru care azi te lasă să te duci mai departe.

În cele administrative tot comanda militară prin organele sale și cu ajutorul funcționarilor comunali purta grijă de bunurile și averile comunale, bisericești, școlare, orfanale, controla socotelile, ținea în rând drumurile, casele publice etc.

După desființarea graniței militare la 1851 și până la 1860 sub așa-numitul absolutism, comuna Șanț s-a ținut de cercul („Bezirk”) Rodnei vechi, unde era și referent judecătoresc; de la 1860 până la 1876 cât au susținut Districtul Năsăud, și decât acest district s-a împreunat cu Districtul Bistriței sub numirea de Comitatul Bistrița-Năsăud, comuna Șanț, în cele administrative s-a ținut și se ține tot de cercul Rodnei, iar în cele judecătorești un timp au fost sub judecătoria singulară și Tribunalul din Năsăud, apoi sub Judecătoria cercuală a Rodnei, care și-a avut scaunul și în Borgo-Prund, și de Tribunalul Reg. din Bistrița după ce s-a strămutat din Năsăud la 1875.

## XIII

În revoluția din anul 1848, care a costat atâtea vieți și a lăsat urmele unui vandalism înfiorător, comuna Șanț a fost scutită de aceste nenorociri, poate din cauză că a fost depărtată de centrul operațiilor milita-

re, poate din cauză că era cea mai aproape de „muscani” care îi puteau lesne surprinde și lovi, ori poate din alte cauze, aici au ajuns numai ca patrulă câțiva insurgenți unguri, găinari, care în calea lor culegeau cu baioneta câte o găină, rață sau găscă și apoi totdeauna se întorceau către Rodna, aducând veste că „vine musca”, căci cu aceste cuvinte îi speriau până și copiii.

Dar în această revoluție purtată de maghiari contra împăratului, contra dinastiei, mulți dintre feciorii și bărbații noștri au luat parte la luptele purtate, au dat piept cu fierul dușmanului pentru a-și apăra tronul și libertatea sa proprie națională, mulți au fost parte împinși în Ungaria, parte înfundați în Galiția, ca să nu poată fi de ajutor celor din țară. Lucru mai însemnat este venirea muscalilor (rușii) pe aici.

Un despărțământ din grosul trupei ce avea să intre în țară pe pasul Bârgăului, aflat sub comanda generalului Pavloff, s-a abătut de la podul Coșnei pe pasul de peste Cucureasa și, condus de locotenentul Pantelimon Domide, pe atunci adjutant al colonelului Urban, a scoborât în valea Someșului.

Mi-aduc aminte că generalul obosit de drum, la îndemnul adjutantului-conducător s-a abătut în casa noastră, care era cea dintâi în calea lor, ca să ospăteze ceva și să ia de la tatăl meu, care era atunci primar, informațiuni despre insurgenți. Aici Pantelimon Domide, care era frate cu tata, și alții care mai erau cu ei au ospătat în grabă câte ceva, dar generalul n-a voit să primească nimic, ci a tras o dușcă de Vutky din plosca lui și a plecat mai departe până pe șesul din jos de sat, unde a tăbărit.

Ei au stat o noapte la Cucureasa unde se cunosc încă gropile făcute pentru căldări de fier și când a doua zi s-au ivit la „Vârful bouului” tot satul era în picioare ca să vadă pe ruși, oameni așa străini și de departe; ei scoborau fără șir, care pe unde apuca, cântând și făcând un vuet și zgomot cu armele lor grele, cu trăsurile și carele pe care duceau câteva tunuri pe care o mulțime de soldați le ținea și sprijinea, căci era greu și rău de scoborât și numai liber, dar apoi cu așa povară. Ca copil mă uitam – de frică – numai prin gard la ei și totuși parcă azi îi văd cum erau de îndesați, roșcovani, cu nasul gros – ridicat, greoi și cu cojoace lungi până în pământ, îmbrăcați în august. În cealaltă zi au străbătut până pe șesul Feldrului, unde au avut un mic atac cu ungerii.

#### XIV

În Șanț, ca și în comunele învecinate și în tot ținutul acesta, a fost bine și ușor de trăit și nu cunosc oameni care în cursul timpului să fi emigrat, să fi „luat lumea în cap”, cum emigrează atâția alții din alte părți, ca din Marmația ș.a. Din contră mulți au venit din alte părți, s-au așezat aici, s-au „dat după păr”, au adoptat limba, legea, obiceiurile satului și azi nu mai umblă cu gândul să se întoarcă de unde au venit.

#### XV

În timpuri foarte vechi, poate chiar pe timpul romanilor se vede că în muntele Beneș, în parte de sud, au fost mine de fier și de plumb, căci sus către

munte se mai cunosc în două locuri urme de drumuri făcute anume, iar jos în sat în câteva locuri au fost dâlme de zgură, din care multă s-a pus pe drumuri și multă mai este încă. Unde au fost stabilimentele și cuptoarele în care se topea piatra brută scoasă din pământ ne se știe, că zgură este și din jos de sat *După strămturi* și pe Cârțibav și în sat prin grădini.

Pe plaiul Moldovei la *Hoituri* mai este un drum, cam de 600 metri lung. anume lucrat din timpuri vechi, poate tot atunci când s-au făcut șanțurile și reductele, sau poate de pe timpul mongolilor sau tătarilor, care au avut trecătoare pe aici în mai multe rânduri.

Peste tot numele topografice a locurilor, a văilor, a pâraielor, munților ș.a. sunt curat românești ca: *Pe soarte, Izvorul smeului, Izvorul caprafoiului, Făgețel, Stânișoara, Arșița gândacului, Vârful omului, Izvorul omului, Someșel, Valea mare, Între plaiuri, Poiana Zânelor, Dealul zânelor, Jocul lui Pinte* (pe muntele Stânișoara un mic platou, spre apus, cu niște scaune naturale de piatră pe care se odihnea Pinte și de unde privea la jocurile tovarășilor lui, precum și la sași, care jucau de frică alungați dezbrăcați printre urzici de haiduci, când acești sași își duceau turmele de vite și caii la munte la pășunat” ș.a.

#### XVI

Aflu de lipsă să însemn la acest loc câteva cuvinte despre limba, obiceiurile-datinile și îmbrăcămintea locuitorilor de aici.

a) Limba. Șanțenii – peste tot – vorbesc rar, lung-tărăgănat, în contrazicere cu cei de pe la Brașov, Sibiu sau din România, care vorbesc iute, repede-scurt; precum brașoveanul zice d.p. „m’ăr la moară s’ac un sac” șanțanul zice: „mă duc la moară s-aduc un sac”, el nu zice vâzt în loc de văzut ș.a. Zice însă „măta” în loc de mamăta, încoa în loc de încoace, dar are foarte puține de acestea. Apoi zice bostan nu harbuz, poartă nu vraniță ca d. p. cei din Sângiorgiu.

El vorbește tot limba din descălecat, întrebându-și cuvintele curat române, precum și cele străine apucate; n-au stricat, dar nici n-au curățit nimica, tot acel dialect, tot acea pronunțare care este falsă și rea în multe locuri; ei zic: „trupcină”, „opcincă”, „cept”, „ceptar”, „copcil”, „copcii”, „stupcină”, „stupci”, „pcită”, (...), în loc de: „trupină”, „copil”, „copii”, „opincă”, „piept”, „pieptar”, „stupină”, „stupi”, „pită”, (...); zic: „tâmp”, „tânăr”, „tâmpit”, „zâuă”, „zână”, „zâcală”, „zi” (...), în loc de: „timp”, „tânăr”, „tâmpit”, „ziuă”, „zână”, „zicală”, „zi” (...). Apoi: „tyină”, „tyndă”, „tyine”, „dyal”, „dye”, „dyin” (...), în loc de: „tindă”, „tină”, „tine”, „deal”, „de”, „din” (...).

Mai au ei, ca toți locuitorii din acest ținut, un sunet propriu al lor care nu se poate arăta în scris, un ce și un ci moale, tocmai ca ch al germanilor în Milch, Štiech, sich (...), mai moale ca ș; ei zic: „șine”, „șe”, „veșin”, „șiară”, „șir”, „șiapă”, „șumă”, „șubăr”, „șută” (...) în loc de: „cine”, „ce”, „vecin”, „ceară”, „fir”, „ceapă”, „ciumă”, „ciubăr”, „ciută” (...).

Ei între ei nu vreau și nu pot pronunța, ba pare că nu le vine bine, li rușine a se îndrepta, căci cel ce ar pronunța cum trebuie ca „în carte” s-ar face de răs, ca țiganul întors de la cătănie între ai săi.

În școală vorbesc și în carte cetesc și pronunț foarte corect, dar cât ce ies la larg ei sunt tot cei vechi.

b) Datinile la nașteri, botez, nunți, înmormântări, clăci șezători sunt tot cele vechi și s-au păstrat cu sfințenie, cu deosebire că la unele se fac cu mult mai multe cheltuieli și lux ca înainte, dar acestea se explică prin împrejurarea că românului îi trebuie timp ca să-și facă întreg cheful și să se sature de veselii, acum, când sufletul lui e mult amărât și dosădit.

Pe când în ziua de astăzi, mai cu seamă la nunți, unele lucruri se fac mai cu „forfoi” pe atunci altele le abandonează, le părăsesc, cum este d.p. „pomul” și „ulcica”.

Mai înainte, rar și acum, se făceau nunți cu pom, la cei mai cu dare de mână. Pomul era la mire așezat pe masă în frunte, înaintea nănașilor. El era cam în felul pomului de Crăciun, un arbore cam de 140-150 centimetri lung. Împlântat într-un colac mare cât o roată de plug și încărcat cu turte mai mari și mai mici, apoi cu mere, nuci etc., lângă pom mai erau două scări tot din aluat, apoi un ciubăraș mic cu apă. Acest pom, care era prezentat de mire nănașilor, se sfințea cu ceremonie, și starostele rostea „versul pomului”, un vers anume potrivit. „Ulcica” era alt obicei. Din câteva rude legate bine se făcea una lungă de la 18-20 metri, în vârful căreia se lega o „ulcică” sau o oliță mică. Această rudă se ridica la casa miresei, la intrare, și mirele trebuia să doboare ulcica cu pușca. Se da și altor nuntași voie să puște, dar era greu, căci ulcica era mică și ruda subțire în care era pusă, nu stă nici o clipită în loc și trebuia multe lovituri până zbură jos, iar în timpul acela se făceau o mulțime de glume. Acest obicei s-a șters, dar era bine să se păstreze ca să se deprindă mirii a da la țel și la „mir”.

c) Îmbrăcăminte și portul în genere curat, tare, practic și potrivit pentru poporul muncitor, dar în unele privințe nu mai seamănă cu cel de demult.

Pe când mai înainte, atât bărbații, cât și femeile se îmbrăcau din tălpi și până în cap cu haine făcute în casă de mâna lor: cu opinci, ațe, cioareci, cămeși, sumane, mantele, căciule sau năfrămi, mănuși ș.a., astăzi poartă multe și din „șatră”, mai cu seamă femeile.

Își îmbracă și acum femeile noastre familia și casa cu tot felul de veșminte și e proverbială hărnicia lor în ale industriei de casă. Țesăturile lor de tot felul, începând de la cel mai simplu ștergar până la cel mai frumos covor ar face onoare și celui mai luminat popor. Unele au și fost apreciate după merit la expoziția din Sibiu în două rânduri.

Sunt sigur că în industria de casă femeile noastre se vor ținea tari și vor face progres, dar ni frică că în zelul lor de a face „tot mai frumos” vor

corci îmbrăcăminte, portul și țesăturile atât de frumoase și pe când introduc câte ceva străin pe atunci scot „din modă” cele originale bătrânești. Mai înainte femeile în vârstă purtau ca broboadă stergare cu vârste, sau învelitoare de pânză foarte albă, curată, iar nevestele purtau „Sovon” un fel de turban rotund, foarte frumos încrețit din pânză curată, albă, fină, de doi metri lungă și un metru lată, cu care mai întâi se „înbălța” adică se îmbrobodea în seara cununiei după ospăț, când se începea „jocul miresei în bani”, iar de aici în acolo acel „sovon” încrețit și împodobit cu flori îl purta în sărbători la biserică, la joc sau la petreceri.

Nu se știe de unde și când s-a împământenit acest turban aici, probabil că e oriental, căci în jos la țară nu se poartă. Acum începe a ieși „din modă” cum au ieșit și broboadele cele albe, cum a ieșit și „barta” cea frumoasă cusută cu mărgelile, care o purtau miresele pe cap.

Tot așa dispar și sumanele cele negre, lungi, frumoase din pânură de lână, cu „cline” și „sărăd” (șnururi rotunde, subțiri, din lână, cusute în figuri pe sumane la piept în jos, la guler și mâneci). În locul lor se poartă acum sumane scurte, albe sau sure numite în Șanț „lecăr”, în Sângiorgiu „chiton”.

Mai era un veșmânt bun, tot din lână sau pânură albă, numit „căpeneag”, o manta ca toga romanilor, acest căpeneag era lung, aproape până la pământ și foarte larg de la mijloc în jos, dar fără mâneci. El avea un guler lat, din care o parte mai îngustă sta în sus și acoperea grumazul, iar o parte lată era dată în jos până la mijlocul corpului și acoperea umerii și spatele. Unele erau cu flori sau pene cusute din postav, bumbac sau lână colorată. Fiecare june sau bărbat îmbrăca acest veșmânt când se cununa, dar el era foarte practic și bun „la drumuri” în călătorii, căci era călduros și bun de scuteală. Astăzi se află numai puține căpenege, au ieșit din modă și s-au înlocuit cu mantele din pânură sură rău făcut și rău croite.

Bărbații se poartă rași pe barbă și cu părul tăiat scurt ca militarii. Feciorii poartă pălării ușoare din lână neagră, cu ciucuri de mătase galbenă și un mic buchet de flori. Mai înainte purtau pălării mai mari cu 3-4 rânduri de petele peștrițe.

Fetele își împleteau părul în două coade, care în ceafă la un loc se leagă într-una. În sărbători se poartă cu capul dezvelit și cu flori. O găteală frumoasă numită „bartă”, cusută cu mărgelile mărunte de felurite culori cu „spilce” sau „bumbuști din aramă”, unele mari ca oul de porumb și în forma buzduganului, apoi cu petele pe care mai înainte le purtau miresele cu druștele sau chemătoarele.

Astăzi au ieșit din modă, cum încep a se scoate din uz și mărgelile și banii de argint care-i purtau la grumaz fetele și femeile tinere.

## Șanț 1935 - 1936

Imagini realizate în timpul campaniilor sociologice și monografice  
de la Șanț din anii 1935 și 1936; Fotograf: Iosif Berman

Notă: Fotografiele fac parte din patrimoniul Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti”

Sursa: Paula Popoiu, *ȘANȚ după 80 de ani de la prima campanie monografică*, vol. 1 și 2,  
Editura Universitaria, 2011 și 2012



Șanț. Vedere generală



Casă



Care cu scânduri



Bătrânii satului



Femeie țesând



Copilă torcând



Familie



Opt copile în fața porții



Femei spălând la râu



Nuntași



Femei torcând



Trei perechi de tineri

# Oameni, obiceiuri, cutume din Țara Codrului (I)

Ștefan Aurel DRĂGAN

## Obiceiul pământului

Nu există om fără de lege sau ne... legiuit. Toți suntem sub lege: și cel ce o respectă, și cel care o încalcă. Cei liberi sunt cei care se aliniază voluntari la lege, iar sclavii sunt cei ce se subjugă și nu luptă pentru libertate, pentru înfrânarea pasiunilor brutale. Numai o lege care răspunde într-o oarecare măsură trecutului unui popor are puterea să toarne în tipare viitorul acestuia. Reconstituirea societății umane este un program revoluționar, dar poate fi periculos și dezastruos când este pus în practică de către demagogi<sup>1</sup> și despoți<sup>2</sup>, care dovedesc ignoranță în privința principiilor fundamentale ale problemelor pe care au îndrăzneala, se încumetă să le rezolve.

Ordine perfectă există doar în neființă. Deîndată ce există ceva, începe lupta pentru spațiu, care este însoțită de suferință, decădere și dezordine. Esența vremurilor (a trăirii) este despărțirea de: cer (alungarea din rai<sup>3</sup>), sine, profunzime, unul de altul. iar interesul îngrăditurii vine de la stârnirea nevoii de a descoperi ce este dincolo.

Este incontestabil că existența biologică se află sub semnul violenței, a tendinței de subjugare și subordonare, a amenințării reciproce cu răul care se va întâmpla dacă faci anumite lucruri ieșite din tiparul convenit sau dacă nu faci anumite lucruri pentru a îndeplini dictatul tiparului.

Comunitatea se încheagă pe frică, pe rușine și pe apărare. Facem legătura de prietenie pentru a ne asigura că partenerul nostru nu va acționa contra noastră.

Obiectele interzise sunt totdeauna cele mai apropiate și mai accesibile pentru că ele sunt cele mai susceptibile de a provoca rivalități mimetice între membrii grupului.

Oamenii simpli se feresc să ajungă în instanțele judecătorești, nicidecum în boxa acuzaților, astfel recurând de cele mai multe ori la cutume, dar emanații politice își fac din arestări și judecată prilej de victimizare și motiv de aplauze. La emisiunile televizate, aceștia întrebunțează o poziție de victimă, dar cei care au fost nedreptățiți de ei ce atitudine ar trebui să adopte?

Cutuma este un ansamblu de datini și obiceiuri nescrise ale unei regiuni sau ale țării, având putere de lege. Este obiceiul pământului, forma primitivă, originară a dreptului. Valoarea sa juridică are la bază practica îndelungată, repetabilitatea, recunoașterea ei

ca normă obligatorie de către indivizii unei colectivități. Trebuie să precizăm că obiceiul juridic a fost în trecut unicul izvor de drept și că legislația scrisă modernă s-a plămădit pe cutumă.

Cutuma (obiceiul sau datina) este un cuvânt care provine din latinescul *consuetudo* sau din francezul *coutume*. Expresia franceză *coutume* desemnează o lege în general nescrisă, formată treptat prin repetarea unei tradiții sau a unei practici îndelungate și continue, transmisă din generație în generație, ce a fost acceptată într-o comunitate în mod general și unitar, cu credința că se respectă o regulă de drept obligatorie în practica vieții sociale și care atribuie unei practici constante și repetate un caracter juridic coercitiv, recunoscut de către cei interesați<sup>4</sup>.

Creat din nevoie socială, obiceiul juridic, denumit și dreptul obișnuielnic, este considerat a fi cel mai vechi izvor de drept, dar și una dintre cele mai importante modalități de reglare a conduitei încă din perioada de început a existenței umane<sup>5</sup>, evoluția sa fiind influențată de exigențele practicii. Normă generală de conduită ce aparține lumii empirice și care este exprimată în formă orală desemnează o practică socială îndelungată, înrădăcinată și continuă, pe care cei care o aplică o consideră nu doar dreaptă, dar și obligatorie pentru ordinea socială și că are elemente ce indică conduita impusă în anume împrejurări, dar și sancțiunea ce se aplică în caz de neconformare.

Cutumele au fost primul semn de ordine normativă ce aparține domeniului regulilor empirice de socializare interumană și de asigurare a ordinii sociale, apariția și permanența acestora fiind exterioare oricărui tip de legiferare. Aceste reguli sociale păstrate sub formă de tradiții și obiceiuri au constituit fundamentul dreptului legiferat.

Când a apărut a doua ființă, a apărut restricția libertății, norma de conduită, dar și expulzarea, exilarea mai apoi, ca urmare a nerespectării unei restricții, a unei norme a grupului.

Normele juridice de proveniență spontană, izvorâte dintr-o asemenea uzanță generală și prelungită, dintr-o practică constantă care are la bază consimțământul întregului grup social, au îmbrăcat inițial forma datinilor, tradițiilor cu caracter moral sau religios și au reprezentat modalitatea primară de reglementare a relațiilor sociale și influențare a activității umane încă din timpuri îndepărtate.

În timpurile vechi, obiceiurile juridice se bucurau de o mare autoritate. Încălcarea cutumei, când nu rezista calea amiabilă, se rezolva cu violență, până

a apărut norma, legea care reprezintă regula scrisă de conduită ce descrie sau reglează relații specifice între persoane și organizații, ca și măsurile punitive asupra celor ce încalcă această regulă de conduită.

Originile acestor izvoare de drept sunt diferite. Astfel, legea este creația autorităților publice. Opera de legiferare parcurge mai multe etape și la ea participă mai multe organisme statale, până când norma capătă forță obligatorie. Obiceiul își are originea în practica și convingerile poporului.

Legea este un izvor de drept scris. Cutuma este însă, în general, un izvor nescris al dreptului.

Legea este un izvor formal de drept, precis, spre deosebire de cutumă, care are un grad destul de mare de imprecizie<sup>6</sup>.

Cutuma are trei funcții principale: funcția juridică cu scop preventiv, pentru evitarea comiterii faptei ce impune sancțiunea civilă sau penală, funcția social-morală bazată pe rușinea colectivă și funcția psihologică prin frica de blestem.

## Colectivul

Asociația este subiectul de drept constituit de două sau mai multe persoane care, pe baza unei înțelegeri, pun în comun și fără drept de restituire, contribuția materială, cunoștințele sau aportul lor în muncă pentru realizarea unor activități în interes general, comunitar sau, după caz, în interesul lor personal nepatrimonial.

### Achiziționarea de unelte

Mai cu seamă după reforma agrară din 23 martie 1945<sup>7</sup>, când foarte mulți țărani au fost împrumutați cu pământ, aceștia s-au trezit că nu au unelte cu care să-l lucreze<sup>8</sup> și neavând nici posibilitățile financiare necesare, un grup de vecini au achiziționat împreună unelte agricole (sape mecanice, mașină mecanică de semănat porumb sau floarea soarelui, batoze), toate tractate de animale (cai, vaci, boi, bivoli), dar și războaie de țesut și vârtelnițe, pe care le-au folosit fiecare când aveau nevoie. Fără obligații reciproce, doar pentru întreținere și reparații.

În termeni juridici se numește asociere și nu au existat neînțelegeri privind folosirea acestor unelte, din cauza respectului reciproc al asociațiilor și din repulsia de a ajunge în fața instanței<sup>9</sup>.

În anul 1948, au fost confiscate pădurile, batozele, morile și cazanele de fiert pălincă<sup>10</sup>, considerându-se expresii ale regimului burghezo-moșieresc și foștii proprietari au fost calificați chiaburi<sup>11</sup>.

*Ana Pauker*<sup>12</sup>, *Gheorghiu-Dej*<sup>13</sup> / au băgat spaima-n burgheji. (Lozincă anticapitalistă)

În anul 1962<sup>14</sup>, s-a înființat – după multe frământări și manifestări samavolnice ale lămuritorilor, care erau muncitori/mineri, membri ai partidului muncitoresc (comunist) – colectivul „și la noi în sat”<sup>15</sup> și l-au botezat – în pălincă, n.m. – „Zorile Comunismului”. Ca urmare, au fost confiscate pământul,

caii și uneltele. În această situație, noii asociați – așa se zicea, că gospodăria agricolă colectivă este o asociație a proprietarilor de terenuri, liber consimțită (sic) – au găsit tot felul de ascunzături pentru unelte: în râpe sub vreascuri, sub fân în podul șurii, în desșuri, în ulițe părăsite și altele. Cu toate acestea, câțiva săteni – din răzbunare sau din parvenitism – și-au pârât vecinii, prietenii și chiar neamurile, care au avut de suferit în justiție.

Până la urmă, printr-o înțelegere tacită, s-a renunțat la urmăriri și asociații și-au scos din ascunzături uneltele pentru a-și întreține grădinile ajutătoare (acordate din mila partidului, deși erau proprietatea lor). Tot cu aceste unelte executau zilele de muncă (normele) la colectiv pentru care primeau o traistă de grâu cu neghină și pleavă și 1 leu pentru țigări „Tractorul”.

*Du-te fă la colectiv! / Nu mă duc la colectiv, / Stau acasă și mă plimb, / C-am grădină-ajutătoare / Nici-n spate nu mă doare.*

**Împrumutul** a fost reglementat în Transilvania deja din secolul al XI-lea și a cunoscut o dezvoltare semnificativă în timpul Evului Mediu și al Epocii Moderne. Inițial condiționată de constituirea unei garanții reale (zalogul), până în secolul al XIII-lea, această garanție s-a transformat din condiție de valabilitate a contractului de împrumut într-o modalitate de asigurare a creditului. Împrumutul cu dobândă a fost permis încă din vremea regelui Béla al IV-lea, fiind introduse, ulterior, unele limitări ale cuantumului acestuia<sup>16</sup>.

La egipteni nu se puteau lua bani împrumut numai dacă lăsați zalog mumia tatălui și întregul mormânt. Nerestituirea împrumutului atrăgea pedeapsa neînmormântării datornicului și a familiei sale. Nici Ceaușescu, ultimul președinte comunist al României, nu a avut loc de înmormântare și nici prohod. Oare ce datorie nu a putut să o onoreze? Ce s-ar întâmpla dacă ciocli și groparii ar declanșa grevă?

Împrumutul este contractul prin care împrumutătorul remite împrumutatului o sumă de bani sau alte asemenea bunuri fungibile<sup>17</sup> și consumptibile<sup>18</sup> prin natura lor, iar împrumutatul se obligă să restituie după o anumită perioadă de timp aceeași sumă de bani sau cantitate de bunuri de aceeași natură și calitate.

### Împrumutul de unelte și de animale de muncă

Se împrumută unelte (plug și sape mecanice) și animale de tracțiune, pentru o zi. Tranzacția este reciprocă sau cu titlu de întraajutorare sau binefacere.

Pedepsele pentru nerestituire din cauza stricăciunii obiectului sau a schilodirii sau pieirii animalului se concretizau prin amânarea restituirii până la repararea sau înlocuirea lucrului, iar în cazul animalului până la vindecarea acestuia sau cumpărarea altuia echivalent, în cazul neputinței însănătoșirii animalului.

## Împrumutul pâinii, a făinii sau a mălaiului<sup>19</sup>

Dacă o familie rămânea, cu câteva zile înainte de coacere în cuptor (practicată de obicei sâmbăta), fără pâine sau mălai<sup>20</sup> se împrumuta de la vecinii care mai aveau pâine/mălai coaptă/copt în cămară. În cazul împrumutului de pâine sau făină restituirea se face în aceeași măsură cu împrumutul – la făină cu cupa sau oticăul, la pâine cu șucul și palma. Măsurarea se făcea cu *palma* care corespundea cu extinderea palmei a celui care împrumută, se înțelege că cu aceeași măsură se va proceda la restituire; *latul de palmă* egală cu palma cu degetul mare îndoit; *șucul* prin extinderea degetului mare și a arătătorului<sup>21</sup>.

Măsurarea cerealelor și a făinii se practica cu un recipient din lemn cu aceeași denumire: o *dică* – are 30 de kilograme, un *oticău* – are 6 kilograme și o *cupă* care are aproximativ 1,4 kilograme. Cu excepția cantității de o *majă* care are 100 kilograme, pentru care se întrebunțau sacii.

## Întrajutorarea

Întrajutorarea, ajutorarea reciprocă sau ajutorul mutual.

Cuvântul provine din mutual, latinescul *mútuus*, rudă cu a muta și a împrumuta. Este un ajutor reciproc, între amândoi: stimă mutuală, ajutor mutual, asigurare mutuală, fără ca obiectul să fie lucrul sau prestația de același fel.

### Participarea cu alimente la nuntă și la petrecanie<sup>22</sup>

Nunțile și pomenile se desfășurau în șură, la familia unuia dintre miri sau a celui decedat. La fiecare nuntă sau înmormântare toți sătenii participă cu păsări, ulei, făină, ouă.

Mai demult, la nuntă, o familie sau un grup ducea pălincă și câteva coptături – pogăcele<sup>23</sup>, pancove<sup>24</sup> sau ciorigăi<sup>25</sup> – de acasă. Erau aduse într-o coșarcă<sup>26</sup> acoperită cu o ștergură țesută la război, cu motive vegetale<sup>27</sup>.

Nu se ținea vreo evidență la bunuri sau la sumele tărostate (pe care le striga tarostele<sup>28</sup>) la nuntă. Mai târziu s-a înființat caietul și astfel fiecare returna în cazul acestor evenimente cât a primit.

### Întrajutorarea la pagube.

Când se întâmpla un incendiu, toată suflarea satului participa la stingerea lui – cu găleți, cu furci, cu lopeți etc., iar după acest eveniment o echipă vizita fiecare familie din sat care dona o sumă de bani pentru a ajuta pe cel păgubit să-și refacă construcția arsă.

La fel se proceda și în cazul pieirii unui animal domestic mare din gospodărie.

Se întocmea un tabel nominal, pe un caiet maculator, cu sumele donate și se preda păgubitului,

iar când paguba se producea la alt localnic se verifica suma donată de acesta. Caietul era doar orientativ, nu se returnau sume fix echivalente. (**Va urma**)

### Note:

1. Demagog – în sensul primordial-etimologic, în Grecia antică, demagogii erau conducătorii demosului (cetățeni liberi și sclavi), un fel de căpetenii agitatorice ale partidei populare.

2. Despot. (În Antichitate și în Evul Mediu) Conducător cu puteri discreționare; tiran. (Fig.) Om excesiv de autoritar, care, în acțiunile sale, nu ține seama de alții, care vrea să-și impună cu orice preț voința. În Imperiul Bizantin era Guvernator autonom al unei provincii, al unui ținut. Din neogrecescul *despótis*, francezul *despote*.

3. Facerea, cap. 3, vers. 23

4. Quadripartitum, cu titlul său latin complet:

*Quadripartitum Opus Juris Consuetudinarii Regni Hungariae* a fost o culegere a dreptului cutumiar pregătit la ordinul lui Ferdinand I al Ungariei (1503–1564).

5. *Dumnezeu l-a luat pe Adam și l-a așezat în grădina Eden, ca să o lucreze și să o păzească. Dumnezeu i-a poruncit lui Adam: „Poți să mănânci din orice pom din grădina, dar din pomul cunoașterii binelui și răului să nu mănânci, pentru că în ziua în care vei mânca din el vei muri negreșit.* Geneza, cap. 2, vers. 15, 16, 17

6. În Franța, când monarhia începe să se întărească, în secolul al XV-lea, grație energiei regilor, care de la Ludovic al XI-lea duc o luptă fără cruțare împotriva seniorilor, se manifestă tendința de centralizare și renaștere a legii, sub forma ordonanțelor și decretelor regale. Însă Carol al VI-lea, prin celebra Ordonanță de la Montils-les-Tours, din 1453, ordonă redactarea în scris a obiceiurilor, ceea ce, natural, asigură acestora precizie și certitudine.

7. Lege din 30 iulie 1921 pentru reforma agrară din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Legea nr.187 din 23 martie 1945. Reforma agrară din 1945 a fost un proces inițiat de guvernul comunist de după 1945, cu scopul de a reforma radical agricultura și de a împrumăta țăranii săraci din România.

8. Aceași situație s-a întâmplat după 1991, când s-au restituit proprietățile agricole foștilor proprietari la care li s-au preluat terenurile de către g.a.c. și g.a.s.

9. Vezi pag. 3 – oamenii simpli...

10. Legea nr. 119 din 11 iunie 1948.

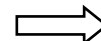
11. Bocotanii și chiaburii. Așa i-au denumit conducătorii comuniști pe cei care au reușit să-și facă o gospodărie cât de cât statornică și mai înstărită. Erau obligați să poarte clop de paie cu obezi mari, imediat după naționalizarea din 1948, dar și după colectivizarea care s-a terminat în martie 1962.

12. Ana Pauker (născută Hannah Rabinsohn, 28 decembrie 1893 – 3 iunie 1960) a fost o lideră comunistă româncă și a ocupat funcția de ministru de externe al țării la sfârșitul anilor 1940 și începutul anilor 1960.

13. Gheorghe Gheorghiu-Dej (numele la naștere Gheorghe Gheorghiu, n. 8 noiembrie 1901, Bârlad, Tutova, România – d. 19 martie 1965, București) a fost liderul comunist al României din 1947 până la moartea sa și președinte al Consiliului de Stat al Republicii Populare Române în perioada 21 martie 1961 – 19 martie 1965.

14. DCS( Decretul Consiliului de Stat) nr. 84 din 2 martie 1949 și Plenara CC al PMR din 3-5 martie 1949.

15. Într-o zi pe înserat/ s-a iscat o zarvă-n sat,/ că-n gospodăria mare/ a intrat și Moș Mardare/ cu Frăsina, baba lui,/ și i-a spus chiaburului:/ „Hai să facem o gospodărie/ colectivă și la noi în sat,/ munca să ne fie-o bucurie,/ viața să-nflorească neîncetat” (Un șlagăr cu substrat ironic).



16. Vezi ujoara.

17. Fungibil (despre lucruri) – Care poate fi înlocuit cu altul de același fel, de aceeași calitate și aceeași cantitate.

18. Consumtibil (despre bunuri) – Care dispare sau care își schimbă substanța de la prima întrebuintare.

19. Mălai – făină de porumb. În zona de nord a Ardealului se spune mălai și la planta de porumb.

20. Până în deceniul șase al secolului XX, în Transilvania, mălaiul era aliment de bază, din cauza sărăciei. (Oșenii, locuitori din Oașa (poiana) Ugocei îi ziceau „pită de mălai”).

21. Stânjenul se divide în 6 „picioare”. Piciorul (31,6 cm) era cunoscut și sub numele de „urmă” sau „șuc”, ultimul preluat din denumirea oficială germană „schuh”.

22. Petrecanie – Praznic, ospăț funerar organizat de familia celui decedat și la care sunt invitați să participe neamuri, vecini, apropiați, înmormântare (aici cu referire la masa dată în cinstea celui plecat spre alte tărâmuri).

23. Pogăcele – un fel de turtă dulce

24. Pancove – gogoși

25. Ciorigăi – minciunile, urechiușe (oreilles – în franceză)

26. Bârsăuanii de jos erau cei mai pricepuți coșercari din zonă. Atelierul de împletitorie de la Fabrica de sticlă din Poiana Codrului era ocupat optzeci la sută de bârsăuanii de jos. Ei au fost și primii lucrători la acest atelier: Drăgan, Varna, Bran, Codaț, Flontaș.

27. Pene și ciur (dantelă) și ciucuri

28. Persoană trimisă oficial de un tânăr la părinții unei fete pentru a o cere în căsătorie; pețitor; *prin extensie* persoană care conduce ceremonia nunții. – Din slavă starosta.

Din volumul  
Mătura-ușă. Oameni,  
obiceiuri, cutume  
din Țara Codrului  
în curs de apariție

# Ajutorul de stat și preoțimea

A consemnat Valer POP

Săptămânalul *Unirea*, Anul XVI, Nr.13, Blaj, 31 martie 1906, publică articolul cu titlul de mai sus semnat de **Pamfilu Grapini**, paroh, protopop onorariu din **Rodna-nouă (Șanț)**. În articol este exprimată nemulțumirea preoților care, în ciuda unei legi adoptate în urmă cu mulți ani cu privire la salarizarea lor, nu au primit nimic, din cauza unor funcționari publici care dau rapoarte negative cu privire la activitatea lor pe criterii subiective.

Dăm mai jos articolul integral.

*Până și omul cel mai plin de răutate și de ură cătră biserică și preoțime, fără osăbire de confesiune și națiune, dacă a făcut studiu serios peste întreg progresul, va trebui să recunoască, cum că mai fără excepțiune la toate popoarele și în toate lucrările culturale de dezvoltare, preoțimea și bisericile au fost pionerii, deșteptătorii și depositarii învățăturilor, instructorii și luminătorii, pe a căror urme mai târziu s-au constituit statele după diverse forme și sisteme.*

*Și azi aflăm preoți misionari, cari lucră, aleargă și împlânzesc popoarele sălbatece predicându-le iubirea creștină și punându-le în mână armele culturii, învățând nu numai a se ruga, ci și a descoperi tainele ascunse în sânul pământului, adecă comorile lui.*

*Și azi, de câte ori nu apelează statul la preoțime, ca la organe recunoscute de a dirige masele poporului; când e vorba de a entusiasma „talpa țării” și a se aduce jertfe mari, totdeauna se face apel la preoți, cari cu cuvântul fac mai mult, ca puterea brută.*

*Preoțimea nu e un malum necessarium, ci factor de prima ordine, iar, în contact cu poporul, e singurul organ natural de care ascultă.*

*Din aceste considerațiuni de a da și preoțimei ceea ce se cuvine, bărbați drepti, drept judecând, au hotărât în 1848 în era libertății și a dreptății, prin art. de lege XX să se reguleze perfect referința și egalitatea de drept între toate confesiunile din patrie cum și perfecta autonomie bisericască și ajutorarea permanentă a preoților, bisericilor și școalelor tuturor confesiunilor.*

*Frumoase și sublime sunt aceste principii, și-mi vine ca de trei ori în zi să mă rog pentru cei ce le-au adus și susținut, iar când ar fi puse în praxă, de șapte ori în zi m-aș ruga, fiindcă alte griji mi-ar lipsi.*

*Dar unde suntem? Departe de a vedea Canaanul cu ochii noștri.*

*Încă la 1872, bunul nostru Monarh, ca suprem patron, a dispus regularea autonomiei bisericii catolice, cu luarea în considerare a tuturor referințelor și schimbărilor pentru ca să poată fi ajutorată preoțimea congruent cu poziția ei.*

*Mulți, înaintea mea, au luat parte și au făcut conscrieri pentru dorita congruă, fără a fi fost fericiți de a o ținea în brațe, ci o vedeau împedecată când de unii, când de alții, sub diverse titule.*

*Încă prin 1881 și eu ajunsei să strâng datele din parohia mea tot pentru congruă; cugetam că acuși cu toții vom vedea puiul fript. Dar nici când nu era presupunerea noastră mai îndreptățită și sperarea tradusă în faptă, ca în 1895-6 când la ordin mai înalt și cu ajutorul organelor de stat și administrative și sub controla acestora s'-a efectuat conscrierile pentru congruă preoțimei catolice de ambele rituri, iar pentru preoțimea celorlalte confesiuni, se dispunea deodată salarizarea. Cugetam toți că această dispoziție e urmare a*

legilor politice bisericești aduse prin 1894-5, și ca să nu se simtă sguđuirea și pericolul, și ca să se întregească multe perderi ale preoțimei, acum toți vom fi cu salariu, și vom putea zice: „Acum slobozește Doamne...”

Având congruă, vom putea și mai mult lucra pentru popor; vom avea timp de a ne ocupa mai bine și de cultivarea noastră, și ne va cădea sapa, coasa și furca din mână, și coarnezle plugului, cari nu ne vor mai face dungi și beșici în palme, fiindcă vine statul, care ne-a știut apreția misiunea, ne-a văzut greul traiu, și acum ne zice: „destul ți-a fost că m-ai slujit secolii de-a rândul în sudoarea ta, du-te de azi la amvon, altariu și la școală și te cultivă, că pânea de toate zilele o ai de acum”.

Zece ani de atunci trecură, fără de ajutor la gură! Legile politice bisericești în multe locuri ne-au luat din venite și au pus poporul și pe noi la grea probă; iar noi cu venitele constatate sub 800 fl. încă înainte de a se fi înrădăcinat legile nouă – azi și cu mai puține, ca să nu dăm ansă la credincioși de a defecționa din cauza stolei după funcțiuni – sperăm congruă sub forma „ajutorului de la stat”.

Și aici disilusionați.

Pe când preoții altor confesiuni, ba și rabinerii capătă salarii, congruă etc. de la stat, noi cei gr.-cat. trebuie să așteptăm regularea autonomiei catolice, ori să ne facem coadă de topor.

Sau doară noi gr.-cat. nu avem încă autonomie? Eu știu că am avut-o și o avem. Biserica noastră gr.-cat. știu că nu-i legată de altă biserică, Arhieriei noștri împreună cu noi au arătat că noi nu avem cu autonomia catolică nimic, și preoții noștri nu au de așteptat până se va regula autonomia catolică, preoții noștri au familii, sunt istoviți și flămânzi, avizați a munci alătura cu zilerii și nu pot aștepta până se vor socoti rom. cat. care nu știu ce e foamea și familia.

În fine, ca întregire de congruă și spre liniștire, s-a dispus din cassa statului, ai cărui contribuente suntem și noi și poporali nostru, ca să se deie ajutoare anuale.

Știm istoria și greutățile cu care s-au luptat arhieriei până s-a esoperat ca suma de ajutoriu să se trimită la fiecare dieceză spre împărțire între preoți, care, pe baza datelor, trebuie și au drept a li se întregi venitele ce sunt sub 800 fl.

Am cugetat că acum se mai tocmește treaba, și, din an în an, vom căpăta, cei cu venite stolari mai puține, ajutoare tot mai mari. Dar ne-am înșelat! Și până am dat de veste, mulți învinuiau arhieriei și conzistozarele, că doară ar părtini pe unii preoți, pe când alții sunt trecuți cu vederea.

Dar nici această presupunere a unora n-a avut bază, și s-au convins preoții că arhieriei propun, iar guvernul dispune. Se cer listele preoților în sus, mulți lipsiți și îndreptățiți sunt propuși, ba doară chiar toți, dar.. . când vin listele înapoi, în rubrica observațiunilor află în dreptul numelui un zero roș.

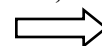
Te miri că ce e cauza, și cine te-a recomandat așa bine? Dacă nu ști câștiga grația unui notariu, sau solgăbirău, ori concipist fișpănesc, să știi că nu capeți. Dacă îți exprimi în mod legal, dar sincer părerile, iar nu capeți. Să dau o pildă.

Cu câțiva ani mai înainte, în congregația de toamnă a comitatului nostru, la raportul vicecomitei noastre, în care era zis: „că legile au fost respectate mișcări și agitări nu au fost...” am interpelat pe vicecomite că: dacă în adevăr el întărește aceasta, ceea-ce de altcum și eu o aprob, să-mi spue, că pentru ce totuși o ceată de bărbați, puși în servicii publice, sunt pedepsiți, și sunt rău descriși, ca nește conturbatori a ordinei de drept? Sau nu-i fidel răspunsul vicecomitelui, sau e ilegală pedeapsă peste unii preoți de pe teritoriul acestui comitat, care preoți nu au fost împărțâșiți în ajutoriu de la stat, fiind de cineva rău descriși! Cine dă în anumite cazuri dară informațiuni de aceste despre preoți!? Cel ce a făcut greșele, să fie tras la răspundere, dar nu pedepsit fără a ști pentru ce. La această interpelare a mea, în loc să-mi răspundă vicecomitele, îmi dă deslușiri însuși cornitele suprem, cam în modul acesta: „e adevărat, că și eu sunt întregat de sus, să-mi dau părerea peste unii preoți...”

Bravo! Cugetam, am cu cine sta de vorbă, și așa îndată îi răspund: e destul de trist, dacă Il. ta încă informezi necorect, fie și numai din motiv că unii preoți au stare materială mai bună, care nu provine din venitele stolari, și aceasta nu poate fi piedeca de a nu fi împărțâșiți în ajutoare de stat; sunt comiți supremi care dispun de averi private colozale, dar aceasta nu-i îndeamnă ca să nu tragă și salariu după slujba de comiți supremi! A da informațiuni peste preoți, e competent singur episcopul, și dacă totuși vreun preot ca cetățean a greșit, trebuie tras la răspundere, ca să știe pentru ce e pedepsit. Ce am greșit eu de ex. de nu am fost ajutorat?”

În urma acestei interpelări mă trezesc că la anul următor capăt 50 coroane!! Sunt 7 ani de atunci, și nu am mai căpătat. Cugetam că voi căpăta acum mai mult, sau barem 200 cor. care îi plătisem anul trecut anticipativ, ca o pedeapsă, judecat fiind împreună cu alții, pentru că luasem parte la o ședință confidențială și în localitate privată pentru a statori modul de purcedere în restaurarea alegerilor de ampioiați comitatenzi! Dar iară m-am înșelat. Am fost dară dublu pedepsit, deși vedem că dacă pe un ampioiat îl pedepsește în o transgresiune, totuși salariul de aici încolo îl capătă. Apoi ajutoriu și ajutoriu acesta nu e pentru preoți, un salar întregitor de congruă?

Eu unul nu sunt indignat, nici nu invidiez pe nici un frate preot, care a căpătat ajutoriu și în acest timp, ar și fi o mojie să și presupun cum că X. ori Y. a fost unealtă plăcută cuiva, și prin urmare s-a învrednicit; poate că între mulți să fie și de aceștia, dar nici cu probabilitate nu o zic.



*Eu aflu cauza aiurea, și zic că noi toți suntem de vină de nu căpătăm! Ținuta noastră și slăbirea bărbăției noastre ne aduc la aceste.*

*Noi, în loc de a ne înțelega cu tact și a ne preciza o acțiune comună, ne mâncăm unii cu alții.*

*Noi nu ne apărăm când pe vreunul din noi îl batjocorește cineva, ci la unii le cade chiar bine ocărîrea fratelui său, ba doară se fac părtași la aceasta. Dar apoi intrigile, dorul și încercările de usurpare și multe altele ne stau împotriva, ori de câte ori e vorba, să ne adunăm la un loc, la sfat serios, bărbătesc spre o acțiune comună!*

*În urma acestor aflu de konzult de a bate la inima fiecărui preot și ai trage atențiunea: că să se întrebe fiecare pe sine, că a cui slugitoriu este? Și dacă a lui Dumnezeu, să o dovedească aceasta prin iubirea reciprocă a fraților aceluiași altariu, lăsând și lăpădând faptele întunerecului prin restaurarea iubirii isgonite prin ură și împărechiere.*

*Apoi îmbrăcați toți în veșmântul iubirei, ca bărbați conștii de datorințe și de drepturi, să pornim o acțiune comună, pacinică, dar serioasă în cauza congruei. Acțiunea aceasta s-ar putea porni în întreagă provincia metropolitană prin și din conferințele preoțești, în care să se aleagă unul sau doi din fiecare tract, ca la zi anumită, în conțelegere cu arhierii, să meargă la locul mai înalt, spre a arăta lipsa preoților, îndreptățirea la congruă și mai înainte de ce s-ar regula autonomia catolică, și în special să lucre ca împărțirea ajutoriului anual să nu depindă de la informațiunile persoanelor nechemate a ne judeca pe noi, ci singur de la informațiunea ce va da-o arhierul competent.*

*Cine cutează, câștigă. Negrijiți de nime să nu ne lăsăm; destul ni-e ars obrazul de vânt și soare și sudoare pentru traiul zilnic și împlinirea grelei vocațiuni. Dumnezeu și dreptul meu!*

**Congruă** – Venit minim pe care trebuia să-l aibă orice angajat al bisericii

*Rodna-nouă, la 14 Martie 1906.  
Pamfiliu Grapini, paroh,  
protopop onorariu.*

Presă sfârșitului de secol 19  
Gazeta Transilvaniei din 1892

## Năsăud – alegerea de deputat Icu CRĂCIUN

În numărul 32 al publicației „Gazeta Transilvaniei” (an. LV, din 12/23 februarie 1892), ce apărea la Brașov, citim un articol semnat cu pseudonimul „ei”, intitulat „Alegerea la Năsăudu, Februarie 1892”. E vorba de „alegerea de deputatu dietal”, dar „A fost aclamatu totu deputatu din ciclulu trecut, Dr. Arthur Ielenek” precizează autorul. Recomandarea de sus și „o concesiune pentru comuna Năsăudu de a deschide o fântână cu slatină (murătoare) au fostu de-ajunsu pentru alegerea lui Ielinek să nu întâmpine greutăți serioase”. Adversarul său a fost Banffy Dezso, „un fostulu fișpanu de tristă memoriă pentru grănițerii noștri”. Și pe vremea aceea exista o „boală de pornire, carea nu pote fi trecută cu vederea [...]: mituirea cu bani și mâncări la alegere”. Autorul amintește de faptul că „Pe când esista districrulu autonomu alu Năsăudului, se făceau aici alegeri de deputați, la cari participau mii de alegători, căci pe atunci censulu era de 8 fl. numai; dar nimeni n’au vădzutu plătindu-se alegătoriloru unu banu rău ori o „portită” de vinarsu măcaru. Alegătorii mâncau din traistă, er cei fără traistă mâncau în ospătorie, plătiau însă cu banulu loru”. La fel s-a întâmplat „și în era dualismului, la alegerile deputaților Tanarky și Vizsoly. Chiar și la prima alegere a lui Ielinek, în anul 1887, alegătorii de la sate n’au primitu nici plăți în bani, nici mâncare și nici beutură în „cinste”. „Se șoptia atunci la ureche, să se fi pornitu de susu 2000 fl., cari însă s’au opritu la unu domnu din Năsăudu”. Cu totul altfel a decurs alegerea din 28 ianuarie 1892, „sub presidilu d-lui Ioanu Cavaleru de Ciocanu: am avutu o alegere „maghiarisată” în tote amănuntele ei”. În 14 decembrie 1891, deja se făceau „preparative pentru unu banchetu de 40 de cuverte. Banchetulu a fostu comandatu de fisolgăbirăul din Năsăudu, la inițiativa prefectului de mine din Rodna. Așa se spunea. Au lătu parte la acestu „banchetu de candidare” tote domnăriile unguresci din Năsăudu și Rodna: fisolgăbirăi, solgăbirăi, judzi cercuali, parochi catolici, ingineri silvanali, oficiali montanistici etc. Dintre Români s’au pângăritu: directorulu gimnasialu și președintele administrațiunii fondurilor școlare grănițereșci, Ioanu Ciocanu, profesorii gimnasiali: Dr. Pavelu Tanco, Gavrilă Scridonu, Grigore Pletosu și Ioan Ghețe; funcționarii de la administrațiunea fondurilor grănițereșci: Niculae Rusz, prefectu economic („locus a non lucendo”) și Ioan Pavelu, cassieru; de la judecătoria cercuală: Vasile Papu jude și

Leone Piciu, conducătorului cărții funduare („și socrului domnului Ciocanu”, cum îi place d-sale a adauge regulata, când se presintă unui streinu), Dr. Emilu Filipanu, medicu. De la primăria: Iacobu Prădanu (unguresce Prodan), primaru, Macedonu Grigoriță, notaru pensionatu. Din Rodna: Dr. Leonu Scridonu, solgăbirău, Ioanu Issip (alias „Janos bacsii”), fisolgăbirău pensionatu și primaru Rodnei, și alte vreo câteva nule, care nu valorează nimicu, nici cându au pe Ciocanu înainte. Întrebăm: Ce caută acești Români în 1892 la unu banchetu electoralu? Adevărulu că suntu între ei și aceia cărora le place a mânca bine, a bea bine și a fuma țigări scumpe și avându mai multe datorii decât parale, se îmbuldzescu la tote mesele, unde potu chefui în cinste: suntu însă alții, cari mulțămită lui Dumnedzău și „Aurorei”, au ce să mănânce acasă. Ce au căutatu aceștia la banchetu? Ei sciau că n’o să se împărțasească la alegere, prin urmare că nu potu să facă lui Ielinek nici unu serviciu în schimbu pentru masa la care s’au ospătat. Pentru ce au făcutu aceasta? - „Ca să prindem ocaziunea de a le spune francu ce simțimu” răspundu ei. Și în adevăru se spune că au vorbitu la banchetu Ciocanu, Dr. Tanco și Ghețe, și încă românesce, în sensu naționalu (cātu pentru d-lu Ghețe ne îndoim, căci el nu șcie bine românesce.). Autorul susține „că cel mai demnu [...] ar fi fostu absentarea tuturor Româniloru dela banchetulu”. Candidatul Ielinek a venit la Năsăud „pentru un felu de dare de samă”. Din nou s-a aranjat alt „banchetu” la „Grivița” de vreo 50 cuverte”. De data aceasta „s-a prezentatu la ospățu și directorulu școlei normale și de fetețe din Năsăudu, Ioanu Jarda, cu tote că din mila lui Ciocanu și din darulu „Aurorei” are și elu ce să mănânce acasă”. Firește, n’au lipsit „toastele”. „Ielinek s’a căsnitu a ceti o vorbire românescă, de care apoi și-a bătutu jocu Pletosu”. Ziua alegerii a fost fixată pe 28 ianuarie. „Cerculu

electoralu alu Năsăudulu se compune din 50 de comune cu 823 de alegători [...], comuna Năsăudu avându 101 alegători, Nimigea ungurescă 66, Rodna 60, Borgo-Prundu 48, Ilva Mare 36, Maieru 32, Sângeorgiu 30, Terpiu 30, Telciu 24, B.-Tiha 23, Bistricioara 21, Feldru 20, Dumitrea 19, Zagra 15, Coșna 14, Entradamu, Ilva mică, B.-Mureșeni și Șanțu câte 13, Romuli 12, Măgura 11, B.-Joseni, Rebrășoara, Leșu, Parva și Tăurea câte 10, Brașfalăulu de josu, Bichigiu, Cepanu, Neposu, B.-Suseni, B.-Mijloceni, Mocodu, Rebra, B.-Rusu și Poiana câte 9, Hordou, Cărlibaba, Minthiu și Runcu câte 7, Nimigea românescă și Salva câte 6, Brașfalăulu de susu și Mititei câte 5, Caila și Poeni câte 4, Găureni, Lușca, Prislopu și Suplaiu câte 3. [...] Sub raportulu naționalității, [...] trei comune suntu săsesci: Terpiu, Dumitrea și Cepanu cu 58 de alegători, o comună ovreiască: Entradamu, celelalte suntu românesci, firește vârstate unele mai multu, altele mai puținu [...], d. e. în Năsăudu suntu: Români 62, Ovrei 16, Maghiari 14, Sași 9. Multu mestecate suntu și comunele Rodna și B.-Prundu cu Armeni, Nemți și Slavi de tot solum și aproape fiecare comună își are ovreii săi, de comunu alegători”. Cel care a câștigat alegerea a fost Ielinek. „După aclamare, oșpețu gratuitu în trei ospătării din Năsăudu [...], s’au distribuitu și bani numerati”. Primarul Rodnei „a plătitu fără picu de genare alegătoriloru câte 5 fl., cărăușiloru 4 fl. de dzi”. Autorul ține să precizeze: „Ani de zile presidiulu comisiunei a fostu profesorulu gimnasialu Maxim Popu”, dar alegătorii „n’au primitu în Năsăudu nici bani, nici tratamente”. De data aceasta, „comisiunea electorală a fost presidată de - Ioanu Ciocanu, avându ca notaru lângă sine pe - Ioanu Jarda”. [...] „Se întrebă lumea: de unde această schimbare subită? Ciocanu nu face nimicu „de geaba”. Ori a știut că se plătește calitatea de președinte?”.



# Foto-album

## *Izvorul Someșului 2021 - 2026*



Florin Rotaru, Constantin Moldovan, Petru-Ioan Gârda, Ștefan Ciocianu și Grigore Cotul pe scena spectacolului *Șezătoare umoristică*, în cadrul căruia a fost lansat primul număr al revistei *Izvorul Someșului* / 24 august 2021, Centrul Cultural „Dimitrie Gusti”, Șanț, Bistrița-Năsăud

Leon-Iosif Grapini acordă premiul „Micul scriitor” elevelor Iulia Anton și Bianca Filipoiu în cadrul festivității de încheiere a anului școlar / iunie 2022, Școala Gimnazială „Enea Grapini”, Șanț, Bistrița-Năsăud



Petru-Ioan Gârda, Lazăr Pomohaci, Grigore Cotul, Constantin Moldovan, Florin Rotaru și Costel Pătrășcan pe scena spectacolului de umor *Radio-Șanț* / 17 august 2022, Centrul Cultural „Dimitrie Gusti”, Șanț, Bistrița-Năsăud



*Zilele prozei – Sub semnul lui Liviu Rebreanu* / 10 septembrie 2022, Muzeul Memorial „Liviu Rebreanu”, Năsăud





**Zilele prozei – Sub semnul lui Liviu Rebreanu / 11 septembrie 2022, Maieru, Bistrița-Năsăud**



**Victor Știr, Leon-Iosif Grapini, Iacob Naroș și Icu Crăciun,  
la Zilele prozei / 28-29 septembrie 2023, Bistrița**



**Ioan Pinteia înmânează lui Grigore Cotul  
Premiul Bibliotecii Județene „George Coșbuc”  
acordat revistei Izvorul Someșului  
pentru promovarea valorilor locale  
și naționale / decembrie 2023, Casa Colecțiilor  
și Documentelor de Patrimoniu, Bistrița**



**Cărțile copilăriei și pasiunea pentru lectură și creație literară /  
Leon-Iosif Grapini – întâlnire cu elevii Școlii Gimnaziale „Enea Grapini”  
din comuna Șanț, Bistrița-Năsăud / 22 februarie 2024**



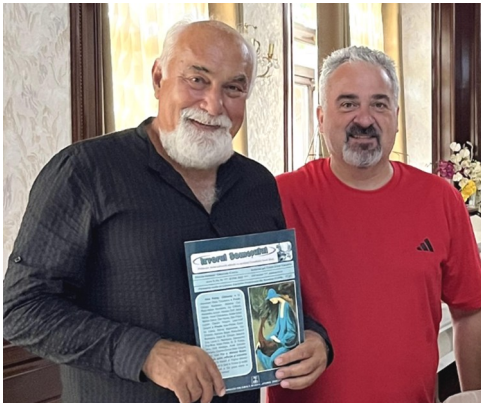
**Leon-Iosif Grapini, acasă  
la Melania Cuc, într-un dialog  
despre creația literară și artistică**



**Leon-Iosif Grapini, Melania Cuc, Grigore Cotul și  
Icu Crăciun la vernisajul  
expoziției de pictură  
„Morgane” a Melaniei  
Cuc / 20 martie 2025,  
Casa Argintarului  
din municipiul Bistrița**



Lansarea revistelor  
*Izvorul Someșului*  
și *Cuibul visurilor*  
și a volumului de epigrame  
*Cuiul lui Pepelea* /  
31 martie 2025,  
sediul cotidianului  
*Răsunetul*, Bistrița



Varujan Vosganian și Grigore Cotul,  
la manifestarea culturală „35 de ani  
de la înființarea Uniunii Epigrafiștilor  
din România” / 22 iunie 2025,  
Muzeul Umorului, Brăila



„35 de ani de la înființarea Uniunii Epigrafiștilor din România” /  
22 iunie 2025, Muzeul Umorului, Brăila



Icu Crăciun, Grigore Cotul, Olimpiu Nușfelean, Elena M. Cîmpan, Adela Cotul  
și Iacob Naroș, la dezbateră „Reviste și reflecții culturale”. Lansarea volumului  
de proză scurtă *Secretul* al Adelei Cotul / 13 octombrie 2025,  
redacția *Răsunetul*, Bistrița

**Grigore Cotul, Ilarion Voinea,  
Viorel Dădulescu și Leon-Iosif Grapini  
în atelierul sculptorului clujean /  
octombrie 2025**



**Jurnaliști de ieri, jurnaliști de astăzi – întâlnire de bilanț a membrilor Filialei „Răsuneții” a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România / decembrie 2025, sediul cotidianului Răsuneții, Bistrița**

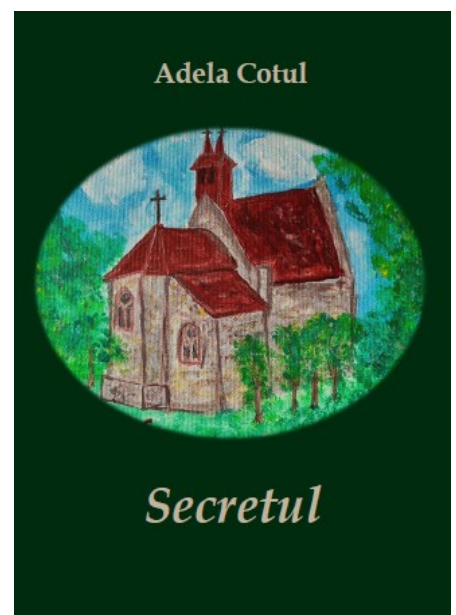
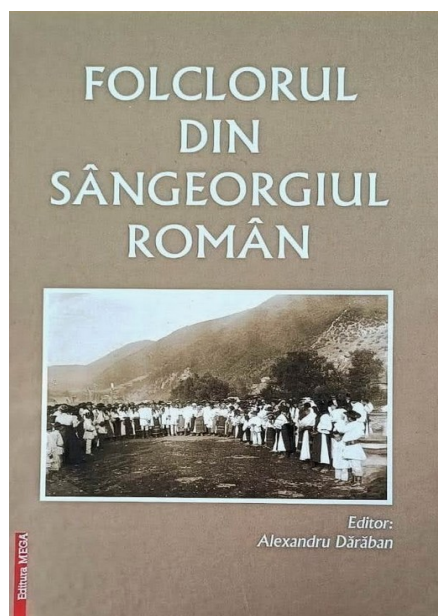
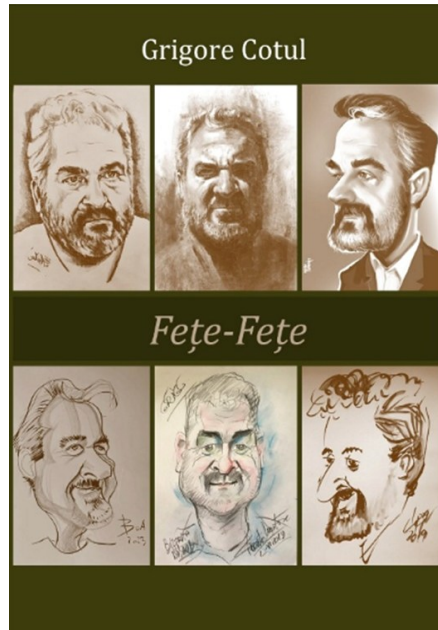
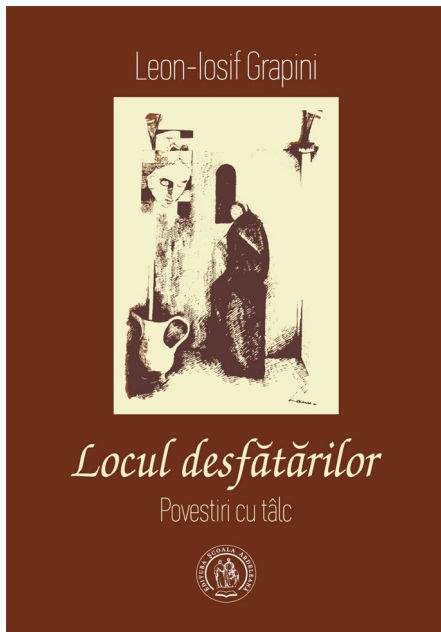


**Ioan Pinteza îi înmânează  
Adelei Cotul Premiul Bibliotecii  
Județene „George Coșbuc”  
pentru cartea de proză scurtă  
Secretul / 17 decembrie 2025,  
Bistrița**

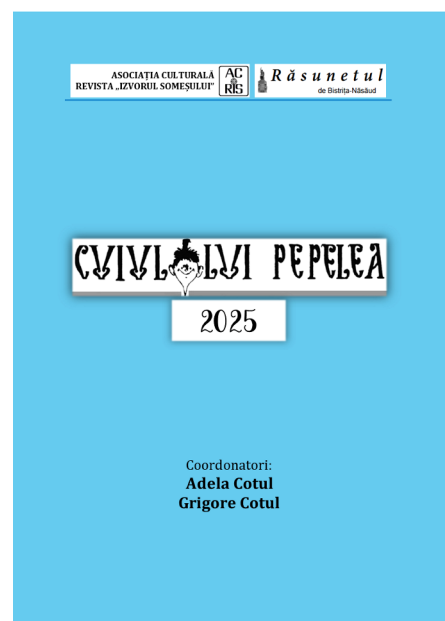
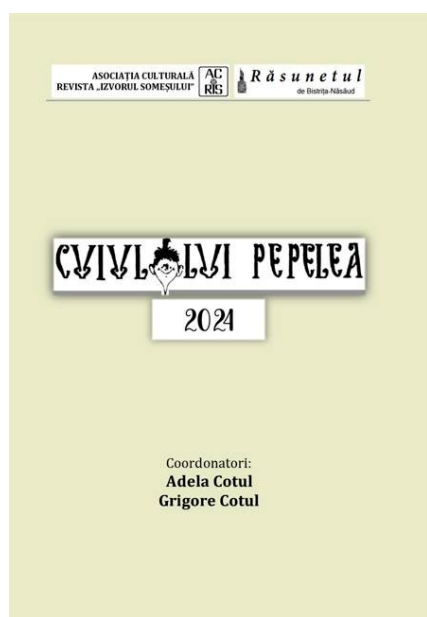
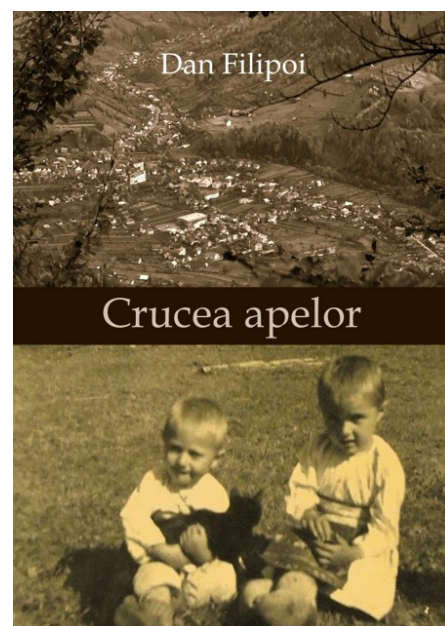
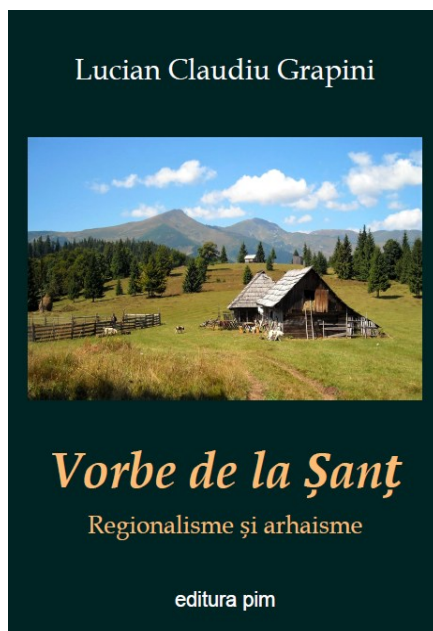
**Întâlnire literară  
în cadrul  
Cenaclului „George Coșbuc”/  
18 decembrie 2025,  
Casa de Cultură a Sindicatelor,  
Bistrița**



# Bilanț livresc



2021 - 2026



# EpigRebus (11)

## ORIZONTAL:

**1)** De-o vreme, tot s-a învățit  
În jurul meu - lingău sadea,  
Și pân' la urmă-a reușit  
Să-mi vândă mie casa mea.  
(G.P.I.)

– Mi-am pus puietii și pun mereu,  
Dar nu am aplicație,  
Așa că tot trudesc din greu  
Ca sclavul pe... plantație. (G.P.I.)

**2)** M-am dus să mă tratez la băi,  
Mai joase sau mai 'nalte-n grad,  
Urmând, pe jos, mai multe căi,  
Din care una către iad. (G.P.I.)

– Având copaci materii prime,  
Cândva, se fabricau colaje -  
Suporturi care, în vechime,  
Purtau sau conțineau mesaje.  
(G.P.I.)

**3)** Un tip trăind în grup sau solo,  
Cu trai mai greu sau mai ușor;  
Un nene de pe-aici, pe-acolo,  
Un om de-al nostru, din popor.  
(G.P.I.)

**4)** Știu că-n lungă lui poveste,  
Nu-i prea bine definit,  
Însă, ne-ndoielnic, este  
Țepeș-Vodă, travestit. (J.N.)

– Sunt profesor titular,  
Om de vază, așadar;  
Ieri, m-au vizitat, distinși,  
La serviciu, niște... inși. (J.N.)

**5)** Știm că e un instrument  
Simplu și eficient,  
Căci, cu el, băieții și fete,  
Facem cercuri pe caiete. (J.N.)

**6)** Vorbim aicea de un ins  
Ce într-o cursă este prins,  
Sau, cu atenție privită,  
E doar o lume răsucită! (F.R.)

– Vorbind acuma despre ea  
Pot afirma la modul cert,  
Că nu e jumătatea mea,  
Ci, mai degrabă, e un sfert.  
(F.R.)

**7)** Sunt picături, dar nu de ploaie,  
Ce-s nelipsite la bătaie  
Cu scopul clar și declarat,  
Să îți procure un vânat. (F.R.)

– E un organ de cercetare  
Atunci când caută mâncare;  
Arând prin locuri noroioase,  
Se bagă-n toate și... miroase.  
(F.R.)

**8)** Cu o mișcare sacadată  
Se tot învăț și ne arată  
Cât a trecut, cât a rămas  
Și merg întotdeauna... ceas.  
(F.R.)

**9)** Înainte să-și ia zborul  
Drept, precum elicopterul,  
Ăsta e terminatorul  
Ce distruge chiar și cerul! (V.V.)

– Primit osândă la botez,  
E-un atribut numit DE SUS,  
Crestat în gena ta, citez:  
"Ce-ți este scris, în frunte-i pus".  
(V.V.)

**10)** Pe paișpe făurar, în fine  
Atras de niște Valentine,  
În bar, sub palide lumini,  
Târziu m-am prins că-s Valentini.  
(V.V.)

## VERTICAL:

**1)** Puncte-nscrise în jurnal,  
Unde păsări de metal  
Dau cu burta de pământ  
Și apoi se-nalță-n vânt. (V.V.)

– Document de evidență  
Și ades de constatare,  
Ca o notă de prezență  
Sau mai grav...de acuzare. (N.B.)

**2)** Un imbold precum urarea,  
Ce în jur stârnește grabă,  
Care crește și valoarea,  
Numai când îl ai la treabă. (N.B.)

– Este, fără multă vorbă,  
Verde crud de n-am cuvinte,  
Ce ades se bagă-n ciorbă,  
Dar e bun și în plăcinte. (N.B.)

**3)** E-o zi de vară nu prea fastă,  
Adeseori citită-n scripte;  
Deși nu-i vorba de nevestă,  
Ne poate face zile fripte! (N.B.)

**4)** Conduc cu multă elocință  
Și botezat în șapte ape,  
Când este vorba de credință,  
E omul care ține-aproape. (N.B.)

|    |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
|----|---|---|---|---|---|---|---|---|----|
| 1  | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| 2  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 3  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 4  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 5  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 6  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 7  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 8  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 9  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 10 |   |   |   |   |   |   |   |   |    |

**5)** Privind cu toată bucuria,  
La locul cel mai adecvat,  
Analizând economia,  
E primul selecționat. (N.B.)

– Sunt cu grijă proiectate,  
Iar apoi sunt construite  
Să le fie destinate  
Camerelor reunite. (G.C.)

**6)** Eu pot spune doar atât:  
Cât ar fi de apreciate,  
Pân' la urmă nu-s decât  
Niște vite încălțate. (G.C.)

– Posesor de păr bogat,  
Cu dorință de bravadă,  
El se face remarcat  
După ce e pus... la coadă.  
(G.C.)

**7)** Chiar de s-au opus,  
Tot le-au alungat...  
Deci s-au cam supus  
Unui marș forțat. (G.C.)

– Când ești spre apus,  
Preotul ți-a stors  
Taxa pentru dus,  
Nicidecum de-ntors. (G.C.)

**8)** Bărbați în stradă, fără casă,  
Loviți de-al căsniciei val,  
Dar și de-o soață nemiloasă  
Într-un cutremur conjugal! (D.V.)

**9)** Persoană excesiv bronzată  
Sau cu aspect ciocolatiu,  
Ce bea cafea fierbinte, groasă  
Și se agită în pustiu! (D.V.)

– Părul, o pădure vastă,  
Ce cădea buclat pe spate,  
Ce s-a-mpușinat pe feastă...  
Și a mai rămas jumate! (D.V.)

**10)** Finețuri ce le spui femeii,  
Maria, Ioana sau Katiușa  
Ce le strecuri prin borta cheii  
Ca larg să îți deschidă ușa! (D.V.)

## Încrucișare:

**Ștefan CIOCIANU**

## Definiții:

**Nicolae BUNDURI, Ștefan CIOCIANU, Grigore COTUL, Petru-Ioan GÂRDA, Janet NICĂ, Florin ROTARU, David VALENTIN, Viorel VRÂNCEANU.**

## Dezlegarea careului EPIGREBUS (10) din nr. 19 al revistei:

PĂCĂTOASĂ, OLARI, FALD,  
MELANCOLIE, AȘA, TÂNȚAR,  
N, TAIN, AȚĂ, AMOR, TEREN,  
IRITATE, J, HOINĂREALĂ, APT,  
TERȚET, LIANE, NAȘI.



**Dezlegarea careului din nr. 19 al revistei**

**ADAMANTE**

|    |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
|----|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|
|    | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| 1  | C | O | R | P | D | E | C | A | S | A  |
| 2  | A | M | A | R | A | C | I | U | N | I  |
| 3  | N | E | T | E | D | A |   | R | O | S  |
| 4  | T | R |   | S | A | R | I |   | B | B  |
| 5  | A | T | E | E |   | I | A | D |   | E  |
| 6  | R | A | U |   | O | S | C | I | O | R  |
| 7  | A |   | R | A | T | A |   | F | A | G  |
| 8  | G | R | I | L | E |   | C | U | C | U  |
| 9  | I | E |   | A | L | C | A | Z | A | R  |
| 10 | I | N | C | H | I | S | T | A | R | I  |

**SUDOKU**

Sursa: <https://sudokukingdom.com/>

|   |   |   |   |   |   |   |   |   |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
|   |   | 4 | 7 |   |   | 1 |   |   |
|   | 5 |   |   |   | 3 |   | 2 |   |
| 6 |   |   |   |   | 9 | 8 |   | 3 |
|   | 2 | 6 |   | 1 |   |   | 4 | 9 |
| 3 |   |   |   |   | 2 | 7 |   |   |
|   |   | 1 | 3 |   |   |   |   | 2 |
| 4 | 8 |   |   |   |   |   | 6 | 1 |
|   |   |   | 8 | 3 |   | 2 |   |   |
|   | 6 |   |   | 9 |   |   |   |   |

|   |   |   |   |   |   |   |   |   |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
|   | 6 |   | 4 |   |   |   | 3 | 5 |
|   | 3 |   |   | 6 |   |   |   | 8 |
| 5 |   |   |   |   | 7 |   | 9 |   |
|   |   |   | 3 |   |   | 4 |   | 7 |
|   |   | 4 | 6 |   | 1 |   |   |   |
| 7 |   | 3 |   |   |   |   |   |   |
|   |   |   |   | 9 |   | 2 |   | 6 |
|   | 7 |   |   | 4 | 8 |   |   |   |
| 9 |   | 5 |   |   |   | 8 |   |   |

Selecție de **Valer POP**

**Rebus**

**EMINESCIANĂ**

|    |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
|----|---|---|---|---|---|---|---|---|----|
| 1  | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| 2  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 3  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 4  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 5  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 6  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 7  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 8  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 9  |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
| 10 |   |   |   |   |   |   |   |   |    |

**ORIZONTAL:** 1) ȘI ERA... – ...UNA LA PĂRINȚI... 2) ...ȘI MÂNDRĂ-N TOATE CELE... 3) ...CUM E FECIOARA... 4) ...ÎNTRE SFINȚI... – ...ȘI LUNA... 5) ...ÎNTRE STELE (fem.; pl.). 6) Cu trimitere la legendă – Poartă ochelari închiși. 7) Egali... cu presiunea atmosferică. 8) Infecții... după niște căzături. 9) Bucățița din supă – Raport la general. 10) Luate de val.

**VERTICAL:** 1) Mediu... clarobscur! – Bună conducătoare de curent. 2) Puși la curent – Fond de întreținere în mediul rural. 3) N-o dau la-ntors! – Linii vizând unele măsurători (sg.). 4) Certificate de urbanism. 5) Unii care trag... pe litoralul nostru (înv.) – Manifest pentru sănătatea pământului. 6) Mare adunare de cetățeni – Angajată la o casă de copii. 7) Înălțat în împărăția cerului – Seamănă cu ta-su'! 8) Asta nu răspunde la corespondență. 9) Ceață prin zonele de sud, în Oltenia – Pierdut în amintiri. 10) Ține loc la vorbitor – Mai groase de-un țol.

Dicționar: AȚI, TEAS, TANA.

**Ștefan CIOCIANU – Cluj-Napoca**

# Comuna Șanț - Împrejurimi

Fotografii de Lucian Claudiu GRAPINI



**Lacul Lala Mare, Munții Rodnei**



**Munții Rodnei văzuți din Poiana Crucilor  
(Munții Suhard)**



**Comuna Șanț, Bistrița-Năsăud**



**Dealul Untului, Munții Bârgău**



**Prisoapa Mare, Munții Suhard**

Publicație socio-culturală trimestrială,  
editată de **Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”**,  
cu sprijinul Consiliului local Șanț, județul Bistrița-Năsăud,  
în *Parteneriat media* cu Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România (UZPR)



*Director fondator:* **Grigore COTUL**  
*Redactor-șef:* **Leon-Iosif GRAPINI**  
*Redactori:* **Adela COTUL, Alexandru DĂRĂBAN, Dănilă FILIPOI, Maria FOROGĂU,**  
**Lucian Claudiu GRAPINI, Ana-Floarea HANCIUC, Valer POP**  
*Machetare și tehnoredactare computerizată:* **Adela COTUL și Grigore COTUL**

*Adresa redacției:* **Loc. Șanț, nr. 27, jud. Bistrița-Năsăud, 427285**  
*Email:* **revista.izvorul.somesului@gmail.com**  
*Web:* **www.acris.ro**

*Tipar:*  
**Tipografia PIM, Iași**  
**Tel. 0730 086 676**

*Redacția respectă grafia autorilor*  
*Responsabilitatea materialelor*  
*publicate aparține în exclusivitate autorilor*

**Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”**



**www.acris.ro**

**ISSN 2784 – 2959, ISSN-L 2784 – 2959**

Persoanele care doresc să sprijine financiar  
Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”  
pot face donații în contul:

**ACRIS cont nr. RO49CECEB00030RON2253387,**  
**deschis la CEC Bank,**  
**CIF: 46144640**



ASOCIAȚIA CULTURALĂ REVISTA „IZVORUL SOMEȘULUI”

ISSN 2784 – 2959, ISSN-L 2784 – 2959